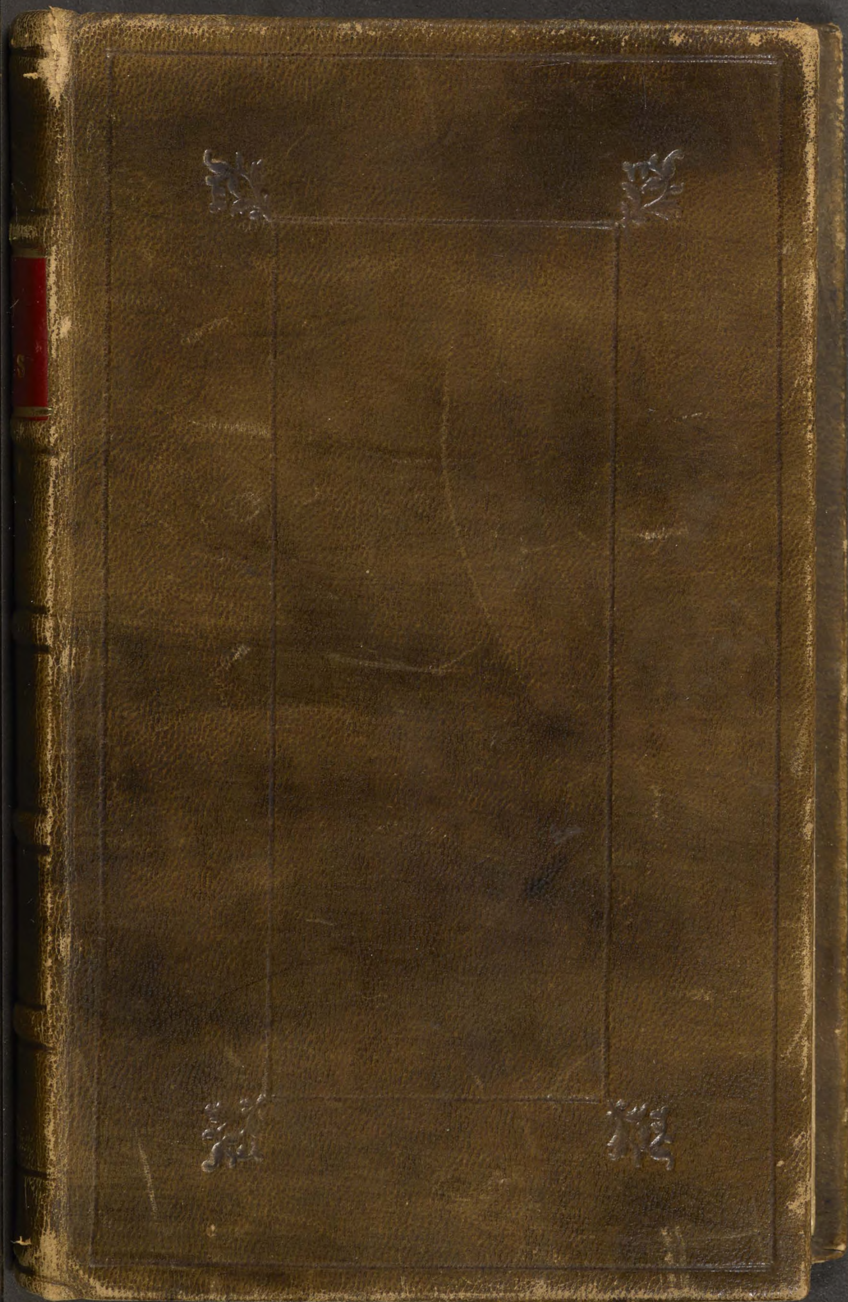
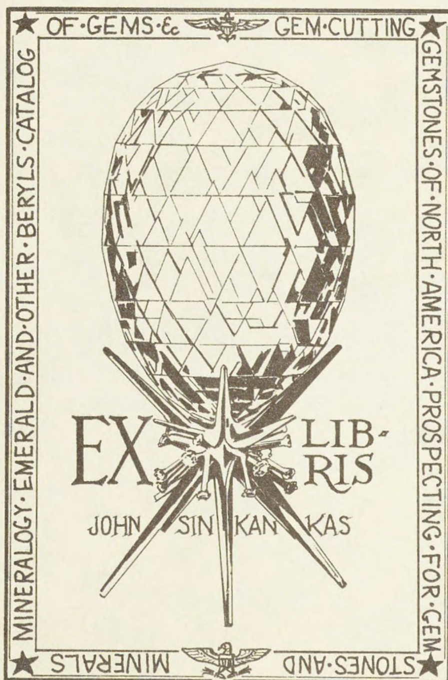
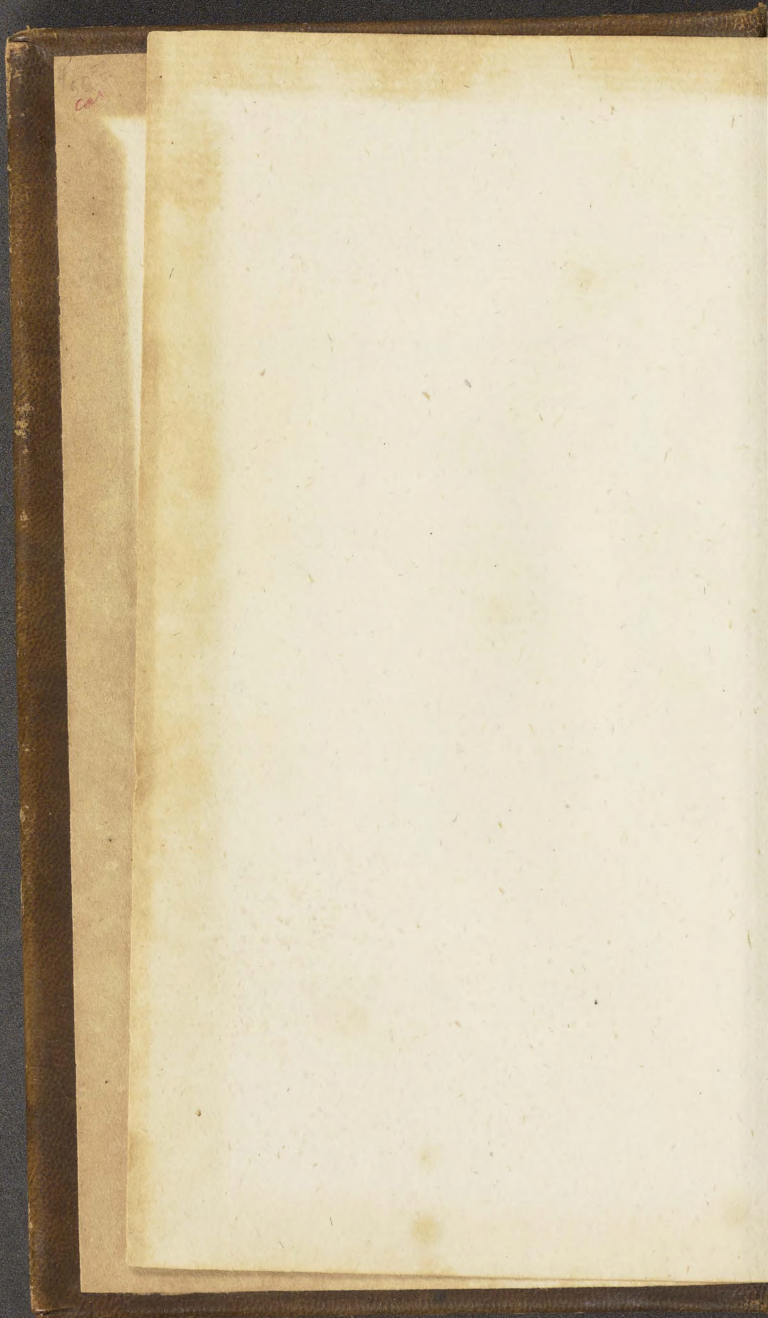

Contains 3 of the 8 works including that of Gesner.

SANCTI

PATRIS EPIPHANII EPISCOPI CYPRI AD DIOdorum Tyri episcopum, De XII. Gemmis, quæ erant in veste Aaronis, Liber Græcus, & è regione Latinus, Iola Hierotarantino interprete: cum Corollario Conradi Gesneri.

TIGVRI M.D.LXV.

CLARISSIMO VIRO D. ADOLPHO OCCONI F. INCLYTAE REIPVB. Augustanæ medico doctissimo, Conradus Gesnerus medicus Tigurinus S. D.

MITTO ad te, vir doctißime, Epiphanij de XII. gemmis libellū Græcum & Latinum, ab amico itidem meo, optimo & pereruďito viro conuersum. Audio quidem Lutetiæ Parisiorum etiam euulgatū esse: sed ego hactenus nec Græcum neque Latinum typis editū videre potui. Quamobrem cæteris qui hoc codice coniuncti sunt, amicorum & meis, de metallis ac lapidibus libellis, hunc etiam adiungere volui: quem Epiphanij veteris, sanctißimi ac doctißimi illius episcopi Cypri, genuinū esse fœtū non dubito, etsi inter reliquas eius Græcè Latineq; Basileæ editas lucubrationes non habeatur. Fuit enim vir ille, non pius solùm & eruditus in literis sacris episcopus: sed rerum etiam naturalium scietißimus: quod relicti ab eo libri declarāt, in quibus sæpe similitudines à naturalibus re

bus, animantibus præsertim, ad sacras egregiè & eleganter sanè, trahit atque accommodat. Et ego alium etiam eiusdem authoris, nõ editum hactenus, Physiologi titulo librũ manuscriptum habeo: in quo ex professo ductas ab animalium numero XXXIX. naturis similitudines explicat: quẽ alio tempore, si diuina fauerint, edam. Tu in præsentia, amicorum optime & candidissime, exiguũ hoc munusculum boni consules: quod propter multa maximaq; beneficia in me tua, quibus subinde & oblectare me, & lucubrationum mearum labores promouere pergis, qualecunque gratitudinis specimen, aut potiùs pignus ac publicum obligationis meæ χειρόγραφον tibi offero: & rogo si quid in Græco exemplari, cui emendationes quasdam ex cõiectura duntaxat mea marginibus adieci, mutandum iudicaueris, pro tuæ in Græcarum literarum cognitionis rerumq; naturalium omnium excellentia, de eo liberè candideq; vt soles, me commonefacias. Videor quidem mihi sententiam saltem authoris, si non verba, vbiq; ferè consecutus, vno loco excepto: qui est capite duo-

decimo

decimo de onyche gemma : quam ait aliquos putare ἐξ ὕδατος ἀτοίκτου πεπῆχθαι: vbi ἀτοίκτου vox corrupta videtur: quomodo autẽ emẽdari debeat, ne diuinare quidem possum. Habui autem vnicum solùm exemplar manuscriptum, quod ante annos aliquot vir genere nobilis & eruditione præstans Gaspparus à Nydbruck I.C. Ferdinandi Romanorũ & Maximiliani Bohemiæ regum à consilijs, immatura morte nobis ereptus, ad me misit. Peto præterea vt per occasionem in Photij patriarchæ Catalogo authorum quos legit (quẽ Augustæ apud vos in generosi viri D.Io.Iacobi Fuggeri Mecœnatis mei benemeriti nobilißima Bibliotheca Græcè manuscriptum vidi) locum, si modò est aliquis, de Epiphanio eiusq; scriptis inquiras: vt an præsens hic liber, & alter physiologus inscriptus, ab ipso quoque ad hunc authorem referantur, certiores reddamur. In Corollario addendo prolixior ac diligentior fuissem, si per alias occupationes licuisset. Delector enim non parum indagandis Hebraicis rerum naturalium proprijs nomenclaturis: vt aliquid hac saltem in

parte lucis, quoniam in melioribus non possum, sacris etiam literis adferam: idque vt in nostris Animaliũ libris declaraui, ita in Stirpium quoque historia non minùs diligenter, Deo iuuante, faciam. Vale vir ornatissime: & meo nomine venerando doctissimoq; seni parenti tuo, tibi cognomini (cuius tu ἐκ τεχνίας ἰατρὸς, filius es: auus autem Maximiliani Cæsaris primùm medicus fuit, deinde illustris Reipub. Augustanæ) plurimam officiosamq; salutem dicito. Tiguri 1565. Nonis Iulij, ex tempore, ad prælum.

HIs ſcriptis offertur mihi locus diui Hieronymi lib.9.Comment. in Ezechielẽ, cap.28. vbi inter alia quę de lapidibus precioſis ſcribit, ita legitur: Horũ colores, atq; naturas & efficientias ſingulorũ, non eſt huius temporis diſſerere, ſed proprium volumẽ deſiderant: ita vt in Ezechiele, & in Exodo, & Apocalypſi, & in Eſaia, ſibi omnes lapides & lapidũ ordines cõparati, magnam & legenti & diſſerenti faciant quæſtionem. Super quibus & vir ſanctus *EPIPHANIVS* epiſcopus, proprium volumen mihi prę ſens tradidit. Hæc ille: quo locupletius teſtimonium, hunc librũ eſſe germanum Epiphanij, non eſt quod deſideremus: præſertim cum idem Hieronymus ad Fabiolam de veſtitu ſacerdotum, de Lyncurio gemma, eadem planè quę Epiphanius hoc in libello ſcribat: vt inde tranſtuliſſe eum ſatis appareat.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ἐπισκόπου Κύπρου πρὸς Διόδωρον ἐπίσκοπον Τύρου περὶ τῶν ιβ. λίθων, τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρὼν, βιβλίον.

Marginibus quædam ex coniectura adſcripſimus: idq́; monemus, ne quis diuerſam lectionem aliorū Codicum exiſtimet.

ΗΤΗΣΑΣ (τοῦ ἐμοῦ) τιμιώτατε (Διόδωρε) περὶ τῶν ἐν τῷ λογίῳ τῆς ἐπωμίδος τοῦ ἱερέως ἐπὶ τοῦ ἔθνους Ἀαρὼν, προστεταγμένων τότε ἐμπεπορπῆσθαι λίθων, τάς τε ὀνομασίας, τάς τε χρόας, εἴτ' οὖν ἰδέας, τούς τε τόπους, καὶ τὰς εἰς θεοσέβειαν φερούσας τῶν αὐτῶν λίθων θεωρίας: καὶ ἕκαστος λίθος, ὑπὲρ ποίας φυλῆς ἐτέτακτο: πόθεν τε εὕρηται ἢ ποίας πατρίδος.†

Deeſt aliquid, & ſententia pendet.

Τετραχῇ δὲ διαιρεῖται τὸ λόγιον, καὶ αὐτὸ τὸ τετράγωνον, σπιθαμῆς τὸ μῆκος ἢ εὖρος ὁμοίως. Τοῦ μὲν πρώτου στίχου πρῶτος λίθος σάρ-

SANCTI PATRIS *EPIPHANII EPISCOPI* *Cypri ad Diodorum Tyri epiſcopum de XII. Gemmis quæ erant in veſte Aaronis, Liber, Iola Hierotarantino interprete.*

QVod petijſti, vir præſtantiſsime, de Gemmis quas in Rationali ſiue Oraculo dicto Epomidis humeralis ſacerdotis, ſupra pectus Aaronis Dominus iuſsit † alligari: vt cum eorũ nomina, colores ſiue formas locos, & quæ faciunt inde ad pietatem meditationes, tum etiam ad quam indicandam quælibet Gemma poſita fuerit, quoq́ʒ in loco & in qua patria inueniatur, id paucis tibi exponam: Hoc quidem ita ſe habet.

† *infibulari, id eſt, fibula innecti.*

Quadrifariam diuiditur Rationale. Et ipſum quadratum † palmi longitudinem ac latitudinem habet. Primi quidem ordinis prima Gemma,

† *dodrãtiũ*

Σάρδιον, εἶτα τοπάζιον, εἶτα σμάραγδος.

Τοῦ δὲ δευτέρου στίχου πρῶτος λίθος ἄνθραξ, εἶτα σάπφειρος, εἶτα ἴασπις. Τοῦ τρίτου στίχου πρῶτος λίθος, λιγύριον: εἶτα ἀχάτης, εἶτα ἀμέθυσος. Τοῦ τετάρτου στίχου πρῶτος, χρυσόλιθος: εἶτα βηρύλλιον, εἶτα ὀνύχιον. Καὶ οὗτοι μὲν εἰσὶν οἱ ιβ. οἱ ἐν τῇ ἐπωμίδι τοῦ ἱερέως ἐξηρτημένοι, ὧν καὶ διαφοραὶ, καὶ οἱ τόποι οὗτοι.

Α.

Πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος, οὕτω καλούμενος. ἔστι δὲ πυρωπὸς τῷ εἴδει καὶ αἱματοειδὴς, σαρδίῳ τῷ ἰχθύϊ τεταριχευμένῳ ἐοικώς. διὸ καὶ σάρδιος λέγεται, ἀπὸ τοῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον. ἐν Βαβυλῶνι δὲ τῇ πρὸς Ασσυρίαν γίνεται. ἔστι δὲ διαυγὴς ὁ λίθος. δυνάμεως δέ ἐστι θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηνται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα, καὶ ἄλλας πληγὰς ὑπὸ σιδήρου γιγνομένας. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος, σαρδόνυξ, ὃς καλεῖται μολοχάς. μαλακτικὸς δέ ἐστι στεασωμάτων. τῆς δὲ αὐτῆς ἰδέας τυγχάνει, ὑπο-

χλω-

Sardius,tum Topazius,dein Smarag-
dus. Secundus ordo primã gemmã
habet Carbunculum,ſecundã Sapphi
rum,tertiã Iaſpidem. In tertio ordine
ſunt,prima†Ligurius,ſecunda Acha- † *Lyncu-*
tes,tertia Amethyſtus. In quarto,pri *rium.*
ma Chryſolithus,ſecũda Beryllus, ter
tia†Onychiũ. Et iſtæ quidẽ ſunt XII. †*Onyx.*
Gemmæ, quæ in Humerali (Epomi-
de) ſacerdotis ſunt annexæ, quarũ tũ
diſcrimina tum loci ſunt iſti.

I.

Prima gemma, Sardius Babylonius
dicta. Eſt verò forma ignea,& q̃ ſangui
nis colorẽ referat†Sardio piſci ſale cõ †*Sardæ.*
dito & inueterato ſimilis : qua de cau
ſa etiã Sardius dicit̃, à forma (colore)
nomine deſumpto. Naſcit̃ in Babylo-
ne Aſſyriorũ. Pellucida eſt:& vim ha-
bet medendi ad tumores ac vulnera
ferro inflicta. Eſt & alia quæ Sardo-
nyx vocat̃,&†Molochites,vim emol- † μολοχάς
liendi ſteatomata habens. Eiuſdẽ hæc
coloris eſt cum ſuperiore, ſubuiri-

χλωρίζων. ἐμβριθέστατος δὲ μᾶλλον παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος, ὅτε ἡ ἀρχὴ τῶν παθῶν.

B.

Λίθος τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῷ εἴδει ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα. † γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ἰνδίας, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε ποτὲ λίθους λατομούντων, ἐν καρδίᾳ ἑτέρου λίθου: ὃν οἱ λατομήσαντες θεασάμενοι φαιδρὸν, καὶ ὑποδείξαντες † ἀλαβαστρόν τισιν, ἀπέδοντο ὀλίγου τιμήματος. Θηβαῖοι δὲ προσήνεγκαν τῇ κατ' ἐκεῖνον καιρὸν βασιλίσσῃ. ἡ δὲ λαβοῦσα, ἐν τῷ αὐτῆς διαδήματι μέσον τοῦ μετώπου περιέθετο. ἔχει δὲ ὁ λίθος δοκιμὴν τοιάνδε. τριβόμενος ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ, οὐκ ἐρυθρὸν ἀποδίδωσι κατὰ τὸ χρῶμα τὸν χυλὸν, ἀλλὰ γαλακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας ὅσους ἂν θέλῃ ὁ ἀποτρίβων, καὶ τοῦ προτέρου σταθμοῦ οὐκ ἐλαττοῦται οὐδ' ὅλως. χρησιμεύει δὲ καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ οὗτος χυλὸς πρὸς πάθος ὀφθαλμῶν. καὶ πινόμενος δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς ὕδρωπας, καὶ τοῖς ἀπὸ σταφυλῆς θαλασσίας μαραινομένοις.

† εὕρηται

† Forte ὡς ἀλάβαστρον: vel, Θηβαίοις τισίν.

λίθος

dis. Grauiſsima autem eſt ſub initiũ veris, cum huiuſmodi malæ affectiones incipiunt.

II.

Topazius gemma colore rubet magis q̃ Carbunculus. Naſcitur in Topaza vrbe Indiæ, inuenta quondam illic à lapicidis in corde alterius lapidis: quã cum ſplendidam vidiſſent, & Thebanis quibuſdã oſtendiſſent, paruo precio vendidêre. Thebani verò, tum temporis regnum adminiſtranti Reginæ attulerunt. Illa verò diademati ſuo impoſuit in medio frontis. Habet tale experimentum hæc gemma. Attrita medica cote reddit ſuccum non pro ſuo colore rubrum, ſed lacteum. Implet autem ſucco illius attritæ quot crateres voluerit is qui affricat, idq́ue abſq́ue prioris ponderis vlla planè imminutione. Vtilis eſt ſuccus hic ad morbos oculorũ. Epotus aduerſatur hydropi, & medet̃ tabeſcentibus ab vua marina ſumpta.

Γ.

Λίθος σμάραγδος. οὗτος καλεῖται ὁ πράσινος. ἔστι δὲ καὶ χλωρὸς τῷ εἴδει, καὶ διάφορα τις ἐν αὐτοῖς. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν Νερωνιανοὺς καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ Δομετιανούς. καὶ ὁ μὲν Νερωνιανοὺς † πικρός ἐστι τῷ εἴδει, σφόδρα χλωρίζων, διειδὴς καὶ στίλβων. καλεῖσθαι δὲ Νερωνιανὸν λέγουσιν, ἤτουν Δομετιανὸν, διὰ τοιαύτην αἰτίαν: ὅτι φασὶν ἔλαιον Νέρωνα εἴτε Δομετιανὸν ἐν σκεύεσι βαλεῖν ἱκανοῖς, καὶ ἐκ τοῦ ἰοῦ τῷ χρόνῳ χλωραίνεσθαι τὸ ἔλαιον. καὶ ἐκ τούτου τὴν πέτραν ποτιζομένην πολυτρόπως ἐξανθεῖν τῇ χροιᾷ. ἄλλοι δέ φασι Νέρωνά τινα τεχνίτην τῶν παλαιῶν πιναροποιὸν, ἤτουν λιθουργὸν ἐφευρεῖν τὸ ἀναγκαιότατον τοῦ σμαράγδου, καὶ ἐκ τούτου Νορωνιανὸν καλεῖσθαι: οἱ δὲ Δομετιανόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εἰσὶ σμάραγδοι. ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, πάνυ ἐοικὼς τῷ Νερωνιανῷ. ὁ δὲ ἕτερος ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, ὃν καὶ ἐν τῷ Φεισῶνα ποταμῷ λέγεται γεννῆσθαι. Φεισὼν δέ ἐστιν ὁ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν Ἰνδὸς καλούμενος, παρὰ τοῖς Βαρβάροις δὲ Γάγγης. λέγουσι δὲ ὁ τὸν ἄνθρα-

† μικρός.

III.

Smaragdus gēma. Vocatͬ hęc etiam Prasinᵘˢ. Estq́ȝ viridi colore, & differūt tamē aliquantū inter se. Quidā enim illos vocāt Neronianos, alij Domitianos. Et Neronianus quidē parua est est forma, valde viridis, pellucidus, & splendēs. Appellatū verò Neronianū siue Domitianū huiusmodi de causa ferūt. Neronē aiūt siue Domitianū oleū in multa vasa infudisse: & interuallo tēporis, oleū viridē colorē contraxisse, hocq́ȝ oleo petrā copiosius rigatā floridioris coloris euasisse. Alij dicunt Neronē quendā antiquū artificē, gemmarū scalptorē, Smaragdi pręcipuū vsum inuenisse, & gemmā istā ab illo Neronianā dictā: alij verò Domitianā appellari malūt. Sunt aūt & alij Smaragdi: & primus qdē nascitͬ in Iudæa, Neroniano valde similis: alter verò in Aethiopia, quē etiā in Phisone fluuio nasci dicunt. Phison aūt apud Græcos Indus, apud Barbaros Gāges

ἄνθρακα ἐν αὐτῷ γίνεσθαι. ἐκεῖ γάρ φησιν ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. ἡ δὲ δυνάμις φασι τοῦ λίθου, δηλαδὴ τοῦ σμαράγδου, πρὸς τὸ ἐμπλέζεσθαι πρόσωπον. λέγεται δὲ καὶ παρὰ τοῖς μυθοποιοῖς προγνωστικὸς εἶναι.

Δ.

† φοινικοῦν forte, vel ὀξυφοίνικος

Λίθος ἄνθραξ. οὗτος εἶδος † ξυφοίνικον ἔχει. γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἥ τις Ἀφρικὴ καλεῖται. ἕτεροι δέ φασι τὸν λίθον τοῦτον οὕτως εὑρίσκεσθαι, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ καθορώμενον· ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα πόῤῥωθεν δίκην λαμπάδος, ἢ ἄνθρακος σπινθηρίζοντος, καὶ ὡς μακρόθεν φαινόντος. καὶ τούτου ἐπιγινώσκοντος, οἱ περὶ ἀνερευνῶντες, ῥᾳδίως εὑρίσκουσιν αὐτόν. βαστάζομενον δὲ ἀδύνατον διαλαθεῖν, ὁποίοις γὰρ ἂν ἱματίοις κατακρυβῇ, ἡ αὐταύγεια αὐτοῦ ἔξωθεν τῆς περιβολῆς φαίνεται: ὅθεν καὶ ἄνθραξ κέκληται. Ὀλίγον δὲ ὁ κεραύνιος λίθος αὐτῷ ἔοικε. καλοῦσι δὲ τὸν κεραύνιον, οἰνωπόν. Ἐστὶ δὲ ὁ † χαλκηδόνιος

† καρχηδόνιος.

καλούμενος λίθος παραπλήσιος τούτῳ, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου εὑρίσκεται.

vocat. Aiunt etiã Carbunculũ in hoc fluuio gigni. Illic enim, inquit Moses, Carbũculus & gẽma Prasinus. Ferunt aũt Smaragdũ speculi instar imagines reddere. Tradũt etiã fabulatores uim eũ habere ad prædicẽdas res futuras.

IIII.

Carbũculus gẽma, puniceo colore ardet. Nascit in Carthagine Libyæ, q̃ dicitur Africa. Sunt q ita inueniri hãc gemmã dicant: Interdiu quidẽ nõ videri, sed noctu instar lampadis & carbonis scintillãtis eminus ac ꝓcul apparere. Hinc agnitã q eam quærũt, facilè inueniũt. Gestata quibuscũq; vestibus tegatur, latêre nõ potest. Splendor enim eius extra vestes apparet: vnde etiã Carbũculus appellat. Carbunculo nõnihil, parũ quidẽ, similis est gemma Ceraunius, quẽ aliqui οἰνωπὸν à vini nigricantis colore cognominant. Est etiam gemma dicta Carchedonius non absimilis huic, quoniam & ibidem loci reperitur.

E.

Λίθος σάπφειρος πορφυρίζων, ὡς βλάττης † πορφύρας ἤτοι μελαίνης τὸ εἶδος. πολλὰ δὲ γένη τούτου ὑπάρχουσιν. ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς, χρυσοστιγής. οὐ πάνυ δὲ οὗτος θαυμαζόμενος ὡς ὁ διόλου πορφυρίζων. Καὶ οὗτος δὲ λέγεται εἶναι ἐν τῇ Ἰνδίᾳ καὶ Αἰθιοπίᾳ. διὸ τὸ τέμενος παρὰ Ἰνδοῖς φασιν εἶναι τοῦ Διονύσου τ ξε. ἀναβαθμοὺς ἔχον ἐκ σαπφείρου λίθου, εἰ καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπάρχει ἄπιστον. ἔστι δὲ θαυμαστὸς ὁ λίθος καὶ εὐειδέστατος, καὶ χαριέστατος. διὸ καὶ ἐν † τοῖς χλιδόσι καὶ ὁρμίσκοις κατατιθέασι τοῦτον, μάλιστα οἱ βασιλεῖς. Ἀλεξίπονος δέ ἐστι. τριβόμενος γὰρ καὶ ψυδράκων καὶ φυμάτων γινομένας πληγὰς σὺν γάλακτι ἰᾶται, χριόμενος τοῖς ἡλκωμένοις. γέγραπται δὲ καὶ ἐν τῷ νόμῳ, τὴν τῷ Μωϋσεῖ ὀφθεῖσαν ὀπτασίαν ἐν τῷ ὄρει, καὶ δοθεῖσαν νομοθεσίαν, ἐκ λίθου σαπφείρου πεφυκέναι λέγεται.

† πορφύρας puto pro interpretatione in margine scriptũ fuisse

† ταῖς

S.

Λίθος ἴασπις. οὗτός ἐστι τῷ εἴδει σμαραγ-

γδί-

V.

Sapphirus gẽma purpurascit vt species Blattæ, id est, Purpuræ nigræ. Multa sunt eius genera. Est enim Regius, aureis punctis varius. Nõ est verò hic in tãta admiratione, quãta ille q prorsus purpurascit. Et hic dicitur esse cũ in India tum etiã in Aethiopia. Quocirca aiunt apud Indos templũ extructum Baccho extare, quod gradus ex Sapphiro trecentos sexagintaquinq; habeat, quis multi fidẽ nõ adhibeant. Est verò gemma admirabilis, pulcherrima, gratissima: propterea etiã in armillis & monilibus reponi cõsueuit, idq; potissimũ à regibus. Locũ etiam inter remedia habet. Attrita enĩ & lacti pmixta plagis q̃ fiũt ex pustulis albis & tuberculis medet, si illis illinat. Scriptũ est & in lege, visionem q̃ Mosi apparuit in monte, & legem datam, in gemma Sapphiro fuisse expressam.

VI.

Iaspis gemma. hæc Smaragdũ for-

γίζων. παρὰ δὲ τὰ χείλη τοῦ Θερμώδον-
†Ἀμαθοῦν τος ποταμοῦ εὑρίσκεται, καὶ περὶ †Ἀμα-
τα τὴν ἐν θοῦντας, οὐ τὸν ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' ἔστι χῶρος
Κύπρῳ. πολὺ καλούμενον Ἀμαθούσιον. τὸ εἶδος δὲ
τοιόνδε ἐστὶ τοῦ λίθου: κατὰ τὴν σμάραγδον
ἐστὶ χλωρίζουσα, ἀλλὰ ἀμβλυτέρα καὶ ἀμαυ-
ροτέρα. καὶ ἔνδοθεν χλωρὸν ἔχει τὸ σῶμα,
†ἔχουσα. ἐοικυῖα ἰῷ χαλκοῦ, †ἔχοντι φλέβας τετρα-
†καὶ ταύ- στίχους. †ὡς δὲ περὶ ἠκούσαμεν τῶν φαν-
την ἄκος τασίας ὡς οἱ μυθολόγοι λέγουσιν. ἄλλη δὲ
τῶν φαντα ἐστὶ γλαυκοτέρα θαλάσσης, βαθυτέρα δὲ
σμάτων, ἄνθει καὶ τῇ βαφῇ. ἄλλη δὲ ἐν τοῖς σπηλαί-
οἱ μυθ. οις, ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἴδης ἐν τῇ Φρυγίᾳ, †ὁ-
†πορφύ- μοιάζουσα τῇ ἀκμῇ τοῦ αἵματος κόχλου, δι-
ρας τῆς ἀκμῆς αυγεστέρα μᾶλλον, ὥσπερ οἴνῳ ὁμοιάζουσα, ἢ
τοῦ αἵμ. ἀμεθύστου †ξανθοτέρα. οὐ γάρ ἐστι μιᾶς χροι-
†βαθυτέ ᾶς, οὐ δὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως. ἀλλ' ἡ μὲν
ρα. ἐστι χαυνοτέρα, καὶ λευκοτέρα, οὔτε πάνυ
στίλβουσα, οὔτε πάλιν ἀχλύουσα. ἄλλη δὲ
κρυστάλλου ὕδατι ὁμοία. λέγεται δὲ ὑ-
†φαντασ πὸ τῶν μυθοποιῶν ἄκος εἶναι †φαντασιῶν.
μάτων. εὑρέθη δὲ παρὰ Ἴβηρσι, καὶ ποιμέσιν Ὑρκα-
νῶν τοῖς κατὰ τὴν κασπίαν γῆν. ἄλλη δὲ ἴα-
σπις, οὐ πάνυ λάμπουσα χλωρά, ἥτις ἔχει
γραμ-

ma (colore) refert. Inuenitur ad ripas Thermodontis fluuij, & circa Amathuntē oppidū Cypri. Huius verò lapidis Amathuſij dicti multa ſunt genera. Qđ ad colorē, viret vt Smaragdus: ſed eſt obtuſior & hebetior. intus corpus habet viride, ſimilis æruginí, habetq́ venas quatuor ordinū. Hæc noxia phātaſmata expellit, vt quidā fabulant. Eſt & alia magis glauca q̃ mare, ſaturatior flore & tinctura. Alia reperit in ſpelūcis montis Idæ in Phrygia, pellucidior purpura q̄ cochleæ marinæ ſanguine tingit, & vini nigricantis colori ſimilior, amethyſto ſaturatior. Nec enim vnius & eiuſdē coloris ac facultatis eſt Iaſpis: Sed hæc qdē mollior eſt & albior, quę neq́ valde nitet, neq́ rurſus ſplēdore deſtituit: alia verò ſimilis aquæ, glaciei. Tradūt fabulatores hac ipſa pelli phātaſmata. Inuenit aūt apud Iberos & Paſtores Hyrcanos q terrā Caſpiā accolūt. Eſt & alius Iaſpis, nō valde ſplendēs, viridis.

γραμμὰς μέζας. καὶ ἄλλος ἴασπις ὁ παλαιὸς καλούμενος, ὅμοιος ἢ χιόνι, ἢ ἀφρῷ θαλάσσης. τοῦτον φασὶν οἱ μυθοποιοὶ τοὺς θῆρας τοὺς ἐν ἀγρῷ φοβεῖσθαι, καὶ τὰ φάσματα.

Ζ.

† forte λυγκούριον.

λίθος † λιγύριον. τούτου δὲ τὴν εὕρεσιν οὐδαμῶς ἔγνωμεν. οὔτε παρὰ φυσιολόγοις, οὔτε παρά τισιν ἀρχαίοις τοῖς περὶ τούτων μεμεριμνηκόσιν. εὕρομεν δὲ λαγκούριον οὕτω καλούμενον λίθον, ὃν τινὲς τῇ τρανῇ διαλέκτῳ λαγούριον καλοῦσι. Καὶ τάχα τοῦτον οἶμαι τὸ λιγύριον. ἐπειδὴ αἱ θεῖαι γραφαὶ τὰ ὀνόματα ἑτέρως μετεποιήσαντο: ὡς τὸν σμάραγδον πράσινον. καὶ ὅτι πως ἐν τῇ τῶν λίθων τούτων ὀνομασίᾳ, οὐκ ἐμνήσθησαν καὶ ὑακίνθου, καίτοι γε πολυτίμου καὶ ἐντίμου ὄντος λίθου: ὥστε εἰς νοῦν ἡμᾶς λαβεῖν, μήποτε τὸ λιγύριον τοῦτον καλεῖ ἡ θεία γραφή. ὑάκινθος οὖν τὰς μὲν ἰδέας ἔχει διαφόρους. ὅσῳ γὰρ εὑρίσκεται ὁ λίθος † βαθὺς τῇ χροιᾷ, τοσοῦτον ἀναγκαιότερός ἐστι τῶν ἄλλων. ἔοικε δὲ ὑάκινθος τῇ ὀρέᾳ, † ἢ ὑποπορφυρίζων πως. διὸ καὶ ἡ θεία γραφὴ ἐξ

† βαθύτερος

† ἢ ὑποπορφυρίζει

ὑακίνθου

Eſt & alius itē † antiquus vocatus ſimi lis niui ſeu ſpumæ marinæ. hunc tradunt fabulatores tum venenatas beſtias, tum etiam ſpectra metuere. παλαιὸς

VII.

Ligyrius vel Lyncurius gēma. De huius inuētione vel apud naturæ indagatores, vel apud alios veteres, qui harū rerū meminerūt, nihil cognouimus. Inuenimus tñ Lancuriū gemmā vocatā, quā vulgari lingua Laguriū appellant. Et fortè puto hunc eſſe Lyguriū, quandoquidē diuinæ literæ nomina tranſpoſuerūt: exēpli gratia, Smaragdū, Praſinū appellātes. Et inter nomina gemmarū Hyacinthi, qui & pcipuꝰ & precioſus eſt lapis notusq; omnib. nō meminerūt: vt in mentē nobis venerit. num fortè ligyriū hanc gemmā appellet ſancta ſcriptura. Hyacinthꝰ igit̄ diuerſas habet formas. Quo enim reperit̄ colore ꝓfundior, eò cæteris ꝑſtātior eſt. Similis eſt colori lanę q̄ ſup purpuraſcit aliquatenus. Quaꝓpter

ὑακίνθου καὶ πορφύρας τὰ ἱερατικὰ ἐνδύματα κεκοσμῆσθαι φησί. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος λίθος, καλεῖται θαλασσίτης: ὁ δὲ δεύτερος, ῥοδινός. ὁ τρίτος, νάκεβος. ὁ τέταρτος λέγεται χαννιαῖος. ὁ δὲ πέμπτος, † περαλεύκιος. εὑρίσκονται δὲ οὗτοι ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ Βαρβαρίᾳ τῆς Σκυθίας. οὗτοι δὲ οἱ λίθοι μετὰ τοῦ εἶναι πολύτιμοι, ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν τοιαύτην: βαλλόμενοι εἰς ἄνθρακας πυρός, αὐτοὶ μὲν οὐ βλάπτονται, τοὺς δὲ ἄνθρακας σβεννύουσιν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰ λαβών τις τὸν λίθον ἐνειλίσσει ὀθόνῃ, καὶ ὠθῇ ἐπ' ἄνθρακας πυρός, οὐδ' αὐτὴ ἡ καλύπτουσα ὀθόνη φλογίζεται, ἀλλὰ μένει ἀσινής. λέγεται δὲ ὁ λίθος ταῖς τικτούσαις γυναιξὶν εἰς εὐτεκνίαν χρησιμεύειν. ἐστι δὲ καὶ φασμάτων ἀπελαστικός.

† περιλεύκος in sequēti cap.

Η.

Λίθος ἀχάτης. οὗτος ὑπελήφθη εἶναι περιλεύκος καλούμενος, ὃς ὑπὸ τὸν ὑάκινθον εὑρίσκεται. θαυμαστὸς δέ ἐστι, τῷ εἴδει ὑποκυανίζων: ἔξωθεν περιφέρειαν λευκὴν ἔχων, μαρμάρου τρόπον ἢ † ἐλεφαντίνου. Καὶ

† ἐλέφαντος.

vestes sacerdotales hyacintho & pur pura ornatas fuisse tradit diuina scriptura. Et primus quidē lapis, vocatur †Marinus: secundus†Roseus: tertius, †θαλασ-
Natiuus: quartus, Channiæus: quin- σίτης.
tus, Perileucus. Inueniūtur hæ gēmæ †ῥοδινός.
in interiori Barbaria Scythiæ: & p̄ter quod sunt valde p̄ciosæ, mirā quoq; efficaciā habēt. Nam in ignis carbones cōiectæ, ipsæ quidē tantū abest vt absumantur, vt ipsos carbones extinguāt: nec id tm̄: sed si quis hāc gemmā panniculo inuolutā in carbones igni tos cōiecerit, pāniculus quoq; illęsus conseruat. Dicit etiā hæc gēma cōdu cere mulieribus parituris, vt faciliùs pariant. præterea fugat spectra.

VIII.

Gemma Achates. Hanc gemmam suspicati sunt quidā esse eam quæ dici tur Perileucos, quæ in Hyacinthi mētiōe dicta est à nobis. Mirabilis est gēma coloris subcœrulei, extrinsecus circūferentiā habens albā instar mar-

Καὶ οὗτος ἢ περὶ τὴν Σκυθίαν εὑρίσκεται. ἔστι δὲ ἐκ τούτων τῶν λίθων ἀχάτης χρῶμα ἔχων λέοντος: τριβόμενος δὲ μεθ' ὕδατος, καὶ χριόμενος ἐπὶ δήγματος θηρίου, ἀποτρέπει ἰὸν σκορπίου, καὶ ἐχιδνῶν, καὶ τῶν τοιούτων.

Θ.

Λίθος ἀμέθυστος, οὗτος κατὰ τὴν αὐτοῦ περιφέρειαν φλογίζων ἐστὶ βαθέως. ἡ ἢ αὐτὴ ἐστὶ λευκοτέρα ἐκ τοῦ μέσου, οἰνωπὸν ἀποπέμπουσα εἶδος. ἡ δὲ μορφὴ αὐτοῦ διάφορος. τάχα δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ὄρεσι γίνεται τῆς Λιβύης. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ὑακίνθῳ καθαρῷ παραπλήσιος: ὁ δὲ, † ἀμφικόχλῳ. γίνεται ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς θαλάσσης τῆς αὐτῆς Λιβύης.

† θαλάσσης, vel θαλασσίῳ κόχλῳ: uel potiùs αἱμαλέῳ κόχλῳ, vt suprà in sexto lapide.

Ι.

Λίθος χρυσόλιθος. τοῦτόν τινες χρυσόφυλλον κεκλήκασι. χρυσίζων μὲν ἐστὶν: εὑρίσκεται δὲ ἐν τῷ φρέατι διπέτρῳ, παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Ἀχαιμενίτιδος Βαβυλῶνος. τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο Ἀχαιμενίτιδα καλοῦσιν, ὅτι φασὶν ὁ πατὴρ Κύρου τοῦ βασιλέως, † Ἀχιμθγεὺς ἐκαλεῖτο. ἔστι ἢ καὶ χρυσόπαστος.

† Ἀχαιμένης.

moris vel eboris.Inuenitur circa Scythiã. Eſt etiã inter Achatis ſpecies, q̃ leonis colorẽ habet.Si terat̃ cũ aqua, & illinatur morſui venenato, auertit venenum ſcorpij, viperarum, & huiuſmodi venenatarum beſtiarum.

IX.

Amethyſtus gemma.Hæc circũferentiã habet ꝓfundo ceu colore flammæ ardentẽ. ipſa verò circũferẽtia in medio albior eſt,& à vino Græcis dictũ colorẽ vibrat. Forma eius eſt varia,fortè aũt & ipſa in montibꝰ Libyæ naſcit̃. Quædã ex eis puro hyacintho eſt ſimilis,altera verò purpuræ:naſciturq́ȝ ĩ litore & ꝑruptis locis maris eiuſdẽ Libyæ.

X.

Gẽma Chryſolithus. Hunc aliqui †Chryſophyllũ vocarũt.Aurũ q̃dẽ colore ſuo refert.Inuenitur aũt in puteo duplicis petræ ad mœnia Achæmenitidis Babylonis. Babylonẽ eñ & puteũ illũ, Achæmenitida cognominãt, q dicãt regis Cyri patrẽ Achæmenẽ

† Chryſophyllũ alij authores nõ habẽt, ſed Chryſoberyllũ:

ϛὸς. [*id est, aureis punctis conspersus, malim* χρυσόπρασος, *quæ gemma colore porri succū refert, auri interuenientibus guttis, vnde similiter ab auro, vt Chrysolithus nomen accepit: non Chrysolitho tamen, sed Beryllo, de qua mox agetur, cognata.*] οὗτος στομαχικοῖς καὶ κοιλιακοῖς τριβόμενος, καὶ πινόμενος, ἰαματικὸς ὑπάρχει.

I A.

Λίθος βηρύλλιον, γλαυκίζων μέν ἐστι, θαλασσοβαφὴς, ἔχων εἶδος καὶ τὴν ὑδαρεστέρας ὑακίνθου. γίνεται δὲ περὶ τὸ τέρμα τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου Ταύρου. εἰ δέ τις θελήσει κατ' ἀντικρὺ τοῦ ἡλίου τοῦτον † ἀνακαλέσαι, φαίνεται ὡς ὕελος κέγχρους ἔχων ἔνδοθεν διαυγεῖς. ἄλλη δέ τις βήρυλλος, ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ δράκοντός ἐστι παραπλησία. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη πάλιν ὁμοία κηρῷ. ἐφάνη δὲ αὕτη περὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ.

† ἀνακλάσαι

I B.

Λίθος ὁ ὀνύχιον. οὗτος ὁ λίθος ξανθὴν πάνυ ἔχει τὴν χροιάν. τέρπεσθαι δὲ τῷ λίθῳ τούτῳ φασὶ τὰς νύμφας τῶν βασιλέων, ἢ καὶ πλουσίων ἀνδρῶν, αἵτινες καὶ εἰς † ἐκπώματα ἴδια ἀνα-

† ἐκπώ-

vocatum fuiſſe. Inuenitur & Chryſo-paſtus, quæ ſtomachicis & cœliacis pota vim medendi habet.

eamq́; Babylonicã: quod huic loco conuenit.

XI.

Beryllus gemma glauca eſt, colore maris, aut hyacinthi dilutioris. Naſcitur circa finem montis Tauri. Si quis velit hanc è regione Solis contemplari, videbitur non ſecus ac vitrum intrinſecus grana milij habere pellucida. Eſt & alia Beryllus pupillis oculorum ſerpentum ſimilis. item alia ceræ ſimilis, quæ circa Euphratis exitum reperitur. [*Berylli ſi ſphæricæ fiant, & radijs Solis opponantur, ignem emittunt, vt ſpecula concaua. Anonymus. Sic & Cryſtalli.*]

XII.

Onyx vel Onychium, gemma. Eſt hæc valde flauo colore, plurimum delectari hac gemma aiunt regum & diuitum hominum ſponſas, quæ hanc gemmam in poculorum vſum con-

ματα, ἀνατρέψασαι ἔχουσι τὸν λίθον τοῦτον. εἰσὶ δὲ
καὶ ἄλλοι ὀνυχῖται ὁμωνύμως καλούμενοι, οἳ
τινῶν κηρῶν τῶν μελιχρόων εἰσὶ παραπλήσιοι.
τινὲς δέ φασιν αὐτοὺς ἐξ ὕδατος * ἀπαύ-
κλου πεπῆχθαι. Ὀνυχίτας δὲ αὐτοὺς λέγου-
σι φυσιολογικῶς, ἐπεὶ ὁ ὄνυξ τῶν ἀστείων ἀν-
δρῶν μαρμάρῳ ἐστὶ † συνεδιαζόμενος, σὺν
τῇ τοῦ αἵματος ἰδέᾳ. ἄλλοι δέ που καὶ τὸν
λίθον τὸν μαρμάρινον ἀπὸ τοῦ δοκιμίου, ψιλού-
δ᾽ ὠνύμως ὀνυχίτην καλοῦσι † διὰ τὸ καθαρὸν
τῆς λειότητος.

ex onyche exim pocula facta legimus.

† συνδιαζόμενος, vel ὁμοιαζόμενος.

† διὰ τὸ ἀκριβὲς τῆς λειότητος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ἈΔΑΜΑΝΤΟΣ ΛΙΘΟΥ, ὃν καὶ αὐτὸν ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

Ὁ λίθος ὁ ἀδάμας ἐμφερής ἐστι κατὰ τὴν χροιὰν τῷ ἀέρι. τοῦτον δὲ ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. τρὶς δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσήρχετο: τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα, τῆς πεντηκοστῆς, καὶ τῆς σκηνοπηγίας. ἦν δὲ κείμενος ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀρχιερέως

uertunt. Sunt & alij onychitæ æquiuoce dicti, qui ceræ, mellis colorē habentis, sunt similes. Aiunt autē aliqui eos ex aqua* coire ac veluti congelari. Onychitas appellant à natiuo eorū colore: quia elegantium virorum vnguis sit marmori similis, non sine colore sanguinis tamen. Alij verò sanè & ipsum marmor ab exploratione vnguis onychitā vocāt, falso nomine ꝓpter †puritatē albedinis. [*Alabastrites quidē lapis à Diosc. etiā Onyx vocatur.*] †*exquisitū & politißimū læuorem.*

DE ADAMANTE GEMMA, *quam etiam gestabat summus Pontifex, dum ter in anno ingrederetur Sancta sanctorum.*

ADamas colore similis est aëri. Hunc gestabat summus Pōtifex in sancta sanctorum ingrediens. Ter verò in anno ingrediebatr, in Paschate, Pentecoste, & Tabernaculorū festo. Ponebatur aūt sup pectus summi

ρέως ὅτε ἐνεδιδύσκετο τὸν ποδήρη, καὶ ἐ-
πάνω τοῦ ποδήρους ἐπενεδύετο τὴν ἐπω-
μίδα. κατέβαινε δὲ ἡ ἐπωμὶς ὀλίγον κατώ-
τερον τοῦ στήθους. ἦν γὰρ σπιθαμῆς καὶ ἡμι-
σείας τὸ μῆκος. ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἐξ εὐωνύ-
† ὤμων μων ἐπάνωθεν τῶν † μαζῶν, ἔνθα δύο ἀ-
σπιδίσκοι ἦσαν συνερραμμένοι, ἀπηώρουντο
δύο σμάραγδοι. εἰς μέσον δὲ τούτων ἦν ἡ
† ἤτοι ὁ δήλωσις, † ὃς ἦν ὁ δηλωθεὶς ἀδάμας, τὴν
δηλ. χροιὰν ἀείζων. ἐπάνω δὲ τῶν ὤμων οἱ δηλω-
θέντες δώδεκα λίθοι. τρεῖς δὲ ὡς εἴρηται τὸ
ἐνιαυτοῦ ἐδήλουν τῷ λαῷ διὰ τοῦ πετά-
λου. καὶ εἰ ἐν ἁμαρτίᾳ εὑρέθησαν, καὶ μὴ ἐν
ταῖς ἐντολαῖς, ἃς ἐδεδώκει ὁ θεὸς, ἐτρέ-
πετο φασὶν ἡ χροιὰ τοῦ λίθου, καὶ ἐγένετο μέ-
λας. καὶ ἐκ τούτου ἐγίνωσκον ὅτι θάνατον
ἐξαπέστειλε κύριος. ἡνίκα δὲ ἐν μαχαίραις
αὐτοὺς ἔπεμπεν, ἐγένετο αἱμάτινος: ὡς ἐν
τῷ Ἱερεμίᾳ φησίν: Ἐξαπόστειλον τὸν λαὸν αὐτοῦ,
καὶ ἐξελθέτωσαν, ὅσοι εἰς θάνατον, εἰς θάνατον:
ὅσοι εἰς μάχαιραν, εἰς μάχαιραν: καὶ ὅσοι εἰς λι-
μὸν, εἰς λιμόν: καὶ ὅσοι εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς
αἰχμαλωσίαν. Εἰ δὲ ἐγίνετο ὡσεὶ χιὼν λαμ-
πρὸς, ἐγίνωσκεν ὁ λαὸς ὅτι οὐδαμοῦ ἁμαρ-
τία: ❧

ſacerdotis, vbi is talarē veſtē, & ſup ta larē† humerale induiſſet. Deſcēdebat verò humerale paulò infra pect⁹. erat em̄ eius longitudo *dodrātis cū dimidio. A dextris & à ſiniſtris **ſupra ma millas, vbi duo parua ceu ſcuta cōſuta erāt, pēdebāt duo Smaragdi. In medio aūt horū erat†* Declaratio, q̄ erat iā dictus Adamas, colore aërē referēs. Sup humeros verò 12. iā indicatæ gēmæ. Ter verò, vt dictū eſt, p annū oſtēdebat (ſic ornat⁹ pōtifex) populo cū lamina aurea††. Qđ ſi in peccato dep̄hēderent, ſi in p̄ceptis q̄ dederat De⁹, nō ambulaſſent, mutabat, vt ferūt, co lor lapidis, & fiebat niger. hinc agnoſcebāt qđ Dn̄s mortē miſſurus eſſet. Cū verò eos gladio pdere vellet, efficiebat ſanguinei coloris. vt p Hiere. inqt: Emitte populū ipſius, & egrediā" tur: qcūq; ad mortē, ad mortē: qcūq; " ad gladiū, ad gladiū: qcunq; ad famē, " ad famē: qcūq; ad captiuitatē, ad ca-" ptiuitatē. Quod ſi vt nix ſplēderet, a-"

† *Epomidem: D. Hieronymus superhumerale vertit.*
* *παιθαμῆς, palmi, D. Ieronymus.*
** *in humeris.*
†* *δήλωσις.*
†† *galero addita.*

τία: καὶ τότε ἑόρταζον: ὡς λέγει ὁ προφή-
της: Ἑόρταζε Ἰούδα τὰς ἑορτάς σου, ἀπό-
δος τὰς εὐχάς σου: περιεῖλε κύριος τὰ ἀ-
δικήματά σου. λελύτρωκέ σε ἐκ χειρὸς ἐχ-
θρῶν σου. βασιλεύσει κύριος ἐν μέσῳ σου.
οὐκ ὄψῃ κακὰ οὐκέτι. Διὸ καὶ ἐπὶ Ζαχαρίου
τοῦ πατρὸς Ἰωάννου ἐν τῇ ἐφημερίᾳ αὐτοῦ,
ἐν ἑορτῇ πάσχα, λαμπρὸς ἐγίνετο ὁ λίθος. τό-
τε γὰρ ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ ἱερατεύειν τὸν ἐνι-
αυτόν. καὶ τῷ ὠθιόντι ἕτερος ἀνελάμβανε τὸν
ποδήρη: ὅτε καὶ βραδύνοντος τοῦ Ζαχαρίου
εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐν ἀγωνίᾳ ἦν ὁ λαὸς,
μήποτε ἔσαι ὁ λίθος αὐτοῖς ἐλεγμὸς ἁμαρ-
τίας. Καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ, καὶ γνόντων
ὅτι μεγάλης δόξης ὀπτασίαν ἑώρακεν, ἐχά-
ρησαν σφόδρα. Ἰωάννης γὰρ ἦν μέλλων γεν-
νᾶσθαι, ὁ ἄγγελος τοῦ Χριστοῦ. διὸ καὶ δεδο-
† πέταλον. ξασμένον τὸ † πέπλον ἐφάνη.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ
Ἰσραὴλ οἱ δώδεκα λίθοι οὗτοι προσετάχθη-
† ἐγκατακλεισθῆναι. σαν † ἐγκαταλεχθῆναι, ὡς εἶναι ἕνα λίθον
πρὸς μίαν φυλὴν ἡρμοσμένον, ἐλευσόμεθα
κατὰ τὴν προτέραν διαίρεσιν, ἐπὶ τὴν ἀκο-
λουθίαν τῶν γεγεννημένων υἱῶν τοῦ Ἰακώβ.

οὕτω

gnoſcebãt ſe nõ peccaſſe, & tũc feſtũ celebrabãt. Quéadmodũ ꝓpheta ait: Celebra feſta tua Iuda: redde vota tua: "Abſtulit Dñs tuas iniq̃tates. Redemit "te è manibus hoſtiũ tuorũ. Regnabit "Dñs in medio tui. Nõ videbis vlteriùs "mala. Idcirco etiã tẽpore Zacharię pa "tris Ioãnis, dũ ad eũ vices ſpectarẽt, in "Paſchate, ſplẽdidus fuit lapis. Tũ em̃ "cœpit hoc anno fungi ſacerdotio. Se quẽte aũt alius tunicã talarẽ ſumpſit: qñ etiã tardante Zacharia in Sanctis ſanctorũ, anxius erat populus, ne forte gẽma eos redargueret. Cæterũ ipſo egreſſo agnoſcentes, ꝙ magnæ glorię viſionẽ vidiſſet, valde exhilarati ſunt. Naſciturus enim erat Ioannes prænũcius Chriſti. quapropter etiam lamina aurea glorificata apparuit.

Qm̃ verò iſti 12. lapides iuſsi ſunt inſeri in Rationale, ſecũdũ 12. tribꝰ Iſraeliticas, vt vnuſq̀ſq; lapis vni tribui reſponderet, veniã iuxta diuiſionẽ præcedentem ad filiorum Iacobo nato-

οὕτω γὰρ ἔστιν ἁρμόδιον συντάττειν αὐτούς.

Παῖδες Λείας δ. Ρουβὴν, σάρδιον: Συμεὼν, τοπάζιον: Λευὶ, σμάραγδος: Ιουδίας, ἄνθραξ.

Παῖδες Βαλλᾶς β. Η Βαλλὰ παιδίσκη ἦν τῆς Ραχὴλ. ἡ ἐπεὶ οὐκ ἔτικτε, δίδωσι τῷ Ιακὼβ αὐτὴν γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ οὗτοι: Δὰν, σάπφειρος: Νεφθαλεὶμ, ἴασπις.

Παῖδες Ζελφᾶς β. Η Ζελφὰ παιδίσκη ἦν τῆς Λείας, καὶ δίδωσι τῷ Ιακὼβ γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ οὗτοι: Γὰδ, λιγύριον: Ασὴρ, ἀχάτης.

Παῖδες Λείας β. Ισάχαρ, ἀμέθυστος: Ζαβουλὼν, χρυσόλιθος.

Παῖδες Ραχὴλ β. Ιωσὴφ, βηρύλλιον: Βενιαμὶν, ὀνύχιον.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἡρμοσμένοι δώδεκα λίθοι καθ' ἑκάστην φυλὴν τοῦ Ισραήλ.

ΤΕΛΟΣ.

rũ seriẽ. ita em̃ cõuenit eos (filios Iacobi & lapides) idoneo ordine cõiungi.

Filij Leæ quatuor. Ruben, Sardius: Symeon, Topazius: Leui, Smaragdus: Iudas, Carbunculus.

Filij Bilhæ, duo. Bilha ancilla erat Rachelis. Rachel verò cũ nõ pâreret, dedit eam Iacobo in vxorem, vt filios ex ea susciperet: nati aũt sunt ex ea: Dan, Sapphirus: Nephthali, Iaspis.

Filij Zilpæ, duo. Zilpa ancilla erat Leæ, & dedit eam Lea Iacobo in vxorem, vt ex ea filios procrearet. sunt verò isti: Gad, Ligyrius: Aser, Achates.

Filij Leæ, duo: Issaschar, Amethystus: Zabulon, Chrysolithus.

Filij Rachelis, duo: Ioseph, Beryllus: Beniamin, Onychium.

Hæ sunt 12. gemmę, vnicuiq; tribui Israëlis respondentes.

FINIS.

COROLLARIVM CONRADI GESNERI in Epiphanij de *XII.* gemmis libellum.

Rationale Aaronis, Pectorale iudicij, λόγιον τῆς κρίσεως, Hosen Hebraicè: distinctũ coloribus quinque: aureo, hyacinthino, purpureo, coccino, byssino.

Sardonyx in humero. — Altera in altero.

1. Sardius. Ruben L.	2. Topazius. Symeon L.	3. Smaragdus. Leui L.
4. Carbunculus. Iudas L.	5. Sapphirus. Dan B.	6. Iaspis. Nephthalĩ B.
	VRIM. THVM-MIM.	
7. Lyncurius. Gad. Z.	8. Achates. Aser Z.	9. Amethystus. Isachar L.
10. Chrysolithus. Zabulon L.	11. Beryllus. Ioseph R.	12. Onyx. Beniamin R.

In hac

IN hac tabella propoſui gēmas XII. numero, totidem Iſraëlis tribubus accommodatas, iuxta Epiphanium: hoc ordine, vt prima gemma filio primogenito, hoc eſt, maximo natu tribuatur, vltima vltimo & minimo natu: ſecunda ſecundo, & reliquæ reliquis, ſecundum ætatis ordinem: ſicut etiam in duabus humerorum maioribus gemmis, quas Sardonyches interpretantur, dextræ quidem ſena maiorum natu filiorum Iſraëlis inſculpta erant nomina, ſiniſtræ verò totidē minorum. Addidimus autem ſingulis literam maiuſculam, quæ matris cuiuſq; nomen indicat: L. Leæ. Z. ancillæ eius. R. Rachelis. B. Balæ, ancillæ eius.

Colores, ſi cui addere libeat, rotūdam aut quadratam figuram in quoque ſpacio deſignet: & colores addātur, vt hîc ſubiecimus. 1. In primi loci figura, color Sardij, id eſt, Carneolæ dictæ gemmæ, quæ apud aurifa-

bros & locupletiores facilè inuenietur, vt & sequentiū pleræq;. Non possunt autem verbis satis rectè describi colores multi, qui ex rebus ipsis inspectis meliùs pingentur. In secundo & tertio loco Topazius & Smaragdus vulgò noti sunt. Similiter in 5. 6. 8. & 12. Sapphirus, Iaspis, Achates, & Onyx, omnibus ferè ijsdem nominibus per diuersas linguas seruatis noscuntur. Et cum pleræq; plures habeant species, deligi possunt, quarum elegantior in suo genere color est, aut qui in eodē frequentior habetur. Pro Onyche, Onychel Germanis dictus, vel Chalcedonius vulgò (Kalcedonier) albicans pingatur. In quarto loco pro Carbunculo, Rubinus. In septimo pro Lyncurio, Succinū aurei coloris. In nono Amethystus orientalis apud Germanos cognominatus.
In decimo pro Chrysolitho, Hyacinthus vulgò dictus. nomina enim sunt permutata. In vndecimo Be-

ryllus eſt,cui figura cylindri, & color cæruleus dilutus conuenient. Decebit etiam ſingulas linea latiuſcula aurei coloris ambiri.auro enim in Rationali incluſæ erant. Poſtremò cũ diſtincta ſint ſpacia quinq; tranſuerſa, coloribus totidẽ, vt in Sacris præcipiuntur, exornari poterunt: Spaciũ primum ſiue ſupremum, purpureo, ſiue rubro cui aliquid nigri admixtum ſit. Secundum, hyacinthino ſiue ianthino, qualis in viola Martia eſt, aut paulò ſaturatior ad cæruleum vergẽs. Tertium, aureo. Quartum, puniceo ſiue cocci, id eſt, ſcarlati vulgò dicti colore. Quintum, byſsino. eſt autem byſsi color ſplendidus, auroq; ſimilis, ſed dilutior. Deniq; gẽmæ ij. in vtroque humero, cum Onyches ſint, eodem cum duodecima gemma calore pingentur. At ſi quis Sardonyches interpretari malit, nigredo ſit in imo, candor in medio, rubor in ſummo, iuxta D. Auguſtinum in Pſalmum 86.

GEMMARVM IN RAtionali omniũ, nomina in diuersis linguis, secundũ diuersos interpretes.

Hebraica nomina ex Biblijs sumpsimus. Græca, ex trãslatione LXX. interpretũ. Latina, ex diui Hieronymi interpretatione: qui LXX. interpretes sequitur: sicut & Philo & Iosephus ferè in Græcis.

I.

SArdius. Σάρδιον. Hebræis אדם, à rubore sic dictus, vt videtur: vnde & Iudæi nostri seculi vulgò Rubinũ interpretãtur: Chaldaicus interpres Bibliorum Samkan, vt Paulus Fagius annotauit: cuius Commentaria in Exodum nos consuluimus. Est autem adhibenda fides Lxx. interpretibus Græcis, circa nomenclaturas rerum saltē, potiùs quàm Iudæis: qui postquam à Deo reprobati sunt, vt cæcitate erga filium

filium eius,ita summa ignorantia suæ etiam linguæ vocabulorum, laborãt.
Iosephus hoc loco Sardonychem interpretatur: vndecimam verò gemmam, quæ Schoham Hebraicè dicitur,onychem:cum eodē nomine maximas in humeris pontificis gemmas, Sardonyches interpretetur. tanta est inconstantia. Mihi hoc in loco Sardium verti placet.Schoham verò vndecimo loco Onychem interpretari,in humeris verò Sardonychem ,nō est absurdum: cum duæ hæ gemmæ vnius generis species sint: Sardonyx autem Onyche preciosior.quare Sardonyches [*Smaragdi,secundum LXX.*] duæ magnæ, tanquam nobilissimæ, aut lucidissimæ certè gemmæ, supra cæteras seorsim in humeris ponebantur. Ex cæteris enim vt aliquæ etiam maioris precij fortè sint,non æquè tamen splendent,aut ad eam certè magnitudinem non accedunt.

II.

Topazius. Τοπάζιον. Hebr. Pitdah. פטדה. Chaldæus vertit Iarkan. Iarok quidem Hebræis virorem significat: & gemmam viridem esse dicunt: vnde quidam (Iudæi) Smaragdum interpretantur. R. Ionas ait hunc lapidem Arabicè vocari Smerad. Sed potiùs fuerit Topazius, nomine etiam non dissimili, si primam syllabã adijcias. Epiphanius quidem Topaziũ supra Carbunculũ rubere scribit: ego splendere potiùs quàm rubere dixerim. Mirificè enim fulget: exitq; eius fulgor in colorem auro similem: & cum interdiu non facilè possit videri, quod radij Solis ei similes circũcirca resplendeant: noctu conspicitur ab his qui eam colligunt. Sed neq; virore caret: & cum succum porri fermè referat, sicut ab hoc ipso dicta prasitis gemma Theophrasto, Prasius alijs: ab hac tamen differt, quòd nõ transluceat modò, sed etiam mirificè fulgeat. Duo e-

ius

ius genera faciunt, praſoidem, atque chryſopteron, ſimilem chryſopraſo. Videtur autem eadem & Chryſolampis Plinij: quæ pallidi coloris die eſt, noctu ignei: qua ratione forſan Epiphanium aliquis defenderit, quaſi ad nocturnum eius colorem reſpexerit.

Pas, פז, Hebræis aurum bonum & purum ſonat: etſi quidam gemmas interpretātur Pſalmis 19. & 21. pro quo Cantici Salomonis quinto Mupas, מופז, ſcribitur, vt citat Munſterus in Hebraicolatino Lexico: at Biblia ab ipſo edita, eo in loco ſimpliciter pas, non mupas habent. inuenio & Vpas, אופז, in Lexico trilingui Munſteri, neſcio quàm rectè: à quolibet autē horum Topazij nomen deduci potuit, quod aurum optimum ſuo colore ac ſplendore æmulatur. Author eſt Plinius circa Thebaidis Alabaſtrum naſci Topazium: vnde ſubit, corruptū eſſe Epiphanij hunc locum de Topazio, ὑποδέιξαντων ἀλάβαστρόν τισιν, &c.

III.

Smaragdus. Hebr. Bareket, ברקת. Σμάραγδος Lxx. cũ ſupra Schoham verterint Smaragdum, quam nos potiùs Onychem aut Sardonychem eſſe diximus. Symmachus Ceraunium reddidit. Chaldæus transfert Barkan. Barak quidem fulgur & fulgorem ſignificat: qua origine inductus Fagius, cum Iudæis recentioribus carbunculum interpretatur. De Ceraunio vel Ceraunia gemma (nam & lapis eſt eiuſdem nominis) quæ ſpecies eſt aſteriæ, plura dicam in libro De figuris lapidum cap. 4.

IIII.

Carbunculus. ἄνθραξ. Hebraicè Nopek, vel Nophech, נפך. Rabi Dauid Kimhi in libro Radicũ dicit eſſe gemmam nigri coloris, vt Fagius citat: vt alius quidam, colore fuſco & rutilante. Sunt qui rubinum vulgò dictũ eſſe putent, Munſterus: hunc ſolùm locũ & Ezechielis 27. citans. Diuus Hiero-

ronymus Comment. in Esaiam lib. 3. cap. 6. Calculus iste (inquit) qui à solis Lxx. anthrax, id est, Carbunculus est interpretatus, potest non carbonem significare vel prumam, vt pleriq; existimant: sed Anthraca, id est Carbunculum lapidem, qui ob coloris flammei similitudinē igneus appellatur. Sic ille: sed Hebraicè legitur rizpah, רצפה. Idem ad Damasum in Epistola cuius initium, Septuaginta: Calculo, inquit, Sephora filium circuncidit, [*at hîc Hebraicè legitur zor, non nophok, & silicem significat.*] & Iesus populum purgat à vitijs, & in Apocalypsi Dominus pollicetur vincentibus, vt accipiant calculum, & scribāt super eum nomen nouum. Videntur autem mihi & Lxx. in eo quòd anthraca trāstulerunt, idem sensisse quod cæteri. anthrax quippe quem nos Carbunculū interpretamur, genus est lapidis fulgidi atq; nitentis, quem etiam in XII. lapidibus inuenimus.

V.

Sapphirus. Σάπφειρος. Hebr. Sappir, ספיר. Esse quidem hanc Sapphirũ vel ipsum Hebraicum nomen loquitur: vt non sint audiendi Iudęi, qui gẽmæ huic colorem rubrum aut candidum tribuunt: aliqui tamen aërei, id est, subcœrulei coloris esse rectè scribunt. Sunt qui crystallum vertant. R. Dauid Kimhi in radicibus tradit lapidem esse qui super incude non rumpatur, sed incus potiùs: albi & puri coloris: quæ duo Adamanti, non Sapphiro conueniunt.

V I.

Iaspis. ἴασπις. Hebraicè Iahalom, יהלם. Munsterus & Fagius Adamantẽ reddũt. De hoc Abenezra sic scribit: Magnus sapiens Hispanus dicit eum esse lapidem, qui alio nomine almas [*corruptum pro adamas*] vocetur: & frangat omnes lapides, atque etiam bedellium [*vniones aliqui interpretantur*] perforet: à verbo halam, quod est percutere,

tere,contundere, vt iod in principio litera adiectitia sit. In medio Rationalis Deus ponere iussit Vrim & Thummim, Lxx.vertunt δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν, id est, doctrinam & veritatē, vt quidam interpretantur. Epiphanius Adamantem, sicut & Suidas in vocabulo Ἐφώδ. Non rectè tamē hūc in medio Sardonychum (Smaragdos ipsi interpretantur) collocant. Sardonyches enim in humeris locabantur, Vrim & Thummim in medio Rationalis supra ipsum cor. Porrò de Vrim & Thummim sententias authorum multas variasqꝫ, recitant, Fagius in Commentarijs in Exodum cap.28. & Munsterus in Annotationib⁹ suis.

Ego iahalom Hebræis Adamantem esse censeo: nam schamir Hebraica dictio, quam Ezechielis 3. & Zachariæ 7. adamantem reddunt plerique omnes, nō hunc, sed lapidem smirin Græcis dictum, ab Hebræis nimirum facto nomine, significare mihi videtur.

Idem nomen Germani ferè seruant, ein Smirgel. Cæterùm iaspidis aliud nomen Hebraicũ infrà numero XII. proferemus.

VII.

Lyncurius. λυγκούριον, Lxx. etsi codex noster perperam habet ἀγγύριον. Hebraicè Leschem, לשם. Epiphanius, & secutus eum Hieronymus, eandem Hyacintho gemmam esse suspicãtur. Iudæi Turcicam vulgò dictam esse putant. Ego Lyncurium à Succino non differre video: & id quoq; pro gemma habitum olim, prẹsertim quod aureo colore pellucet ac splendet, minimè dubito. Et fortè Leschem vel Lesem vox, ad Glessum accedit: quo nomine veteres Germanos Succinũ appellasse Plinius refert. hodie quidem exoleuit.

VIII.

Achates. Αχάτης. Hebraicè Schebo, שבו. R. Dauid Kimhi tradit hanc gẽmam ad hyacinthinum colorem declina-

clinare. Chaldæ⁹ vertit Torkia, טורקיא, Turcicam vulgò dictam nimirum intelligens.

IX.

Amethystus. Ἀμέθυσος. Hebraicè Achlamah, vel Ahalamah, אחלמה. Videtur autem Grammaticis Iudæorũ deriuari hoc nomen à chalom, id est, somnio: quòd qui gestat, semper somnia videat. Chaldaicè vocat̃, En egla, עין אינלא, id est, oculus vituli, à similitudine.

X.

Chrysolithus. Χρυσόλιθος. Hebraicè Tarschisch, תרשיש. Hanc R. Dauid Kimhi coloris cærulei facit. Videtur autem à mari, vnde prouenit (inquit Fagius) nomen suum accepisse. Quare & Paraphrastes Chaldæus trãsfert, כרום ימא, Karus iama, si rectè lego. Manus eius quasi sphærulæ aureæ, habẽtes inclusum Tarschisch (Tharsis, Munsterus,) Cantici 5. Sunt ex eruditis Rabinis, qui Hyacinthum interpre

tentur, Munſtero teſte: dicentes habere formam Tekelet, תכלת: quod nomē pro colore hyacinthino ſeu cæruleo lanæ aut ſerici, ſemper accipi video in Sacris, nuſquam autem pro gemma. Tharſis quidē alijs in locis alij interpretantur mare, portum vel nauale, inſulam, Aphricam. Mihi hoc in loco Hyacinthum vertere placuerit: quoniam aliud nullum huius gemmæ Hebraicum nomen inuenimus: & habet hæc quoq; maris ſubcœruleum colorem: ea præſertim Hyacinthi ſpecies, quam Veneti aut violacei coloris eſſe legimus, & imitari ſapphirum. Etſi ex nominis ſimilitudine Tharſis, Turcicam vvlgò vocatam eſſe aliquis cōiecerit: quæ itidē cœrulei coloris eſt. ſed prior opinio magis arridet.

XI.

Onyx, vel Onychinus vt D. Hieronymi interpretatio habet: præſtat autem onychem, vel onychium voce diminutiua dicere. Septuaginta hoc in

loco

Beryllium, *Βηρύλλιον*: ſequente autem, & vltimo Onychium, *ὀνύχιον*, poſuerunt, ſicuti & Ioſephus. Hebraicè legitur Schoham, שהם: Erant autem Schoham duo magni, etiam in humeris Epomidis, Lxx. Smaragdos verterunt, Ioſephus Sardonyches, cũ hoc in loco onychem vertat. lege ſuprà quæ in Gemmæ primæ explicatione ſcripſimus. Iudæus quidam Bibliorum paraphraſtes, ferè vbiq; vertit בורלא, Burla, quæ vox ad Beryllum accedere videtur, inquit Fagius. Phiſon fluuius circuit totam terram Hauilah: in qua eſt aurum bonum, & Bdolah, [*vel Bedolah : quod alij aliter interpretantur*,] & Schoham, Geneſeos 2. Auguſtinus Steuchus in recognitione in Vetus Teſtamẽtum: Variatur, inquit, in hoc lapide Schoham: quem Aquila, Symmachus & Theodotion, Onychinũ ſunt interpretati, quos ſequitur Pagninus in ſuo Theſauro. Septuaginta lapidem Praſinum. Schoham, inquit

Agon Hebræus, lapis eſt precioſus, candidus & permixtus, (quod Onychi conuenire videtur,) vt citat Auen Ezra, ſe quidem ignorare profeſſus. Vide plura ſuperiùs de Hebraico hoc vocabulo in prima gemma.

XII.

Beryllus, vel Beryllium, Lxx. & Ioſepho interpretibus. Vide proximè retro, numero XI. Hebraicum nomē eſt Iaſchpheh, ישפה, quod ad Iaſpidē Græcis & Latinis vſitatū vocabulum ita accedit, vt minimè dubitandū videatur, quin hæc verè ſit Iaſpis: non quæ ſexto loco Iahalom Hebraicè dicitur, & iaſpis à quibuſdam vertitur, cum ſit Adamas.

Hæc de duodecim Gemmis Rationalis ſiue potiùs Oraculi pontificij.

Porrò Ezechielis cap. 28. in theſauris (vel in diademate) principis Tyri, ex duodecim iam dictis, nominantur nouem, in Hebraico textu: à Lxx. verò & D. Hieronymo ijdem omnes, v-

nà cum auro & argento. Et fortè ἀργύριον in textu ſcriptum fuit: λιγύριον verò in margine ad emendationē adſcriptum, irrepſit poſtea in textum. in Hebraico enim auri tantùm mentio fit, argenti nulla. & Exodi etiam cap. 28. ἀργύριον pro λιγύριον malè legi, iam monui.

Poſtremò Apocalypſeos cap. 21. de Hieruſalem ciuitate cœleſti ſic legimus: Et lumen eius ſimile lapidi precioſiſsimo, tanquā lapidi iaſpidi cryſtalliſanti. Et habebat murum magnū & altum, cum portis duodecim, &c. Eratq; ſtructura muri eius ex iaſpide: & ciuitas aurum purum, ſimilis vitro puro. Et fundamenta muri omni lapide precioſo ornata. Fundamentum primum, Iaſpis. Secundū, Sapphirus. Tertium, † Chalcedonius. Quartum, Smaragdus. Quintum, Sardonyx. Sextum, Sardius. Septimum, Chryſolithus. Octauum, Beryllus. Nonum, Topazius. De-

† Carchedonius.

„ cimum, Chryſopraſus. Vndecimū, „ Hyacinthus. Duodecimum, Ame- „ thyſtus.

Ex hiſce, octo nominantur etiam inter duodecim gemmas Rationalis Aaronis: at Chalcedonius, Sardonyx, Chryſopraſus & Hyacinthus, hîc nominati, in Rationali non inueniūtur: proq́ ijs ponūtur Carbunculus, Lyncurius, Achates & Onychium. Poteſt autem pro Lyncurio intelligi Hyacinthus, vti Epiphanius etiam & Hieronymus conijciunt. Pro Carchedonio [*ſic enim legerim καρχηδόνιος, non χαλκιδῶν, vel Chalcedonius, vt noſtri Codices habent,*] Carbunculi ſpecies, Granatus vulgò dictus: pro Sardonyche, Onyx vel Onychium, cum ſint congeneres, & Sardonyx è Sardio & Onyche mixtus. Atq; ita reliquū erit vt pro Schebo Hebraicum nomen in Rationali, quod Achaten interpretantur, nos Chryſopraſum reddamus, gemmam multò precioſiorem, & Aaronis ornatu

natu digniorem. Et sic ijdem duodecim vtrinq; lapides fuerint.

Statueram in principio huius Corollarij, locos Sacræ scripturæ de pótificali Aaronis ornatu (circa Ephod siue epomidẽ pręsertim, & Essen [Hoschen, quod & pectorale iudicij, λόγιον τῆς κρίσεως interpretantur] siue Rationale in medio epomidis anteriore parte supra ipsam cordis sedem, duodecim gemmis distinctum) recitare ad verbum: vt habentur Exodi capitibus 28. & 39. & Leuitici cap. 8. Deinde Ezechielis 28. locum, in quo eædẽ ferè gemmæ nominantur: & ex nouo Tèstamẽto Apocalypseως cap. 21. Sed cum hos locos quisq; in suis Biblijs legere posit, breuitatis causa omisi.

Deinceps verò vt angustum quod superest huius quaternionis spacium vel in Typographi gratiã expleatur, veterum quorundam loca argumento præsenti apprimè conuenientia, adscribam.

Ephodem Iosephus Antiquitatum Iudaicarum libro tertio capite octauo, Græcanicæ epomidi similem facit. In huius medio (circa pectus medium) lacuna quædam relinquebatur, cui inserebatur frustũ ijsdem coloribus, quibus ephodes, variegatũ. Id vocabatur essen, ac si dicas Rationale: & lacunam adamussim explebat. In vtroque autem humero singuli sardonyches, fibularum vice epomidem annectebant.

Cęterùm de bello Iudaico libro sexto capite sexto: Epomis, inquit, thoraci similis videbatur: duabus aureis aspidum [*scutorum*] specie vinciebatur: quibus inclusi erant optimi maximiq; sardonyches. Rursus Antiquitatum libro tertio capite nono: Sardonyches, inquit, quos pontifex in humeris gestabat, mirè splendebant: is qui dextrum humerum occupabat, quoties litatum esset, tanto fulgore emisso, vt procul etiam intuen-

tuen-

tuentibus conſpiceretur, idq́ præter naturam ſuam & conſuetudinem: [*quaſi & aliâs fulgere ſoliti, ſed non adeò.*] Per duodecim verò gemmas, quas in in pectore pontifex inſutas eſsêni geſtat, in bello victoriam prænunciare, Deus ſolebat. nam priùs quàm exercitus ſe moueret, tantus fulgor ex eis emicabat, vt toti populo facilè innoteſceret, adeſſe Deũ, opémque & auxilium ſuum inuocantibus eſſe allaturum. quapropter Græci, quotquot à religione noſtra non abhorrẽt, cum hoc miraculum pro compertiſsimo habeãt, ita vt negari non poſsit, eſsêna vocant λόγιον, hoc eſt, oraculum. Sed deſijt tam eſſen quàm ſardonyx fulgorem emittere, annis ducentis antequam hæc commentaremur, irato Deo propter legum ſuarum præuaricationem. Hæc ille. Plura autem de Ephod leges apud Suidam in vocabulo Ἐφούδ.

DE XII. GEMMIS

EX COMMENTARIORVM diui Hieronymi libro 15. in Esaiam cap. 54.

DE natura duodecim lapidũ atq; gemmarum non est huius temporis dicere, cum & Græcorum plurimi scripserint, & Latinorum: è quibus duos tantùm nominabo, virum sanctæ & venerabilis memoriæ episcopum Epiphanium: qui insigne nobis ingenij & eruditionis suę reliquit volumen, quod inscripsit περὶ λίθων. Et Plinium Secundum, &c. Cæterũ ex duodecim lapidum in Rationali Aaronis positorum numero in quatuor ordines diuiso, secundus habet carbunculum, sapphirum & iaspidé: qui tres itidem hoc in capite Esaiæ 54. simul nominãtur. Quare de tribus his tantùm dicemus in præsentia.

Carbunculus igitur videt̃ mihi ignitus sermo doctrinæ, qui fugato errore tenebrarum, illuminat corda creden-

dentiũ, † &c. Porrò Sapphirus qui ponitur in fundamentis, cœli habet ſimilitudinem, & ſupra nos aëris. Eze chielis quoq; ſcriptura commemorat: quòd locus in quo thronus Dei ſit, ſapphiri habeat ſimilitudinem, & gloria Domini in hoc colore conſiſtat, qui portat imaginem ſupercœleſtis. Sed propugnacula vrbis Dominicæ, hoc eſt, murorum mœnia, iaſpide roborantur: qui poſſunt omnem altitudinem eleuantem ſe contra ſcientiam Dei deſtruere atq; conuincere, & mendacium ſubijcere veritati. Qui ergo in diſputando fortiſsimus eſt, & ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs roboratus, iſte propugnaculum Eccleſiæ eſt. Iaſpidum multa ſunt genera: [*videtur hæc ex Epiphanio tranſtuliſſe, etſi parum bene, & in quibuſdam varians:*] Alius eſt enim Smaragdi habens ſimilitudinem: qui reperitur in fontibus Thermodoontis fluminis, & vocatur N. quo omnia phantaſmata fugari au

tumant. Alius viridior mari, & tinctus quasi floribus. hunc in Phrygiæ monte Ida, & in profundissimis specubus eius nasci referunt. Alium verò iuxta Iberos Hyrcanosq́ue, & mare Caspium reperiri, & præcipuè iuxta locũ Neusin. Est & alius Iaspis niui & spumæ marinorum fluctuum similis, & clementer quasi mixto cruore subrutilans. Hoc diximus vt vniuersas gratias spirituales in Ecclesiæ propugnaculis cognoscamus: quas qui habuerit, vanos timores fugat, & potest cũ sponsa dicere: Fratruelis meus candidus & rubicundus. Portæ autem istius ciuitatis de lapide sunt crystallo: qui scalpitur varijs modis: quo lapide nihil purius est. Deniq; vehementissimis alpium frigoribus, & inaccessis Soli speluncis, concrescere aquæ dicuntur in crystallum, & tactu quidem lapidem, visu aquam esse, &c.

Quod ad colores, quibus vt vela templi, ita & Pontificis Epomis & Ratio-

tionale diſtinguebantur, (aureũ,byſſinum,coccinum ſeu puniceum,purpureum,& hyacinthinum vel ianthinum,)de ijs hîc quicquam adferre,angustia temporis & loci excludimur. Cui vacat & libet,legat Ioſephum Antiquitatum 3. 8. & Philonem de vita Moſis libro tertio: & Originem Homilia nona in Exodum.

FINIS.

DE GEMMIS ALIQVOT, IIS

PRÆSERTIM QVARVM Diuus Ioannes Apostolus in sua Apocalypsi meminit: De alijs quoque, quarum vsus hoc æui apud omnes percrebruit, Libri duo: Theologis non minùs vtiles quàm Philosophis, & omnino felicioribus ingenijs periucundi, è non vulgaribus vtriusque philosophiæ adytis de-prompti: authore Francisco Rueo, Doctore medico Insu-lano.

Editio secunda. nam prima mutila, & in-scio authore edita fuerat.

TIGVRI M. D. LXV.

AVTHORES IN HIS *libris citati.*

Aëtius
Albertus Magnus
Antonius Lodoicus
Apuleius
Ariſtoteles
Arnoldus à Villa noua
Auerrois
D. Auguſtinus
Aülus Gellius
Carolus Bouillus
C. Plinius
Dioſcorides
Galenus
Georgius Pictorius Villingenſis
Halyabbas
Hermolaus
Hieronymus Hungeſtus
Iamblichus
Ioannes Manardus
Marbodeus poeta Gallus
Marſilius Ficinus
Nicolaus Florentinus
Numenius
Paulus Aegineta
Petrus Aponenſis
Petrus Crinitus
Plato
Plotinus
Raſes
Solinus
Theodoretus Cyrenſis epiſcopus
Theophraſtus
Thomas Aquinas
Vincentius in Speculo naturalis hiſtoriæ.

LIBRI PRIMI CAPITA.

LIBRI SECVNDI PARS prima, De Gemmis XIII. in D. Ioan. Apocalypsi memoratis.

PARS II. DE CAETERIS Aliquot Gemmis & lapidibus.

His ſubijciuntur:

Excerpta quædam ex Authoris Epiſtola apologetica, qua de figuris, quæ inſcalpuntur Gemmis, agitur.

PASCHASII Balduini Canonici Phalempinenſis ad Fr. Rueum Epiſtola erudita: qua ſuper his duobus Ruei libris iudiciũ cõtinetur primùm: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deq́; earum admiratione, vſu, abuſu & viribus tractatur.

DE

DE GEMMARVM ORTV, LIBER PRIMVS.

De lapidum & Gemmarum generationis causis diuersis. Caput I.

Numquenq; lapidem ex altero maximè duorũ elementorum, terra ſcilicet vel aqua, conflari apud omnes rerum naturalium peritos, tam in confeſſo eſt atque naturali rationi peruium, vt nullus, ni vel leberide cæcior, addubitarit. Porrò qui lapides non perſpicui ſunt, ex terrea craſsioreq; quadam ſubſtãtia, humido tenaci perfuſa, generationis materiam mutuati ſunt. Qui verò pellucidi viſuntur, ex aqua præſertim conſiſtunt, cui ſubtilis quædam terrea nec obſcura materies immixta eſt, vt & in cryſtal-

Non perſpicuorum lapillorũ cauſſæ.

Pellucidarum Gemmarũ cauſæ.

lo ac beryllo glaciei ſpeciem planè re ferentibus videre eſt. Quanquã & hęc intelligi velim, nó quòd duo reliqua rerum principia, ignem dico ac aërē, ab illorum mixtura ſeparem. Apud principes nanque philoſophos complures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elementis conſtare. Verumenimuerò ita quæ diximus accipienda ſunt vt alterum illorum, terràm nimirum vel aquã, in quouis lapide pręcellere intelligas, etiamſi aliter Plotinus ſentire videri poſsit, de quo alibi fuſiùs egimus.

Lapillorũ cauſſa efficiens duplex.

Quòd autem ad effectricem vocatam cauſſam attinet, duplicem eam vtriuſque philoſophiæ principes numerarunt: altera nanque ſuprema, altera verò inferior. Princeps cauſſa eſt

Deus.

Deus ipſe Optimus Maximus, rerum omnium creator & ſeruator, in quo, cum quo, & per quem ſunt omnia, & ſine quo (diuo Ioanne Apoſtolo teſte) nihil factum eſt. Quem & Ariſto-

teles

teles Ens entium, supremámque vocabat intelligentiam, asserens omne opus naturæ, opus esse intelligentiæ. Illum itaque Deum, vt omnium rerum creatorem, ita singulorum primariam & simpliciter necessariã causam, vt etiam lapillorum gemmarúmque, Christiani omnes norunt. Quandoquidem sapientis est oraculum: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul: quod equidem bifariam interpretatum inuenio: Quibusdam quod dicitur simul, non ad creationis instans referentibus, verùm ad instãs propositi diuini, vt scilicet sit sensus, quòd Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Simul creata omnia, quomodo.

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui de mirabilibus sacræ scripturæ inscribitur, habere reperio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulásque Gemmas creauit, dum videlicet vnica soláque sua voluntate multiformem quarumuis

ſpecierum ac indiuiduorum diuerſitatem fieri voluit:in qua voluntate vnica ſimpliciſsimaq́ꝫ ſingula ſimul fecit,quę ab eorum ortus principio per tempus diſpenſare non deſiſtit. Quãuis & hîc accedere poſsit germanior forſan intellectus,cui philoſophi cõplures & non obſcuri, ipſa quoqꝫ ratio ſubſcribunt: ſcilicet quòd Deus omnia ſimul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac ſeminarium quoddam materiæ primæ,ante generum,ſpecierum atqꝫ indiuiduorũ diſcretionem,infudit. Illa ſiquidem materies,diuiſionis adhuc & productionis expers,moles erat quædam informis,omnium tamen formarum ſeminio ab ipſo creatore perfuſa: vnde† tãdem,quando,& ijs medijs quibus ſupremus opifex ab æterno præſcit & vult,perfecta rerum productio & fœtura extimularetur. Ideoq́ꝫ & hi admittunt omnia quidẽ ſimul eſſe creata,

† tandẽ aliquando

ta, non autem ſimul eſſe facta. Confirmat & id ſententiæ diuus ille Auguſtinus ſuper Geneſim, adſerens, ꝙ quæ à natura generantur, ſecundum rationes ſeminales in materia conſiſtẽtes, producuntur: quod & multo copioſius diſſeruit tertio de Trinitate cap. 9. vt ſcilicet inaudias materiam in ſe habere, & quaſi fouere cunctarũ formarum rationes ſeminales ſibi à primæua conſtitutione ingenitas inſitáſve: ex quibus tandem, agentis actionem, pro modo, expertis, educantur extimulenturq́ formæ naturales, elementorum commixtionem eſſentialiter conſequentes, vt & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant verè, & (vt dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verùm de his alibi fuſius. Nũc verò hæc de principe illa cauſſa & Gemmarũ plaſmatore ſufficiant. Quæ tametſi cunctis ſat eſſe queant: quia tamen pulchrum, decorum atq; vtile eſt homi-

Causæ inferiores secundę, vel mediæ.

ni haud vſquequaque indocto, noſſe quibus ſecundis medijsq́ꝫ cauſſis, vnde cuncta de quibus diſceptatur, originem capeſſunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque inferiorum cauſſarum commeminiſſe. hoc nanq́ꝫ pacto fiet vt abſolutior de his noſtra ſit traditio. Quanquam enim Deus omnium ſit cauſſa immediata, quædam tamen ſolus, & citra alicuius coagentis admiſsionem, efficit: ideóque (vt aiunt Theologi) eorum cauſſa eſt tota. Nonnunquam, ſua liberaliſsima bonitate, cooperantes alias ſecũ adſciſcit affouétque cauſſas, & hoc propter connexionem vniuerſi: ita tamé vt nulla alteri aduerſetur. Proinde (vt „ inquit Bonauentura libro ſecundo, „ quæſtione ſecunda, circa finem) quia „ diuina voluntas nó cognoſcitur, nec „ ipſa ab actione excludit operatio- „ nem cauſſæ creatæ: nec etiam ab ea- „ rum cognitione humanam capacita- „ tem arcet. Ideóque bonum & perutile eſt,

le eſt, ſeſe exercere in cognitione cau"
ſarum creatarum. Ante hunc item'
multis ſeculis Pindarus aſſeruit, quòd
quicquid intra ſe terra occultat, & vl
tra cœlum poſitum eſt, homo con-
templatur. Nec id infructuoſum pu-
tes: quoniam, diuo Paulo autore, in-
uiſibilia Dei à creatura mundi per ea
quæ facta ſunt, intellecta cóſpiciunt,
ſempiterna quoque eius virtus & diui-
nitas. Verũ vnde digreſsi ſumus, pedẽ
referre libet. Prętermiſsis itaque nũc
ſuperioribus cauſsis, in ſequentium
duorum capitum gratiam, non vul-
garium philoſophorum placita nar-
raturi dicimus, quòd à primario il-
lo omnium principio, inferior humi-
liórque Gemmarum cauſſa dici po-
teſt, facultas cœleſtis orbis moti, ab
ipſo Deo transfuſa, pro ipſius orbis
diuerſarum partium varia poſitione,
quam aſtrorum periti aſpectum ap-
pellant. Porrò quid ſit cœli orbium,
planetarum, ſyderúm ve aſpectus,

Cœlũ gemmarũ cauſæ efficiẽtis quandá habet rationem.

situs siue configuratio, non est huius instituti: quamobrem Mathematices peritis relinquo. Hoc vnum præfatus quòd pro variorum aspectuum ratione & materiei multiiuga præparatione diuersas in subiecta hæc corpora cœlum creditur transfundere virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiores sensibilesq́; caussas scrutati, cœlo ipsi extenso vim illam mineralē lapidificam tribuendam censuerunt, mediatè vel immediatè, vt dicūt, hoc est intercurrente alia caussa vel non. Mediatè quidem, quòd tametsi corpora cœlica loca nō rarò mutent, apparet tamen sedes eas lapidificas facultatē illam, semel ac efficacissimo cœli conatu conceptam, tam contumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gignendo, iam dictæ potentiæ fidem propalàm testentur.

Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silentio minimè premendum. Relatum mihi iampridem est à domi-

na quadam fide digna, quòd Domina Heuerensis è Luxemburgorum illustri genere oriũda, duos habeat seruetq́ hæreditarios Adamantes, qui alios crebrò, tanto naturæ miraculo, producant, vt eos quicũq statis temporibus intueantur, συγγενῆ, id est cõgenerem sibi prolem eniti, palàm iudicent. cuius caussam, siquidem in naturæ tam raro opere nobis philosophari licebit, putauerim esse, quòd vis illa cœlestis parentibus tenaciter insinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aërem circumfusum in aquam primum, congruamq́ substantiam, demùm in Adamantem gemmã durauerit transformaueritq́. Quod ne iustò plus admiretur quispiam, autor est Theophrastus esse lapides qui pariant: nimirum quòd virtus illa cœlestis tenaci materiæ, vti præstruximus, semel transfusa, subiectæ contumaciùs cohæret substantiæ: quæ videlicet quò vehementiorẽ cœli actio

Adamãtes sibi similes parere.

nem experta est, eò pertinacius hanc retinere intelligitur.

Instrumentalis Gemmarũ caussa.

Vicina aũt & cõiuncta seu instrumentalis lapidum caussa duplex annumerat. Vel enim calidũ quoddam est, (si ex elementis corpora substantialiter fieri statuamus:) aut caliditas, (si solas in mixtis qualitates asseruari sentiamus)in materia terrea persistẽs, & humidũ tenax per terreæ molis tenuissimas quasq; partes diducens,digerensq;:hac ratione singulorum elementorũ,terrę præsertim &aquę portiones tam aptè & ad amussim cõfundens atq; cõglutinans,sed & ab omni excrementosa fæce despumãs, vt pro lapidis Gemmæve forma producenda materiã ipsam rectè præparet. Aut demum ea causa frigidũ quoddã est, siue frigiditas,in aquea substantia terrestris & siccę materiæ actionem perpessa consistens,sua constrictione (frigidi nanq; est cõstringere) omnem superabundantẽ humorem adeò expri mens,

mẽs,vt etiã impendiò induret,adeoq́ꝫ tantum eius relinquat,quantũ ad decentem partium connexionem ſit neceſſarium,vt & hinc inuitandę formę materia diſponatur excolaturq́ꝫ. Qua de re non diſtitentur philoſophi illi, quòd quamuis lapilli hi à frigido coaluerint,à calido tamen, citra alterius humoris appulſum,liquari contumaciter recuſant: quod videlicet tanta in illis humidi ſicciq́ꝫ naturalis commixtio,germanitas & neceſsitudo, vt ſuo omni ex parte contrario affici renuant:necnon,niſi familiaris qualitatis illicio affecti,ad externę qualitatis actionem conniueant. Quanquã non deeſſe compertũ habeamus qui duo tantùm elementa recipiant: ac frigidum vt à natura, ita ab omni actione ſecludant, qui debile calidum Gemmarum cauſſam conſtituunt:de quibus aliàs.

Quid sint, & unde vim sortiantur, Gemmarum proprietates occultæ. Cap. II.

AVtor est Galenus nono simplicium pharmacorũ libro, quòd Gemmæ vires habeant partim secundum substantiæ totius proprietatem, partim secundum qualitates effectrices, hoc est manifestas: quas cum potentijs hic emanantibus ea medicinę pars, quam Græci φαρμακοδυναμικὴν, Latini medicatiuam appellãt, in primis contemplatur. cuius considerationẽ præsens institutum non amplectitur. Porrò substantiæ totius proprietatẽ philosophi vocant occultam, quòd substantia virium, quibus stupenda illa munia absoluuntur, humanæ rationis fugiat captum: vt ne summis quidem viris illarum aliquã penitius asse qui contigerit aliter quàm multo vsu. Nimirum quòd omnis proprietatis vera ex methodo cognitio colligenda

Cur virtus occulta dicatur.

genda ſit, ab eius cauſsis proximis euidentibusq́ quæ bifariam diſcriminantur: vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipſius formæ ſpecificæ ratione. Porrò commixtionis modus miſcibilium, mixtura & cõglutinatione perficitur, quæ exactè perueſtigari humana diligentia nequeat, vel eo maximè nomine quòd infinita ſit illorum cõmiſcendorum proportio. Eius verò quæ ſpeciem adfert formæ rationem, vel ideo imperſcrutabilem intelligere eſt, quòd ipſam prodire autumãt, partim quidem (vti præſtruximus) ex potentia materiæ, formarũ rudimentis ſeu ſeminijs à primæua conſtitutione perfuſæ, partim autem (vt magnę philoſophorum illuſtrium turbę placet) ab ideis in mente diuina cõſiſtentibus (quas diuus Auguſtinus primordiales vocat) id eſt, ab ipſo Deo, hinc ab anima mundi (ſi Platonicis conſentimus) & alijs inferioris ordinis cælicis corporibus, in elementa

Duæ proprietatis cauſſæ.

Vide illuſtriũ quorundã philoſophorũ ſentẽtiam de formarũ origine & in materiam infuſione.

primum influentibus: deinde & per ea media ad formam iampridem inse minatam & ceu inchoatam (tanquã scilicet mentis alicuius & voluntatis diuinæ ministris) disponentibus: Cuius præparationis absolutam conside rationem, humana etiam quantũuis diligens aut sublimis sagacitas nõ asse quatur. Cum itaq; reconditarum illarum facultatum caussæ humano sensu nequeant prehendi, nemini dubiũ esse suspicor, quin omnibus peruiũ, quòd nulla illarum proprietatum rationabili, hoc est, per rationem humanam deducto inuentoq; experimento, sed casuali duntaxat euentu comperta explorataq; dici posit: vel omnino aliquo reuelationis modo, vti per somnia nonnunquã legimus contigisse. Quo modo scitũ est syluestris rosæ radicem aduersus canis rabidi morsum, aquæ pauoré omnisq; potus metũ & graue fastidium adferentem, præstare. Matre scilicet, cuius filius

lius in Lacetania Hiſpaniæ finitima belligerans, morſus periclitabat, per ſomnum (viſa in fruteto illius radice ſibi ſuauiter applaudente) præmonita: quam & deinde qua potuit diligētia filio miſit, ex lacte potandam, filiū obſecrās vt religioni parens matri obſecundaret biberetq́; Quo vnico ſimpliciq́; remedio, miles ille præter omnem expectationem ſeruatus, occaſionem præbuit cognoſcendæ eius radicis occultæ contra illum affectum facultatis. Eſt igitur mixti latens occultáve proprietas, facultas quædam †propter ea, vnde ipſum eſſentialiter conſiſtit, inſita: perq́; priuatas operationes, multo vſu periculóve ſolo, vel aliqua reuelatione, citra rationem cognita. Quòd demū mixtionis ac cōglutinationis meminimus, illud obiter lucidioris doctrinæ gratia his quoque cōnectere libet (forſitan em̄ tantę diuerſitatis occaſionē ſciſciteris ac libēter audias) quòd tam diſcrepātis

Quid mixti recōdita proprietas.

†per

mixturæ & coaptationis caussam phi losophi sunt arbitrati esse, vim quandam cœlestem subiectæ materiæ partes, varias licet, pro sua virtute permi scentem: adeoq́, vel vario huius permixtionis tenore, eam materiam ad nouam formam decenter apparentẽ, in quam tandem ad amussim dispositam & excultam mirificæ illæ transfunduntur virtutes, formas consequẽtes specificas. Porrò hac dicendi con sequutione eò tandẽ deuenimus, vnde earum quæ in Gemmis sunt proprietatum facultatumq́ reconditarũ caussæ, quas antè præstruximus, nobis sese vltro ac præter expectationẽ diligentiùs perscrutandæ, ac in conspectum reuocandæ, insinuent. Celebris est itaq; philosophorum sententia, quòd omnis caussarum turba ab vna eademq́ principe pendet, ducitur atq; conseruatur: ad quam & pro pter quam, ceu ad communem omnium finem caussæ omnes sua munia

Omnium caussarum vnica prin ceps.

tan-

tanquam communi quodam & insito consensu dirigunt: Deinde & omnia fieri desuper à summo bono, hoc est, Deo ipso: eademq́ esse & optima & ordinatissima. Proinde nòn irēt inficias, Gemmas & earũ virtutes à Domino Deo esse, eumq́ etiam solùm cunctorum caussam dici posse verã, alias autem caussas impropriè & ceu per analogiam nominari non diffiterentur. Veruntamen quanquam philosophis illis cognitum id & optimè perspectum esset, nihilo tamē magis conquieuit mira infatigabilisq́ illorum auiditas discendi, & in suis operibus creatorem admirandi contemplandiq́ desiderium. Quinimò insito quodam cœlesti ardore vigoreq́ ad propinquiores rerum caussas, ceu videlicet primæ illi ac veræ vtcunq́ instrumentarias, animorum suorum penè diuinam atq́ perspicacissimam sublimitatem intenderunt. Hinc itaque, cum bono, mentem, hoc est, pri-

mam ſapiẽtiam, quam & boni verbũ illorum quidam nominant: & cum mente,intellectũ,totũ vtrũq; mundũ (intelligibilem dico & †vitæ) ſtatuere ſunt opinati. Quũ verò bonũ ipſum, mentem & intellectum vnũ quid eſſe, ac vnica ſimpliciſsimaq́; ſubſtãtia pſi ſtere adſtruunt,vnicum eſſe rerum omnium & ſingularum principiũ profitentur,ſemper omnib9 adſtans,cuncta fouens,viuificans,excitans, complens & roborans. De quo ſacer ille Orpheus ita cecinit:

† ſenſibilẽ

Cuncta fouẽs,atq; ipſe ferẽs ſuper omnia ſeſe.

Hinc & diuinus ipſe Plato diuino Sole colluſtratus ita in Sophiſta ait:
» Animalia cuncta mortalia plantasq́;
» & quæcunq; terra ex ſeminibus radi-
» cibús ve naſcuntur,& quæcunq; ina-
» nimata in terra conſiſtunt, ſiue lique-
» fieri poſsint ſiue non, nunquid ab a-
» lio quodam opifice fabricata quàm à
» Deo facta eſſe,cum prius nõ fuiſſent,
» dicimus?An multorũ doctrinã ſermo

nesq́;

nesq; sectabimur dicentium ista, na- "
tura ipsa, gigni à caussa quadam for- "
tuita sine mente hæc agente: vel cum "
ratione potius scientiaq; diuina, quæ "
ab ipso Deo sit orta? Nos enimuero '
Christiana fide ac veritate edocti, pri-
mum hoc rerũ omnium principium,
singulari substantia, & tribus perso-
nis, conformi, simplicissimaq; volun-
tate, vnitate, maiestate, æqualitate, ac
omnipotentia cõprehendimus & ve
neramur, Patremq; vocamus, quẽ illi
bonum simpliciter: Filium & verbum
patris, nos: mentẽ, primamq; sapien-
tiam, illi. Spiritũ quoq; sanctũ nos ap
pellamus, quem illorũ diuiniores bo
ni intellectũ & amorem nuncupant,
vel animam cuncta viuificantẽ & ani
mantẽ alij. De quo Plotinus libro de Vide egregiã de Deo Plotini sententiam.
intellectu ca. 2. ita infit: Quisnã est po
tissimũ qui tradit, animo sapientiam?
hic ꝓfectò necessario est intellectus: "
Intellectus (inquam) qui non aliâs q-
dem intellectus sit, aliâs verò expers "

„ intelligentiæ:ſed verus potiùs intelle
„ ctus, qui hanc ob cauſſam ſeipſo ſit
„ pulcher. Sed nũquid in hoc velut pri-
„ mo,nobis eſt quieſcendum, an poti-
„ ùs ſuper mentem quoque progredi-
„ endum?nempe mens ipſa nobis in al-
„ tum progredientibus prior occurrit
„ quàm principium omnium primum,
„ quaſi in ipſius boni veſtibulo conſti-
„ tuta,omnia in ſeipſo nunciãs & ſigni-
„ ficans, velut quædam ipſius boni fi-
gura. Deinde & eiuſdem libri cap.
„ 3.Eadem quoq; (inquit) transferẽs ad
„ vniuerſum, in eo ſimiliter perueniet
„ ad intellectum,cognoſcens eum effe-
„ ctorem reuera totiusq; artificem. ha-
ctenus Plotinus. Porrò in intellectu
mundum quendam intelligibilem ha
beri voluerunt,hoc eſt omnium rerũ,
idearum plenitudinem, ſed & in men
te omnium iuxta & ſingularum cre-
andarum,gignendarum ac producen
darum,id eſt,futurarum rerum ideas,
æterna,ſimplici congeneaq; ſubſtan-
tia,

tia,ſolis relatiuis rationibus abinuicẽ diſpeſcitas, perſiſtere intellexerũt. Eaſdemq́ ideas principes eſſe rerũ omnium cauſſas arbitrati ſunt, ab eisq́ ceu quoſdam actus, pendere & eſſe animas omnes intellectuales, intelligẽtias, corpora cœleſtia, & quicquid in inferiori hoc mundo eſt vſpiam. Proinde proximam creati mundi cauſſam, item & cunctarum proprietatũ, mẽti & intellectui, hoc eſt verbo Dei & ſpiritui ſancto detulerunt: quanquam ne ipſum quidem bonum ab hac creatione ſepararint, vt ex locis iamiam citatis & alijs non raris philoſophorum autoritatibus patere liquidò poteſt: quemadmodum ſacras etiam literas legere eſt Deo patri per verbum & in ſpiritu ſancto, tanquam vni principio mundi creationem tribuere. Qui feciſti (inquit Sapientia) omnia verbo tuo: & Pſaltes, Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Verum

enimuero omnibus exploratũ velim, Ideas illas in mente diuina nihil esse ab ipsa Dei substantia & præscientia, id est omnium præcognitione & voluntate æterna, discretum. Quem, inquam, Deum certum est non tantum singulorũ generũ, verumetiam specierum ac indiuiduorũ omniũ exactissimam proprijssimamq́ꝫ & constituere & ab æterno præscire substantiã, compositioné, formam ac vires tum proprias tum communes, & si quid præterea illis insit. Vt & hinc accipias diuinas illas Ideas cuiusuis speciei ac indiuidui principes esse caussas: nó modò quod sint, verumetiam cuiusq́ꝫ earum potestatis tam communis quàm propriæ. Cui & id mihi pulchrè arridere videtur quod plerisq́ꝫ philosophis placere inuenio: Nempe ꝙ virtutibus certis, id est, certam stabilemq́ꝫ rationem habentibus, non fortuitis, sed efficacibus, potentibus, indeficientibus, nihil frustra inuanũq́ꝫ ex sese mo-

Ideæ quid sint.

Diuinæ Ideæ, id est, Deus ipse, omniũ rerum caussa princeps.

molientibus, moueantur vires in rerũ natura consistentes, sed de his in alio nostro opere fusiùs ac synceriùs dijs fauentibus dissèremus. Porrò à mente ipsa & intellectu illorũ plurimi volunt effusam creatám ve animam vnã intellectualem, vniuerso orbi cómunem, quam idcirco mundi animã vocant. Eandemq́; sub mente illa mundi regina rectricé ve, toti mundo prę esse, atq; per eum totum diffundi: vt scilicet tanquam primæ illi caussæ ministrãs, cuncta per eam & sub eius imperio moueret, cogeret, foueret, moderaret, efficeret, primariæ illius causæ, Dei videlicet ipsius, præcepto parens obsecundansq́;. Quapropter & in animam illam mentem impressisse senserunt rerum omnium primarias principésque rationes seminales, tantum ab Ideis diuinis nobilitate dissitas, quantum ignobiliori subiecto ad obsequium infusæ hærent. Quas forsitan intellexerit quispiam rationem

De anima mũdi secũdum philosophos plerosq;.

esse omnium producendarum rerũ, ac mediorum, quibus Deus ipse eas producere ac proferre voluerit constitueritq́, cum facultate quâ media illa promouere ipsa posit anima: si tamen similis quædam anima pio alioqui Christiano admitti debeat. Verum philosophorum quorundã placita narramus, non approbamus. Illã præterea animam sentiunt per omnia in omnibus diffundi: & omnia menti obedientem, eiq́ ministrantem promouere ac vegetare, vt & hinc nõ ab re dici posit instrumentum primum eorum quæ Deus ordinato communiq́ euentu, hoc est, secundum naturam efficit: qua de re hanc animam à mente & intellectu primam vitã nuncuparunt. Cui quoq́ mentem, substãtiam ac rationem : intellectum verò vt esset intellectualis, impartiuisse in literis fecerunt. Eam deniq́ per omnia flatum spirare vitalem spiritualemq́ prodiderunt, dum suo scilicet spi-

Spiritus mundi philosophis quid.

ſpiritu per omnia penetrans omnia videt,tangit ſentitq́;: & id quidẽ modo quodam ſuo,noſtris ſenſibus longè impari,incognito & multis nominibus diſcriminato. quo deniq; vnico flatu ſpirituq́;, actu lucido, vi calido & omnis generationis fomite:ceu ſcilicet interioris vitæ quadam propagine, atq; veriùs tanquam diuinæ virtutis vehiculo, ſemper vbiq; pullulare animam illam vniuerſalem mundi exiſtimarunt: quam & forſitan intellexerũt ſub Deo ipſo, principium eſſe intrinſecum,quo formarũ in materia rationes ſeminales ad ſui ſcaturiginem promotionemq́; moueãtur ac emergant. Sed hæc miſſa fiant. Diſcaueo nanq;, longiùs me fortaſsis †palatum,vela ventis præmaturè concedere.Iam itaq; quæ diximus paucis perſtringentes addamus,Deum Opt. Max.†prudentiſſ. omnipotentẽ,ſummum deniq; bonum, † elementi plurimum ac liberaliſsima ſua bonitate,re

†euagatũ

Cuncta & à Deo & ad Deũ ex ordine cõſtituta ſunt.

† ſapiẽtiſsimum,

† clemẽtia plurima,

bus cunctis pro ſola ſua volũtate,harmoniam,concentum ordinemq́ & à ſe & ad ſeſe præſtituiſſe: quem ſtabilẽ ac incõcuſſum eatenus eſſe vult, quatenus aliter non diſponere decreuit. Harmonico præterea illo conſenſu, ſibi omnium creatori miniſtrare voluit: primum quidem (quòd ad hunc materialem inferioremq́ mundũ ſpectat) ſecundum philoſophos illos, ipſam mundi animam ac eius ſpiritũ: deinde cœlum ipſum extenſum orbibus, figuris, aſtris maximis, planetis, ſtellis & luminibus conſiſtens. Illam itaq; animam, hoc quoq; cœlũ, principij cauſſæq; ſub cœlo formatarum generatarumq́ rerum & transfuſarũ proprietatũ rationẽ quandam inijſſe, ideo philoſophi illi putarũt, quòd ad mundi diſpenſationẽ, tametſi non ex neceſsitate, vberrima tamẽ Dei bonitate, quadantenus admittuntur. Quod & Auicennas ipſe in ſuis Metaphyſicis ſenſiſſe videtur: Quæcun-

que (inquit) hîc fiunt, oportet præexiſtere in motibus & conceptionibus ſtellarum & orbium. Ab ijs enim ipſa etiam elementa, nonnunquam & artes quædam, ſimiliter & res artificioſæ accidentalis ſaltem vel externæ cauſſæ quandam ſibi denominationẽ vendicant. Placet itaq; philoſophis illis formam & ex ea vim occultã omnis mixti eſſe, primum quidem ab Ideis illis diuinis, id eſt, à Deo ipſo omnium creatore & plaſmatore, miniſtrantibus ei anima mundi (ſi Platonicis conſentimus adferimúsve) deinde & ipſis orbibus cœlicisq; corporibus, planetis, ſyderibus, figuris, luminibus, & ſi quid præterea cœlo extenſo ſimilis rationis inſit: poſt hæc & elemẽtorum temperaturis cœlicis influxibus affectis, cauſſis inquam præparantibus, & materiam ad nouã formam coaptantibus. Habent itaq; (iuxta philoſophorum illorum ſenſum) virtutes illæ reconditæ ſuã originẽ ab

Proprietatum occultarum cauſæ vnde ſint.

expreſsis ſpecificis determinatíſque formis, à cœlo tamen materiali per vires præparatorias, in archetypo per Ideas ac formas exemplares, quæ omnes cauſſæ ad cuiuſuis rei generationem abſolutam (quòd ad communẽ ordinatamq́; Dei conſtitutionẽ pertinet) cónuenire illis videntur. Vnde tandem id eſſe verum commonſtretur, quod iamiam dicebamus, quòd Deus ſcilicet rebus omnibus pro libera ſua voluntate, altiſsima ac præſtabiliſsima bonitate, harmoniã, concentum & ordinẽ à ſe & ad ſeſe quendam inſtituit, indeq́; rerum omnium cum prima cauſſa, Deo ipſo, ſympathia, connexio, correſpondentia conſenſúsve, Diuinum de ſingulis decretum naturâ ſequens, non ineptè ſtatuatur: hoc eſt, vt omnes vires creaturis rebusq́; artificioſis inſitas, à Deo ipſo (qui omnium eſt actus primus, & actionis omnis principium creaturis impermiſcibile) miniſtrantibus eis iã

dictis causſis, quæ ideo ſecundæ vocantur, pēdere ac eſſe intelligas. Qui tamen pro libera & omnipotenti ſua voluntate (omiſsis quandoq; ijs quorum meminimus medijs ac miniſtris) immediatè ex ſeipſo ea facit q̄ vult, quibus quoq; miraculis nomen eſt. Cæterùm ex his luce meridiana clariùs patere mihi perſuaſi, diuerſos in rebus effectus pendere non ſolùm à materiæ varia alteratione ſeu præparatione, ſed à diuerſo cœli afflatu, maximè autem à diſcriminatis formis: diſcrimine, inquam, nō ſolùm ſpeciem conſequente, ſed & cuiuis indiuiduo proprio: Tametſi materiæ apparatū rebus gignendis ac perficiendis non obſcuri eſſe momēti certum ſit. Qua ratione videre eſt indiuidua eiuſdem etiam ſpeciei, alia alijs etiam eſſe clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet ſymmetria, puritate vel confuſione eorum ſubſtantiæ. Nemini nanque rerum naturalium gnaro dubiū

Effectuum varietas eſt partim ex materiæ præparatiōne, partī à cœlo.

esse suspicor, cœlicos influxus impediri posse vel omnino minui, propter ineptitudinem materierũ in quas suas exercerent potentias. Cui & illud subscribit Virgilianum:

Igneus est ollis vigor & cœlestis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.

Cui etiam pulchrè & id Platonicum adstipulatur, secundum merita materiæ infunduntur vires cœlestes. Proinde ex cunctis his diuinioribus meditatis, multis nominibus claret Democriti illius extollenda multum sententia, qua dijs, id est diuinis virtutibus omnia esse plena, constanter asseuerabat. Is siquidem cœlestium vires cum inferioris huius mundi generum, specierum ac indiuiduorum naturis ac proprietatibus conferẽs: sed & eorum cum superioribus, maximè verò cum bono ipso, connexionem perpendens, à summo ipso bono singula & esse, & propriorum munio-

Democriti egregia sententia.

rum

rum exercendorum poteſtatem adipiſci doctus, in ijs ipſis Dei vires adeóque Deum ipſum clarere cernebat. Quas virtutes nónulli diuinas illices vel idcircò appellarunt, quòd contéplantium animos ad Deum alliciant tam inſignem opificem, vel quòd potentiæ illæ diuinæ omnem in omnibus promoueant functionem, quod & Ouid. perſenſiſſe videtur hoc carmine:

Eſt Deus in nobis agitante caleſcimus illo,
Impetus hic ſacræ ſemina mẽtis habet.

Porrò, neſcio quo tandem ſuggerente Mercurio, à propoſito ſcopo dilapſus quodammodo forſitan videbor: præſtat itaq; eò recurrere vnde diſceſsi. Inchoatam tamen iamdudum hanc diſputationẽ in medium cómuneq; theatrum adductam, prius libet abſoluere. Quædã enim digitulo tantum tetigimus quę dilucidiori enodatione egere fortaſsis videbunt, quam ſic accipias velim. Vulgata multũ eſt

Aristotelis sentētia, quòd necesse sit mundum hunc contiguum esse superioribus lationibus, hoc est cœlo extenso, vt inde vis omnis illius gubernetur, vt & hinc plurimis creditū conspiciam quòd cœlum omniū gignendorum sit caussa effectiua. Quapropter vt pro philosophorum celeberrimorum tantum non diuinis meditatis rem hanc omnem explicemus, operæprecium facturus videbor, si his quoq; adijciam duplex philosophis sublimioribus esse cœlum, primariū videlicet & princeps, cœlum cœlorum, quod & spirituale à quibusdam nuncupatur: idemq; illis esse intelligitur, atq; anima illa mundi, quæ ascita sibi quadam simplici plurimum, sed congenea consentaneáve substātia, spiritus euadit per omnia diffusibilis, omnium post Deum ipsum & ab eo functionum primarium ministerium. Neq; desunt qui synceriùs existimāt cœlum illud esse in mente diuina ceu

Cœlū duplex.

omnium

omnium rerum prototypum, quanquam & intelligentias quaſdam eſſe creatas cœlo extenſo mouendo atq; dirigendo non inficientur. Quod & diuus ille Auguſtinus ſentire videtur ſuper Geneſim dicens, quòd Deus ſic mundum ordinauit, vt ſpiritum omni creaturæ præficeret. Cui etiam ſubſcribere videtur Bonauentura lib. 2. diſt. 14. quæſt. 2. Art. 3. his verbis: Sicut " congruũ eſt angelos deputari ad mi- " niſterium hominum, ſic etiam con- " gruum eſt ipſos deputari ad motum " & regimen cœlorum, cum in hoc mi " niſtrent homini viatori & diuinæ ſub " ſeruiant maieſtati. Et hæc poſitio eſt " magiſtrorum tam in theologia quàm " in philoſophia: quia concors pietati " & fidei & rationi plurimum eſſe vide ". tur. Hæc ille. Alterum cœlum velut priori vmbram quandam & inſtrumentum ſtatuunt, & in eo ſphæras ſitu diſponi pro earum excellentia, naturis & viribus ſenſerunt. Quas om-

Cœlum alterum.

nes & vicissim singulas ad primã cõmunemq́ mundi illam animam, veriùs autem ad spiritualem illam intelligentiam: & hinc ad Deum ipsum, inestabili quodam ac obsequentissimo consensu cõspirare sunt arbitrati. Itẽ signa, planetas, sydera, & quicquid præterea in cœlo hoc extenso constitutum est, vti superioribus seruire, ita inferioribus & submissis potẽtias suas transfundere, vt & hinc sub terra quædam quasi cœlica gigni cernere sit: dum videlicet corpora illa cœlestia proprijs lumine, radijs ac viribus, id est afflatibus, materiam formarum auidissimam dispumant contemperantq́, & in ea seminariam introducẽdæ formæ rationẽ ad sui propagationem extimulant, atq́ ad formæ susceptionem plasmatori ritè præparant. Sicuti nanq́ hæc, illa, virtute præcellunt, nobilitate ac situ: ita & in inferiora vires suas, ipsa trãsfundere superiora præstabilioraq́, vniuersi ordo poscere

ſcere videtur, & benignitas creatoris voluiſſe perſpicitur. Nimirum vt qua ratione eſt mouens aliquod non mobile, ſimiliter & alterans ſit quoddam non alterabile, iiſdem dico qualitatibus. Neq; enim quòd varios afflāt influxus, eſt (vt pleriq; putarunt) ꝙ qualitatis diuerſæ participes ſint, ſed ꝙ illa viribus à creatore donata ſint multijugis. Quum nanq; inſtituta ſint incorruptibilia illa cœleſtia vt vegetēt, regant, & ſub creatore tueantur adſerantq; infima hæc, multimodæ tranſmutationi obnoxia, æquū fuit vt multiformes eis impartirentur virtutes, quibus ſcilicet iuuent extimulentq; ſubiectæ naturæ vim: non profectò vt ſibi ſimile quicquā producant, ſed vt Deo pareāt atq; ſubminiſtrēt. Quod reuera præſtare cœlica corpora philoſophari putarunt cùm vi luminis, cum virtutibus proprijs ſpeciē totam cōſequentibus, ꝑ radios lumēq; in inferiora hęc demiſsis. Dū ſcilicet cœli

corum corporum radij ad terrā (quæ ceu punctum ac centrum ad cœli ambitum & capacitatē existimatur) trāsmissi, assumpta etiamnū forsitan quadam tenuiori & sibi consentanea elementorū, per quæ penetrant, substantiâ, arctantur: proindeq; densiores effecti & potentiores, materiam ritè & ad portionem æquant coaptantq;, & præinfusas in eam seminales rationes ad actum inuitant, donec ad formam tandem materia illa ad amussim, hoc est pro diuinæ ideæ ratione, disponatur, vt & hinc non paucis sensualibus philosophis (vti prescripsimus) visū sit atq; receptum, cœlum illud extensum cunctorum quæ hoc in inferiori mundo generantur caussam esse effectricem: quod tam rationi profectò alienum est, quàm si instrumentum, non autem artificis intelligentiam, operis alicuius formā artificialem efficere putarent. Quamobrem vt cælica illa corpora ministratoriæ, vel si mauis

uis instrumẽtariæ, caussæ speciẽ quã-
dam à Deo inijsse eorum quæ stata na
turæ consuetudine producuntur, pri
moribus illis & ferè diuinis philoso-
phis iudicentur, nunquam tamen ve-
ræ, hoc est creatricis aut plasmatri-
cis caussę rationem illis concesserint.

Cæterùm pro Christiana nostra ve
raq́ philosophia hoc loci non pige-
bit subnectere verba diui illius Augu
stini, summi profectò & diuini philo-
sophi & doctoris nomen meriti, qui-
bus Deum formarum omnium speci-
ficarum & proprietatum singularum
autorem esse & causam veram princi-
pemq́ propalàm testatur: Inuisibiliũ "
(inquit) seminum creator, ipse crea- "
tor est omnium rerum, quoniam quę "
cunque nascendo ad oculos nostros "
exeunt, ex occultis seminibus accipi- "
unt progrediendi primordia: & incre "
menta debitæ magnitudinis, distin- "
ctionemq́ formarum ab originalibus "
tanquam regulis sumunt. Et mox "

" ſubdit: Itaq; apoſtolus Paulus diſcer-
" nens interiùs Deum creantẽ atq; for-
" mantem, ab operibus creaturæ quæ
" admouētur extrinſecus, & de agricul
" tura ſimilitudinem aſſumens, ait: Ego
" plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus in-
" crementum dedit. Hactenus Augu-
ſtinus. Atqui pro huius capitis ſuprema manu ſubnectendũ duximus, quòd proprietatis effectus bifariam diſcriminatur: aut nanq; vtilis eſt, aut nocuus. Vtilis cenſetur quo homini quippiam inuitatur adfertúr ve emolumenti, vt (verbi gratia) eius functiones aut vires conſeruet, vegetet, roboret, reparet, abſoluat, & ab internecione vindicet: Vel etiam ad meliorẽ faciliorem q; vitam quicquam adferat vtilitatis. Nocuus autem huic ex diametro contrarius iudicatur. Deinde vtilis inutilíſve dicitur proprietas vel toti corpori, vel priuatim cuidã parti. Toti ſiquidẽ corpori venenato, ſingulis itẽ ſigillatim eius particulis, theriaca

Proprietatis vtilis effectus.

Inutilis ꝓprietas.

riaca ex vſu eſt. ſpeciatim verò Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurũ, cor ſedesq́ꝫ virtutũ: Corallium autem & Achates ſtomachũ & ventrẽ ſolãtur, & à noxijs cauſsis aſſerunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac ſingulis quibuſqꝫ partibus inimica cognoſcit. Cęterùm proprietatũ quę ab aduerſis defendũt, quædã hoc moliuntur noxiũ, ad ſe primũ quidẽ conuellendo, deinde immutãdo. Qua ratione Amethyſtus vmbilico admotus vini vaporẽ cũ primis allicit, & Scammoniũ bilem reuellit. Alia verò quod flagitioſum eſt deturbant, ac tandem propellũt, veluti iã dictæ theriacæ cũ alijs medicamentis aduerſus venena valentiſsimis cõtingit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & alijs nõnullis familiare eſſe perpetuo euentu cõſpicit. Alia deniqꝫ pręſentẽ eſſe velim minuere cauſſam aduerſam certo indicio cõmonſtrãt, vti Electro atqꝫ Adamãti corã toxico madere cõtingit

Proprietatum variæ differẽtiæ.

& Torchois vel findi vel omnino ruinam aut maculam quandam efferre dicitur appetente periculo. Eorũ rursus quæ viribus occultis nitunt̃, quædam ad actionem corporis extimulatione egent, quemadmodum pleraq; pharmaca in actum (vt physicis vulgatum sermonẽ vsurpemus) reduci necessum est, priusquã ad opus propriũ emergant. Alia verò citra omnẽ à corpore immutationem propria munia exercent, quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quòd scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidentalem potentiam constituente nacta sunt: ideoq; sola egẽt conuenienti ad obiectum admotione, vtq; impediens nullum adsit. Qua de caussa Coralliũ etiamsi stomacho diutius adhæreat, nihil à corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquàm & id ei quidã falsò adscribant.

De

De ratione & caußis virium in Gemmis. Cap. III.

COgnationem certè non obscuram ea quæ huic capiti inserenda sunt, cum ijs quæ nouissimè disseruimus habere vide͂tur. vtriusq; enim capitis idem ferè obiectum, eadẽ penè ratio, idem propemodum argumẽtũ, vt & hîc quoq; bonam eorũ quæ præstruximus partem adiectam intelligi velim: quam & adiecissem profectò nisi prolixitatis nimiæ καὶ ταυτολογίας, id est, repetitionis accersi metus fuisset. Institutum itaq; adgreßsi dicimus præclaras multũ in Gemmis excellere virtutes. Ideoq; & in magna illas antiquitùs fuisse maiestate tã conspicuum est, vt eum nihilo consultiùs facturum existimem, qui illarum dignitatem multis encomijs commendare niteretur, quàm qui solis lumen leuiculo quopiam fulgore clarius efficere, aut luxuriantibus aliquot (lon

gè tamen imparibus) pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tantarum virtutũ tamq; verè stupendorum muniorũ caussas persequi non omnibus ex æquo facilè fuerit. Qua de re, paucis libet de illarũ potẽtiarũ ratione quædam recensere, non floccipendenda. fuerũt enim qui Gẽmas viuere, & à sua anima speciales adeoq; ferè diuinas functiones exercere crediderunt, quorũ iudicium receptũ hactenus nõ est. Aliter Alexander ille Græcus sensit. nanq; quod illarum proprietates elementis vnde cõstituuntur referuntur acceptæ, nimirum quòd hæ in mixto alia ædant opera quàm extra ipsum, in quo qualitatem elementalem, id est, innatũ temperamentum, tanquam instrumentũ ad opus moueri ratus est. Cuius sententia, etiam si plerisq; placeat, multis tamen nõ mediocribus philosophis vel ideo absurditatis expostulatur, quòd instrumentariæ tantùm caussæ recor-

Alexandri Græci opinio.

Temperamẽtũ, caussa instrumentaria.

recordatus, effectricem, quæ princeps est, prætermisisse videri potest, quam peruestigare præsentis est negocij. Hermes autem ille Trismegistus Cœlum Gemmis occultas proprietates trāsfundere perhibet: è quo gignendorum seu producendorum omnium facultates tam singulares q̃ vulgares in hæc inferiora transmitti non dubitauit asseuerare, duplici (vt inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amussi, quoties materia in quam cœlum vim suā exercet, eius orbis ac luminis quandā speciē seu cognationē refert: ad quā scilicet quo propiùs accesserit gignēdus lapillus, in hunc feliciùs ac abundantiùs propter materiæ symmetriam, connexionē, atq; consensum, cœlū fuisse operatum intelligat. Sed & ideo multa admiratione dignas Gēmis esse proprietates inditas asserit, quòd lumine & perspicuitate cœlo quadantenus patentiores demonstratæ, eius actionē

Princeps causa.

Hermetis de Gēmarum virib. sensus.

perfectiùs admiſerunt conceperũtq́ꝫ. Vnde ſcilicet tandem hominis ſpiritus affecti ſpecificis pateant Gemmarum proprietatibus, qua ratione Topazium, Carbunculum, Adamãtem, occultis gratiarũ proprietatibus præditas eſſe confirmant viri non pauci nec incelebres, vt non deuoratis tantùm, ſed & etiam geſtatis ſuas ædere liceat cælicas potentias: primum quidem in hominis ſpiritus, demũ in humores & ſolidiores eius partes, quibus à peſte ac venenis defendat̃. Sed enim à cœlo hoc ipſum, quicquid recondita vi poſſunt, Gemmas accepiſſe, vel hoc argumento confirmant, q̃ magnos parua mole mirificosq́; promant effectus. Nulli nanqꝫ elemento cóceſſum volunt paruo corpore plurimum ſubito præſtare, vti nec ignem puſillum magnam vnico impetu lignorum congeriem vrere, vel aquæ pauxillum terræ plurimum perfundere. Quæ verò cœlica vi nituntur, ex

A cœlo eſſe Gemmarum vires oſtendit.

haud

haud multa materia (ceu scilicet vim eam in nō magnoperè reluctantia ob iecta, facili opera, diffundant) admiratione etiamnum dignas suas functiones absoluunt. Nimirum quòd contrarijs aduersantibúsve causis non agunt, & à validissima cœlesti potentia in actionē extimulantur. Quo modo (vt physiologis quibusdam non vulgaribus placet) Coralliū, Carchedonius, Chrysolythusq; Gemmæ, ab Ioue præsertim ac Venere id sunt indeptæ virtutis quo ab atræ bilis melancholiæ've symptomatis vel ferentem adserere valeant. Deinde & Mercurio Achaten sacrā perhibent, ideóque & facundiam inuitare, & homini contra venena amuletum esse testantur. Aduersus quæ etiam è Creta collectam dictamnum à Phœbo (qui Pythonem transfixisse fingitur) id est, à Sole omnis vitæ & propaginis fomite, mutuatam esse profitentur facultatem. Sed & herba Pentaphyllon cœ-

lica vi palàm prædita creditur nó venenatis modò auxiliari potens,ſed vnico folio diariam febrem,ſi bis in dies ſingulos ſumatur:ternis,tertio quoque recurrentem: quatuor autem folijs quartanam febrem pellere atque conficere poſſe laudata. Nec iniuria profectò, quum nempe febres hæ varijs pugnent tum naturis tum intemperantijs, haud facile fuerit (ſi me nó omnia fallãt) explicare quam ob cauſam naturalem,vnico ſimpliciſsimóque hoc remedio , Pentaphyllo ſcilicet,tam diſsimilis rationis affectus abigi queant, ſi non virtutem hanc cœlum ipſum illi impendiſſe cauſſeris. Quid præterea Phœbo ſacrę Pæonię, à comitiali morbo vel portantẽ vindicare poſſe, præter cœlum, conceſſerit naturalis ſenſualíſque philoſophus? Neq; enim pauca reperias medicamenta quæ ſimilis caliditatis,ſiccitatis ac modicæ adſtrictionis cõformes promant qualitates , quarum ratione

tione tametsi germanas ædant operationes manifestas, aduersus tamen illum affectum tam præstabilia esse minimè experiaris. Sed hæc quorsum? nempe vt mirũ non sit, quòd philosophi illi arbitrati sint, cœlum Gemmis occultas profundere potentias: quũ presertim similes potestates in obscurioris substantiæ herbas palã sit illud insinuare creditum. Quid præterea? Nónne à veteribus obseruatũ est quarundam arborum, Oleæ inquã, Populi albæ, & Salicis folia solsticiali tẽpore conuerti: fieri etiã vt ipso brumali die frondes quædã reuirescant? Vt & hec Marcus Varro stupenda discrimina nominarit, quibus videlicet anni tempus discernatur, & ex foliorum versura solstitium, ex recens autem erumpente quarundam herbarum virore brumalis dies internoscat. Quæ ne iustè quis miretur, non pigebit & hîc quoque contexere quæ M. Cicero ex Stoicorum placitis refert: Pro-

batum eſt,inquit,à Stoicis in ipſa bru
ma muſculorum iecuſcula augeri, pu
legium aridum florere brumali die,
item inflatas rumpi veſiculas,& ſemi-
na malorum quæ in ijs medijs inclu-
ſa ſunt,in contrarias partes ſe vertere:
Oſtreis & conchylijs cõtingere vt cũ
Luna pariter creſcant & decreſcant.
Cõcluſio. Vnde manifeſtum eſſe puto (vti etiã
præſtruximus) quod & philoſophis
diligenter probatum receptumq́ in-
uenio, quòd rebus ſupernis vis quæ-
dam inſita eſt vehemẽs, quæ maxima
ex parte cum inferioribus conuenit:
indeq́ ſympathia quædam & ceu cõ-
ſenſus emergit,quo animantium mo-
tus tacitiq́ concentus cœlicis corpo
ribus (in rebus quæ ſtata natura fiũt)
concordare videntur: Quo nomine
hæc quoq; inferiora cœlicis ſuis nu-
minibus adſcripta reperio, Apollini
nanq; Aries, Leo, Gallus, Crocodil-
lus,Cantharus,à Chæremone Porphy
rioq́ tribuuntur. Ex arboribus verò

Palma,

Palma, Lotus, Laurus Soli feruntur acceptæ. Nimirum quòd coram intuearis †Loti folia prius quàm sol emergat contrahi, & eo exorto sensim explicari. Mitto quæ de Heliotropio, & alijs non raris herbis, vt literis proditũ est, ita re ipsa quiuis non negligens explorator proprio obtutu cernere potest.

Lotus hæc herba Nili est, non arbor.

Porrò de lapidibus multa nec tamẽ dissimilia à Philosophis Aegyptijs ac Magis perhibentur, qui quosdam lapillos syderum imagines planè repræsentare adstruunt, quos & ideò ab ijs virtutes in sese cõcepisse crediderũt, & experimento comprobasse testati sunt. Quid nanq; philosopho naturali mirum existimare similitudinẽ Gẽmarumq; cum cœlo cognationẽ maiorem, efficere vt eius viribus obnoxius pateant atq; hinc valentiores emergant, quum maximè similitudo & extimulata tandem germanitas materiei aptam præparationem, & cœlo obnoxium consensum non obscu

rè ſubindicet. A cunctis ſiquidē phyſiologis receptum eſt quòd agentiū actus fiunt in patiente diſpoſito (libet enim eorum vulgatam multū ſententiam ad verbū referre) quodq́; ſingulæ ſimilitudines ſeſe natiuo quodā affectu appetunt. †Verùm ne hęc quidem abſurda iudicauerit, qui monimentorum magicorum aſtrologicorumq́; nō inuitus meminerit. hi quippe in rebus ſimilitudinem non mediocre ad effectus naturales habere robur certa veluti hypotheſi ſtatuere. Sed vt magica omittamus, quibus vel ſolo nomine multi terrentur, aſtrologicum aliquod adferemus exemplū. Inter omnes aſtrorum peritiores conuenit (quibus etiam medicorum non vulgarium bona pars facto periculo ſubſcribit) Leonis imaginē aduerſus calculum amuletū eſſe: ſi tamen ſtato tempore, hoc eſt, Sole Leonis primū gradum occupante in auro ſculpta, à collo portetur. Cuius rationē nemo, credi-

† Hæc in prima editione obliterāda Cēſor quidā iudicauit. Vide ſub finē operis.

crediderim, aliam facilè attulerit ſaltem naturalem, quàm conſenſum appetitumq́ quendam rerum cœleſtiũ cum congenea figuratione, in conueniẽti materia ab iſta ſaltem harmonia inuitatũ procuratumq́. Propter quem virtus illa cœli, quę conſtituto illius configurationis tempore pollebat, à iam dicta parilitate, & materiæ, id eſt auri, ad menſuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratũ allicitur, transfunditur, commeat: quæ proximũ, geſtãtis ſcilicet, corpus ſua vi afficit, qua à calculo ipſum tueat̃. †Veruntamẽ nolim cenſorẽ noſtrũ imitatus intelligas, philoſophos illos, vel etiã me ſentire virtutem hãc eſſe imagini, ſed auro tali effigie figurato & efformato transfuſam, vt ſcilicet ſubaudias illos exiſtimare ꝙ præparatio, qua per ſculpturã dictæ imagini fabricandæ neceſſariã, aurũ cœlicis radijs & influxibus cõcipiendis abundè diſponitur, efficit vt materia

†Hactenus quæ obliterata fuere.

hæc patentior reddatur cœlicis afflatibus admittendis, & (vt ait M. Vitruuius libr. 1. de Architect, cap. 6.) de latentibus cœli rationibus, artificiosis rerum inuentionibus, diuinitatis exprimere veritatem rerum peritus vir posse credatur. De quibus fusiùs suprà disseruimus. Sed enim ne philosophorum illorum placita absurdiora putes, quàm vt humanam apparentemq; saltem aliquam non habeant rationem: Maximè autẽ quo feliciora, sublimioraq; ingenia oblectemus (non verò quòd ita esse statuamus) annotanda in primis & hîc nobis videtur Platonis illius celeberrimi, & multorum non mediocrium philosophorum celebrata vulgataq; sententia, quòd scilicet mundus est animal vnum, vna quadam anima intellectuali (ea est de qua paulo antè disceptauimus) sub mente principe omniũ creatrice vita donatum, quæ (menti obsecundans) cõgeneo suo spiritu per om-

Mũdũ esse animal vnum sensit Plato.

nia

nia diffuso vniuersum orbem alit, fouet, moderatur. Cui & id Maronis egregij illius non minùs philosophi q̃ poëtæ subscribit: ---*Omnia*

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus,

Mens agitat molem.

Quibus non obscurè ostendit naturam hanc transmutationi obnoxiam à natura stabili ordinatriceq́ regi: singula etiã artus & particulas esse quasdam mundani illius ac magni animalis, eademq́ saltem communi vita viuere, adde & communi quodam spiritu in ꝓpria munia extimulari. Ideóque & illorum est consilium, vnam in omnibus vitam sub mente esse ac vigere, quæ cuncta eius vi & imperio ꝑagat. Ita tamen vt ad suas functiones obeundas tum cœlicis, tum nonnunquam etiam rudioribus instrumentis vtatur. Quapropter & in hac communi omnium vita sentiunt singulas formas cùm inuicem, tum per animã

Vna in o-mnibus vita, omnia inuicẽ cõspirare, & compassione quadã communicare.

illam vniuersalem ad omnium vltimũ finem, hoc est supremum ipsum bonum, tandem conspirare, vt & quæcunque fiant mundi opera, sigillatim mundi partes sint vel ad eas spectent, vt & ad totum. Quod & ipse Pythagoras suis numeris demonstrare contendebat, dum vnitatem omnem numerum constituere, dualem primum, atq; ex vnitate & binario ternarium (id est Trinitatem quandam) cõprehendi, deinde & in simplicem vnitatẽ alium omnem numerum resolui, multa ingenij dexteritate disserebat. Verùm vnde digressus est noster tandem redeat sermo. Senserunt item & philosophi illi, quòd citra substantialẽ proximamq; caussam non possit in hoc inferiori mundo naturaliter produci substantia, nec sine viuente caussa viuens quippiam generari: deinde & duce quodam communi diuersa quæq; conciliari. Proinde & per substantialem illum mundanæ animæ vbiq; præsentem

Pythagoræ de Trinitate & vnitate per numeros cõpendiosa sententia.

ſentem ſpiritum, omnia conſenſum, cuius nunc cõmeminimus, participare volunt. Adde, quod & inter philoſophos conuenit, quòd lumen intelligentiæ eſt actus: intelligẽtias quoq; & ſuperiora lumine & ſpiritu nõ modò cõmuni, ſed & ꝓprio agere. Quid igitur illis arduũ fuit opinari ſpiritũ illum vniuerſalẽ, cœli vim materiæ ad eã ritè paratæ admouere, vnde rationis eius ſeminalis virtus ad opus pridẽ à creatore inſeminatũ exſuſcitet. Præſtat tamen Chimericam illam animam, Chriſtianis incognitã, philoſophis in hanc perſuaſionẽ ductis relinquere: & attendere ijs quæ ratio diuinis oraculis ſubnixa ſuadet, & quotidiana naturæ conſuetudo commonſtrat. Naturam autẽ ſic operari videmus vt cœli lumen non deſit, & rationum ſeminalium in elementis, id eſt, in ipſa materia, latentium per id excitetur fœcunditas. Quemadmodum quippe prudẽs agricola terram

ſementemq́;, ſic ſua arte ac diligentia præparat quò ſpeciem rei cuius in ſemine rudimentum aliquod à natura delitеſcere ſcit, cœlum omnibus numeris felicius abſoluat: Ita & ſolertiſſimam prouidiſsimamq́; naturam, vel hominem artificioſum aurum lapillúm ve ſic aptare poſſe putãt, vt quæ in ijs per creationem cœpta eſt virtus, vel inſita, per naturam, vel artem eius quamproximè æmulam, ad perfectionem tandem extimuletur. Proindeq́; nulli iam mirum ſit, quòd philoſophi illi ſenſerũt, cœlum & artem ſeſe inuicem non raro iuuare: †Quòd enim pro cœlicis concipiendis viribus, & materijs decenter adparandis, cœleſtium motiones & ſitus obſeruare docuerint, vel ideo ſaltem, quòd hæc ad materiam pertineãt, aliter vel aliter aptandã. Nempe quòd elementa pro illorum motu, poſitione, propinquitate aut diſtantia qualitates euariant, quas non pauci rerum naturalium

† Quodq́; pro, &c.

ralium proximas effectricés ve caussas existimant, vel saltem in hoc superioribus ministrare quòd pro eorum mixtura & temperamento formam quandam ædant quæ ad specificam quàmplurimum disponat: Vt & id sit euidens, quod superiore capite prætexuimus, Deum ordinem quendã constituisse omnium rerum & à se & ad se. Quem Deum credi non abre potest, supra ea quæ ab vniuersali rerum naturalium confluxu quæq; species & quoduis indiuiduum recepit, proprietatem quandam humano captui, non ratione, sed solo experimento ꝑuiam, ad hominis vsum, liberalissima sua pietate infudisse atq; impartiuisse. Vt & vtilitatem inde homo capesseret, & tanti tamq; reconditi operis admiratione illectus, ad Dei & Domini sui omnium creatoris contemplationem amoremq; raperetur conuolaretq;. Hic naq; ordo vniuersi, & hęc rerum proprietatumq; admiranda va

Cur ꝓprietates occultæ rebus à Deo inditæ sunt.

rietas, dum ab intellectu diligentiùs auidiúsque introſpicitur, illuminatis tandem mentis oculis, principiũ ſuum, quod eſt bonum ipſum, id eſt Deum, refert, incomprehenſam ſublimitatem, ac maieſtatem ſimpliciſsimã, ſapientiſsimam, potentiſsimam, benigniſsimámque virtutem atque bonitatem eſſe. Sed inſtitutum tandem abſoluamus. forſitan enim longius palati diſceſsimus. Itaque tametſi Triſmegiſtus ille non abſurdè videri poſſit ſenſiſſe, quòd cœlum lapillis vires abditas impertiatur, proximæ tamen earum cauſſæ non meminit, quam inter philoſophos conuenit in materia conſiſtere, & inde ſuas promere functiones. Qua ratione patet, cœlum ipſum materiale ac extenſum non eſſe principem proximámque, vel ſi mauis, coniunctam cauſſam earum quæ in Gemmis latent potentiarũ. Quãobrem quum ſuperiùs oſtenderimus, reconditarum virium cauſſas à nulla fieri

fieri cóplexionali qualitate: ſed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primariè atq; eſſentialiter conſequente, voluit Albertus ille Magnus cum numeroſa non mediocris literaturæ ac iudicij virorum turba, quòd ſpecies ſeu ſubſtantialis Gemmarum forma ſit delitescentium, quæ ex ijs experimur, facultatum cauſſa effectrix atque immediata. Quanquam nec illi fortè negarint ſubſtantiali illi formæ vim aliquam adijci cœleſtem, quæ vel ſeipſa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuæ illi cauſæ ſuffragetur. His autem non de nihilo ſubtexendum videtur, quòd quæ Gemmæ natura puriſsimæ naſcuntur, & ab omni ſorde defecatæ, nullam artis præparationem ambiunt, niſi vt ritè corpori admoueantur & nihil obſtet. Quæ verò terra aut cruſta obductæ, precioſum intrò condunt the-

Alberti Magni de proprietatū eſſentiali cauſa ſenſus.

ſaurum & gratam pulchritudinem, mangonum officio, abiecta cruſta, & virtutibus & illecebris diffundendis idoneæ redduntur. Neque etiam tibi perſuaſum velim Gemmas æqualiter ſuis functionibus corpora quæuis etiam humana afficere. Quandoquidem pro corporum cum cœlicis orbibus & afflatibus, vnde vim lapilli mutuati ſunt non modicam, maiori vel minori conſenſu, aut eorum corporum conueniente vel aduerſante tẽperamento & innata proprietate, efficaciùs aut ſegniùs Gemmas operari contingit.

Nõ in'quéuis corpora Gẽmas æqualiter operari.

PRIMI LIBRI FINIS.

DE GEMMIS XIII. QVARVM DIVVS *Iohannes in Apocalypsi meminit.*

Liber Secundus.

ARGVMENTVM.

IActis instituti nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur, quòd diuus ille Ioannes Apostolus Ἀποκαλύψεως, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cœlo descendétis, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum nō sine magno sacramento (quod ne in aliena messe metamus, in præsentiarum prætermittimus) commeminit. Quas nō pigebit, ex ordine eo loci seruato, hîc quoque recésere. Neque enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis commonstrauerit, diui-

nas quasdam Gemmis inesse naturas & ꝓprietates, quàm ijs ipsis cœli mu ros, hoc est, eius virtutes, vel (si ma- uis) Christi Iesu cum duodecim eius Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitis & columnarum amplitudinem, maie statem, cumulatam deniq; nobilita- tem & inuincibilem virtuté per Gem mas designãdo. Sunt itaq; omnes eæ: Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Sma ragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysoli- thus, Beryllus, Topazius, Chrysopra- sus, Hyacinthus, Amethystus: nouissi mas verò fecit Margaritas. De singu- lis autem his hoc libro primùm ex or dine differere consilij est.

De Iaspidis speciebus & viribus.
Caput I.

IAspidis plura ab autoribus enume rantur fastigia. Ea tamen quæ apud Indos nata Grammatias, alijs Poly- grammos vocata est: queq; virẽs, Sma

ragdo

ragdo quadantenus ſimilis pellucet (vt & hinc ſola ſubſtantiæ craſsitie ab hoc deſciſcere ferè videri poſsit) ſupremam obtinuit maieſtatē. Ab hac verò diuerſa multum Cypria viſitur, colore glauco, ſubſtantia pingui, Gallis Iaſpis alba dicta. Perſica æri ſimilis, Acrizuſa nominata, cóſpicitur. Thermodontiaca autem Iaſpis, cærulearũ optima eſt. Cappadox ex purpureo cœruleum refert in materia opaca, ideoq́ non fulget. Phrygia ruboris nó nihil admiſit, Thracica Indicæ æmula, Chalcidica turbulẽta ac variæ multum ſubſtantiæ, omnium minimè iucunda. Cunctarum vulgò præſtantiſsima eſt, quæ purpuræ quippiam complectitur. Secundum habet locũ quæ roſeum quiddam nacta eſt. Tertiam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam, quæ Autumnale matutinum ſerenumq́ cœlum imitatur. Eſt & quædam Iaſpachates ceu Iaſpidem & Achaten quoq́ cóplexa, vires

vtrarumq; perſtringere credita. Sunt & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ Iaſpidis ſpecies ex Thetel enumeratæ. Nam inuenitur (ait) in Iaſpide ſcutum habens in collo, & cuſpidem in manu, & ſub pedibus ſerpentem, qui habeat contra omnes inimicos virtutem. Item & alius in quo ſit homo habens faſciculum herbæ in collo, cuius virtus ſit omnes diſcernendi morbos, ac ſanguinem reſtringēdi: quem Galenum in digito geſtaſſe referunt. Deinde & cruce ſignatum viridem reperire eſt, ne quis ſubmergatur efficacem. Hactenus ille. Hic itaq; fèrè indigitauimus optimam principemq; Iaſpidem, virentem illam & Indam quę (quòd præ cæteris amuletum eſſe credatur) Polygrammos nuncupata exiſtimatur, quæ tamen celeberrima aſſeritur, ſi ex viridi purpureum quiddā cōplexa, alba præcingatur linea. Vncijs vndecim magnam vidiſſe Plinius teſtatur, indeq; arte conſculptam Neronis

Thetel.

Iaſpis quæ optima.

ronis thoracatã effigiẽ. Porrò quòd ad vires attinet, omnes pro singulari aduersus perniciosissima quæque venena amuleto toto Oriẽte deferri, idem Plinius in scriptis reliquit. Verumenimuerò eam quæ Grammatias dicitur, alba insignem linea præferũt, quę si geminata candidam efferat crucẽ, à nonnullis firmiter prædicatur ferentem adeò contra aquæ iniurias adserere, vt & hunc à submersione vindicare queat. Galenus medicinæ vsui illas esse confirmat, quòd suo adhæsu stomachum firment, quem ventriculi os esse idem autor dixit: illiusque rei se periculum fecisse profitetur, torque videlicet ex Iaspide à collo ita suspenso vt stomacho è directo responderet. Affirmatque sibi coram exploratum esse sculpturæ expertes nihilominus prodesse, quàm si dracone radiato figuratę fuissent: quales Nechepsus rex insculpi instituit, vt idẽ Galenus refert. Adde quòd Iaspis mulie- Iaspidis vires.

ribus menſes cohibet drachmæ pondere deuoratus, ſanguinē ſudoremq́; compeſcit, hydropē & febres arcet, oculorū aciem ſuo virore reficit, Venereorum petulantem appetentiam retundit: partum proprietate quadā occultiori moderari creditur. Sunt q ab aduerſis caſibus geſtantem liberare, phantaſma pellere, cōceptioni aduerſari, & oculos ab omni ſorde purgare Iaſpidem dicant.

De Sapphiro. Caput II.

Sapphiri differētiæ & nomina

IOui Phœboq́; antiquitùs ſacrā ſapphirum in duo partiūtur præcipua diſcrimina. Sunt nanque quæ Orientales ſeu Indæ, ſunt & quæ Podiæ, à loco ſcilicet ſuæ generationis, appellantur. Inuenio quoq; illam & Syrtitem, ab inuentionis loco, vocari. Quanquam non eam putauerim eſſe, cuius Plinius meminit libro 37. hiſt. natural. cap. 10. his verbis: Syrtitæ (inquit) in littore Syrtium, iam quidem & in Lu-

Syrtites.

caniá inueniũtur, è melleo colore refulgentes, intus autem ſtellas continent languidas. Tametſi nanq; nomine & originis loco conuenire videantur, color tamen huius ſyrtitis, è melleo croco refulgens, manifeſtiùs reclamat, quàm vt à quoquam ſuſpicari deceat hanc ſyrtitem eſſe ſapphirũ. Sapphiri nanq; cœleſti colore conſpicui ſunt. Porrò earum quę apud Medos reperiuntur, ſupremam ſibi maieſtatẽ vendicarunt, quæ ſereniſsimi vernię́ cœli colorem efferentes, cæruleę cõſpiciuntur, & ceu transfuſas nubeculas (immixta etiamnum leui quadam purpura) repræſentãt: vt videlicet ſulphuris primum accenſi colorem referant, aureis inſuper punctis colluceãt ſcintillentę́, ita tamẽ vt viſus aciẽ materiei craſsitie retundant, vt & admotarũ rerum imaginẽ ſpeculi inſtar minimè reddãt. ſunt itaq; hæ optimę ſapphiri. Multę tamẽ alię viſunt quę quo magis ab his vel ſubſtantia vel colo-

Sapphiri deſcriptio.

re desciuerint, eo viliores censebunt. Inter quas quæ tanquã subcandicantes quasdam nubeculas ostentãt, præferuntur, vt ab optimis primum sibi locum occupauerint. Supremã olim Sapphirum autoritatem habuisse, vt & apud diuos gratiam, ipsa perhibet antiquitas. Tam quippe dijs, Phœbo maximè, gratam hanc Gemmam caussantur, vt tum præcipuè sua huic sacra placuisse creditum sit, cum inter hæc sapphirum (tanquam videlicet cõcordiæ signaculum) etiam si non citra fastum superstitionemq́ue, ostentarent. Qua de caussa Pontificibus in primis, dein etiam regibus, summis denique viris, præ cæteris dignam, ob propemodum diuinas illius facultates, philosophi iudicarunt. Venereos compescere affectus creditur, ideoq́ue castis præcipuo vsui esse perhibetur: deinde animi in Deum propensioné, deuotionem, pietatem, constantiam, pacis ambitionem, deorum munera, opimaq́ue

Sapphiri vires.

Superstitiose credita

maq́ue

maq́ꝫ(quod ad hanc vitam ſpectat)beneficia inuitare conciliareq́ꝫ fertur:vt vel hinc eccleſiaſticis præſulibus omnium maximè dignam rude etiam vulgus profiteatur. Addunt & contra iracundiam, inuidiam, fraudes & triſtitiam pollere. Adeò ſcilicet contra effrenes animi mores efficax eſt credita. Verùm hæc ad animam pertinent.

Corporis præterea incrementū moliri, ſolidas principesq́ꝫ fouere & aſſeruare partes, cordis oculorumq́ꝫ vires reficere, horum excreſcentias & puſtulas inhibere: ruptas quoque membranas cogere Galenus & Dioſcorides autores ſunt. Addunt & aduerſus ſcorpionum ictus & inteſtinas exulcerationes bibi, venenis etiam peſtiferis reſiſtere, & cōtra veneficia omnia, adde etiam & incantamenta præſidio eſſe, febrientes cordis venis pulſantibus admota iuuare, ſudorem arcere, ſanguinem cōtinere: carbunculis abſceſsibusq́ꝫ calidis, peſtiferis præſer-

tim, mirum in modum aduersari tradunt. Commentitium puto quod à plerisq; dicitur Sapphirum Carbunculo extincto viribus destitui. Sunt & qui falsò iactent sensisse Dioscoridem quòd Sapphirus araneam in pyxide repositam occidat, si diutius supra animâtem pendula admoueatur.

Mitto præterea quæ de hoc lapillo superstitiosorum Magorum prȩstigiosa vanitas nugatur.

De Carchedonio. Cap. III.

CArchedonium è Carbunculorũ esse generibus Plinius inter Latinos philosophos locupletissimus testatur. Quanquam & hîc præmonitũ te velim ferè omnia tam Grȩca quàm Latina Apocalypsis exemplaria Calcedonium habere: quũ tamen de hoc nomine vocato lapide nihil apud authores clasꝭicos inuenerim: de Carchedonio autem multa. Vt & hinc non ab re putem scriptorum incuria

vtraq; exēplaria iam olim vitiata esse, quæ præstruere visum est ne sacri textus veritatem ac dignitatem neglexisse videremur. Porrò Carchedonios putant imbre diuino generari. Luna plena maximè reperitur. In Nasamonijs montibus nascitur, deinde & apud Thebas in Aegypto: verū quàm prædicti obscuriores ac magis fragiles, venosi & moriētis carbonis haud absimiles. Neq; etiam desunt viri non incelebres qui iuxta Basileam Argentinamq; claras multū & insignes Germaniæ ciuitates quosdam Carchedonios reperiri adstruant. Præterea autor est Symphorianus Campegius in Lotharingia quoq; Carchedonios oriri miræ magnitudinis, & si ferro percutiantur sonoros, quos & vi præditos scribit aduersus raucedinem: voceq; clarificare. Ego verò absolutissimo Carchedonio cū Lotharingo collato, hunc non putauerim (tanti viri pace dictum sit) esse verum Carche-

Carchedonij generatio.

Carchedonij descriptio.

doniũ. Quandoquidem optimus colore conſpicitur medio inter Beryllũ & Hyacinthum, accedente etiam leuicula quadam & ſubardente purpura, vt & proinde facilis ſit ſuſpicio coijſſe Beryllum cum Hyacintho. Ideóque Carbunculis pallidior & ſubobſcurior viſitur, quanquam & Sole vel igne acrior excitetur. Dicunt etiam Carchedonios vmbrã purpureos oſtendere, ſub dio verò flammeos videri, & ſoli expoſitos ſcintillare. Qui autem à Lotharingis paſsim circunferũtur rubri ſemper æqualiter conſpiciũtur, tantùm abeſt vt prædictos gratia & proprietatibus adſequantur. Quãobrem ſpurium potiùs Lotharingum Carchedonium eſſe iudicauerim, vel omnino ignobiliorem eius quandam ſpeciem. Præterea commune omnibus Carchedonijs inuenio, quòd ceram ſignandam ſuo contactu ita quidem liquefaciant, vt eius adhærentẽ partem conuellant. Carchedonij (vt in

in omni Gemmarum genere) Masculi acriùs, fœminæ lãguidiùs fulgẽt. Scalpturæ contumaces esse Carchedonios inuenio. Cæterùm facultates eis tribuunt non obscuras contra Cacodæmonas, & atræ bilis symptomata, hoc est tristitiam timoremq́;. Neque desunt qui victoriã ei promittere audeant qui illum secum gestauerit. Fertur & festucas calfactus trahere. Præcipuæ autẽ dignitatis sunt mares qui stellas intus ardenteis ostentant, vel cœlesti hoc schemate diuinas ferè eius vires attestante.

Mas & fœmina.

Carchedonij vires.

De Smaragdo. Cap. IIII.

VIridium Gemmarum iucundissima primáque habita Smaragdus. Nullus nãq; colos oculis æquè placuit, quòd horum acies virore maximè demulceatur, vt & eapropter viridaria visus & animi recreandorum gratia petantur. Ideoq; fit vt nullis lumina nostra lapillis quàm Smaragdis

plus oblectamenti consequantur. Nihil quippe cum herbis de viriditate meliori ratione certauerit, quum etiã quarundam virorem non raro Smaragdus superet. Porrò optima apud Scythas in altissimis montibus ac in metallis aureis nascitur, vnde non sine magno discrimine ac negocio solet adipisci: Gryphis alitibus ferocissimis in ijs auro nidificantibus, & illas tutantibus ab Arimaspis vnico in fronte media oculo insignitis, viris armatis eò auri & Smaragdorum cupiditate nimia consuetis accedere. Cæterùm quantũ reliquas virentes Gemmas Smaragdi superant, Scythicæ cũ substantiæ puritate tum viriditatis illecebra reliquas sui generis species antecellunt. Secundam verò sibi dignitatem Bactrianæ vendicãt. Ab his autem Aegyptiæ. Quanquã & in Britannia maiore (quam nunc Angliam vocant) reperiri non ignobiles, autor est Albertus Magnus. Post generosissimas

Smaragdi genesis.

Arimaspi.

mas itaq; quæq; pro sui puritate & vi roris constati pertinacia, superior aut inferior æstimanda fuerit. Porrò præclarissima Smaragdus virenti iucunditate amœnissima prata proximè repræsentat, solaq; præ omnibus alijs intuitum vbertim explet, & multo labore hebetatam oculorum aciem reficit: vt vel hinc apud scalptores maximam inierit gratiam. Quinetiam è lóginquo sese efferunt Smaragdi quòd vicinum circumfusúm ve aërem suo inficiant tinctu. Tametsi verò duodecim eius enumerantur omnia fastigia, principis tamen & absolutissimæ descriptionem hîc adnotasse sat nobis fuerit. ea siquidem cognita, reliquas pro suis meritis metiri ac æstimare haud difficile fuerit. Selectissima itaque Smaragdus ea est quæ viridissima, lucidissima ac purissima existens, suo quidem virore oculos constanter explet, satiát ve: ita vicinum aërem proprio

Optime probatio.

tinctu inficiens, vt neq; soli neq; vmbris seu lucernis cedat: quin potiùs perpetuo contumaciq; virenti fulgore semper irradiat, sui semper præbet conspectum, substantia pertinaci ac durissima. Porrò Smaragdorum quæ planæ ac læues sunt, speculi speciem referunt, & imagines rerum admotarum supinæ repræsentant. Ideoq; in scriptis est, Neronem gladiatorũ certamina Smaragdo conspexisse. Vires huic adscribunt præstantissimas aduersus venena omnia: vt & hinc octo granorum hordei pondere in polline deuorata, venenatos à morte vindicare potens iampridem explorata sit. Affirmãt etiam serpentis oculos diffluere, si optimam Smaragdum diutius intueãtur. Comitiali prætereà morbo vel à collo pendulam vel annulo gestatam, ceu amuletum generosum prodesse, Hemitritæumq; sanare, confirmant. Iam verò apud omnes conuenit lapidem hunc rerum Venerearum

Smaragdi vires.

impa

impatientem eſſe. Vt etiam Albertus ille Magnus adſeuerare non dubitârit, regi Hungariæ cum vxore rem habenti, Smaragdum quam annulo portabat, in tres diuulſum fuiſſe parteis. Proinde palàm eſſe creditum comperio, ad caſtitatem non mediocrẽ hũc lapillum habere proprietatem. Addunt deniq; & ipſum memoriam fouere, viſum recreare, opes augere. Mitto quæ de lapillo hoc ſuperſtitioſorũ magorũ nugaciſsima impoſtura mentitur. Porrò qui non vſqueadeò virent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. Cap. V.

SArdonychas olim Romanis in magno fuiſſe precio autor eſt Demoſtratus. Porrò numeroſa ſpecie viſuntur: quarum India parens eſt, celeberrimæ habentur. Poſt has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, ve-

rùm in vmbonibus nitido. Optimæ autem iudicantur quæ colore constant veluti carnibus humanis vngue interfuso (qualē audio vulgus incarnatum vocare) vtroque nihilo secius colore vtcunq; pellucido atq; langui do,ceu scilicet quis rubricam visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore vtcunq; glauco.Itaq; Indicæ præstant.Colorum quoq; varietate suam ostentāt dignitatem, vt vix in alia Gemma depingenda naturę di uina sagacitas magis reluceat. Ex his nanq; generosiores, radice tanquam à basi quadam nigricante (quam quis non iniuria,è nigro ad cœruleum desciscere crediderit) Onychas primū quadantenus repræsentant:hinc imitante Sardium subrubente zona præcinguntur,à qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur: Tandem verò lata atq; diuersa intercapedine in ampliorem, nec minùs artificiosum ac candidum circulum meant.Postre

Optimæ delimatio.

ma

ma omnib.ijs zonis, veluti basis quædam altera substernitur: quæ vt Arabibus nigerrima est, ita Indis cerea vel cornea conspicitur: quasi videlicet in cãdido pingui vnguis humanus trãsfundi, accedente etiam subobscura quadã nubecula, existimetur. Ideoq; nemini mirum esse debeat, si quis Sardonychas ex Sardij, Sardę & Onychis coitu fieri suspicetur, quum Sardonychas palàm sit trium illarum Gemmarũ referre colores ac substantias. Pręferuntur quibus candidæ vel purpureæ zonæ sese ex ordine, citra alterius rei intermixtionem, recipiunt, & albicantes circuli, immixta leui purpura, coelestis arcus anhelationem quandã referunt. Melleæ verò & feculentæ reijciuntur, cum ijs etiam quibus circulus aliquis sese quidem diffundit, non autem recipit. Aduersus venerea pollere, & animi fastum, † Onycharum item nocuos effectus arcere creditur.

Probatio.

Potentiæ.

† Onychũ.

De Sardio. Caput VI.

SArdium à Plinio Sardã vocari inuenio. tametsi non desint viri non incelebres qui ab hac Sardium multũ discriminari iudicẽt, quòd videlicet hic ruber, illa verò alba visitur. Forsitan vocum vicinitas Plinio imposuit. fuit autem Sardius apud antiquos nõ infimi nominis: nũc autem nullus aut minimus eius vsus. Porrò colore conspicitur rubro, verùm subobscuro, vt

Sardij delineatio. si quis imaginetur terram rubricam pellucere quidem, sed subobscura offundi nubecula. Adeoq́; is sui generis optimus cẽsetur, & quò latius ab hac

Probatio. perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam præstare, à venefi-

Virtutes. cijs maleficijsq́; gestantem adserere, sanguinem è naribus fluentem compescere, animo lætitiã, ingenio quo-

†Onychũ. que acumẽ inuitare, perhibetur. †Onycharum prætereà retundere iniurias creditur: vt vel hinc Sardonychas

inno-

innocuas eſſe confirment, quòd Sardium complectuntur. Sardij item mares acrius fulgent, ideoq́ præſtantiores habentur, quod & alijs ferè Gemmis commune eſt.

De Chryſolitho. Cap. VII.

CHryſolithos multiplici diſcrimine partiũtur, quarum ignobiliores Arabicæ dicuntur, quòd vario colore ac turbulento cóſpectu ſunt. Reperio etiam & Chryſolithos in Germania naſci, in iugis ſcilicet Myſinacis & locis conterminis, ſplendore tamen ad candidum languido, quàm aliç magis fragiles. Selectiſsimarum India nutrix, quæ quadantenus cœruleæ ſunt, marinæ aquæ viroré ita præ ſe ferentes, vt aurũ in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. Porrò partibus reſpirationis, adeoq́ aſthmaticis Chryſolithum cóferre tradunt. Aduerſus puſillanimitatem, & contra melancholicos metus

Chryſolithi ſpecies & geneſis.

Optimæ deſcriptio.

Facultates.

ſtultitiamq́ pro amuleto defert. Dæmonas prauos pellere, ſapientiam, animi quoq; conſtantiam promouere creditur. Nocturnis item pauoribus, & moleſtis inſomnijs aduerſari crebrò ſum expertus. Addit & Thetel Iudæus philoſophus Chryſolithos reperiri inſignitas fœmina, vna manu auē, altera verò piſcem continente: mercatoribus vtiles quòd ſtultitiam pellāt, inuitent autem ſolertiam, qua illi ſuis negocijs bene abſoluendis maximè egent. Quanquam & id ſuam abundè redoleat vanitatem.

De Beryllo. *Cap. VIII.*

Berylli probatio.

BErylloꝝum India parens eſt, ita vt raro alibi oriantur. Eſt autē Beryllus vna ex virentibus lucidisq; Gemmis. Probatiſsimæ ſunt quæ limpidi maris virorem proximè referunt. Ab his Chryſoberylli paulò lāguidiores fulgore in aurum vergente, laudātur. Sculpuntur ſingulæ forma ſexangu-
la, quò

la, quò color alioqui hebes & langui dus angulorum excitetur repercussu: vix nanq; aliter politæ fulgent. Porro quamuis decem eius faciant genera, sat tamen nobis esse putamus principem indicasse, vel hoc præsertim nomine quòd hac cognita, facilè cuiuis fuerit reliquas species ad iam indigetatæ Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus, suspirijs, iocineris quoq; malis, illius ex aqua dilutũ (infusionem nostri Seplasiarij vocãt) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Gemmam aduersus hostium iniurias, & contra segnitiem pollere, ingenio prodesse & coniugatos inuicem conciliare. Vires.

De Topazio. Cap. IX.

QVæ de Topazij inuentione varia adferuntur, tanquam à nostro instituto aliena (quod & in singulis ferè capitibus obseruare adnitimur) omittimus. Porrò Topazium Gemmarum amplissimam tradit Pli-

nius, vt etiam Arſinoæ Philadelphi vxori ſtatuam præbuerit quatuor cubitorum in delubro aureo ſacrã. Duplex eius differentia eſt, priorem Praſoiden, id eſt porraceam, alteram autem Chryſopteron: rectius autẽ Chryſopterin (hoc eſt ad filicis herbæ virorem inclinantem) nuncupant. Neque enim è voce Græca πτερὸν Latinis alam ſignificante aut pennam, verùm à voce πτερὶς filicem herbam indicante, Chryſopterin deriuari putauerim: eſt nanque filicis viror quàm porri dilutior. Vt ſit Chryſopteros, vel ſi mauis Chryſopteris Topazius aureo colore, transfuſa inſuper blanda quadam viriditate ad glaucũ accedente. Qualem Topazium mihi æſtate ſuperiore cómonſtratam fuiſſe reminiſcor, ſubſtantia quidem non mediocriter tenui, multum autem pellucida, colore tamẽ ex flauo in pallidum languido, immixto etiamnum aqueo quodam virore, adeoque filicis foliorum viridi-

Duplex Topazij genus.

tatem

tatem repræsentante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarũ limam admittunt vsuq́ atteruntur. Topazij laus non vulgaris profectò: quandoquidem vires ei aduersus sanguinis eruptiones tribuuntur: ideoq́ vulneri admota sanguinem è vestigio compescere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec desunt q facto periculo audeant affirmare, ꝙ manus Topaziũ habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi possit: vt quæ aquæ feruorem vsqueadeò temperet vt ab ea omnẽ bullam mox pellat & calorem nocuum. Mirum verò quòd vires prò Lunæ augmento aut decremento euariet: vt & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hũc lapillum stultitiam pellere, delirium auertere, & à momentanea morte ferentem vendicare, & phrenitidi obnoxijs amuletum esse prodant. Facultates

De Chrysopraso. Cap. X.

CHrysoprasum & Chrysoprasium Plinius scribere videtur. nam libro 37.cap.8. Topazij genera discriminatim narraturus in hunc modum scribit: Duo eius genera faciunt Prasoidē atq; Chrysopteron similē Chrysoprasio. Nec ita multo pòst subdit: Vilioris turbæ est Prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctū, est candidum. Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente, sed hæc paululum declinans à Topazio in aurum. Eiusdē verò libri capite 5. Beryllorum discrimina descripturus: Vicinum (infit) genus huic est pallidius, & à quibusdam proprij generis existimatur, vocaturq; Chrysoprasus. Item & eius libri cap.11. Colos (inquit) appellauit Chrysolithum aureus, Chrysoprasum herbaceus. Puto tamē vel scriptorum vel typographorum oscitātia Chrysoprasio, ꝑ Chrysopra-

ſopraſo, & praſius pro praſus ſubſtitutũ eſſe, vel hac ratione quòd vtranque aſſerit porri ſuccum referre, cui Chryſopraſi & praſi voces longè melius reſpondent: ſicuti & ibidem his pro is, & Chryſopterin pro Chryſopteron reponendum cenſeo, vt ſcilicet in hũc modum Pliniana lectio caſtigetur. Et duo eius genera faciunt Praſoidem atq; Chryſopterin ſimilẽ Chryſopraſo, & demum vilioris turbæ eſt praſus (niſi tamen praſius vocẽ adiectiuũ quoddam eſſe cenſeas) cuius alterum genus ſanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Præfertur his Chryſopraſus porri ſuccum & ipſa referente. Palàm enim eſt Plinium eò loci Chryſopraſum tribus Praſi generibus conferre, eundemq; præſtantiorem haberi velle. Sed hæc miſſa. Emẽdatur Pliniana lectio li. 37. cap. 8.

Chryſopraſus itaq; lapis porri viriditate ad aurum inclinante conſpicitur: ideoq; herbaceum colorẽ imi- Deſcriptio

tat. Optimus itaq; est qui aureis guttis conspergitur. Mirum quòd lumini tam importunum scribũt quidam, vt genuinum decorem per solas tenebras ostentet. Vires ei tribuunt contra sacram auri sitim: Cordis vires reficere, & oculorum imbecillitatem finire creditur.

Virtutes.

De Amethysto. Cap. XI.

PRæcipua inter violaceas Gemmas Amethysto laus & autoritas: eius autem plura enumerantur fastigia. Porrò Indicæ supremam sibi vendicarunt maiestatem: Post has verò Arabicæ, Armeniacæ, Aegyptiæ & q̃ in Galatia reperiuntur. Infimæ omniũ quæ in Thaso aut Cypro gignuntur. Singulæ tamẽ violas vtcunq; referũt, fulgent quoq;, scalpturæ vt si quæ aliæ faciles. Absolutissimam purpurã Indicæ repræsentant: inter quas eæ q̃dem præcellunt quæ veluti ex carbũculo irradiãtis in murice rosei cuiusdam nitoris iucũdam anhelationem effun-

Delineatio

Probatio.

dunt. Quarum, quæ blando quodam aſpectu tanquam ignitam eiaculātur ſcintillam generoſiſsimæ atq; efficaciſsimæ putantur. Neq; etiam hîc adnotare pigebit quòd accedunt quidē Amethyſti omnes ad vini ruborē, verùm eo non adepto in violaceum finiuntur, vt purpuræ videlicet fulgor vſqueadeò igneus non ſit: ſed in vini colorem euariet. Quanquam inueniā & Amethyſtos quoſdam ad Hyacinthos deficere, alios verò ad vinū magis: nullæ tamen vinoſi coloris expertes omnino laudantur. Quæ verò ad cryſtallum ceu ſubalbida quadam ac leui purpura deſciſcunt, cunctis ignobiliores habentur. Veneris gemmam, coloris luxus & illecebra vocari fecit. Ariſtoteles autor eſt amethyſtum vmbilico admotum vini vaporē primum ad ſe trahere, deinde eum diſcutere: proindeq; à crapula & ebrietate ferentem vindicare. homini præterea contra topica amuletum eſſe compe Potentiæ.

rio. Addunt & alij malas illum arcere cogitationes, & præcox fœlixq́; ingeniũ efficere. Ad hæc vigilanté & principibus gratum reddere eum à quo portetur. Sunt qui grandinem auertere & omnia prosperainuitare illũ tradant. Mitto hîc quæ de hoc lapillo superstitiosi impostores credulis nimiũ auribus insusurrant, tanquam videlicet Christiano instituto indigna, qualia ferè sunt etiam quædam ex ijs, quę partim paulo antè, partim etiam & in alijs huius libri capitibus, è certis tamen autoribus, retudimus, cuius te vel ideo monitum cupimus, ne qua egregio illi censori, aut alij similis farraginis homini calumniandi ansa relicta videatur: quæ ea venia à nobis ꝓdi posse iudicauimus, qua ab alijs ꝓdita fuisse vidimus, quanquam ea omnino prætergressi simus quæ præstigiosam illam Magiam plus redolere cernebantur, quàm Christianam eruditionem deceret admittere.

De Hyacintho. Cap. XII.

HYacinthus à ſui nominis flore nomen habet:eius nanq; colorē quàmproximè repræſentat. Eſt itaq; Hyacinthus colore quidem fuluo,ab Amethyſto (Plinio teſte) differens q̃ quæ in hoc emicat viola, in illo dilutior cõſpicitur, vt quis ſcilicet ab Amethyſto ad aurum immixta etiam leui quadam ſed ſubobſcura purpura, deſciſcere dixerit Hyacinthum. Triplicem eius inuenio differentiam. eſt enim qui ad rubrum plus inclinat, ignię; purpuraſcit magis, cui nonnulli primam adiudicarũt autoritatem. Eſt & alius,è fuluo croceũ repræſentans, quię; igne obſcurior redditur. Tertium è fuluo ad cœruleum nõ ingratam præ ſe fert anhelationem,inde ſapphirini nomē habet,cui alij ſupremam maieſtatem adiudicant, vel hoc nomine quòd Hyacinthi, Sapphirię; naturas complecti, ex vtriuſq; tinctura videatur.Hic præ omnibus alijs aë-

Delineatio

Genera.

ra ſentire perhibetur, ſereno ſcilicet cœlo ceu gratulabundus, impenſiùs ſuperbiens, nubilo autem aut omnino obſcuro iniucundior, humiliorq́ adparens. Probantur qui nec obſcuriores nec clariores ſunt, quíque igni admoti vtcunq́ purpuraſcunt. Mirũ quod temporũ conſtitutionibus q́q́ affici videantur, vt cœlo placido pelluceant: ingrato verò, tanquam eius iniurias ægrè ferẽtes, triſti aſpectu cõpareant, vt vel hinc cœleſtis illum eſſe naturæ, nõ ab re quis aſſeueret. Probatiſsimus quiſque frigidiſsimus ore ſentitur, & ſcalpturæ contumax vix tandem cedit. Porrò quod ad facultates ſpectat, pertinaci frigiditate corpora denſare atq́ reficere, ſomnũ cõciliare, virtutes (cordis præſertim) tueri, à populatim ſæuiẽte peſte, cùm manifeſta ſua qualitate, tum recondita quadam proprietate, geſtantem adſerere, creditur. Ideoq́ pro amuleto collo ſuſpenditur è regione cordis, vt cu-

tem

Probatio.

Proprietas

tem contingat. Nec desunt qui Hyacinthum confirment diuitias augere,& animi alacritatem efficere; præterea & à fulguribus portantem defendere.

De Margaritis. Cap. XIII.

OMnib⁹ certè notiores sunt Margaritæ, quàm vt earum delineatione opus esse suspicer. Porrò quòd ad earũ originem attinet, varia est autorum sententia, cuius tamen diuersitatem dissimili earum genesi acceptã tulerim, non autem illorum aut ignauiæ aut oscitãtiæ. nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa cœli constitutione illarum generatio variet. Quid nanq; prohibet aliter nasci eas quæ ab Erythræo mari, quæ'ue à Taprobane & Toidis, vel etiam ab Arabię petuntur littoribus? secus autem quæ à Paria viciniscq; Austrinis vel etiam occiduis Septentrionalibusq; Oceanis ab edoctis vrina-

Genesis Margaritarum.

rijs ſolertiſsima petuntur arte. Proinde Plinium rerũ naturalium peritiſsimum nullius inſcitiæ aut negligentię inſimulandum cenſeo, quòd de Margaritarum natalitijs aliter ſcripſerit quàm Auſtrinarum, Occiduarumq́; nuper inuentarum regionum luſtratores literis prodidere, quorum monimenta prætereo ne prolixior fiam. Sat nanq; nobis in præſentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro ſua ætate ac magnitudine maiores, pro roris verò (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obſcuritate generoſiores vel ignobiliores eniti. Qua ratione vberiorem has cum cœlica natura, quàm cum æquorea conſenſum & cognationem obtinuiſſe manifeſtum puto. Flaueſcere deinde has vel igne, vel omnino ſenecta, atq; etiam craſſeſcere, læuoremq́; ſenſim deponere omnibus in confeſſo eſt. Inuenio præterea & concham præuiſa manu apprehenſura, ſeſe continuò

tinuò comprimere, vtpote suas operi turam diuitias, gnaram scilicet quòd harũ caussa impetatur, inimicã quoq; manum si fortè comprehenderit, am putare: iustissima (vel Plinio autore) tãtæ temeritatis, luxus & auaritiæ pœna. Est & præterea apud Vogesum in Lotharingia montem amnis Margaritarum ferax: verùm non vsqueadeò splendidæ sunt. Mirum tamen quòd quæ per genesim gratia in eis desyderatur, per columbas resarcitur: quæ scilicet deuoratas puriores tandẽ eas cum fecibus reddunt restituũtq;. Pręferuntur quæ candidissimæ, lucidissimæ, rotundissimæ, leuissimæ & minimi ponderis sunt, maximè autẽ si natura perforatæ sint. Porrò præcipua margaritis laus est, quòd siccitate innata corporis redundãtias absumũt: vt vel hinc vires, spiritus, cor & principes corporis partes recreent. Ideoq; contra cardiacos & melancholicos affectus plurimùm celebrantur, ma-

gnoq́ꝫ vſu cómendantur. Adde quòd à vulgaribus peſtiferisq́ꝫ morbis defendunt, & diarrhœis magnoperè cõferunt, hac tamē ratione, vt vel in pol line vel alio quouis modo inſumantur. Oculorum præterea abũdantem humorem finire, ideoq́ꝫ & viſui prodeſſe, oculis ſcilicet quàm tenuiſsimo earum puluere immiſſo, traduntur. Neqꝫ enim ſolo geſtatu quippiam illas poſſe reperio, quàm inexplebili humano luxui arridere.

De Carbunculis. Cap. XIIII.

POſteaquam de tredecim illis, quarum ſacra Apocalypſis meminit, Gemmis, ſermoni coronidem impoſuimus, pro noſtri abſolutione inſtituti, de alijs qui nunc paſsim in vſu ſunt lapillis operæprecium fuerit diſſerere, à precioſiſsimisq́ꝫ Carbunculis ordiri. Carbunculos itaqꝫ (ab igniti carbonis colore ita vocatos) inter ardentes igneasq́ꝫ Gemmas ſupremã ſibi

Carbunculorum deſcriptiones & genera.

ſibi vendicaſſe maieſtatem, apud omnes conuenit. Porrò in numeroſas diuaricantur ſpecies: ſunt namq; qui Garamantici, Indici, Aethiopici, Alabandici nominantur, ſinguli ſcilicet à ſuæ generationis loco. Perſuaſum autem habeo præſenti huic noſtro argumento abundè facturũ me ſatis, ſi Carbunculorum quatuor genera explicauero. Itaq; veriſsimo generoſiſsimoq́;, imò & imperatoribus digniſsimo ꝓpriè vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatũ Gemmas vulgatiſsimas annumerabimus: hæ ſiquidem inter ardentes ignem à certiſsimo Carbunculo propiùs repræſentant. Porrò ſelectiſsimorum carbunculorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo in modũ ardentis prunæ tranſlucent, ita tamẽ vt extremus earum igniculus in Amethyſti violã deſinere videatur: ſed & per tenebras lumen diffundunt non iniucundum:

ſunt & alij qui pinnato fulgore pellucent. Alij alba præcincti venula, qui coloris præſtantia atq; illecebra nullis alijs cedant, quibus etiam familiare eſſe perhibent inter ignitas prunas ceu mortuos languidosq; comparere: ſupereffuſa autem aqua, carbonibus extinctis, è veſtigio priori gratia ceu rediuiuo colore gloriabūdos reſplendere: tanto naturæ miraculo, vt hinc Carbūculi genus hoc præcipuū nonnulli reputent. Hunc Carbunculum Apyrotum nuncupari comperio, quòd ignem non videatur ſentire. Demum & hunc ſequitur qui ſandraſtos quibuſdam, alijs Garamantites vocatus eſt. Hic ex India vel Arabia, qua meridiem ſpectat, petitus ſuperiorum ſplendore atq; igneo colore nobilis, aureas inſuper guttas continet veluti ſtellantes: intro quidem ſemper, nunquam tamen in facie conſpectas, hoc etiam ordine diſſeminatas, vt Hyades cum guttarum nume-

Apyrotus.

ro

ro tum serie iudicari valeant. Ideoq́; & hoc Carbunculi genus viri quidã non incelebres cæteros albis (quod aiunt) equis præire confirmãt, quòd præ alijs longè vberiùs cœlestes complectatur virtutes, syderumq́; concepisse similitudinem videatur. Qua de re & Chaldæis sacrum quibusdam ęstimatum est. Gemmarum omniũ carissimæ sunt Carbunculi, vt eadem sit earum cum reliquis comparatio quę auri ad metalla quæuis analogia. Iucundiores tamen existimantur quæ Amethystizontes dicuntur: quarum scilicet extremus igniculus in violam desinit ac purpuræ quandã effert anhelationem. Porrò in omni carbunculorum genere, mares fœminis excitatiùs fulgẽt, fœminæ autem ceu pinguiores crassiùs nitent. Quòd autem ad vires attinet, Carbunculi singulis quibus Gemmæ omnes aliæ præditæ sunt virtutibus cõmendantur, vt vel hinc omnium nobilissimi sint habiti.

Carbunculi vires.

Soli siquidem eiaculato igne fulgoré ve rutilo solem imitari vel hoc schemate palàm conspiciũtur. Vt & hinc præ cæteris Phœbo dicari creditum sit, quem cunctis syderibus tanquam regem præesse adstruunt philosophi. Ideoq́ & solum hunc lapillum suam in reliquos posse figuram imprimere, quum tamen alius nullus in illum idẽ præstando sit, Aristoteles autor est.

Balagij delineatio. Cæterùm Carbunculis proximam sibi gratiam dignitatẽq́ Balagius coloris iucunditate & illecebra fecit: Lapis quidem colore rubro & prælucido, sed qui superaffuso sublanguido quodam fulgore cramesinum vulgò dictum colorem quadantenus referat.

Rubini descriptio. Sequitur deinde Rubinus lapis ita vocatus, laudatus maximè si per tenebras in speciem blandæ cuiusdam scintillę micare videatur & simplicissima consistat substantia. Illis deniq́ Granati succedunt longè obscuriore ac minus grato colore, tanquã videli-

Granati delineatio

delicet opaca quadam vmbra vel nu becula Rubinum offundi iudices. La pis certè non rarus, proinde & hoc æui in minimo precio habitus. Porrò harum Gemmarum vt quæque magis minúsve ad verum carbunculum accedit, ita commendatior aut ignobilior & clarioribus aut obſcurioribus proprietatibus donata cenſetur. Balagio itaq; ſimiles ac Carbunculo facultates, ſed imbecilliores tribuũt. Rubinum aduerſus peſtilentem aërẽ pro inſigni amuleto portãt & contra terrentia ſomnia. Granatum prætereamelancholiæ aduerſari & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnes vitro rubore infecto: ſed & elanguidos folijs bracteisq; quibuſdã rubicundiſsimis ſubſtratis excitatiores reddunt, vt non ſit facile à ſpurijs veras ſecernere. Scalpturæ † certiſsimæ contumaces ſunt. Adulteræ cote deprehenduntur, quòd fragiliore ac molliore ſint compareantq; materia.

Probatio.

Balagij vires.

Rubini vis

Granati vis.

† veriſsimę

ſed & centroſa ſcobe dinoſcunt, nõnunquam etiam puſtulis argenteis intus nitentibus.

De Adamante. Cap. XV.

MAximam in rebus humanis ſibi gloriam aſciuit Adamas, multo quidem æuo ſolis regibus & ijs paucis agnitus. Nunc autem tam creber vt omnibus penè in delicijs ſit & luxu. Eſt autẽ generoſiſsimus Adamas colore ferro candenti haud abſimilis. Fatiſcit hircino ſanguine, maximè ſi aliquot ante dies hircus petroſelino, ſilere montano & vino ſit educatus: plumbo item diſſolui reperio.

Adamãtis deſcriptio & genera.

Porrò in ſex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro naſcitur, ſed quadã cum Cryſtallo cognatione, candore placido tranſlucet. Huic proximus eſt Arabicus, minor tantùm, nec alibi quàm in ſynceriſsimo auro generatus. Incudibus & ferreis malleis vterq; deprehenditur: ita nanq;

Probatio.

nanq; ijs vterq; resistit vt indomitus citra omnem iacturam, à ferro & incude sese explicet. Quinimò pusilla tametsi mole, ignibus etiam vastissimis iniectus medius, pertinax atq; illæsus ita permanet, vt nullam prorsus ignis actionem admisisse (etiam si multos dies ibi perseueret) palàm ostendat, vnde & indomitam antiquis vocari Gemmam inuenire est. Est & alius Adamas Cenchros nominatus, milio magnitudine respondens. Alius deinde Macedonicus cucumeris semen æquans. Hunc sequitur Cyprius in sulphureum desciscens, qui licet à prioribus fulgoris lãguore deficiat, præcipui tamen in medicina vsus est Plinio. Postremus verò Siderites ferreo fulget nitore. Hunc ab antiqua petitum minera passim dici audio, atq; ideo ab inerti vulgo reliquis præferri. Sic vulgus ignauum suo ducitur sensu, vt crebrò vilissima quæq; pro optimis reponat. Hîc nanq; fide-

rites ictibus cedit & malleis, adeò videlicet ab adamãtis natura palàm degenerans, vt vel hinc ſolam apud eos nominis gratiam vſurpaſſe credatur, qui rebus externis contenti ad omnẽ veritatem oſcitare conſueuere. Neq; pigebit etiam ſecundò recenſere, nõ ſine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indomita, qua ſcilicet ſuarum partium integram contra ferri ignisq; iniurias cónexionem pertinaciter tuetur, ab hirci ſanguine calido quidem & recenti ita afficiat, vt tandem conniueat & atteri patiatur. Indeq; ſepoſito omni ſuperbo, quo antea gloriabatur, faſtu, malleis & incudibus cedat, vt ſeſe in minimas etiam partes frangi, mangonum vſui, permittat, qui ijs poſtea fragmentis nullam duriciem non ſuperant. Porrò maxima Adamantis quantitas auellanæ nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generoſiſsimus itaq; & ſelectiſsimus iudicabitur

Mira Adamantis ad hircini ſanguinis vim diſſenſio.

Probatio.

Ada-

Adamas, qui iam narrata descriptaq́; inuicta natura prçditus, crystallo paulo obscurior, ferrum candens nitore refert, cœruleoq́; quodam interfuso splendore, ita quidem refulget vt flãmeum solarémque quendam radium transmittere videatur: quasi scilicet vario translucentiq́; suo fulgore quãdam cœlestis arcus anhelationem repræsentet. Porrò vires Adamanti ferè diuinas tribuunt philosophi, efficaciores tamen in auro, quanquã quibusdam placere inueniã ferreã quandam tenuissimam bracteam substerni debere. Contra venena & incantamenta amuletum esse præsentaneum testantur, qui Adamantem præsente toxico madere confirmant. Ideoq́; pestiferis causis resistere credit: negatq́; ferentem fascinari posse, adeò scilicet cacodæmonibus inuisus esse perhibetur. Insaniam, metus quoq; vanos, ac terrentia intersomnia arcere fert. Gémma recõciliationis prædicatur quòd

Proprietates.

hostilem demulceas furorem, & viri cum vxore necessitudinē foueat. Ab incubis & succubis eum adserunt qui adamantem portat. Vanum omnino & præstigij quandam præ se ferēs imaginem eorum nugamētum puto, qui adamantem dicunt vxoris insciæ ac dormientis capiti suppositum statim prodere sit pudica, nécne. Vel hac ratione quòd ipsa à mariti consortio quasi fugibunda statim excidat, si quidem fideli toro iniuriam impudica fecerit: Adamante scilicet marito castoq; toro indignam mulierculā hoc schemate palàm ostendente. Huic lapillo natura rerum omnium parens tale cum Magnete dissidium ingenuit, vt illo præsente omnem vim tractricem à magnete direptam planè conspiciás. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto Adamante reuelli cernere est: Vt & hinc multis visum esse suspicer Adamantem alijs Gemmis iunctum ipsarum

Dissidium

rum

rum ad se virtutem omnem trahere, quòd non crediderim. Cæterùm nũ reconditas illas vereq́ admirandas ꝓprietates ad dæmonum imposturas demandabimus, quòd earum causam naturalem nemo (vt puto) adferat exactam, vti censori nostro ac similibus viris parum circumspectis, nihilq́ suę ignorantiæ cócedere volentibus forsitan videtur? absit non ab hoc tantũ vno, sed & à quouis alio verè docto & piè Christiano. Quinimò eapropter in Dei & Domini nostri omniũ creatoris propensiorem admirationẽ feramur, eiusq́ magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine efferamus.

De Achate. Cap. XVI.

MAximam tempus autoritatem ademit Achatæ, non quòd viribus minùs quàm antiquitùs polleat, sed quòd copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumq́ raritas adferre: eâdẽ

etiam multitudo, & crebrior familiaritas contemptum parere consueuit. Plinius autor est Pyrrhum Epirotarū regem Achaten habuisse, nouem Musis cum Apolline citharam manu tenente insignem: nulla arte, sed sola naturæ solertia ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus, vt Musis quoq; singulis sua redderentur insignia.

Porrò tam est vulgaris Achates vt delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneū arbitrer. Probatissimæ verò sunt perspicuæ, quæque leoninæ pelli similes sunt, vel etiā nigrę albis intersectæ lineis. Mercurio sacram Achaten rudis nimiùm antiquitas credidit, eam præsertim quę apud Indos nata est, vbi vario colore, guttis etiam phœniceis conspersa visitur. Cæterùm omnem Achatem venenis pestiferis, araneorum atq; scorpionum ictibus, aduersari, prudentiā ac facundiam præstare, ab aduersa fortuna tutari, visum fouere, cor recreare,

Probatio.

Virtutes.

re, sitim ore cõtentam arcere adstruunt. Nec desunt qui tum maximè efficacem scribũt, cum setis leoninis inuoluta defertur, quod quàm à vanitate quoque absit, iudex esto.

De Alectorio. Cap. XVII.

ALectorius lapis in ventriculo capi reperitur, obscuri crystalli similis & colore & substãtia, nisi quòd paulo crassior adparet, non excedés fabæ magnitudinem. Probatur quæ intus velut stagnãtem ingesti cibi micam, modicam nec vsqueadeò obscuram ostentat. Sunt quoque qui audeãt affirmare caponem in quo Alectorius sit absolutus, bibere nunquam: ideóque strenuis militibus ex vsu esse creditur. Proinde Milonem Crotoniensem eius Gemmæ in ore contentæ præsidio, nullo vnquam certamine superatum prædicant. Porrò Alectorio vires tribuunt non incelebres contra pericula quæuis. Præterea Venerem

Genesis & delineatio

Probatio.

Virtutes.

ciere, homini constātiam, mulieribus virorum gratiam conciliare, ferenti quoq; facundiam præstare, potēs creditur. Sed & sitim ac cordis æstum arcere ore inclusa experimento non raro constat.

De Torcoide. Cap. XVIII.

TOrcoiden tam in magno precio esse ferè apud omnes conspicuũ est, vt multi suo tunc demum luxui aliqua ex parte satisfactum putent cum præclaram quandam nacti fuerint.

Genera & delineatio

Duo itaque sunt eius fastigia, à suæ scilicet propagationis loco nuncupata. Inferior siquidem Hispanica: Altera Indica seu Orientalis nuncupatur. Vtraq; tamen consimili, crassa & minimè perspicua substantia. Porrò Hispanica colore vtcunq; virente, subobscuro adeoq; ingrato conspicitur: ideoq; respuitur ceu vilissima. Indica autem ex herbaceo, cyaneo quodam lactescente nitore gratiam init nō vul-

garem.

garem. Colorem igitur præbet ceu in cœruleum ex viridi, lacteum quiddá perfuſum imagineris: Raró citra rimá venulámue reperta. Probatiſsima tamen eſt quæ ſimpliciſsima, & perſimili ſubſtantia, puriſsimoq; & citra omnem labem colore ſuam commendat iucunditatem. Mirum quid de diuinis eius virtutibus cauſſantur. Noui reuera virum quendam inſulanũ, mihi quidẽ multa neceſsitudine deuinctum, qui dum viueret Torcoiden in delicijs habebat annuloq; aureo perpetuó geſtabat. Is cum forté, ex ſæua ægritudine in fata concederet eundẽ quoq; retinuerat. Tumq; naturę quodam veluti miraculo contigit, vt Torcois illa, quę ſuperſtite etiamnum ſuo domino cum numeroſis ſui generis myriadibus de pulchritudine ac integra puritate certare potuiſſet, tanquã heri ſui necem lugens, longé tum obſcurior adpareret, adeoq; continuó rimam per medium porraceam effer- Probatio

ret, vt & hinc tum maximam ſuæ maieſtatis partem depoſuiſſe videretur. Proinde de ea mihi aliquando cõparanda auiditatem abegi. Ego nanque cum ob periucũdas lapilli illecebras, tum ob ingentes vires quibus idem vir, facto periculo, Gemmã eam pollere conſtanter aſſeuerare ſolebat: eã ſi quando liceret, quauis etiam ratione comparare cõſtitueram. Sed enim meus me fefellerit error, nam dum in auctione venui expoſitam, eandem illam litura & vicijs conſperſam contemno, hanc alter ciuis vili coẽmptã è veſtigio mihi oſtendit. At cum illam ego priſtina, ceu poſtliminio rediuiua ſynceritate & maieſtate (renouato domino) perſpicio, occœpi mecũ vehementer mirari, inopinatum naturæ ac admiratione dignisſimum portentum, deinde & è re nata, meam damnare infelicitatem. Vel hoc euentu coràm edoctus diuina quadam lapillũ illum facultate donatum eſſe. Porrò oſten-

oſtendendis prodigijs illuſtris pluri- Vires.
mum eſt Torcois, vt & vix credibili
virtute ferentem ab imminenti peri-
culo (tanquam videlicet innato con-
tra aduerſa quæque quodam amuleto
medicamẽtoq́ue) fortiter vindicare ce-
lebretur. Adde quòd cor & oculos
recreare, & hilaritatẽ proſperitatẽq́ue
adſciſcere creditur.

De Corallio. Cap. XIX.

COrallium & Lithodendrum ap- Geneſis.
pellari inuenio, quòd arboreus
lapis adpareat. In mari mollius primũ
creſcit, inde verò duratur. Cumq́ue ſub
aqua quidem vireat, ſtatim atque hanc
ſuperârit, rubeſcit. Adſtruunt candi-
das illud intra aquam proferre bac-
cas, quæ extra eam in ſanguineas de-
generent: easq́ue & forma & magnitu-
dine ad hęc & colore corna ſatiua re-
præſentare. Mirum quòd tactum lapi
deſcit ſi viuit, proinde reſtibus primũ
reuellunt, aut ferramento acri præci-
dunt: qua de re Curallium Theophra

ſtus, à radendo, Græcæ voci alludẽs, illud appellauit. Porrò arboreum eſſe Corallium vel ipſius rami palàm oſtẽderint. Diuerſam præterea à ferro igni to naturam Corallium exhibet: illud nanq; vt aqua, ita & hoc molliore aëre illico duratur. Commendatiſsimum eſt quod rubicundiſsimum, vel albiſsimum, æquabili vſquequaque concremẽto, forma fruticis, ac terenti facilè cedens. Quod autem in lapidis exactam duriciem coijt, ſcrupuloſum, inane, lacunoſumq; eſt, damnatur. In magna antiquitùs, apud Indos præſertim, fuiſſe autoritate Coralliũ in literis comperio. Hi nanq; pro eo ſuos olim conſueuiſſe Vniones permutare tradũtur. Nunc autem quòd crebrius eſt, in magno adeò non eſt precio. Dæmonas infenſos arcere perhibetur. Vt & hinc ſuſpicandum ſit prudentem vetuſtatem, Corallio p diuerſas formas (non ſine licet faſtu quodam aut illecebra nunc vſurpetur)

Probatio.

Vires.

tur)effigiato,& ex ordine infilato,preces Marianas docuiſſe numerare. Magnus illius in medicina vſus percrebuit. Quandoquidem refrigerat ſiccatq́ mediocriter: Ideoq́ ſanguinis reiectionibus & eruptionibus prodeſt. Album verò corallium à collo ſuſpenſum vt ſtomachum vel pectus contingat, è naribus conſuetum fluere ſanguinem non rarò compeſcuiſſe vidimus. Cor præterea & ventriculum, vel ingeſtum, vel extra, vt adhæreat admotum, roborat. Surculos eius pro amuletis infantulorum collis appendunt: fulminibus & marinis æſtibus tempeſtatibusq́ reſiſtere æſtimatur. Proinde Ioui Phœboq́ ſacrū putatum eſt. Religioſum præterea geſtamen eſſe amoliendis periculis cóperio, vt decore ac religione gaudeat. Ad hæc & contra veſicæ tormina & calculi mala, in puluerem vſtos ſurculos & ex aqua potos auxiliari fertur: item & lienem abſumi, ſi id medica-

mentum sæpius potetur: Oculis deinde prodesse, vlcerum caua explere, cicatrices tenuare, denique & surculos ex vino potos vel ex aqua (si febris vrgeat) somnum conciliare Plinius autor est. Nec desunt qui affirmẽt illius pollinem erosis dentibus infarctum, ægros dentes radicitùs eruere, demũ & gingiuas firmare. Commentitium omnino puto quòd Coralli puluere fruges euadant vberiores. Quanquã & Coralli puluerem inueniã amaras aquas dulces efficere.

De Corneolo. Cap. XX.

CORneolus Gemma est vulgaris
Delineatio minij colore, sublãguido tamẽ, ceu videlicet in humanam carnẽ perspicuitas perfusa sit. Rheno frequen-
Probatio. tissima est. Probatur quæ purissima iuxta ac nitidissima consistit substantia, colore carneo translucido. San-
Vires. guinem propalàm cohibet, liuentes dentes suo polline emendat omnem

ab

ab eis detergens ſordem. Iracundum animum placare creditur.

De Cyaneo Græcis, Cœruleo Latinis, vulgaribus autem Lazuli vocato lapide. Cap. XXI.

MAgnam profectò autoribus pe perit obſcuritatem, legentibus verò perplexionem, cœrulei ſeu cyanei nominis diuerſa ſignificatio: alijs ſcilicet ſub hac voce cœruleam harenam cum cyanea Gemma cõfundentibus: alijs autem ſolam eadem dictione metallicam arenam complectentibus. Plinius nanq; naturalis Hiſtoriæ lib. 33. capite vltimo ita infit: Cœruleũ arena eſt, huius tria genera fuere antiquitùs: Aegyptium quod maximè ꝓbatur: Scythicum, hoc diluitur facilè, cumq; teritur in quatuor colores mutatur, candidiorem, nigriorem, craſſiorem, tenuiorém ve. Præfertur huic etiamnum Cyprium. Accesſit his Pu-

„ tèolanũ & Hiſpanienſe, arena ibi cõ-
„ fici cœpta. Dioſcorides item libro 5.
„ cap. 97. ſic habet ad verbum: Cœrulei
„ origo ex ærarijs metallis eſt. In Cypro
„ copioſus ex arena litorali, ſecundum
„ quoſdam ſub cauatos ſpecus maris
„ inuenitur, quod & magis probatur.
Galenus verò Simplicium pharmacorum libro nono, inter metalla Cœruleum reponit. Deinde Paulus Aegineta de cœruleo, Dioſcoridis ſententiã penè ad verbum refert: quam etiam Plinius, eo quo diximus capite, imitatus palàm oſtendit nõ de Gemma ſermonem ſe facere, ſed de metallico cœruleo: quod †arroſa quadam ſubſtantia, non tamen lapidea, conſiſtere ad oculũ videre eſt: vt vel hinc in cõfeſſo eſſe debeat, ijs locis autores illos Dioſcoridem, Galenum, Paulumq́ꝫ (dico) nõ de Cœruleo lapide Cyaneáue Gẽma diſſeruiſſe, verùm de metallico illo Cœruleo quo ad generoſas imagines pictores vti cõſueuere, Galli azu-
rum

†ærosa

rum vocant. Sedenim Plinius idem il le libro 37. quem Gemmis dicauit ita habet: Reddetur & per se Cyanos ac cõmodato paulo antè Iaspidis nomine colore cœruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura, idq; in gloria regis Aegypti ascribit, qui primus eam tinxit. Diuiditur autẽ hęc in mares fœminasq;. Inest aliquando & aureus puluis, non qualis in Sapphiri nis: Sapphirus enim & aureis punctis collucet, Cœruleæ & Sapphiri raroq; cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen pellucidæ. Quibus verbis statim ab ipso limine videtur Plinius vtrũq; confundere, Cœruleũ scilicet metallicũ Gemma cœrulea. Primũ quidẽ vel hoc maximè, ꝙ Scythicæ, Cypriæ & Aegyptiæ rationẽ ha buerit, quemadmodũ etiã superiore libro 33. de arenoso Cyaneo singulari ter agens Cyanei Aegyptij, Scythici & Cyprij meminit. Hinc reuera non

mediocrem hos locos video imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis, alijs videlicet de vtrisque confusè Plinium intelligentibus, alijs de solo arenoso cœruleo hos torquentibus sermones, autorem insimulantibus damnantibusque, tanquam hanc inter Gemmas arenam malè collocarit. Inter quos Hermolaus ille Barbarus, vir alioqui peritissimus ac de re medica & Plinio optimè meritus (pace tanti viri, pro veritate tamen, dixerim) nescio qua iudicij adumbratione perculsus, non veretur Plinium negligentiæ calumniari. Mihi verò (absit omnis arrogantia) Pliniana lectio rectius consultiusque hoc loco, id est libro 37. cap. 9. castiganda videtur, & in hunc modum suo autori reponenda. Redetur & per se Cyanos nomine, accómodato paulo antè Iaspidi colore cęruleo. Vt his scilicet verbis & Iaspidis & Cyaneæ Gemmæ substantias conuenire quidem, sed colore alterum ab al-

Castigatur Pliniana lectio lib. 37. cap. 9.

altero diſcriminari declaret oſtẽdátque,vt & quis ex Iaſpide Cyaneum lapillum ementiri poſſe intelligat ſi illi colorem cæruleum addat. Cui & id optimè adſtipulatur quod mox ſubnexuit: Adulteratur(inquit)maximè tinctura. Quòd demum hocloci Plinius non de cærulea harena diſſerat, manifeſtant hæc eius ſubiecta verba: Ineſt aliquando & aureus puluis,cum ijs quæ ſequuntur quæq; ſuprà retulimus. Nam & ea non arroſæ illi harenæ,ſed Cyaneæ (vulgato nomine Lazuli vocatæ) Gemmæ ita adamuſsim conſentanea eſſe cõſtat, vt nemini dubium (meo tamẽ iudicio)eſſe debeat Plinium hoc loci de ſola Cyanea gemma agere: neque etiam facilè credendum fuerit tam celebrem autorem, ac rerum naturalium tam indefeſſum acrem ac peritum indagatorem ſcriptoremq;, vulgatiſsimã hanc gẽmam latuiſſe. Neque etiam vel leuiter ſuſpicandum puto quòd agnitæ nuſquàm

meminerit, quum præsertim diligentissimum sese naturæ mirabilium perscrutatorem, præconem, promulgatoremq́ semper exhibuerit. Sed neq́ huic nostræ opinioni refragatur q̄ iā citatis locis Aegyptij, Scythici, Cyprijq́ Cœrulei meminerit. Quid nanque impedit vtramq́, cœruleam arenam dico ac Gemmam Cyaneam, tribus iam indigetatis locis oriri? Sed enim libri 33. cap. vltimo Aegyptiū maximè probari scribit, secūdo loco Cypriū, nouissimo verò Scythicū reponit: quibus accessisse adnotauit & Puteolanum & Hispaniense. Vbi verò de Cyanea gēma (quæ ei Cyanos per se vocatur) hoc est libri 37. cap. 9. scribit, omnibus Scythicam præferri dicit. Dein Cypriam cōmendat, nouissimam autem Aegyptiam æstimat. Ecce quam hîc vltimam facit, illic primam effert: Vt & hinc non de ijsdem Plinium diuersis his locis scribētem intelligere debeas. Quinimò Sapphirum

rum hoc capite cum Cyaneo lapillo postea complexus, ita infit: Cœruleæ & Sapphiri rarò (vbi etiam coniunctionem quæ semouendam puto) cũ purpura, &c. His ego certè rationibus eò sum adductus, vt Plinium illis locis non de arena Cyanea aut Gemma tantum, sed libro trigesimotertio de arenoso Cœruleo, libro autem trigesimoseptimo de Cyanea Gẽma capiendum existimem. Quis enim (obsecro) tam inerti, aut in Plinium alioqui grauissimum autorem tam infenso ingenio fuerit, vt ea quæ Cyaneæ Gemmę (emendata licet lectione) Plinius propalàm tribuit, arrosæ illi arenæ quadrare inaudiat: quam nemo lapidea substantia vel puluere aureo gloriari rectè quidem dixerit? Potiùs itaque Lazuli vulgò nuncupatæ Gemmæ consentire hæc profectò videbuntur: cùm ea substantia sit lapidea, Iaspidi scilicet germana, aureúmque puluerem coràm ostentet.

Qua de re subinde vehementer mirari subiit, hoc loco Plinij sensum tot tamq́ celeberrimos authores Plinianæ lectionis etiam studiosissimos hactenus (quod legerim) ita fugisse, vt vtrumq́ confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes ferè seplasiarios harena pro Gemma in medicandis corporibus quàm ineptissimè vsurpatur. Sed

Eò nempe

hæc quorsum† Nanq́ vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tolleremus implicationem, & aliquam Pliniano sensui adferremus restituere-

Descriptio

músue lucem. Est itaq́ Cyanos, Cæruleáue Gemma lapillus substantia quidem Iaspidi haud absimilis, colore Cæruleo. Probatur aureo puluere cóspersa. Vnde & stella tum lapidem

Probatio.

dici inuenio, quòd stellis similiter lumini expositus aureo puluere scintillet. Præfertur quæ Cæruleum sui nominis præstantissimum (quem nostri Azurum vocāt) colorem assequitur,

con-

consimili vndequaque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ nõ vsqueadeò contumax. Vidi ego ex eo Cantharidem tam affabrè tamq; graphicè conflatam, vt eminus veram iu dicarem: puluere nimirum aureo tam appositè, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillũ ad id muneris procreatum quiuis sanæ mentis non immeritò iudicasset.

Porrò quòd ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen toties ablutus, dum eius dilutum peregrinum nullum præ se ferat saporem, efficacissimè ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit, non lotus verò, cum infer nis superiora, nõ citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pue ris à collo gestatum nocturnos arcere pauores testentur. Oculorum aciẽ reficit atque demulcet. Collo appensus prægnantes ab aborsu adserere p- Proprietates.

hibetur. Volunt autem appetente partu ſe moueri.

De Chelidonio. Cap. XXII.

CHelidonius vel Chelidonia (vtroque enim genere dicitur) lapillus eſt paruus, perſpicuus minimè: è iuuencularum Hirundinũ ventre exe-

Generationis locus.

ctus. Menſe Auguſto, Luna creſcente, reperiuntur optimi, magnaq́ ex parte bini, aliquando autem ſinguli, in earum ſcilicet ventriculis aut iecuſculis. Dicũtur nanq; (autore Plinio) matres excluſis pullis hũc dare lapillum

Naturæ admirandum miraculũ.

deuorandum. Inuenio & hîc quoque ſolertiſsimæ naturæ non ſupprimendum miraculum: nempe quòd illarũ pulli per coniuncta roſtra in ſeſe recõditas has gemmas prodant. Dicunt etiam & has debere erui priuſquã primigenius pullus terram contingat. Quanquam ne hoc quidem ſua vani-

Differẽtię.

tate carere putem. Hanc bifariam diſcriminari tradit Plinius: aut enim eſt ruffa, aut nigra, vel potiùs ex pullo ni-

gri-

gricās, hirundinum vel pauonum colore, minimeq́ pellucet, sed aspectu ingrata visitur. sunt & earum aliquæ, parte quidem vna nigricantes, altera verò purpurascentes, nigris intercurrentibus maculis. Probatissimas esse comperio quæ substantia purissima ac simplicissima, & aureis guttis insigniuntur. Porrò singulæ tametsi iniucundæ sint & pusillæ magnis tamē virtutibus præditæ adstruuntur, vt & de ipsis rectè id occini posit: Probatio. Vires.

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Ruffam siquidē sub ala sinistra gestatam lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promouere confirmant. Nigricantem verò similiter portatam testantur reges & principes cōciliare, & cœpta negocia pro animi sententia absoluere, omniúmque gratiam inuitare. Eius verò ex aqua

dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neq; superstitione vacare putẽ quòd ruffam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus nugantur, cui & id accedit quòd parentibus præsentibus erutis vires effluãt.

Cõtra Amstelredamum.

Hîc magna mihi profectò incessit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia qui in scholijs suis in Marbodeum vbi agit de Chelidonia, autorem citaturus quò Chelidoniam Gemmã oculis ostendere proficeret, Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nominis herba palàm est Plinium disseruisse. Siquidem, vt rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iã capitis 27. titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agẽs ita infit: Chelidoniam vsui saluberrimam hirundines

nes monſtrauere, vexatis pullorũ ocu lis illa medentes. Deinde libro 25. vbi cõſtat Plinium de herbarum viribus diſceptationem ex profeſſo inſtituiſſe, capite octauo ſic habet: Animalia quoq; inuenere herbas, in primis Chelidoniam: hac enim hirũdines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum, vt quidam volunt erutis etiam oculis. Capite deniq; eiuſdem lib. 12. poſteaquam Centaurium vtranque, maiorem ſcilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita ſubnectit: Iam Chelidonia ſupradictis omnibus mirè ꝓdeſt. Ex quibus luce meridiana clarius eſſe cõſtat Plinij locos hos ab Amſtelredamo noſtro citatos non poſſe ad Chelidoniam Gemmam torqueri, verùm de ſimilis nomenclaturæ herba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus ne quis eius autoritate falſus, in ſimilem errorem impingat.

De Aetite. Cap. XXIII.

AEtitæ quatuor genera refert Plinius, vulgato tamen nomine sin guli, Aquilæ lapides vocãtur. Vidi e-
Genera. go cinereo colore Aëtiten, alterũ al-
Probatio. bo, tertium pullo. Sonitu dignoscun tur si quatiantur: tum enim in sese cõceptum lapillum manifestè produnt.
Delineatio Lapis est cortice duro, scabro & mini mè leui. Sunt qui aquilam in nido marem & fœminam habere adstruũt, negantq́; illam sine eis oua parere: ideóque solis ijs quæ è nidis eius alitis erutæ fuerint vim medicam concedunt. Nihil igne hic lapis deperdere credit.
Virtutes. Porrò Aëtites grauidis, quæ ob vteri imbecillitatem fœtũ ægrè continẽt, brachio sinistro alligatur magno earum vsui, parturientibus autem brachio amoueri debet: fœminibus item alligata citra dolorẽ (notatu dignũ) fœtum dicitur extrahere. Nec desunt qui hanc velint statim à partu auferri, ne vterus sequax partum vitiet. Mirũ quòd

quòd furem prodere fertur si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse cõfirmant. Tritum & cerato exceptum comitiales strenuè iuuare comperio. Mitto quæ de hoc lapide præstigiosi illi ac toto cœlo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura præsagire hũc citra incantaméta posse crediderim. Quò ego quę de furis proditione prę notaui, referrem, si non autorum †grauitas & fides reclamaret.

† Ridicula & non digna fide grauitas.

De Magnete. Cap. XXIIII.

NAtura, vt saxis vocẽ homini obloquentem, immò & Echo resonantem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manúsque tribuisse quodammodo non ineptè existimetur. Ferri nanque indomita propemodum pugnacissimaq; natura trahẽti illi extemplo cedit, vtq; propius accessit ab eo continetur & quodam

Nomina. veluti cóplexu cohæret. Sunt qui ab inuentore, ita vocato in India paſtore, nomenclaturæ illius rationem adferant: quibuſdam autem Siderites, alijs Herculeus nominaẽ. Hîc tametſi
Geneſis. in Ida primùm repertus ſit, paſsim tamen apud Hiſpanos & in alijs quoq; locis naſcitur. Qui verò à Troade petitur, qui & albus pumici haud abſimilis comparet, fœmineus eſt, & non vſqueadeò efficacis potentiæ, ideoq́; reſpuitur. Aethiopicis laus & præcipua commendatio, ijs præſertim qui ad cœruleum magis inclinant, quales maximè in Aethiopia Zimiri regione arenoſa reperiri inuenio. Aethiopici argumentũ eſt, quòd Magnetẽ quoq; alium trahit. In metallis ferreis oritur. Hunc Germani atq; Itali habent, ferrugineo tamen ſeu pullo magis colo-
†qui re: † quod qua parte cœruleum propinquiùs refert, acriùs trahit. Autor eſt tamen Diogenianus, probatiſsimũ Magnetem argenti adeò ſimilem eſſe

vt

vt incautos facilè fallat, quem & ad maleficia præstantiorem esse testat. Porrò omnibus præfertur qui maximè trahit, & qui vstus Hæmatiten ferè repræsentat. Quòd autem ad vires attinet; Potus triobolorum pondere ex succo fœniculi hydropicis aquam detrahit: ferro item intoxicato vulneratis præsenti remedio subuenit, oculorum medicamentis imponitur, præterea & ad epiphoras: adusta verò crematus tritusq; sanat. Commentitiũ puto quod de Magnete quidam nugantur: Nempe quòd in somnis ignorantis fœminæ capiti subditus, adulteram lecto deturbat: fidelẽ verò ꝓbamq; vxorem ad mariti amplexus, etiam dormientem, prolectet. Vanum insuper nec è re publica esse iudico, quod quidam Magnetem furibus suo fumo atq; nidore vsui esse narrant: quasi scilicet ad furta lapis natus sit. Hîc subit vehementer mirari, admiratione non vulgari dignam huius

Probatio. Virtutes.

lapidis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non solum quod contingit coram trahere, verumetiam & suo †collisu similes in id transferre vires trahentes, vnde & aliud quodcunque congeneum ferrum conuellere possit, vt viderim non rarò plures acus hac ratione sese suspendere, tanquã scilicet mutuis sese manibus inuicem comprehendissent. Quinimò nõ desunt qui facto periculo affirmare audeãt, ferrum à Magnete in libra posito tractum nihil Magneti ponderis adijcere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis absorbeatur. Porrò tractricẽ hanc virtutem ab vrsa cœlesti Magnetem mutuatum esse coniectant, argumento quòd acus hoc †affecta liberè in solaribus horologijs pendens ad Vrsam saltem minorem ferè moueat̃, Magnetis potentijs acum sequacẽ trahentibus: vrsa verò vtrũq; acum & lapilli in ea virtutem, ceu sibi affinẽ congeneámve, conuellente atq; allicien-

† contactu

† affricta

te,

te, eademq́ vi ſidus hoc appetente. Quod ſi ita eſt, facultas illa Magneti cum ab initio perfuſa eſt, tum perpetuo Vrſæ radijs & influxu vegetatur. Proinde ſi quis eorum quæ de lapilli huius trahente poteſtate diximus, rationem expetat, non inſcitè reſponderi poſsit virtutis eius cauſam eſſe cum lapilli ſpecificam formam, tum eius germanitatem cum ferri natura, & eorum quidem vtriuſq́ cóſenſum cum Vrſa illa cœleſti, cui & obnoxior ſit lapillus ipſo ferro. Quibus & id adſtipulari video, quòd ſolum ferrũ Magnetis viribus patere palàm conſpiciatur, easq́ contumaciùs retinere perpendatur: Ad hæc, quòd (autore Plinio) vulnera aſperiora fiũt ferro Magnete cốtacto. Porrò huic lapidi contrariã inuenio Theamedẽ Gẽmã, omne à ſe ferrũ reſpuentẽ profligantẽq́. Eſt & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquorẽ alliciens. Lapillo itẽ illi cum allio diſcordia eſt nó

Theamedes lapis.

Diſcordia.

ttractricē obſcura:is ſiquidem allio illitus† con uultricem omnem facultaté perdere fertur. Diſsidet etiam cum Adamante, qui & iuxta poſitus illum trahere non ſinit, quinimò cóuulſum iam ferrum admotus ilico reuellit. An autem vires hæ occultæ mirificæq; Cacodæmonum impoſturis adſcribi debeant: an potiùs inde auidiùs admirãdus atq; laudandus Dominus omniũ creator Deus, ac per ea quæ in hoc lapide facta ſunt, ſempiterna eius virtus & diuinitas magis cognoſcenda, & in mirabilibus ſuis operibus benedicenda, tuum eſto iudicium Lector.

De Hæmatite. Cap. XXV.

QVando ſuperiore capite Hęmatitis meminimus, nó ab re quædam & hîc de eo recenſere operæprecium videtur. Duo itaque Hæmatitis genera Plinius facit: Alterũ à Magnete cognominatum, ſanguineo exterius colore, ideoq; tritus is ſanguinẽ refert

fert, ferrum tamen Magnetis modo minimè trahit. Hunc pro vero Magnete à non paucis pharmacopolis damnoso errore venundari vidimus. Alterum autem Hæmatiten dicit idem Plinius venis rubentibus discerni, hoc est ab optimo desciuisse iudicari: ita enim Plinium intelligo. Hic siquidem Dioscoridi probatissimus est, nó qui intermistas habet venas rubentes, sed qui puro colore (vt eius verbis vtar) niger est, durus, in se æqualis, & nulla infectus sorde nulloq; zonarũ excursu. Itaq; duæ nobis præcipuæ hæmatitis species relinquuntur: Altera exterius rubens, interius autem nigricãs, vt Magnetis colorẽ quadantenus imitari videatur: altera verò omni ex parte nigra. Quanquam nec me fugiat alia etiam à Plinio numerari illius fastigia, verùm duo hæc nostro instituto suffecerint. Neq; enim de singulis Gẽmis, sed de selectissimis vulgatissimísque differendum suscepimus. Porrò Probatio.

Virtutes. quod ad vires attinet: oculis cruorê suffusis mirè prodest, muliebre profluuium sistit, & cum mali punici succo ijs qui sanguinem reijciunt confert. Vesicæ præterea vtilis est, & serpentium ictibus. Ex lacte oculos à lachrymis vindicat. Imò & ipsos procidentes ingenita vi continet cohibétque. Calfactoriæ & extenuatoriæ est facultatis.

De Succino. Cap. XXVI.

VAriæ multùm de Succini ortu autorum sententię sunt. Prætermissis tamen de eius origine & natura opinionibus diuersis, sed & de eo

Genesis. ridiculis Poëtarum fabulis, in India atque Germania Plinius tradit nasci defluente †medulla arboris è pinearum genere: quemadmodum è Ceraso, gũmi, & ex Picea, resina redditur. Erumpere nanque humoris abundantia, succosumque primum esse, dein verò vel rigore vel tepore autumni densari atque durari confirmant, & intumescenti-

Plinius lib. 37. ca. 3. † medulla malim lachryma uel resina.

bus

bus tandem marinis æſtibus rapi, ac in littora nonnunquam tranſportari aduerſa. Indeq; ſuccino nomen, quòd pini arboris ſuccus eſſe credatur, argumento quòd attritum pineum refert odorem, accenſumq; tedæ modo nidore flagret. At liquidum primo ſtillare indicio quidem ſunt quædam intus tranſlucentia. Porrò ſuccinorũ tria eſſe præcipua genera literis proditum eſt. Primum, quod melleo colore conſpicitur: ſecundũ, quod Phalernum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præſtantiſsimum eſt. Præferunt quidam Phalernum, fuluum ſcilicet ac tranſlucẽs conſimili vndequaq; ſubſtantia & cõcremento, ea tamen lege vt nõ nimio ardore flagret, ſed leuem tantũ ignis oſtentet anhelationem, non autem igneum fulgorem adſequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commẽdat. Rude quidem primũ & auſterum legitur, tandẽ verò adipe

Genera.

Probatio.

lactentis ſuis incoquitur, deinde expolitur. Porrò quod ad ſuccini virtutes ſpectat, infantibus pro amuleto ligari, lymphationibus ꝓdeſſe, ac lotij difficultatibus, inuenio. Præterea in polline exhibitum albos menſes, ſtomachi fluxiones, ventusq́ꝫ profluuia ſiſtere, crebro didicimus experimento. Cor & cerebrum vel odoris præſtantia propalàm recreat. Ex melle teritur ad oculorum finiendas humiditates. Attritum & calfactum feſtucas, quiſquilias & leuiſsima quæqꝫ allicit & attrahit, præter Ocimi tamé ſurculos, quos autore Plutarcho, reijcit repellitq́ꝫ, vnà etiam cum ijs quę cunqꝫ oleo perfuſa fuerint. Succinū ſeplaſiariorum officinis charabe barbara Arabum voce dicitur. Hoc genere & Lyngurium vel (vt alijs placet) Lyncurium contineri, coloris, ſubſtātiæ & proprietatum congenea germanitas, multis perſuaſit: forſitan enim fuerit ſecundi generis, hoc eſt, Phalerni

Vires.

Lyngurius

lerni ruborem referentis species quædam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisq; Gemmarũ perscrutatoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalibus vrinâ harenâ mox à deiectu contectâ, Solis deinde ardore concretâ ac duratâ, consistere.

De fictitiarum à veris Gemmis differentia, & dignoscendi ratione. Cap. XXVII. & vltimum.

NOn mediocrem fidei ac maiestatis partẽ Gemmis ademit de republica pessimè meritorum hominũ pertinax auaritia & luxus. Quandoquidem inde factum est, vt tam subtili dolo ferè omnis generis Gẽmæ adulterentur, vt à fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: vti iam vsus percrebuit multo contumacíque

igne Sapphiro Adamãtem fingere, & tanta arte imitari, vt multis hic fucus non raro imposturam faciat: vocãtq; albam Sapphirum. Quibus longè per niciosiores sunt, qui nitro, vitro, ac alijs vilissimis materijs, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulanť, vt sua nequitia naturæ opus, sagacissi mamq; & inuincibilem artẽ, tantùm non assequantur, qui vtinam à republica amandarentur: suis nanq; id genus fallacijs tam huic quàm autoribus qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissimè disseruerunt, ita quidem imponunt, vt dum qui ementitas decepti, pro Germanis emerunt, eásque ijs non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philoso phi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis definientes autores vel vilitatis vel mendacij atq; temeritatis damnent, vel etiã plerunq; malè audiant qui certissimas ab-

absolutissimasque commendant. Vt itaque impostorum vitari queant scelestissimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem persequi libet, vbi primum te monuerimus & has multo æuo senescere, proindéque & gratiam & vires sensim multis seculis deponere. Pellucentes igitur lapilli sereno ac matutino cœlo: omnino autem in horam quartam probari debent. Re nanque compertum est ijs horis ac aëris constitutione penitiùs lōgè introspici posse quicquid vicij habeăt. Porrò & pondere internosci cōperio, quanquam & hîc diuersas multùm authorum esse sententias animaduertam. nonnullis enim placet generosas grauiores esse: alijs contrà sentientibus, eas scilicet leuissimas minimique ponderis esse, quod & facto periculo deprehēdi. nec id citra rationē fuerit. vel hoc prȩsertim nomine quòd fictitias cum ab ignobiliori adeoque & minùs efficaci agente, tū ex longè obscu

Gemmas tandē senescere.

Hora probādis Gemmis opportuna.

Pondus.

Generosæ minoris ponderis.

riori ac magis terrestri substantia fieri palàm sit, quibus etiam Plinius adstipulatur lib.37.cap.vlt. Experimenta (inquit) pluribus modis constant. Primum pondere grauiores sentiunt. Post hæc corpore: ficticijs pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia, &c. Quibus coràm ostendere videt, quòd à falsis intelligat veras pondere superari. Cui & id suffragatur, quòd Margaritas præfert, quę minus graues sunt. Examinantur deniq; & corpore: Ementitis quippe bullæ in profundo comparent, quas & scabra cute & capillamentis, staminum tenuissimorũ instar intercursantibus, cóspicias: fulgore item inconstante atq; iniucũdo, nitore videlicet priusquam aciem cóplectatur elanguido. Certissimarũ siquidem splendor colórve non in facie tantùm (vt in adulterinis) sed & per omne corpus, quibusuis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæq; visun-

Bullæ emẽtitas ostendunt.

Fulgoris incõstantia.

ſuntur, ceu ſcilicet ad ſui decoris ſpectaculum blanda quadam oculos alliciant comitate. quò nanq; diutius inſpiciuntur, hoc magis delectãt, ac gratiæ non inefficaci illicio obtutus explent. Laudatæ item limam non capiunt: vt vel hoc ſolo veras à falſis diſpeſcere mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Smaragdum & Topazium excipiant. Deinde & ignibus ꝓpinquæ non ſpuriæ, illæſæ euadunt: excepto tamen Chryſolectro ignium rapaciſsimo. Ad hæc duriores maximè commendantur, nimirum quòd lapidi propria ſit durities. Quòd autē ad optimarum delectum pertinet, æqualibus cauas vel extuberãtes poſtponunt. Oblongas quadratis prætulit antiquitas: verùm nunc anteponũt quadratas, vt quibus anguloſis minima olim fuerit autoritas, nunc verſa vice clarior ſit gratia. Illas ſequuntur quæ lenticulæ formâ, deinde quæ triangulæ. Omniũ verò nouiſsimæ æſti-

Argumentum à lima

Experimētũ ab igne

Laudatorũ electio.

mantur rotundę, quamuis forsitan omnibus præferri deberent si figuræ rationem spectes.

Epilogus. Nostris verò his lucubratiunculis ad vmbilicum tandem perductis, postremò te quoq;, beneuole lector, admonere visum est, nil tibi mirum esse debere, quòd Gemmas quandoque masculino, aliquando autem fœminino genere scripserim, nimirum cùm vtroq; genere ac promiscuè illas collocari apud classicos autores crebrò legere sit. Cuius quidem rei vel vnicus mihi testis & autor est idoneus Galenus ille Medicorum ab Hippocrate abundè princeps, libro 9. simpliciũ pharmacorum.

FINIS.

AD LECTOREM.

HOrum librorum author Rueus, præmiſerat bene longam Purgationem ſiue Apologiam, qua Anonymi cuiuſdam cenſuris in hos libros reſpondet, & in hoc plurimus eſt, Figuris certis lapidum ſeu Gemmarũ certo tẽpore inſculptis, peculiares quaſdam vires cœleſtes influere. Eam nôs propter prolixitatem ſimul, & quòd ſynceriori religioni non cóſentanea, ſed Magica potiùs videretur, omiſimus. Excerpſimus tamen pauca quędam, quæ nec ſuperuacanea nec indigna cognitu videbantur, Theologorum præſertim quorundam teſtimonia: quæ hîc ſubiecimus.

Quæ de auro Leonis effigie cóſculpto narraueram, Cenſor meus (in prima æditione) obliterauit: tametſi ego me narratorem præbueram ſolũ ſententiæ quorundam philoſophorũ nõ vulgariũ, de virib⁹ auro leonis effigie

ritè insignito à cœlo transfusis: eorũ verò opinionem probaueram minimé. Et multis interpositis, Bonauenturę verba recitat, ex libro 2. Distinct. „ 12. Quæst. 2. Art. vlt. Dicunt philoso- „ phi, quòd corpus cœleste mediante „ suo lumine influit vsq; ad profundũ „ terræ, vbi mineralia corpora generari „ habent: & quantum ad hoc verum di cũnt. Hoc testimonio Rueus putat inferri posse, stellarum radios similiter in metallo lapillosq; varijs figuris consculpta, cum allatis secum potestatibus, posse transfundi: quas vires diuinitus (inquit) à prima constitutione, totam speciem consequentes, illis insitas esse cœlicis corporibus vultibusq;, idem Bonauẽtura dicit libro eodem, distinctione 14. quæstione 2. ad finem. Sic Rueus. Sed à cœlo & astris vim corporibus inferioribus in fluere tum rebus alijs omnibus, tum subterraneis quoq;, non opus erat eũ multis probare, cum id nemo fortassis

ſis neget, veluti naturæ conſentaneũ. In figuras verò certas, ab homine factas, cœleſtem vim aliam atq; aliam, prout figuræ differunt, & alijs atq; alijs temporibus, inq; conuenientema teria ſculptæ ſunt, influere, homines pij & Chriſtiani vix conceſſerint.

Et mox: Singulis ſtellis (inqt Rueus) ſuæ inſunt facultates totam ſpeciem conſequentes: (quas eſſentiales ac ſpecificas nominaueris) per quas proprijs funguntur munijs. Cui & id eiuſdem Bonauēturæ diſtinct. 4. Art. vlt. quæſt. 2. in hunc modum dicentis adſtipulatur. Ratio verò qua diuerſa imprimunt (ſubaudi luminaria cœlica) non eſt, vt putant aliqui, propter diuerſitatem qualitatum: ſed ex parte diuerſitatis virtutum. Quia enim conditor mundi corpora cœleſtia incorruptilia poſuit ad regulandum & regendum corruptibilia, quæ ſunt diuerſa & multiformia, dedit eis virtutes conſequentes ſuas ſpecies, ſecun-

dum quas diuersa luminaria aspectũ habent ad diuersa elementa, & ad diuersa corpora mineralia: hactenus Bonauentura. Sed hoc etiam concesso non sequitur, ad figuras & res artificiosas quoq; stellis ita suum esse respectum, vt ad naturales. Minimè etiã firmum est ad hoc quod intendit probandum, argumẽtum à speculo: vnicum (inquit) nec rarum aut incópertum exemplum his annectere consilij est, speculum scilicet rotundũ, leue, cauum nitidissimumq; (solis orbẽ vel hac ratione referens) quod ob talem figuram & concinnam præparationẽ, arte tamen hominis sollicitatã Phœbi in se radios tam ampliter efficaciterq; comprehendere palàm est, vt non tantum abundè incaleat, verũ suam vsqueadeò in propinquum corpus caliditatem transfundat vt id etiã adurere queat.

Et mox: Philosophorũ illorũ sentẽtiæ Thomas Aquinas doctor sanctus

voca-

vocatus, lib. de fato suffragari videt, vbi dicit, vestes, ædificia & quæcunque artis opera certam à syderibus suscipere vim qualitatém ve. Quamuis non eam illis admiserim efficaciam, quam legere est non paucos superstitiosos impostores (magiæ id est veræ philosophiæ nomine indignissimos Sophistas) eis tribuere. Sed illas ex arte figuratas rem cum eodem Thoma lib. cõtra Gentiles non negárim, ijs perfundi posse facultatibus, quas euidés est cœlum herbis rebusq; alijsq; infundere. At apud nos non tanta est Aquinatis authoritas, vt tantum tribuamus imaginibus, vt veluti idololatriã quandã magicã in eis committamus.

Et rursus: Si nanque (inquit) vel Aquinate autore, per effigurationẽ vis quædam cœlica similis ei quæ à cœlo herbis impartitur hauriri potest, multas autem herbas calculo tũ præuertendo tũ deturbãdo ac sanãdo efficaces esse apud omnes receptũ est medi

cos, adde & longo vſu firmatum exploratumq́;, nónne ſequitur aurum leonis figura ritè inſignitũ, arteq́; conflatum, contra calculum remedio eſſe poſſe. Proinde Petrus ille Aponenſis conciliator dictus, adſtruit medicũ morbos figuris pellere poſſe. Denique Albertus ille multa eruditione magni nomen meritus, Theologiæ philoſophiæq́; profeſſor ſpectatiſsiſimus in libro quẽ Speculum vocat, vbi à licitis illicita ſe diſcreturum pollicetur, adfirmat, figurationes ab aſtrorũ peritis conſtructas, cælica virtute efficaces fieri, quinimò figuras, dictiones, literas, imaginibus inſculpi permittit, ad hoc duntaxat, vt ætherea quædam in eis hauriatur: tametſi pro ſuo officio abuſum damnet: magis autem orationes, ſuffitus, carmina & id genus ſuperſtitioſas ac vaniſsimas impoſturas quibus non pauci eorum qui ſe magorum nomine, maxima virorum ſapientium illuſtrium nomi-

nis iactura, venditāt, dæmonibus praui figuris adhibendis vti consueuere. Hæc Rueus. Nos inter Aquinatis, Aponensis & Alberti authoritatem non magnum discrimen facimus: & ad sacrarum literarum testimonia, piorumq; hominum iudicia prouocamus.

Post hæc: His (inquit) imposituro coronidem subijt his quoq; annectere, Philostratum referre, Hyarchā primum inter Indorum sapientes, septē construxisse annulos, septem planetarum nominibus insignitos & sculptos: eosdemq; Apollonio Tyaneo dedisse, singulis scilicet proprijs statisq; diebus (pro dierū & per eos dominantium planetarum discrimine) partiendos deferendosq;. deinde & affirmasse ipsum Hyarcham Apollonio, auum suum philosophum, centū atq; triginta annos simili fretum cœlesti beneficio vixisse. Indeq; Apolloniū ijs annulis magna vtilitate vsum,

centeſimo etiamnum anno iuuenem retuliſſe. Nos Apollonium Tyaneū hominem magum fuiſſe, & his in rebus authoritate eius cótra piū Eccleſiæ cóſenſum vti, nefas exiſtimamus.

Deinde Hermetem Triſmegiſtum quoq; ſuæ ſententię authorem facere videtur. Ad quod reſpondeo: in ijs quæ extant Triſmegiſti, Græcis, nihil tale reperiri: referri autem ad illum authorē ſpuria quædā & ψευδεπίγραφα.

Et inferiùs: Quid ergo (inquit) cuncta quæ humana ratio non complectitur, aut ſacra eloquia non confirmāt, dæmonum impoſturis dicanda relegantur, vt ne ipſi quidem perſpicuæ coram experientiæ credendum ille (meus Cēſor) audeat affirmare? Nónne Pæoniæ radix ſingulari proprietate comitiales arcet acceſsiones? huius tamen facultatis ne ſapiētiſsimus quidem philoſophus (puto) rationē reddiderit exactam. An propterea vitio dandū fuerit medico, illi affectui

ſanan-

ſanando, Pæonia vti? Ex duobus his argumentis, prius diluitur, ſi reprobemus omnia quæ vel ſacris literis prohibentur apertè, vel quæ optimi & ſapientiſsimi ſiue pijſsimi plurimi reprobarint, vt omnẽ in amuletis, imaginibus & huiuſmodi rebus curioſis ſuperſtitionem, ne dicam, impietatẽ & εἰδωλατρείας ſpeciem. Pæonia ſi iuuat, naturali quadam vi, aut ſi libet etiam cœleſti, iuuerit: ſed hoc nihil ad imagines certas & curioſas.

FINIS.

CLARISSIMO AC ERVDITISSIMO VIRO FRANCISCO Rueo Medico, Insulis artem Apollineam profitenti, frater Paschasius Balduinus canonicus Phalempinensis S. P. D.

Hac Epistola super his duobus Ruei libris iudicium continetur primùm: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deque earum admiratione, vsu, abusu, & viribus tractatur.

PErlecto libello quem de viribus ac natura Gemmarum nuper elaborasti, non potui tibi non gratulari, optime Francisce, hoc à te argumenti genus esse tractatum ac illustratũ: tum quòd tuam professionem nõ dedeceret eiusmodi studiorum inquisitio, tum quòd nos quibus potissimũ sacris oper nauare opus est, permolesta animi anxietudine atque labore leuaueris. Ea enim nõnihil ad sacra pertinere nullus, reor, inficias ibit, quum tam sedulò ac seriò illis interserátur, ac or-

ac ordine diſponantur. Atqui penitius iſta exquirere, quia per varia prophanorum ſcripta diſperguntur, atq; ea mente ab eis explanantur vt ad tẽporale commodum proficiãt, per ocium nobis non conceditur. Sed & pontificijs decretis plus nimio eiſdẽ incumbere vetamur, cogimur quoq; præſcriptis diuinis ſacras euoluere literas. Scrutamini ſcripturas, inquit ipſe ſacroſanctorum oraculorum cõditor, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere, &c. Quòd verò Ioannis Ἀποκάλυψις locum tibi potiſſimum delegeris, ibiq; traditum ordinem tenueris, ac deinceps cæterarum Gemmarum quæ celebriores habentur, non omiſeris elucidationem, maximè probo. Certiſsimum enim ac ſolidiſsimum locum qui in diuinis literis habetur, & qui tuo congrueret inſtituto ſelegiſti, vtpote cuius interpres & autor idem eſſet de quo ambigere nepharium ſit. Illa autem nomẽ-

clatio quę in Exodi libro digeritur capite 28. incertior ob variam interpretum translationẽ, & diuersas scriptorum opiniones habetur. Si voces Hebraicæ perinde compertæ essent atq; Græcæ nulla fuisset eligendi ratio, nisi fortè quia hæ ad sacerdotalium ornamẽtorum splendorem, illæ autem ad ciuitatis diuinæ cultum & ornatũ pertinet. Nunc quia Hebraicus sermo paucissimis fuit agnitus qui externarum linguarum habuere peritiam, tũ ob vetustatem, tum ob solitariã Hebræorum vitam qui ab alijs gentibus segregati, earum commercijs rariùs vterentur. Græcus autem tam nobis familiaris vt in quotidianũ vsum nostrum transierit, meritò quod sic vsitatum habetur, præ altero tibi in explanationis materiã sumpsisti, ne ambiguis fundamẽtis iactis totum quod superstrueretur, vacillaret. Hebræi siquidem, maximè huius ætatis, tanta caligine in horum notitia cæcutiunt,

Hebraica nomina Gemmarũ

vt

vt plusquàm talpas exoculatos crede re fas sit: nisi fortè quorundam lapillorum Hebraica vox in externam linguam deriuata antiquæ veritatis vestigia etiam cæteris nationibus reliquerit, ac inde à primis auis ad nos vsque permanarit illorũ incolumis nomenclatura. Quorum præter Sapphirum qui ipsis vniuocè quoque dicitur, & lapidem iaspeh nominatum, nullum crediderim hac ratione cognitũ: tametsi etiam in Iaspide aliud interpretes nonnulli sentiant, eundem in Beryllũ vertentes, cæterorum nomina ad linguam nostram translata variant, alijs alia suspicantibus. Vnde non satis cõpertum habetur an idem diuus Ioannes sacris illis gemmis antiquitus per Mosen proditis alludere vel conuenire voluerit, quandoquidem in nominum descriptione cum interpretibus antiquis non plurimum dissentit, hoc est tantum in carbunculo, achate, Ligurio & Onychino, quarũ vice Chal-

Sapphirus.

Iaspis.

cedonium ſiue Carchedonium, Sardonychen, Hyacinthum & Chryſopraſum conſtituit, vt non ſatis liquidum ſit de interpretum fide, quũ iam omnis illorum verſio in dubiũ à nonnullis vocata ſit. Arbitror tamen illũ non eoſdem lapillos adijcere voluiſſe, quum onychis, qui apud Moſen inter duodecim Gemmas memoratur nullam mentionem fecerit, quem plerique omnes eo nomine ab Hebraica voce ſcoham tralatum vocitant: niſi fortè Sardonychem idem Ioannes ꝓ illo ſtatuerit, quod Ioſephus facere videtur. Cuius onychini lapilli in tuo opuſculo vix recordatus es, quum tamen præ cæteris in veteri inſtrumento eius mentio frequẽtius repetatur. Arbitror id conſultò tibi accidiſſe, ꝙ malignioris ſit naturæ, nec inter celebriores Gemmas ſupputetur, neque tantæ ſit dignitatis & vſus, vt curæ tibi fuerit illum enucleatiùs explicare. Quod idem in Lyncurio, quem noſtra-

ſtrates theologi aut phyſiologi Ligu-
rium appellitant efficere viſus es, niſi Probatio.
quòd ſuccini naturam demonſtrans
eius aliquantulum memineris. Porrò
cæterorum qui ſacris libris continen
tur, quos tamen Apocalypſis non ha
bet, gaudeo te non fuiſſe oblitũ, qua-
tenus non minus è re theologica fue-
rit, hos noſcere quàm illos. Carbun-
culum & Achaten Exodus liber cap.
28. atq; Ezechiel nobis exhibent, ada
mas quoq; ab eodem Ezechiele cap.
3 & à Zacharia vſurpat, quamuis hoc
potius interpreti Latino quàm verita
ti tribuerim. Neque enim Hebraicus
ſermo ibi permittit Gemmam omniũ
nobiliſsimam intelligi: quum duriti-
es indidem tantum, non præ ſignis e- Virtutes.
minentia petatur, vt etiam fit è ſilice il
lic memorato. Intellexerim itaq; pro
illo aliquod ſaxi genus: quod etiam-
num Græcus interpres oſtendit, in pe
tram eam vocem vertendo. Sunt qui
in Exodo ac Ezechiele loco Iaſpidis

adamantem collocent, tanta est Hebræorũ oculis offusa caligo. Necnon sunt alij qui pro vitro, quod Iob cap. 28. ab interprete positum est, vocem Hebraicam Zecucith in adamantem vertendam autument. Idipsum penè in omnibus Gemmis reliquis vsuuenit Hebræis, vt subinde nouam vel aliam pro alia excogitent: sic sunt cæci errorum magistri, quibus illæ diræ à sacro Psalte profusæ imputantur. Ob scurentur, inquit, oculi eorum ne videant. Est quoq; eodem cap. Iob vocabulũ, quod in Coralliũ trahũt quũ nusquam in sacris habeatur: id autem est pro quo, excelsa, traduxit interpres Latinus, minus considératè vocẽ Hebraicam pro altera sumens. Inueni mus quoq; alterã vocẽ, in eminentia, in eodem capite versam, quam etiam volunt esse cuiusdã Gemmæ symbolum, Gabis ea dictio scribit. Hæc autem dixerim vt tuũ consiliũ approbẽ, qui diui Ioannis Gẽmis explanandis,

Gabis.

reli-

reliquas etiam vſu & dignitate celebriores non omittendas cenſueris, in queis eas quæ ſparſim in diuinis literis legunt, tametſi clarum non ſit quæ ſint, veriſimile fuerit cótineri. Non abnuerim tamen illud primũ ſeculum, quo ſacræ códitæ ſunt ſcripturæ, hoc eſt Moſis ætate, non vſqueadeò fuiſſe edoctũ vt omnium Gemmarũ pernouerit naturas & vires, quum inficiari nó queamus illud tunc primũ omnẽ ruditatem exuiſſe, & perſpicuũ ſit, ab ætate Plinij non parum immutatam eſſe earum Gemmarũ æſtimationem, & quibuſdam non parum precij acceſsiſſe, quum eo tempore primum vel ſecundũ dignitatis locũ obtinerẽt vniones, nũc aũt vix quartũ ſortiant, H-s, id eſt ſeſtertiũ centies vna Cleopatræ Aegypti reginæ Margarita: quę ſumma nó minus ęſtimatur ducentis & triginta quatuor milibus, trecentis quoq; & ſeptuaginta quinq; ducatis. Potũerũt itaq; eo rudi ſeculo Adamã-

Gemmarũ precium.

tes & nonnulli alij lapilli primæ nũc indicaturæ fuiſſe ignoti: & qui maximę tunc dignitatis fuere, temporis acceſsione, nobilioribus cedere cœperunt. Ecce quò me protraxit tuus de Gemmis & lapillis operoſus labor. Cernis quis tandem Epiſtolæ finis erit, ſi cuncta examuſſatim pergam edicere quæ fœcundum hoc tuum argumentũ parere poſsit, ſi myſticas à ſingulis Gemmis ſignificationes eruere parem: ſi duodecim fundamenta his lapillis ornata, portasq́; ſingulis Margaritis extructas, theologorum more, ad morum fabricam & ſacramentorum expreſsionem trahere velim. Quem hæc contemplatio, atq; tã decori habitaculi adumbratio, ad vitæ purioris ſplendorem non pertrahat? quis prauos mores ad rectitudinis lineam huius ciuitatis tam ſpecioſæ deſiderio non corrigat? quis tam obeſæ mentis & hebetis ingenij, qui non ex his perpendat, quanta mundicie prępol-

Gemmarũ admiratio.

pollere debeant ciuitatem tantis ornatam miraculis ingredi cupientes, quum nihil coinquinatum, vt palàm diuus ipſe Ioannes aſſerit, in illam recipiendum ſit. Iam pauliſper nō pigebit animū attendere in eos qui horum lapillorum geſtaminibus gaudēt onerari, vel vt ſe ad exercitia ſpiritalia inde promoueant, quod in illis mirificis veſtibus quas ſacerdoti magno apparatas legimus, factū credimus: vel vt eorum fulgoribus ſeſe venditent apud vulgus ignobile gloriolam quāpiam ex his captantes, & quiddam diuinum ſibi arrogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Ezechiel, quē in medio ignitorum lapidum ambulaſſe ſuggillat: de quo paulo antè dixerat, Eò quòd eleuatum cor tuum quaſi cor Dei. Et pòſt, Omnis lapis precioſus operimentum tuum. Eiuſmodi homines quis non fateatur degeneris eſſe animi, qui proprijs ornatibus priuati, hoc eſt virtutibus denu

Cōtra luxū in gemmis geſtandis.

dati, exoticos & externos cultus asci
scunt, tiaras, digitalia, cingulos, & qd
non, frequẽtissimis lapillis infarciũt?
perinde ac si in illos vertendi essent,
animi natiua ornamenta fastidientes.
His hominibus si vel mentis mica in-
esset, cura diuersa, ea nimirũ quæ om
ne facticium & commentitium asper
natur, in primis appeteretur, qua ho-
nestos mores illis ipsis lapillis designa
tos induere satagerent. Excellens qui
dem naturæ opus & nõ exiguum mi-
raculum est Gemmarũ natura & vis,
si spectetur materiæ temperamentum
& quædam lucis cũ elementari crassi
tie copulatio, & eo præcellẽtius quo
durabilius: & tam est mirabile, vt ipsa
naturam suam totam vim in earũ opi
ficium collegisse ac effudisse videat.
Quamobrẽ has gestaturis, quia sum-
mopere intuentium oculos alliciunt,
expedit, vt in cuiusdam insignioris o-
peris symbolum aut signum adsumã-
tur, quo mens haud in paucis naturæ
gradi-

Admiratio earum rursus, & gestatio licita quæ.

gradibus illas antecellens vegetior, & ad suæ operationis promptitudinem accommodatior reddatur: & ad æternam beatitatem, ad quam benignus conditor illam destinauit, compendiosius perueniat. Hoc præcipuum horum lapillorum munus crediderim, quod si defuerit, indignum prorsus celsitudini humanæ gestamē poterit iudicari, ne vnde corpus qđ corrumpitur ornatum aucupatur, inde maius dispendium animus cœlestibus natus incurrat, & ne nimiò lapillorum fulgetris addictus, lapideus etiam ipse animus euadat, ac proinde à sua conditione decidat: nec ab ijs honoris subsidium quærat, quibus ipse opinionem honoris elargitur. Hac ratione agnoscant reges & pontifices, & quicunque horum gestiunt adiacenti luce gloriosiores apparere, eorundē vires, illasq; ad animi vegetationē transferant, vt in Sapphiro sit castitas & cœlestium amor, in

Carbunculo ardens charitas, in Adamante iustitiæ constantia, in Smaragdo facilis humanitas, & in cæteris simile aliquid quod menti virtutem tribuat: ne quiddam simiaticum referãt, hoc est, ne sicut simia in purpura fastũ quendã ostentent & se ridendos præbeant. Nolim tamen salubres Gemmarum vires attenuare, corporibus humanis oppidò quàm profuturas, si commodè illis applicentur. Quas vires & proprietates vt reliquarum rerum, corpori humano conducibiles, fuerit physicorum vestigare: illa verò signa quæ mentem moueant, theologorum: vt in eadem re tractent medica physici, & diuina theologi, atq; sic vnumquodq; membrum in mystico Christi corpore, suo munere dignè perfungatur. Vides optime Francisce, tui libelli lectione me non parum fuisse delectatum, qui tot verbis gaudiũ testatum reliquerim, & affectus hos velut œstro percitus vel potiùs numine

Vires naturales.

ne afflatus ediderim, ne prorſus perdi tum laborem tuum autumes. Nam ſi eiuſmodi fructus neutiquam ſequantur, fruſtra fuerat à ſacris tuum argumentum petiſſe. quandoquidem luce clarius eſt in his Gemmas eſſe memoratas non vt corpori decorando ſeruirent, ſed animi virtutibus vel cõquirendis vel conſeruandis proficerent. ſed neq; alioqui plurimum decuiſſet eundem libellum cuiuis ἱερουργούντων dicare, quibus ſacra tractare ſemper incumbit: ſed neq; me cenſorem ſtatui oportuiſſet, cuius vires tantæ rei expediendæ impares ſunt. Non pauca etenim è philoſophorum adytis, nonnulla è theologorum placitis in medium deduxiſti, de quibus certum ferre iudiciũ difficile fuerit, quãdo nec ſummus philoſophus poſsit omnibus his ſufficere, & theologus interdum conniuebit, nonnunquam diſsimulabit, modò nihil ſit oraculis cœleſtibus ac eccleſiaſticis dogmati-

bus repugnans. Eiusmodi sentimentorum nonnunquam narratorem nó assertorem suspicio, quòd habeas nó infimos autores quibus acceptum feras quod expromis & quibus te tuearis, quum liberum sit in plerisq; vtranque partem fouere. De quibus nunc esset longius quicquam disserere, prę sertim quũ probè calleas quid intus habeam. Relinquo sua astrologis apotelesmata, theologorum turbam non modò refragantem, sed manibus pedibusq; illò adrepentem interim dissimulo, de quib9 nihil mihi libet nũc scribere, quãdo prolixior ipse fuerim quàm putaueram, præsertim tibi occupatissimo, cuius seria interpellare, piaculi quiddam refert. Vale.

ALARDVS RVEVS ETIAMnum puer, Patris obseruandissimi libellum, Lectori commendat hoc Elegiaco.

Qui legis inuisi conuiuia cruda Thyestæ,
Discerptumq́ vagis curribus Hippolytum,
Oedipodemq́ oculis captum: structamq́ venenis
Medeam, regum bellaq́ ficta legis:
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
Quid nisi monstra, precor, prodigiosa vides?
Talia quæ cruciant animum male sana facessant,
Quæq́ virum sapiant perlege scripta Patris:
Hic vim gemmarum tractat, quæ cognita longè
Illarum vincit commoditate decus.

Eiusdem ad patrem integerrimum, Epigramma.

Ecce pater volitant totum tua scripta per orbem,
Docta per æternos scripta legenda dies:
Nempe tuo exemplo me nostrum nomen in auras
Spargere virtutum nunc mihi pandis iter.

CONRADI GESNERI

DE RERVM FOSSILIVM, LAPIDVM ET GEMMARVM

maximè, figuris & ſimilitudinibus Liber: non ſolùm Medicis, ſed omnibus rerum Naturæ ac Philologiæ ſtudioſis, vtilis & iucundus futurus.

Cum Gratia & Priuilegio S. Cæſ. Maieſtatis ad annos VII.

TIGVRI M. D. LXV.

NOBILI VIRO D. ANDREAE SCHADCOuio, Salinarum Cracouienſium Notario, patriæ decori, Conradus Geſnerus Heluetius S. D.

ARAE & ſingulares tuæ virtutes, vir nobiliſsime & patrone obſeruande, maximè verò pietatis ſyncerioris feruens ſtudium, & doctrina inter tui ordinis viros excellens, vt iampridem te ſuſpiciendum colendumq; mihi deligerem, facilè induxerunt. Poſtquam verò te quoq; amore ac beneuolentia me dignari hominem tibi de facie ignotũ, lucubrationibus forte meis qualibuſcunq; delectatum, ex Antonij Snebergeri (ciuis ac diſcipuli quondam mei chariſsimi, nunc in clariſsima Regni veſtri vrbe Cracouia doctiſsimi celeberrimiq; medici,) literis intellexi: & beneficentiæ inſuper tuæ fructum aliquẽ percepi: quo pacto animum obſeruantiſsimum ſimul amantiſsimumq; tui, non ingratum tibi

meum declararem (quod facere, vt par erat, cupiebam,) dubitaui aliquandiu. Nunc verò tandē edituro mihi hunc de lapidibus ac gemmis libellum, dum pro more patronum ei quæro, tu omnium primus in mentem mihi venisti, tum prædictas ob causas: tum quòd inter alias virtutes, quibus patriam ornas, summa vitæ modestia & benigna erga omnes probos ac literarum studiosos præsertim, humanitas perpetuò in te elucescunt. Iis verò mihi quoq; ad hanc lucubrationem opus est, vtpote rudiorem & imperfectiorem quàm cupiebam multò. Perficiendi autem ocium non in præsentia solùm deerat, sed neq; intra vnum alterumq; annum, si vita modò supersit, integrum mihi id futurū videbam. Itaque malui tibi optimo & hūmanissimo patrono, quod hoc tempore poteram præstare, quàm differre diutius. Quantum ad libri ordinem: nolui alphabeticum sequi, vtpote nimis vulgatum & triuialem: neque ad suas classes secundum substantiæ cuiusq; rationem singula referre. hoc enim in secundo libro (in quo lapidum ac metallorum omne genus vim naturamq; & philo-

philologiam quoque copioſe explicabo)ſi quã-
do illum huic adijcere,aut ſeorſim ædere dabi
tur,obſeruare ſtatui. Hoc verò in libro,(qui
rerum foßilium,hoc eſt,metallorum & lapi-
dum inprimis,figuras exhibet) ſimilitudinũ
& imaginum, quas ipſa genitrix Natura in
rebus tam varijs veluti pingendo expreßit,
conſideratione oblectatus, ipſos etiam Natu-
ræ gradus ac ordines, ſequi volui: hoc eſt, à
ſimplicibus dimenſionum ac figurarum prin-
cipijs,& lineamentis primis Opus auſpicari:
inde verò ad ipſa corpora ſimplicia primùm,
vt cœlum ac elementa,ab hiſce rurſus ad cõ-
poſita ex eis, Meteora, Plantas, Animalia
tranſire:& in ſingulis quæ ab eis denominan-
tur,aut aliquam eorum ſimilitudinẽ habent,
foßilia enumerare: atque à cœlo & cœleſti-
bus paulatim ad terram & quæ in ipſa alun-
tur viuuntq́; aut vigent corpora deſcendere:
id quod phyſicorum eſt,dum ratione & ſenſu
interiore omni ſcrutantur Naturam: Theolo
gorum verò,imò piorum hominum quorum-
uis,intelligentia melior,quam mentem & ſpi
ritum appellamus, ne in hoc deſcenſu anima

immoretur nimiùm, meliore & altiore quàm Natura est, principio relicto, efficit. Itaq; vice versa ab hoc veluti infimo mundi centro ascendit, nosq; ipsos, vt cæteras res naturales omnes, veluti resoluẽs cogitãdo in partes simpliciores, ad simplicißima vsq; pergit, sed adhuc corpora, imò vnius corporis, quod Mundum appellamus, membra: ex quorum vigore harmonia, motu, ordine, & pulchritudine, omnibus admirandis & in suo genere optimis maximisq;, non posse tantum hoc corpus sine mente meliore & perfectiore, quàm quæ nostro corpori inest, suam vitam viuere, regi, moueri, conseruari & durare, facilè cogitat: inq; hoc ipso summo principio optimo maximoq; acquiescit, & relictis inferioribus Naturæ gradibus, cum summo hoc bono coniungi perpetuò, ineffabili desiderio auet: sed infirmitatis suæ ac indignitatis sibi conscia quod amat & cupit, eo se potiri posse non sperat: foretq; in hac desperatione & repulsa planè vel ipsis belluis infœlicior & miserior longè: nisi vocem & verbum vocantis nos ad se Filij Dei, (is ipse enim Dei verbum est) audiret: & consolantis Spiritus sancti vim incredibi

li amore summi boni exardescens sentiret:
Hoc ipso autē veluti igne viuentis fidei, quæ
Deo & veritati credit propter gratiā & mi
sericordiam eius in filio mirificè declaratā,
ab omni indignitate sua expiata lustrataq;,
in viui & veri Dei conspectum, vt eo æter-
nùm fruatur, venire iam audet: vbi Gēmas
illas supercœlestes, quæ non terrenas modò no
stras, sed ipsas etiam cœli stellas, & Solis Lu-
næq; iubar, puritate, luce & pulchritudine
longè excedūt, perpetua & ineffabili dulcedi
ne cōtēplatur. Talibus enim smaragdis, chry-
solithis, beryllis, hyacinthis, alijsq; huiusmodi,
portæ, mœnia, fundamenta totaq; structuræ
æternæ illius spiritualis & cœlestis Hierusa-
lem constat: in cuius meditatione & spe, om-
nis nostra felicitas vt hic incipit: ita perficie-
tur breui per illum optimum, maximū, ineffa
bilem rerū omnium opificē, motorem, paren-
tem: qui idcirco ardentißimum hoc desideriū
sui animis nostris inseruit, vt amare ipsum
non desinentes immortalem aliquando huius
amoris & desiderij fructum caperemus. Sed
longiùs mihi abripior: & nimio cœlestium

Gemmarum fulgore captus animus terrenas propemodum obliuiſcitur. Ad eas igitur & institutum à nobis earum qualemcunq; picturam redeo. Pictura certè ars homini propria & liberalis, admiratione ſimul & oblectatione plerunq; ſpectantes afficere ſolet: A natura verò rebus impreſſæ imagines ac figuræ, ceu reuera quædam hieroglyphicæ notæ, veriùs quidem quàm illæ Aegyptiorũ ſacrificis celebratæ, maieſtatis etiam aliquid præ ſe ferunt: præſertim quæ nõ fortuitæ fuerint, ſed planè naturales & (vt ita dicam) ſpecificæ, ac generi alicui ſemper ceu propriæ inhærere vidẽtur, vt in Stirpium genere ac Foßilium. Nam de alio illo terribilium & rarò contingentium imaginũ genere, quæ vel in aëre ſublimi, vel monſtroſis partubus, alijsúe oſtentis contingunt, nunc mihi ſermo non eſt. Ergo admirationis huius cauſa, & vt ad cognitionem rerum quarundam, quæ verbis deſcribi non ita clarè poſſunt, faciliùs perueniant harum rerum ſtudioſi, figuras quotquot ferè hoc tempore habere potui, adijcere viſum eſt.

Accipe igitur, clariſsime Schadcoui, hoc quic-

quicquid est, & boni consule: donec forsan ali quando absoluta Stirpium historia, in quam nunc totus incumbo, idem hoc argumentum altero libro, quem polliceor, addito, si diuina fauerint, ampliùs excolam: In quo de Sale etiam, pluribus agam: quod tibi eò iucundius futurum spero: quoniam Cracouiensium Salinarum, per omnem Europam celeberrimarũ, serenißimus Rex, vt eximiæ virtutes tuæ, probitas & fides inprimis merebantur, Notarium te constituit. Vale, vir amplißime, bonorum doctorumq́; omnium, & piorum in primis, patrone optime: & viue quàm fœlicißimè diutißimeq́; incolumis Ecclesiæ Christi, totiq́; patriæ, & amicis, ac tuis omnibus.

Tiguri Heluetiorum, M. D. LXV.
quinto Kal. Augusti.

CONRADI GES-NERI IN LIBRVM DE *Lapidum, Gemmarum ac Metallorum figuris, Præfatio: quæ ordinis rationẽ reddit, & Capitum XV. argumenta enumerat.*

E Lapidibus & Gemmis alij aliter ſuos ediderunt libros: mihi hũc ordinem ſequi viſum eſt, quem (vt ſpero) lectores non improbabunt, ab ipſa ferè natura deductum. Primo enim loco lapides illos, in quibus lineæ duntaxat & puncta, & ad figurã pertinẽtia magis quàm ad corpus cõſiderantur, enumero. Secundo, eos qui vel ſimile aliquid corporibus ſimplicibus, vt cœleſtibus & elementis habent: vel ſaltem ab eis denominantur aut cognominãtur. Tertio, qui meteoris aliqua ſimilitudine comparantur. Quarto, qui rebus terreſtribus inanimatis. Quinto, qui rebus

artifi-

artificiosis natura similes sunt. Sexto, ijsdem nó naturâ quidem, sed arte similes. Septimo, herbis. Octauo, fruticibus. Nono, arboribus.

Decimo, de Corallio, tanquã planta marina agitur. Vndecimo, de alijs quibusdam marinis aut maritimis plantis lapideis, aut ad lapidum naturam accedentibus. XII. De ijs qui animalibus quadrupedibus similes sunt, siue figura tantum, siue substantia & corpore: & qui ex eis promuntur, vel quomodocunq; ab eis denominantur. XIII. De ijs qui ab auibus sumuntur aut nominantur. Decimoquarto, ab aquatilibus animantibus. Decimoquinto, à serpentibus & insectis.

De his autem potissimùm hoc libro agere volui, quòd eorum fortè omniũ figuræ exprimi ac depingi possint: quæ ad rerum cognitionem adipiscendam plurimùm iuuant. Cognosci autem res priùs, quàm de ipsarũ na

tura, viribus ac facultatibus sermonẽ instituit, operæprecium est. Posui aũt figuras non omnium, sed quotquot hoc tempore habere potui, plerasque ex illis quos domi ipse seruo lapidibus rectè & graphicè depictos: aliquas verò ab amicis missas, Iohanne Kentmano præsertim, non medico solùm doctrina præstanti, sed omnium naturalium rerum consultissimo optimoq; viro: cui maximam huius cognitionis partem acceptã refero. Ab eo enim & res ipsas quàmplurimas, & descriptiones figurasq; multas accepi: quod vt virum ingenuũ decet, tam liberè fateor, quàm libenter, cum illum & maximi faciã, & summo inter summos amicos loco habeam.

Scripsi autem primum hunc librũ extemporanea quadam festinatione, historiæ stirpium nostræ iamdudum inchoatæ, hoc tẽpus veluti ad lusum & recreationem suffuratus, vt homines harum rerũ studiosos in diuersis

re-

regionibus ad alia quibus adhuc careo ex illorũ qui rectè pingi possunt, & memoria digni sunt, genere lapidũ, mihi communicãda, excitarẽ. Quòd si fecerint viri boni natureq́ studiosi, ac insuper sicubi fortè emendandum aliquid in hoc libro videatur admonuerint, vt aliâs (Historia stirpiũ priùs absoluta, Deo iuuante) hunc rursus emendatiorem auctioremq́ ędam, & secundum etiam librum (in quo copiosè de lapidum, gemmarum, metallorum ac fossilium omnium nomenclaturis in diuersis linguis, & viribus eorum facultatibusq́ tum medicis tum reliquis, & vniuersa eorum natura, agere decreui,) huic primo vt addã me promouebunt. Quantum verò ad delineatas figuras attinet, cum ego primus lapides pictos volumine ijs dicato exhibere tentauerim, boni consulent lectores qualemcunq́ diligentiam hanc nostram: & si fortè aliquas non facilè dignoscent, non nobis, sed

rei difficultati imputent. perdifficile enim eſt lapides aliquos ita pingẽdo repræſentare vt facilè ſuis lineamentis ſuaq́ figura cognoſcantur, præſertim ſine coloribus, cùm ne aues quidem & piſces pleriq́ ſine ijs facilè agnoſcantur. Quamobrem Typographum hortatus ſum, vt in eorum gratiam, qui fortè deſiderarint, exemplaribus aliquot colores addendos curet. Sunt quæ per ſe pingi nõ queãt, ſed aliquo addito, vt Magnes maſſa informis adpicto acu quem ad ſe trahat, aut ſcobe ferri quæ lima appoſita intelligatur. Iris verò, ſi ad parietẽ arcus cœleſtis ei adpingatur: & vnio in ſua concha. Sed huiuſmodi ꝑ accidẽs picturas, vt ita dicam, nullas ego exhibui, p̄ter Magnetẽ ſpeciminis gratia. Sunt etiã quæ ſuo colore, quẽ ipſa de ſe reddũt, pingi & rep̄ſentari queant: quorũ tabellã ſub finẽ libri, interuallis aliquot, quorum ſuo quodq́ colore rei foſsilis diuerſæ pingitur, aut pingi poteſt, diſtinctam ſubiecimus.

i

CAPVT I.

De lapidibus illis in quibus lineæ potißimùm considerantur, aut puncta, & figura in superficie magis, quàm corpus solidum aut eius forma.

PHilosophus quartã Qualitatis speciem facit figuram, & suã cuiusq; rei formam, externam scilicet & in superficie apparentẽ. Huic & curuitatem & rectitudinem, & si quid huiusmodi (inquit) est, adnumerat. Figuram eruditi definiunt, qualitatem seu differentiam quandam superficiei secundum angulos, quos vel habet, vel eis caret. Figuræ autem differentiæ vidẽtur propriæ, rotundum & angulosum. angulosi verò, triangulum, quadratum, pentagonon, hexagonũ, &c. Hæc rursus aut in superficie tantùm, aut in solidis corporibus spectãtur. Videtur autem figurę nomen sim

plicius aliquid ſignificare, vt quæ vel ex vna linea conſtare poſsit, vt circulus: vel ſuperficie vna, vt ſphæra: vel paucis certè lineis, tribus, aut quatuor. Quod ſi lineæ duæ ſint, angulus & curuitas accedũt in ſuperficie mathematica: in ſolida autem, tribus minimùm opus eſt. Forma verò è multis varijsq́ue lineis, angulis, & ſuperficiebus cõſtat, nec vno nomine communi appellari ſolet, vt figura: quæ nullã materiam ſibi propriam habet, vt mathematicæ figuræ omnes. quare cogitatione etiam abſtrahi à materia, & ſine illa definiri ac conſiderari poſſunt. Forma verò ſua cuique eſt, vt interior & eſſentialis, quæ ratione ſola cognoſcitur: ſic etiam externa, quæ è pluribus figuris (vt totum è partibus) earumq́ue differentijs conſtat: & certo partium ſingularum ordine, ſitu, ac proportione ſeu inter ſe mutuò comparatione conſtat: quæ ſi probè ſe habeant, formoſa, pulchra, aut bene formata & mode-

moderata, (Græcè εὔμορφα, εὔτακτα, & σύμμετρα dicimus:) sin contrà, deformia, informia. Figura verò absolutè dici solet. Eadem vt simplicior est, ita suum nomen habet, & à quouis facilè pingitur. Forma nomen non habet, neq; interna, nisi fingamus, vt παρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀνθρωπότης; παρὰ τοῦ ἵππου, ἱππότης, sicut Platonici fingebant: neque externa, nisi circumloquamur, vt forma bouis, forma equi: quam & figuram aliqui nominant, siue impropriè, siue generis nomẽ pro specie ponentes, vt fieri solet. Figuram verò primò propriecq; dictã, nemo formæ nomine vocitat in superficie præsertim vna solaq;: cum formam rotundam, teretem, triangulam aut similiter dicere non sit vsitatum. Errant, Simplicio teste, qui formã animalibus propriã faciunt: figuram inanimatis. Sunt qui formam rebus naturalibus omnibus attribuant: figuram mathematicis solúm. Nos in hisce figuram primò dici

putamus, nō tamen ſolis: vt formam non naturalibus tantùm, etſi id magis propriè, ſed artificioſis quoq; tribuimus: vt cum ſtatua hominis, eiuſdem forma dicitur. Ergo quæ figurata & formata ſunt, pingi poſſunt: quæ figura formaq́; carent, non poſſunt, vt elementa & ſimilaria ſeu ſimplicia (τὰ ὁμοιομερῆ) corpora tum mundi huius, tum ſingulorum etiam mixtorū: quorū ſua cuiq; proxima propriaq́; ſunt elementa: vt homini ſanguis, pituita & vtraq; bilis.

Nos toto hoc in libro figuras formasq́; lapidum & rerum foſsilium ac ſimilium, aliquot pictas dabimus: alias quidem in alijs capitibus, prout alię alijs rebus ſimiles ſunt, aut ex alijs atq; alijs rebus forma differentibus ſumuntur. In præſenti verò capite de lineis primùm, ceu figurarum initijs agemus: poſtea etiam de angulis, qui ex lineis duabus, aut duarum ſuperficierum coëuntibus fiunt. Quòd ſi quæ

si quæ occurrerent, figuræ aut formæ rei naturali alteri nulli similes, eæ etiam huc referri possent. Sed vix vllas huiusmodi reperiri puto. Obscuriores enim plerunque hæ similitudines sunt: nec certum & constans aliquid in his habemus. Quare liberum esto vel huc vel aliò talia referre. Ante lineas puncta locum haberēt: solet autem vel potest punctorum & macularum discursus ac varietas, serpentium corporibus cōparari.

Onychipuncta iaspis à Plinio cognominatur Iasponyx gemma: qui & aliam Iaspidis speciem celebrat, rutilis stellatam punctis. Idem de Sandastro: Commendatio eius summa, inquit, quòd velut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ. In Sideropœcilo variant guttæ, Plinius.

Puncta quidem in superficie variè sparsa, stellarum nomine quandoque eleganter vocantur, vt apparebit etiā Capite 2. inter lapides à stellis deno-

minatos. Acopis gēma aureis guttis ſtellata eſt Plinio: & Praſij alterum genus ſanguineis punctis abhorret.

Ophites quidam cinerei coloris & punctis varius eſt, κατεστιγμένος, Dioſcoridi. Epiphanius Sapphiri ſpeciē χρυσόστιγη facit, hoc eſt, punctis aſperſam aureis. Punctis maiores ſunt bullæ & verrucæ. Oſtracitin Plinij cœruleæ interdum bullæ cingunt, Myrmeciam verrucæ exaſperant.

In lapidum genere, ſaxis, rupibus, ſcopulis, marmoribus, nulla certa figura eſt. quanquam enim indiuiduis omnibus inter ſolida corpora, figura aut forma aliqua ſit, propria tamē eis & vniuerſalis non eſt. Gemmarum verò & minorum lapidum, quorum aliqua vis & admiratio eſt, plurimi certam figuram aut formā habent: quod perfectior magisq́ definita earum natura ſit, & à materię conditione remotior. A formæ ſimilitudine lapidum multi denominantur, idq́ iuſtiùs, qui

vide-

videlicet rei alicui naturali similes sũt: vt glossopetra, lithodendrum, hieracites, enorchis: alij à figura, aut figurę principijs, vt lineis, quod probari nõ debet, vt mesoleucus, polygrammos, &c. quæ nomina adiectiua cum sint, & figuræ propria, malè tribuuntur ijs ceu propria, cum alijs etiam conuenire posśint, si figura eadem, eædém ve lineæ in eis reperiantur. sic & à colore & alijs accidentibus facta nomina, non sunt laudanda. Increscentibus quidem variè in gemmis, maculis, atq; verrucis linearum, quæ multiplici ductu & colore gemmam afficiunt, sępenumero in eâdem materia, nomina variari, Erasmus Stella tradit, vir diligens & eruditus, qui primus nostro seculo gemmarum historiam literis illustrauit. Hier. Cardanus libro 7. De subtilitate, in quo de lapidibus scribit, genus illud figurarum & imaginũ in lapidibus miratur, quod in eisdem semper apparet, velut à na-

tura prouenienſ, quæ non ſecus, inquit, ac in plantis foliorum & fructuum numerum ſeruat & rationem. Et hoc ipſum vim aliquam peculiarem habere, & aliquid ſignificare exiſtimat. Et paulò poſt: Earum (imaginũ) quas proponit natura, quædam ſunt velut figuræ ſubſtantiæ ac formæ: aliç quaſi picturæ. Quæcunq; verò formæ loco ſunt, caſu etiam fiunt, ſed non in omnibus. Illæ ergo quæ non ſemper in eiſdem lapidibus inueniuntur, ſed raro, fortuitò nõ ſecus ac in nubibus generant̃, nulliusq́; virtutis ſunt: quales in Alabandico lapide Simiæ, inuẽto Fribergi: & qui ex eodem genere ſcutulum habuit rubrum, quod quatuor lineæ circumambiebant, quarũ prima tertiaq́; albæ, ſecunda & quarta rubrę. Et Annæbergi Alabandicus alius formam habuit crucis: ſed hæc potiùs fuit forma quàm imago. Hæc ille, ex Ge. Agricolæ libris nimirum mutuatus.

Nunc

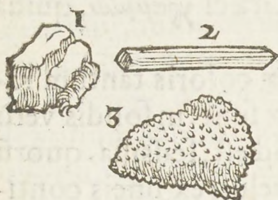
Nunc ad particularia descendamus.

Punctis etiam maculæ sunt maiores: Ophiten legimus marmor esse viride, maculis totum plerunq; albis, tum verò alterius coloris distinctũ: porphyriten verò rubris ac quasi candidis maculis varium, seu potiùs rubrum cum maculis internitentibus, & cætera.

Lineam Plinius videtur etiam limitem appellare in lapidibus: item filũ, virgulam, zonam, venam, vt in ligno ferè pectinem, Græci γραμμὴν, quidã διάφυσιν.

Sed lineæ aliæ coloris tantùm ratione conspicuæ sunt: in solidis verò σχιστὰ vocantur, id est, scissilia, quorũ corpus totum veluti ex lineis contiguis compositum videtur, vt in aluminis & hæmatitæ generibus, & amianto, stibio, sale Ammoniaco, alijsq; nõ nullis. Hæmatitæ quidem species vna ab hoc ipso σχιστὸς per excellentiã no-

minatur. Amianti veri è Cypro quem Franciſcus Calceolarius, pharmacopola Veronenſis vt artis ſuæ peritiſsimus, ita omnium ſimplicium medicamentorum indagator acerrimus, ad me miſit, fruſtulum delineatũ hîc exhibeo: quod fila molliuſcula neri texiq́; apta remittit, & ab alumine ſciſſili tum vero & aluminis vim saporemq́; referente, tum falſo & inſipido, quod alumen plumę hactenus vocare ſoliti ſunt Medici, non parum differt.

1 Amiantus è Cypro.
2 Smaragdus Breſilicus, cylindri ſpecie.
3 Hammites vel Ammonites, minor, minimis piſcium ouis vel araneorum ſimilis, velutiq́; ex arenulis coagmentatus.

Hîc & alijs aliquot in locis, optime Lector, non vnam ſolùm, vel plures, ſed inſtituto ordini conuenien-

uenientes figuras posuimus : sed alias interdũ ordinis diuersi. quoniam à principio cum sculperẽtur, non eosdem quos nunc sequimur, Ordines proposueramus. interim te vbicũque opus est ad iconem alibi positam remittimus, vt facilior sit venia.

Omnia tamen hęc genera antequã in filamenta sua resoluãtur, scissilem compagem præ se ferunt: Sicut & Entalium à quibusdam pharmacopolis dictus lapis in Sabaudia Amentũ dulce: Amenti nomine nimirum corrupto ab Amianto: non quod verus Amiantus hic sit, sed similis ei lapis, eboris instar candidus, splendens & friabilis, inq; fila solubilis, sed fragiliora. videtur autem res gypso cognata. In eo, certo quodam modo præparato, facies & imagines exprimi possunt, quæ cum ebore aut ipsa niue candore certẽt: quales Petrus Coldebergus Antuerpiensis pharmacopœus doctissimus celeberrimusq; mihi donauit. Amiantum Agricola Germanicè interpretatur Alumen plumæ vul-

gò dictum, Federwyß / Pliant / Salamanderhar: & Amentum amarum à qbusdam recentioribus dictum addit. Eúdem verò lapidem Asheston: linū asbestinum viuum, aut Carystium: item Poliam, Spartopoliam, Corsoidem, Bostrychitem, & à Quadrigario Alumen vocari censet. Encelius Amianti speciem Katzensilber, interpretatur: quod vocabulum Magnetidi & Micæ meliùs tribuit Agricola. Idē refert in Hildeshemio tractu lapidem inueniri fusci coloris, planū, Ammoniaci salis instar scissum: qui tubercula superiùs habeat clauorum capitibus similia. & ad Hasdam pagum, aliū huic non dissimilem, candidum tamen, & sine tuberculis. A scissilibus differunt fissilia, quæ non in fila fibrásve, sed laminas quasdā seu crustas, vt ligna in scandulas & tabellas facilè findunt: sicut lapis fissilis Schifer vulgò dictus. In Asso Troadis Sarcophagus lapis fissili vena scinditur,

tur, Plinius.

Circulus figurarum solus ex vnica linea in sese reflexa constat, & angulis caret. Horminodes Plinio ex argumento viriditatis, in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris appellat.

Totus oriens pro amuletis dicitur gestare eam, quæ ex ijs (iaspidum generibus) smaragdo similis est: & per transuersum linea alba præcingitur, & Grãmatias vocatur: quæ pluribus, polygrammos, Plinius. Mesoleucos est mediam gemmam candida distinguente linea: Mesomelas, nigra vena quemlibet colorem secante per medium: Nasamonites est sanguinea nigris venis, Idem. Sunt ei & Leucochrysi inter Chrysolithos, interueniente candida vena. Veientana Italica gemma est, Veijs reperta, nigram materiam distinguente limite albo, Idem. ¶ Ophicardelon barbari vocant, nigrum colorem binis lineis al-

bis includentibus, Plinius. Ophites tertius Dioscoridi lineas habet albas.

Prasij genus tertium virgulis tribus distinctum, est candidum, Plinius.

¶ Perileucos dicitur filo ab ore gémæ ad radicem vsq; candido descendente, Plinius. Inter iaspidis species vna *διαφύσεις ἔχει διαλεύκους καὶ ἀποστιλβούσας* apud Dioscoridem. Polyzonos, nigra, multis zonis candicat, Plinius.

Iaspis polygrammos iam dicta est. Res fossiles quædam lineis diuersi coloris ornatæ sunt, sed quæ effigies rerum non exprimunt, Agricola. Saxa prædura & lineis cinericeis conuoluta effodiuntur prope Suarcebergum oppidum inter Snebergum & vallem diui Ioachimi.

Fluor (id est lapis in magno igne liquescens) in candido subrutilus, Annebergi in metallo argentario repertus est, crucis figura: cuius recta pars longa fuit sesquipalmum, transuersa palmum vnum, &c. Agricola. Crucem

cem autem lineæ duæ latę se decussan tes efficiunt.

Ad lineæ rectæ rationem pertinet striæ ac striges dictæ, quibus voces Germanicæ strimen & strich accedūt: ita autem differunt vt in agro sulci & porcæ. hæ prominent, illi fossi cauiq; sunt. In columna striata, vt Vitruuius tradit, pars eminula dicitur stria: pars caua, strix. Videntur autem striges à strigilum similitudine dictæ, quod similiter sulcatæ & canaliculatæ sint, seu carinatæ. Strigiles verò quòd eis corpora stringantur seu destringantur. Strix à similitudine strię, à qua par tiū situ solo differt. Columnarū striges (inqt alibi Vitruuius) faciēdæ sunt xxiiij. ita excauatæ, vt norma in cauo strigis quum fuerit coniecta, circumacta, ita anconibus striarum dextra ac sinistra angulos tangat. Et alibi: Columnas autem striari viginti strijs oportet. Plinius striam rimosam dixit: & alibi folia striata, scapum moly

herbæ ſtriatum, conchas ſtriatas. Ita Dorica columna ſui generis ſtriaturæ habebit perfectionem, Vitruuius.

Strias Græci ἐξοχὰς dicunt: ſtriges verò ἐσοχὰς, Germani **Holkälen**, quod caua quædam, ceu canaliculi, & ſulcatim facta ſint. Lineæ quidem propriè dictæ latitudine carent, ſtriæ ſtrigesq; aliquam, perexiguam tamen ſæpe habẽt. Res foſsiles partim planæ ſunt, vt lapis ſpecularis & magnetis: partim conuexæ, vt aëtites, Agricola.

Curuitas & rectitudo, differentia figuræ propria eſt. Lapides quidam inter Oſteocollos à nobis dictos, curui natura inueniuntur, vt & inter Belemnitas ſiue natura ſiue iniuria nos latente. Curuo & recto etiam aliqui adſcribunt, τὰ ἑλικοειδῆ καὶ κωνοειδῆ καὶ φακοειδῆ τῶν σχημάτων: καὶ τὰ τοιαῦτα ἁπλῶς μικτὴν ἔχει τὴν φύσιν ἐξ εὐθέως καὶ περιφερoῦς, ὡς καὶ οἱ γεωμέτραι φασὶ, Simplicio teſte. Tales autem figuræ tum in alijs quibuſdam lapidibus, tum conchis

&

& in summa testaceis dictis, lapideis præcipuè, inueniuntur. Κωνοειδὴς est Belemnites: Strombus lapideus, ἑλικοειδής. φακοειδεῖς verò sunt Musculi cõchæ, & Tellinæ, aliæq; huiusmodi.

Rara, μανὰ, vt idem Simplicius docet, dicũtur corpora, quorum partes adeò inuicem distant, vt aliud quodpiã corpus (εἰσδρομῆς τι) illabi aut inseri (παρεμπίπτειν) queat: sicuti Spongia, Pumex: & alia eiusmodi quæ foraminulenta, & poris seu meatibus conspicuis plena sunt. Densa verò, πυκνὰ, his contraria sunt: vt aurum, ferrum. Quare duo hæc non tam ad figuram, quàm ad partium situm, & mutuam earum distantiam pertinent: vt figuræ discrimen ab his non propriè, sed per accidens petatur: quemadmodum etiam ab aspero & læui. Læuis enim dicitur superficies, propriè ac primò, cuius partes æqualiter & recta linea dispositæ sunt, vt in polito marmore. Sic læuitas, qualitas aut positio parti-

um fuerit, media inter ἰσοχλῶ & ἀζο-χλῶ. Aſperum verò, τραχὺ, dicitur, cuius in ſuperficie partes, inæqualiter ſitæ ſunt, cum aliæ promineant, aliæ deficiant. Porrò craſſum, παχὺ, (quod indocti multi cum denſo confundunt,) non ad partium ſitum, ſed corporis profunditatem refertur: cui aduerſatur tenue, λεπτόν. Caui etiam, de quibus iam dicetur, rotundi ferè ſunt.

Caui intus. Ad figuram etiam cauitas pertinet. Caui autẽ ſunt lapides nonnulli, præſertim qui ceu fœtu grauidi, corpus aliud in ſe continent, vt aëtites, geodes, & enhydros. Cuius rei cauſa eſt, docente Ge. Agricola, & materiæ varietas: & quòd eadem magna ex parte ad figurã globoſam aut quàm proximam accedat. Sunt & Smaragdi quidam concaui, eodem teſte.

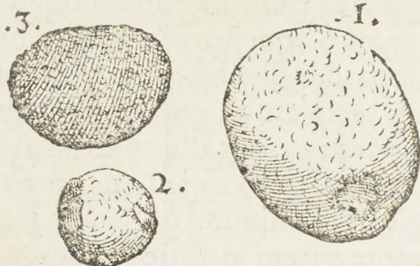
Rotundi. In Cuba inſula orbis alterius lapides exactè ſphærici naturæ ſolius beneficio abundant, Cardanus. Tales

etiam

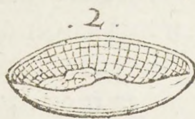
etiã pictos tres Io. Kentmanus ad me misit, aptos, qui pro plumbeis pilis ad bombardas siue bellica tormenta in vsum recipiantur, coloris fusci, punctis referti partim albis, partim nigris: eorum maximo dimetiens est trium digitorum, minimo pollicaris. Reperiuntur autem in ditione Comitum Mansfeldensium, duriores & grauiores quàm vulgares lapides. Iconẽ ponemus paulò post.

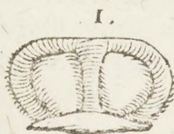
Rotundissimi sunt † Alectoriæ, & alij fabæ comparati, de quibus infrá. Icon est capite 6.

Aëtitæ etiã ab aquilis dicti, quòd in eorum nidis reperiri credantur, rotundi plerique sunt: magnitudine, colore & substantia, differentes: quorum hîc differẽtias tres ex meis, quos domi habeo, expressas, exhibeo. Aëtitæ.

1. Maior, rotundus ferè, oui magnitudine, ſed rotundior, cum anſa quadam ceu vmbilico: è qua enatus, eâdemq́ ſaxo alicui adnatus fuiſſe videri poteſt. 2. Alius rotundus, minor multò, & ipſe vmbilicatus. 3. Latus & planus: ſuperficie nigra, aſpera,

& veluti arenis quibuſdam, quarũ aliquæ ſplendẽt, obſeſſa. Appoſitas icones duas à Chriſtophoro Encelio mutuatus ſum: qui de prima ſcribit: ſe hanc

hanc Aëtitæ speciẽ inuenisse aliquando solam (nudam) extra matricem, pilei ferè forma. De altera verò: Aëtitæ species sexta (inquit) inuenta à me ad Albim, prægnans est candido silice: cuius matricem cum aperirem, inueni silicem tali forma, candidũ, subrotundum in longum, durissimum, quasi ad caput alicuius animalis adhæsisset: erantq; in eius superficie cellulæ, quasi apum in fauis. Geodes hic lapis propriè dicitur, cum terram continet: Aëtites, cum lapidem aut arenam: etsi hoc nominum discrimen non semper seruatur. Aquam si contineat, Enhydros vocabitur. Reperitur in aliquot Germaniæ locis, & in Gargano Apuliæ monte: vnde etiam allatas species eius tres Valer. Cordus in Sylua Variarum obseruationũ, (quã cũ reliquis eius operibus edidimus,) describit. Qui insunt lapilli si fortè adhærescant, non sonant: sed soluti duntaxat. soluuntur autem ætatis ꝓ-

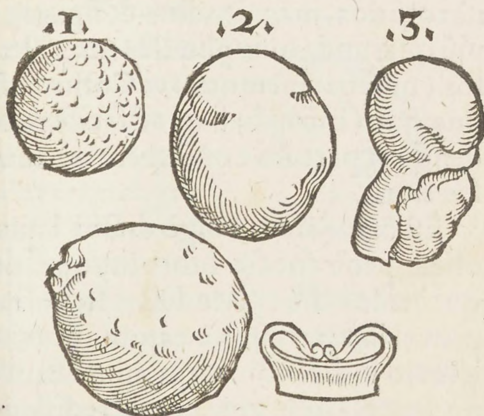
greſſu, vbi interiora magis ſiccata fue rint, & lapides veluti maturuerint.

Adulterantur interdum & finguntur arte, nos lapidem fictitium, cui epiſtola incluſa erat ab eo qui finxerat, vidimus. Lapis (inquit Agricola) quem Taphiuſius Aëtites in ſe continet, vocatur Callimus: nec quicquã, inquit Plinius, tenerius. Nec verò Pæantides, Gemonides etiam vocatæ, nec Ciſsites, nec Gaſidane, alij ſunt lapides quàm Aëtitæ candidi, &c. Plura apud Agricolam leges libro quinto de natura foſsilium. Callimus in Geode inuentus, tres ferè facies humanas referens, ponetur infrà capite vndecimo, incluſus annulo.

Callimus.

1. *Globus naturalis, pro bombardis, de quo ſuperiùs ſcripſimus.*
2. *Geodes reſonans, ſubrotundus.*
3. *Alius non ſonans, terra crocea plenus.*
4. *Quartus cum ferramento igniario adiuncto, ſilex igniarius, ſiue pyrites ſterilis eſt.*

Geodes

Gæodes Misnensis oblongus, continens harenam induratam: inuentus est in Ludo illustri Misnensi, cum effoderetur vinaria. Impositus aquæ stridorem varium emisit. Huius quidem picturam Kentmanus ad me dedit, digitos quatuor latam, longã verò sex: colore rubiginis quæ radi cœperit, &c. Enhydros est rotunditatis absolutæ, in candore leuis: sed ad motũ fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor, Plinius. Vidi ego lapides pla-

nè rotũdos, magnitudine & figura a-
uiũ quarundã ouis psimiles, maculo-
sos (ni labat memoria) vt Coturnicũ
oua: quos qui habebat, ad facilẽ red-
dendum partum conducere persua-
sus erat.

Est & Iudaicus vulgò dictus lapis,
oliuæ penè specie subrotundus: de
quo vide infrà capite IX. Item Be-
zar vel Bezoar lapis, è capite aut ven-
triculo Indici cuiusdem animalis, vt
putant: & Lachryma cerui credita, de
quibus etiam suo loco agemus inter
lapides eos, qui ex Quadrupedibus
animantium petuntur. ❡ Enorchis
quoque rotundus est, Agricola **Ho-
denstein** (quod nomen etiam pyritę ro
tundo aliqui tribuunt,) interpreta-
tur. Videtur autem lapis maior & in-
formis, qui alium rotundum ac testi
similem in se contineat, Enorchis po-
tiùs appellandus: orchis autem, qui
continetur. Sic Entrochus etiam &
Trochites distinguuntur.

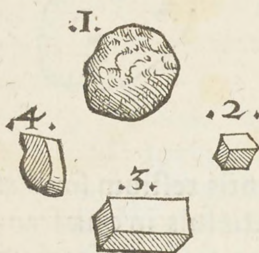
Lapi-

Lapidẽ cuius hæc figura eſt, Io annes Kentmanus miſit, durũ, ſplendidum, pal lidum, læuẽ, gra uem. Enorchis Agricolæ candi

dus eſt, & fragmentis teſtium ſimilis: (hoc eſt, fragmentis ſuis in quæ frangitur vel diuiditur, teſtium ſpeciem præſe ferens:) ſed nec fulget, nec pulchro colore nitet. ❡ Non procul Rotuilla oppido Heluetijs finitimo & confœderato, lapis rotundus, & pa ni cibario ruſticóve maximo ſimillimus reperitur, ambitu ferè, ſi bene me mini, dodrantum quinque, in medio protuberans parte ſuperiore, Teüfelsleib, hoc eſt, Dæmonis panem nuncupant incolæ agreſtes: & ſi equus de hoc lapide impoſitum ſalem lingat, lumbricos pelli credunt. ❡ Pyrites æneo colore. ❡ Pyrites ænei colo-

ris, alius informis est, alius rotundus, & ipse à testium similitudine Hoden=stein quibusdam dictus: alius quadratus, isq; vel cubicus, vel altera parte longior, &c. vt in iconibus adiũctis apparet.

Quartus ex eis incertæ est figuræ, veluti mixtus ex figuris diuersis inuicem consertis. Primi & rotundi superficies inæquabilis est, angulis multis prominentibus. Pyriten recentiores Marchasitam vocãt, nostri corrupto nomine Martistein. Ad Pyritas fortè referri potest Othonna dictus quibusdam lapis in Aegypto, exigua magnitudine, æreo colore, &c.

Quin & Thyites mortarijs aptus ab Agricola rotundus esse scribitur.

Rotundi quodammodo vel subrotundi sunt etiam silices multi, (mul-

tis

tis enim nulla certa figura eſt,) præci puè qui in fluuijs & ripis inueniũtur. qui etiam ex aquæ volutatione angulis amiſsis rotunditatem acquirere videntur. Scio ſilicis nomen latiùs patêre, & ſimpliciter pro ſaxo & marmore quandoq; poni. Ego hîc de vero ſilice loquor, quem Kiſel vel Kißling noſtri vocant, tranſpoſitis literis: alij Hornſtein, id eſt, corneum lapidem, ſiue à duritie, ſiue à colore cornu. Is plerunq; durior eſt marmore, vt docet Ge. Agricola, & non rarò eius inſtar ſplendet. ſed, quia ferro tractatus diſsilit, ad ſcalpturas aptari non poteſt. quoniã verò durus eſt, ex eo ictu ferri facilè ignis elicitur. Tam in venis metallicis quàm proprijs naſcitur. Eius ſpecies coloribus diſtinguuntur. eſt enim vel cornei coloris, vel candidus, vel cinereus, vel fuſcus, vel ater, vel rutilus, vel iecoris colore, vel cœruleus. qualis Langouicij vtrinq; iaſpidis venam complectitur. Omnis autẽ

ſilex igne liqueſcit, ſed in ardentiſsimis fornacibus, (*quare & fluor potiùs, quàm lapis ſimpliciter fuerit,*) aliter ignem patitur: ſed & pluuias, & hyemes. quo circa ſi ferro facilè tractari poſſet, vtiliſsimus eſſet ſtructuræ, in ſternendis verò vijs & igne vſum præbet. Hæc ille. Videtur autem vno ſilicum nomine appellare, tum illos quorum frequentior ad ignẽ elidendum vſus nobis eſt, Fewrſtein, (qui propriè ſilices dicantur:) tum alios quibus viæ ſternuntur, Kißling/Bſetzſtein. quos Encelius etiam vno Silicis communi nomine comprehendit: ſpecies verò duas facit, libro 3. operis de re metallica, capite 77. Calculus, inquit, ſeu ſcrupulus, [ſed ita fortè minutiores tantùm huius generis lapides vocari debẽt,] qui verè ſilex eſt, reperitur ad flumina & inter arenas ad torrentes, interdũ coloris candidi: cuius vſus etiam eſt ad alia quàm ad ignem excitandum. interdum coloris flaui, impuri, nonnun-

nunquam crocei. interdum coloris nigri, nonnunquã lineis candidis pulcherrimè insignitus. Ab hoc differt saxum cornutum Germanis dictum, Hornstein: aut Feürstein, quia illo potissimùm ignis excutitur: cuius partes interdum sunt continuatæ, vt vnã ab altera visus discernere nequeat: interdum partes eius sunt cóspicuæ aliqua intersectione. Reperitur in fodinis: itẽ ad flumina, vt ad Albim, in agris in Saxonia, in cuniculis calculorũ. Est verò variarũ specierum: coloris cãdidi, nigri, cœrulei, ruffi, purpurei, cornu coloris, flaui, crocei, liuidi: foris candidi, intus nigri: variarum proportionum: sunt enim longi, lati, magni, parui, ramosi in modum coralliorũ: reperiuntur & in modum cornu, [*ramosi nimirum.*]

Silices quibus vici sternuntur per oppida, cum pluuia abluti sunt, fusci, nigri, virides, rubri, & alijs coloribus pulchrè distincti apparent†. Viuum

† Plura de his lapidi-

b⁹ leges infrà, sub finem huius Capitis, vbi de Fluorib⁹ dictis agitur.

lapidem (Silicem nimirũ) aliqui collis Quadrupedum annectunt, pro amuleto aduersus rabiem, vt Gratius poëta testatur. Pyritæ vulgares steriles, quorum præcipuus ad ignem elidendum apud nos vsus est, colore in ruffo pallescente, ad duas aut tres libras medicas magnitudine ferè accedunt, aliqui certa figura subrotunda aliáve, sunt: aliquibus aliquid prominet, alijs nihil, aut minimum. Debet autem crusta eorum exterior malleo alitérve decuti. interior enĩ pars aptior est igni excutiendo. Calculi albi in ripis fluuiorum & torrentiũ, in pollinẽ triti, pila magna vt figulorum, aut in molis, optimum dentifricium præbent. Iidem poliri possunt, & perforari, ad globulos precibus numerandis destinatos. ¶ Orites specie globosa est, Plinio: ego glebosam, id est, glebæ similem legerim. ¶ Rerum fossilium (inquit Agricola) aliæ sunt rotundæ globi instar, sed modò abso-

absoluti, vt Thyites, qui inter Syenen & Philas inuenitur: modò compressi: nunc verò aliquid habētis eminēs, aliquid lacunosum. quales lapillos è venis ereptos aquarū vis ad ripas deferre solet. alijs dimidiati globi figura est, vt Callai & Astroitæ. quædam in metæ figuram, quædam in turbinis formatæ. illam exprimunt lapides & succi cócreti stirijs similes, qui stant in spelūcis: hanc qui ex earum cameris pendent. Hæc ille. Sunt & Chelidoniæ ceu globuli dimidiati, vel lenticulę hemisphæricę: & his multò maiores Chelonitides Ombriæq́, Bufonum lapides vulgò dicti: hisq́ rursum maiores Echinitæ, & Ouum anguinum Plinij, si rectè nomino. Iudaici verò lapidis species quædā ad glandis formam accedunt: vide infrà capite 9. Lapis Iudaicus probatur metæ striatæ forma, tener & friabilis, Syluius. Belemnitæ & Lyncis lapidi quorundam, & Ceraunio apud quosdam

dicto seu Astrapiæ, pyramidis figura
Strombi. est. Strombi Concharum generis lapidei, infrà non omittentur.

Cylindri. Cylindri modo teretes sunt Berylli & Syenites, Agricola. Sunt qui Beryllos sexangulos faciant: sed ea figura artis & scalpturæ videtur. In Sipylo monte nascitur lapis similis cylindro: quem filij pij in delubro Matris deûm si reposuerint, suam erga parentes pietatem, & in cognatos benignitatem perpetuò retinent, Plutarchus de fluuijs. Smaragdus Bresilicus, cylindri specie, striatus, vitro similis, porracei coloris, perspicuus, exhibitus est suprà cum Amianto Cyprio.

Trianguli. Gemmæ quædã triangula nascuntur figura, Agricola.

Quadrati. Saxum durum, magnas rupes faciens, est circa Thermas Caroli quarti, & prope Elnbogen oppidum, candidis veluti tessellis immixtis varium, Val. Cordus. Sal gemmeus plerun-
que

que tesseras aut cubos refert. Quadrati etiam aliją́ angulosi seu angulati lapides reperiuntur: in quibus figuræ simpliciter similitudo potiùs intelligitur, quàm rei alicuius naturalis aut artificiosæ: etsi quadratos lapides tessellis quidam comparant, cum nó solæ tessellæ tales sint. Amphitane alio nomine appellatur Chrysocolla, in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro similis gémma quadrata figura, &c. Plinius. Pyritæ quoq; quadrati inueniuntur in fluuijs & riuis, aut lapidibus quibusdam inclusi. Androdamas quadrata est, & semp tessellis similis Plinio. Quadrangulam verò figuram oblongam, quam Græci ἑτερομήκη vocant, nó memini in lapidum genere aliquo inuenisse, cui propria & natiua dici posset: nisi quòd Cotes quasdam hac figura reperiri, alias è maioribus saxis excisas in eandem redigi Agricola scribit.

Pentagonus. In Hildeshemio tractu, &c. in lapidicinis marmorũ inuenitur lapis pentagonus, à quinq; angulis quos habet appellatus. Similiter hexagonus, cui sex sunt anguli. vterq; verò est candidus: plerunq; latus sescunciam, planus, sed in medio habens alueolum: cuius margo, vt in tabula lusoria, vndique est altior. At in medio alueolo est punctum: à quo radij ad extimam partem, sicut in trochitis procedunt, Agricola libro 5. de natura fossilium.

Hexagonos.

Pentexoche seu Mespileus apud me est (inquit Cardanus in libro de Gemmis) colore fusco: durus, magnitudine mespili, dicas mespilum in lapidẽ transisse. Vbi striæ è vertice descendũt, lapis buxeo est colore, quòd partes illæ attritæ sint. De Morio sexangulo, dicemus inferiùs inter Fluores hoc in capite.

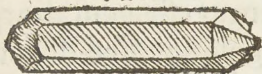
Morion.

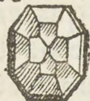
Crystalli. Mira præcipuè sua crystallis figura est. Interdum vni crystallo (inquit Georg. Agricola) magnæ & perfectæ,

agna-

agnascuntur plures paruæ & imperfectæ ac quasi dimidiatæ, quibus triãgula latera videntur esse, cum alioqui crystallis sexangula sint, sed maxima ex parte inæqualia. etenim ex eis sæpius bina tantùm lata sunt, quaterna stricta: rariùs quaterna lata, bina stricta. quodq; verò latus strictum est è regione stricto, quodq; latum lato. Omnis insuper crystalli mucro, similiter ac reliquum corpus est sexangulus: sed in hoc differt quod latus strictum, non semper est aduersum stricto: sed interdum latum est contrariũ stricto. Ac mucro plerunq; exiguam partem habet crystalli: magnam, reliquum corpus angulatum. Veruntamen quibusdam crystallis, quæ Blochebergi inueniuntur rupibus adhærentes, contrà magnus est mucro, corpus exiguum. Lateribus prȩterea tam mucronis quàm reliqui corporis, nisi scabricie infestantur, fermè tantus est læuor, vt vix arte posſit æquari. Hæc

ille. Ex tribus iconibus hîc adiectis,

prima & maxima, simpliciter Crystalli est, cui figura omnino sua natiuáque est: tertia Pangonij cognomine, cui artificis manus angulos duodecim addidit. Tertiam & minimam Guilielmus Gratarolus Bergomensis, philosophus & medicus clarissimus mihi donauit. est autem tantilla, quanta hîc pingitur, vtrinque ex æquo mucronata, siue natura, siue arte: de quo dubito. cæteræ enim crystalli omnes, ni fallor, ab vna solùm parte in mucronẽ exeunt: basis crassior & informior est, qua ceu radice saxis & rupibus montium siue enasci siue innasci solent. Hanc Gratarolus in Baldo monte qui prope Veronam est, reperiri monuit: & iridem potiùs sibi vide-

Iris.

ri

ri quàm cryſtallum, etſi cognatam ge neri Cryſtallorum. Sexangulam quidem eſſe Iridem, vt Cryſtallum, conſtare ſcribit Plinius. Plura de Iride adferemus infrà Capite tertio. Cryſtallorum quidem fragmēta apud me ſunt, ex quibus vnum ſuperficiē ſcabram & ſtriatam habet, Iridis fortè ge nus. nam Cryſtalli leuiſsimę eſſe ſolēt.

Aliud rimam intus latentem habet, ex caſu aut ictu aliquo nimirum, (no ſtri vocant erbellt,) & ea parte iridem, id eſt arcum cœleſtem coloribus repræſentat, quod & alijs puris ac pellucidis corporibus accidit. Aliud intus veluti niuem habet. Aliud co lore infumato & ſubfuſco in ruffum tendit. Plures interdū cryſtalli paruæ ſimul naſcuntur chœradū ſeu ſtru marum inſtar, magnitudine inæquales. Angulis, & ſecundum eos figura Cryſtallus à Cryſtallo plurimùm differt. Radix ſeu baſis in quibuſdá albicat, non pellucida vt pars ſupe-

rior. Ignis ex omnibus elidi poteſt.

❡ Indi mirè gaudent longitudine

Berylli. Beryllorum: ſolosq́ gemmarum eſſe prædicant, qui carere auro malint, & ob id perforatos elephantorum ſetis religant. Et alios conuenit non oportere perforari, quorũ ſit abſoluta bonitas: ideoq́ cylindros ex ijs facere malunt quàm gemmas. quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci, & perforatos gratiores fieri, medulla candoris exempta, &c. Plinius. qui etiam Berylli ſpeciem quintam Cryſtallis ferè ſimilem eſſe tradit: & Indos cum alias gemmas Cryſtallo adulterare, tum præcipuè Beryllos.

Ex recentioribus Marbodæus Beryllum hexagonam facit: Franciſcus Rueus forma ſexãgula eas ſculpi ſcribit, quò color alioquin hebes & languidus, angulorum excitetur repercuſſu. Alberto Magno Beryllus candida eſt, & tranſparet inſtar aquæ: qđ

forte

forte de septima specie Crystallis fere simili apud Plinium accipi potest. nã prima species viriditatem (γλαυκότητα potiùs, id est, glaucum vel cœruleum dilutum colorem) puri maris imitat. Secunda paulo pallidior est, in aureũ colorem exeunte fulgore: vnde Chrysoberyllus dicitur. Tertia Chrysoprasus, pallidior est. Quarta Hyacinthũ æmulatur. Quintã aëroidem vocant, [colore nimirum albicante cum parcissimo cœruleo, qui dilutior fortè est quàm glaucus.] Sextam cerinam, à ceræ colore vt conijcio. Sic omnis Beryllus vel pallidi, id est, lutei coloris fuerit, vel cœrulei, plus minús ve, vltima excepta. ¶ Quibusdam etiã mucro sexangulus est, vt plerunque crystallo, interdũ Adamãti, Agricola.

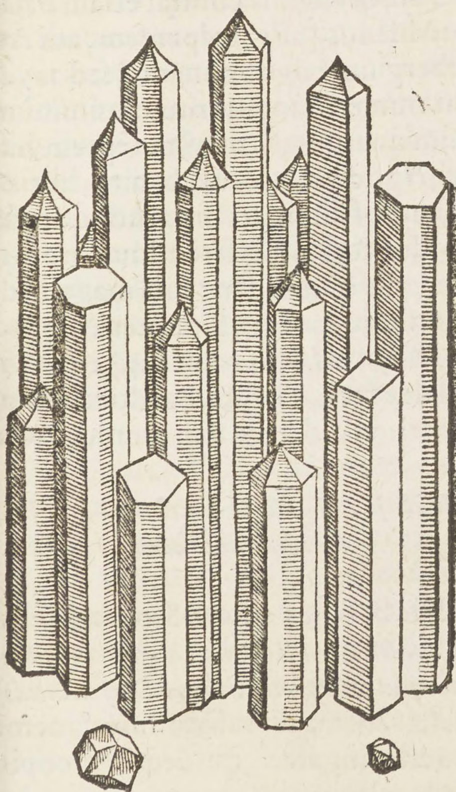
DE BASALTE LAPIDE, QVI angulis constat, minimùm quatuor, plurimùm septem.

Lapides angulosi plures coagmentati, Ba-

ſalten repræſentant: cuius hanc figuram Ioannes Kentmanus mihi communicauit. E ſubiectis verò duobus paruis, minor Adamãtis Cyprij nomine ex Italia ad me miſſus eſt. eſt autem vilis lapillus, aut fluor potius, Adamanti vel Cryſtallo perſimilis, albus, pellucidus, purus. Maioris mẽtio fiet infrà mox poſt finitam de Baſalte tractationem.

Plinius lib. 36. cap. 7. inter marmora: Inuenit (inquit) Aegyptus in Aethiopia quem vocant Baſalten, ferrei coloris atq; duritiæ. vnde & nomẽ ei dedit. Nunquam hic maior repertus eſt, quàm in templo Pacis, ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: argumento Nili xvj. liberis circà ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incremẽti augentis ſe amnis eius intelliguntur. Non abſimilis illi narraţ in Thebis delubro Serapis, vt putant Memnonis ſtatua dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactũ Solis radijs crepare dicunt. Hæc ille.

Quinq;

Quinq; angulis constat etiam Basaltes Misenus, [alij Stolpensem, aut Annebergium cognominant,] sed is variat numero angulorum: minimùm enim quatuor, summùm septem habet, Agricola. Idem ab initio libri 6. de nat. fossilium, (vbi paruos quosdã lapides, & gemmis ferè adnumeratos, à magnis quibusdam sola magnitudine differre scribit,) Sideriten (de quo nos plura inferiùs capite 4.) eundem Basaltæ facit. Et alibi, Basalten vix vulnerari: vt Adamantem omnino non.

EX EPISTOLA IOANnis Kentmani ad me.

Hic Basaltes est, qui Stolpæ [*Stolpa est arx Electoris Saxoniæ Augusti in finibus Bohemiæ, tribus miliaribus à Dresda distãs*] crescit, forma & crassitudine tigni mediocris, singularis quidem, sed copiosus, atq; ita iunctus coaptatusq;, veluti ab arculario arte commissus esset.

Septem

Septem,sex,quinq; nónunquam, sed rariùs quatuor angulorum, omnino figura trabis erectę,foris leuis & tactu minimè asper, ferrugineus, ponderosus, duritie velut Adamantis. His lapidibus sic coagmentatis è terra vlnas decem & septem extantibus,arx Stolpa cum adiunctis ædificijs insistit, aëri vndiq; liberè exposita. Inde frusta decutiuntur magna vi, quibus fabri ferrarij,bractearij,(qui aurum cudũt, ad eius extenuationem,) & librorum colligatores, ad artificia sua incudis vice vtuntur. Verùm ea prius sic ad vsum aptari necesse est. Postquam decussa sunt,resecantur serra non dentata, sed hebeti & obtusa. inter serrandum arena continuè interseritur, liquore desuper stillante, nec dissecari hoc modo octiduo citiùs possunt, nec minori quàm trium aureorũ nostratium precio. Porrò quanto spacio intra terram condantur, nemini adhuc est exploratum. Quod ad no

men, vir quidam eruditus Bisalten hunc lapidem nominandum conijcit,(non Basalten,) à Bisaltia regione Thraciæ aut Macedoniæ: cuius Plinius, Suidas & Stephanus Grammaticus meminerunt: ita vt Lydius à Lydia & alij ab alijs regionibus nomen habent. Sed obstat, quòd veterum nullus, hoc aut aliud marmoris genus in hac regione inueniri tradiderit, cũ lepores in ea gemino iecinore capi non tacuerint, ne Bisalten quidem lapidẽ, qui magno olim in precio fuit prætermituri, si illic extaret. Verum est quidẽ hanc Macedoniæ partem metallis claruisse: At non ijsdem in locis metallorum & marmorum copia esse solet. Ego verò existimo nostrum Stolpensem lapidem, multùm referre ipsum Lydium lapidẽ coloris ferrei: habeo enim de isto lapide particulam quandam politam,(de qua & tibi nonnihil transmitto,) quem politum experior omnia metalla, non minus ac nostrũ

lapi-

lapidem Indicem, vt vocāt recipere: in quo ſimul gradus & diſcrimina metallorum quantum alterum alteri pręſtet, æquè ac in peregrino Baſano, perſpicuè cognoſci poſſunt. His omnibus conſideratis, non immeritò Miſenus βάσανος vel Baſaltes Miſenus dici poteſt, ein Meißniſcher probierſtein/ oder ein Meißniſcher harter eyſenfarbner Marmor. Non dubium eſt autē quin vocabulū ipſum Baſaltes ſit corruptum nomen Aegyptiacum, idq́ꝫ cōijcio ex verbis Plinij, vbi dicit: Quē Aegyptij vocant Baſaltem, ferrei coloris atq; duriciei, vnde & nomen ei dederunt. & ſine dubio illud nomen à βάσανος ſumpſerunt, quod eſt lapis Lydius, qui eſt coloris & duriciei ferreæ, in quo aurum & argentum artifices explorāt, à verbo βασανίζω, quod explorare ſignificat: niſi contrà potiùs verbum hoc à lapide factum ſit.

Marmoribus adnumerat.

Hæc Kentmanus ad me: qui huius lapidis etiam fragmenta miſit, & po-

litam ex eo coticulam, in qua ducti in eo auri, argenti, & aliorum metallorum indicia tam clarè apparent, vt alio quàm Coticulæ Basaníue nomine hunc lapidem nominare indignũ videatur: præsertim cum nomen aliud eius nullum, vlla in lingua cultiore, quod sciam, extet. Nam apud Græcos nemo prorsus eius meminit, ni fallor: inter Latinos verò solus Plinius semel, non Latino, sed Aegyptio aut Aethiopico potiùs Basaltæ nomine vsus. Et ne Germani quidem illi, apud quos nascitur, peculiari aliquo nomine indigetant. Eoq; amplius doctissimi Kentmani industriæ debem9, qui lapidis huius naturam, & alia alijs in linguis nomina, quibus vocari meritò potest ac debet, nobis omniũ primus ostendit. Cuius equidem cõiecturæ tãto facilius subscribo, quòd Aethiopicam linguam Hebraicæ finitimam esse nôrim. Barsel autem Hebræis ferrum significat: Barseli, ferreus:

us:vnde & Basaltæ & Basani lapidum nomina detorta suspicor: & Basano minori lapidi arte facto politoq́;,(nō Sideritæ vt Agricola putabat,) eundē esse Basalten. Etsi verò Siderites Plinij, Adamanti cognatus, non sit, nisi ego fallor: eodem tamen nomine vocari poterit, quod ferrum colore ac duritie æmuletur: & Germanicè etiã ein Eysenstein. nam Goldtstein & Probierstein, tum demum rectè appellabitur, cum iam ad aurũ argentumq́; pro banda in coticulam formatus & politus fuerit. Videtur autem rectè à Plinio marmoribus adnumerari, & marmor potiùs quàm saxũ esse. Marmor enim (quod in omni ferè lingua suam appellationem retinet,) omne durum esse debet, & poliri aptum ad splendorem: vnde ei nomē apud Græcos, μάρμαρος παρὰ τὸ μαρμαίρειν. Hebręi Schaisch vocãt, nomine ad saxum accedente. Cæteris tamen marmoribus nulla certa figura est, qualis est Basal-

tæ: vt eo nomine, si quis lapidis genus peculiare hunc facere, aut communiori nomine petrã potiùs quàm marmor saxúmve appellare velit, litigare nolim. Galenus quidem libro 9. de simplicibus medicamentis, πέτρας nomen in genere duris minusq́; duris lapidib⁹ tribuit, quòd veteres πέτραν ἀσίαν dixerint, & è petra vsta calcem fieri: Tarantinum verò & alios quosdam reprehendit, qui petræ nomẽ ad vnã solùm lapidis durissimi, & è qua sola calx fiat, speciem astringunt.

His scriptis incidi in Agricolæ locum libro 7. de nat. fossilium, quẽ hîc adscribẽdum censui: Natura, inquit, pilas gignit, modò teretes, cuiusmodi sunt Syenitæ lapidis in Thebaide inter Syenen & Philas: modo angulatas, cuiusmodi in Misena Basaltæ. Vtræq; autem sunt arctiùs inter se iunctæ. in Thebaide tamen interdum solitariæ quædam. Vtrobiq; alteræ in alteras videntur esse impositæ, & quidẽ mino-

Syenitæ lapides.

minores in maiores. Sed ex Misenis maximæ sesquipedem crassæ sunt, altæ pedes quatuordecim: ex Thebaicis maximæ duodecim pedes crassæ: altæ interdum pedes centum, aut amplius, vt ex obeliscis, quos statuerunt reges Aegypti potest intelligi. Hæc ille: qui alibi etiam, Misenum Basaltem Aethiopico neq; colore, neq; duritie cedere ait. Coticulæ ergo, vt diximus, è Basalte fiunt aut fieri possunt: inueniuntur tamen eędem statim suę, in fluuijs: olim in Tmolo omnes: hodie in riuis Hildesheimijs & Goslarianis, &c. Vide Agricolam libro 5. de nat. fossilium. Coticulæ.

Pyritæ octaedri & dodecaedri inueniuntur quidā. In Prouincia Galliæ montem altum esse audio Marinaux nomine, in quo Crystalli aut similes eis hexagoni, vel hexaedri potiùs lapilli inueniantur; alij albi pellucidi, alij subuirides, &c. Talem ferè ruffi coloris, opacum, auellanæ pro-

pè magnitudinis, durissimum, Petrus Coldebergus egregius pharmacopola Antuerpia ad me misit, cuius iconem paulò ante exhibito Basaltæ subiecimus: est autem è subiectis duobus maior. ¶Pangonius non longior digito, ne crystallus videatur, numero plurium angulorum cauetur, Plinius lib.37.cap.10. Agricola dodecagonũ Crystallum interpretatur, Ein zwölffeckechter Cristall. Nos Pangonium suprà, non natiuum, sed artificialem exhibuimus pictum. Crystalli succum natura (inquit Agricola) interdum in plures quàm sex angulos formãs, efficit gemmam, quam ea de causa Græci Pangonium vocant. quæ si reperit, reperitur autem perrarò, in ijsdem locis in quibus Crystallus, ei simillima esse solet colore, facilitate transluci-da, læuore: sin in proprijs, plerunque obscura, & vndique paruis cauernis, quasi fauulis, plena. qualem Allera & Ochra fluuij deferunt, duodenis na-

Pangoni⁹.

tum

tum lateribus, æquè ac Cryſtalli deſinentibus in mucronem. Etſi verò Plinius tradit eam non longiorem digito eſſe, tamen nonnunquam longior eſt: ſed breuior ſæpius.

DE FLVORIBVS, QVOS Germani vulgò vocant flüß: *vnde & Latinum nomen finximus.*

De fluoribus etiam dictis hoc capite agere voluì: quoniam illi figurã quidem habent, quæ pingi rectè poteſt, ſed incertam planè & inæqualem. hoc pleriſq; cómune, vt plures ſimul inæqualiter cohærentes & conglomerati proueniant, chœradum ſeu ſtrumarum quadã ſimilitudine, (kropffsweyß vt noſtri loquuntur:) qua forma tamen non ſoli

fluores, sed & lapides quidam aut gē
mæ, vt Crystalli interdum, nascūtur:
& alio quodam modo Wallstein à fer
ruminandis ossibus à chirurgis Ger-
maniæ dicti lapides: in quibus vnus
plerunq; lapis continuus inæquali-
ter protuberans & bullatus hanc spe
ciem repræsentat: in Fluoribus verò
multi inuicem iuncti, & qui separari
facilè posse videantur, etsi qua se tan
gunt fortè connati, strumosam hanc
suam molē implent. Quare de vtrisq;
hoc in loco dicam: sed de Fluoribus
priús.

Fluor cuius hîc figura apponitur,
candidus est, transſlucidus, splendida
ad lucem superficie, mollis & facilè
dentibus cedēs, si morsum imprimas,
insipidus feré. substantiam qualem la
pis angularis in ore mandentis relin-
quit. Ad ignem modicum aut cande-
lam si vras, albescit lentescitq;, calcis
similitudine, non liquescit. Quod ad
compagem, portiones eius plures vi-
den-

dentur ab vno ceu centro oriri. Hic fluor è Misnia ad me missus est, vt & alij diuersi. Huic autem similis albus ad Aquas seu Thermas Heluetiorum, quæ Limago fluuio nostro adiacent, in saxis versus flumē reperitur. qui gustu primum insipidus videtur, deinde acrimoniam quandam in ore excitat cum exiccatione, & leuis cuiusdam strangulationis sensu, vt gypsi ferè naturam ei esse conijciam, neque carere veneno: quod siue ita se habet, siue secus, valde reprehēdendi sunt ex pharmacopolis, impostores illi qui fluores diuersos pro gummis diuersis in medicamenta cōijciunt: quod ita fieri ab illis Agricola scribit, sub finem libri 5. de natura fossilium. Et ibidē, Restat (inquit) vt de his lapidibus dicam, quos nostri ab eo, quòd in ardētes fornaces coniecti fluunt, (facilè enim liquescunt igni,) nominauerunt. Eorum tria sunt genera. Vnum, gemmis simillimum translucidis diuersis.

Alterum eis non multùm ſimile. nam plerunq; non pellucet, raró partim, rariùs totum. Illud ferè ſparſum reperitur in argẽtarijs & cæteris metallis: hoc in proprijs venis ſępe copioſum. Tertium eſt, ex quo conficitur vitrũ, [quanquã etiam ex alijs duobus poteſt confici,] arena potiſsimum, ἄμμος ὑαλῖτις, &c. Hic lapis ſilice minùs durus eſt: quare ex eo ignis elici non poteſt. non tranſlucet, ſed ipſi multi inſident colores: candidus, ſubluteus, cinereus, fuſcus, niger, viridis, cœruleus, rutilus, ruber. Reperiuntur autem montanis locis ad ripas fluminũ, & in agris quibuſdam paſsim. Rariores, intus foriſq; nigri. Vtcunq; coloratos ſæpenumero alterius coloris venæ interſecant, &c. Hic lapis varium vſum præbet: eo, cuius tandem fuerit coloris, ſternuntur viæ, [Gaſſenſtein & Bſetzſtein noſtri vocant:] cœruleus adijcitur ad cinerem abiegnum, cum ex ipſo fit alter cinis, quo infectores

vtun-

vtuntur. Candidus vritur, tunditur, cribro ſecernitur: atq; ex eo conficiũtur arenæ, ex quibus vitra conflantur, quanto candidiores, tanto vtiliores. At ſecundi generis lapides, tot colores vt primi non habent, & rarò ſuaues. etenim plerunq; in candido pallent, aut nigricant, aut ſublutei ſunt. hos quoniã celeriter igni liqueſcunt, ad venas adijciunt qui ex eis excoquunt metalla. Primi generis propter mollitudinem poliri quidem nõ poſſunt: ſi quos tamen ex eis natura fecit læues, & quibus aptam formam dedit, in annulos & fundum includunt aurificos tanquam gemmas. Hæc ille. Germanicũ quidem nomẽ Flüß, primo tantùm generi & ſecundo attribui video. nam in Germanica interpretatione Metallicorum nominum idem Agricola ſic habet: Lapides qui igni liqueſcunt primi generis, Schöne flüſſe: ſecundi, Flüſſe zum ſchmeltzen/ Flockquertze: tertij, Quertze oder Kiſel-

ſtein. De tertij quidem generis lapidibus, quibus viæ ſternũtur, plura attuli ſuperiùs inter res foſsiles rotundas. Ad Fluores ab eodem Agrico-
Morion. la referri videtur etiam Morion lapis, Germanicè enim inquit cõmuni nomine Flüß appellari. Morion (inquit libro 6. de natura foſsilium) ſola ex nigris [gemmis] tranſlucet. Naſcitur in Miſena, ſub Alpibus, in Cypro, in Tyro, in Galatia, in India. Color ei aut ni
Pramnion gerrimæ, quæ vocatur Pramnion: aut cum nigro mixtus eſt alius color: nẽpe vel Carbunculi, vel Sardæ: vel Hyacinthi, qualis in Miſena Valcheſteini effoditur. Videtur autem Morion eſſe radix iſtarum gemmarũ: ac ex craſſiore ſucco, qui ſubſidit, fieri. attamẽ ea, quã Pramnium vocari dixi, apud nos inuenta eſt habens Cryſtallinam radicem, cum ipſa eſſet nigerrima: ſimiliter eius mucro, erat enim ei figura, vt Cryſtallo, ſexangula. qualis etiã eſt Volcheſteini repertæ, in quã Hyacin-

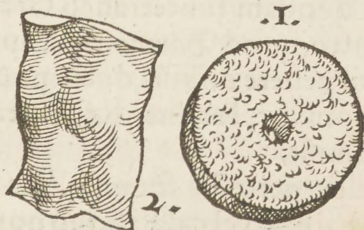
cinthus desinit. Hæ gemmę non aliter quàm Crystallus scalpuntur. Alibi etiam Morion facilè scalpi dixerat.

Pramnion fortè à Pramnij vini in Ephesia regione colore nascétis dictũ fuerit. Eodẽ in loco Agricola paulò antè: Vidi, inquit, glebam è nostris metallis erutam, quæ constabat ex Chrysolithis ampliùs sexaginta, quibus omnibus erat figura quadrata. sed maxima erat lata vnciam vnam, longa digitos duos: omnes verò adeò molles, vt poliri non possent. Sic ipse. Fuerint autem nimirum hi quoque Fluores, quod tum ex pluribus coniunctis, tũ ex mollicie colligo. De Fluoribus plura Encelius lib. 3. cap. 1.

Post Fluores pauca dicã de lapidibus illis, qui ex aquis ortum habẽt, & paulatim ex ijs lapidescentibus concrescunt, siue stiriæ & pyramidis aliqua specie, vbi defluendi locum aqua habet. [Lapides quidam & succi concreti stirijs similes in speluncis stant,

vel in earum cameris pendent, Agricola. Et alibi: Marmor candidum, quod in Germania reperitur, aliquando in ſtirias concreuit.] Siue latiore quadam & cruſtacea forma inhærente: ſicut & lebetibus, vt in balneorum vaſis maximè apparet, & canalibus Thermarum, in quibus aqua calida coqui longo tempore aut ſeruari ſolet, cruſtæ quædam lapideæ inſident. Græcè quidem lapides huiuſmodi ὑδρογόνους cognominârim à recto ὑδρόγονος proparoxytono, cuius ſignificatio paſsiua eſt, & ex aqua genitũ ſignificat. Aquas verò, quæ res ſibi iniectas vel immerſas, in lapidẽ vertentendi vim habent, λιθογόνα ὕδατα dixerim, paroxytona voce, ſignificatione actiua, quòd lapides gignant, τὰ ἀπολιθοῦντα. De huiuſmodi aquis lege Senecam Naturalium Quæſtionum libro 3. cap. 17. & Strabonem lib. 13. de aqua in lapidem dureſcente. & Chriſtoph. Encelium de lapidibus ac gemmis libro

bro 3.cap.3. Sic & Thermarum Carolinarum in Boëmia guttæ in calcis gypsiúe substantiam vertuntur. Chirurgi Germanorum huiusmodi lapides, stirijs præsertim similes, aut crustaceos quidem, sed bullis quibusdã eminentibus inæquales, Wallstein appellãt, quasi osteocollos dicas: quòd ijs in emplastra additis vim ossa, infantium præsertim, ferruminandi inesse existiment. Meminit eorũ in sua Chirurgia Germanica Hieronymus Brunsuicensis. Horum species duas hîc delineatas subijcio.

1. *Molaris lapis.*
2. *Osteocollus crustaceus: qui & πλακόλιθος ficto nomine dici potest.*

1. Stiria lapidea: quam Germani ein Wallstein vocant, priuatim verò ein Tropffstein, id est, stillatitium lapidē. Hac figura,(pyramide mutila,& mucrone fracto,)lapidem album, grauē, durum & splendentem intus, ex mirabili quodam subterraneo Germaniæ antro, quod Baumanshol appellant, vir genere nobilis, doctrina & virtute nobilior, Ioannes Reiffestenius ad me misit.

2. Silex pertusus foraminibus aliquot, natura, vel casu aliquo nos latente. Huiusmodi autem lapides mulierculæ quædam superstitiosæ quærunt, circa torrentes & fluuios, stolidè

dè persuasæ curatum iri vaccas quæ sanguinem cum lacte reddunt, si papillis in hæc foramina immissis mulgeantur.

3. Lapilli quidam albissimi, perexigui, durissimiq́; : quos Petrus Coldebergius pharmacopœus Antuerpia misit. Gypselli fictitia voce diminutiua, à gypsi colore, dici poterunt.

Huiusmodi lapides ὑδρογόνους, Theophrastus sentire videtur generari ἐκ συῤῥοῆς, hoc est, paulatim ex aquarũ & guttarum confluxu. Vidi aliquando strumarũ quadam specie crassos admodum, splendidos intus & subrussos, & fœtentes: quales ad Andelfingam pagum agri Tigurini inueniũtur. Sunt qui ab huiusmodi aquis tofos & lapides gignentibus, bronchocelas etiam, id est, gutturum strumas excitari putent. Lege Iul. Cæs. Scaligerum Exercit. 60. parte 2. An verò renũ quoq; & vesicæ, alijúe in animalibus lapides crebro earũ potu coire pos-

ſint, conſiderandum. Amomum co ctũ cum aquis lapides generantibus, eas expurgare in Euporiſtis Dioſcoridis legimus, lib. 2. cap. 121.

DE PVMICE, PO-
ro, & Tofo, &c.

Pumex, Porus & Tofus dicti lapides, etſi ad Spongias fortè Capite de Aquatilibus referri poterant, quod eis ſimiliter multifora (vt ita dicam, ſicut Græci πολύτρητα, & multifores ſpecus Plinius,) ſint corpora, cauis exiguis creberrimis, ſeu cauernulis & foraminibus, plena: hoc tamen loco, in huius primi Capitis fine, eorũ mentio-

tionem facere malui: quod pori, id est meatus, & caua, cum intrinseca etiam sint, & interiora penetrent, figurę differentiam potiùs constituere quàm formæ videantur. Forma enim in superficie externa, & externæ figuræ differentijs magis consistit: ea inquam forma quæ vnà cum figura nominatur in tertia Prædicamenti Qualitatis specie. In locis (inquit Agricola libro 5. de nat. foss.) qui olim arserunt, aut etiam nunc ardent, Pumex reperitur, ex terra vel lapide excoctus, & ad hãc figuram redactus: sicut in Campaniæ monte Moderno & Vesuuio, in Aenaria, in Aeolijs insulis, &c. Effoditur etiam ad Confluentiam Germaniæ. Pumex autem, quoniam non aliter ac Spongia est fistularum plenus, dicitur, vt Vitruuius autor est, Spongia. Græcis verò κίσσηρις vocatur (*ac si vermiculatum lapidem dicas,*) quòd veluti à vermiculis (quos *ἰῖας* Græci vocitant,) erosus videatur. Theophra-

ſtus etiam Alcyonium, quod ex maris ſpuma concreuit, Pumicem nominat. Differunt autem inter ſe Pumices. nam primo non omnibus vnus color: ſed ſunt aut nigri, aut cinerei, aut candidi. Tum alij molles ſunt, manibusq́ teri in arenã poſſunt: alij duri. Deinde omnes rari ſunt & leues, ob fiſtulas, quæ aërem in ſe continent. eaq́ de cauſa innatant in aqua: ſicut etiam cęteri lapides pumicoſi, quamuis magni: qualis eſt Tyrrhæus, & alter è Niſyeo inſula: ſi modò hic differt à Pumice in eâdem reperto, &c. Plura de Pumice & trib⁹ eius generibus, Iulius Cæſar Scaliger De ſubtilitate, Exercitatione 134. Pumicis duo ſignificatus, (inquit Hermolaus Barbarus in Dioſcoridem Corollario 960.) alter notus omnibus: altero dicuntur ita & cætera ſaxa eroſa annis, qualia
Muſæa. in ædificijs, vt Plinius inquit, Muſæa vocant, dependentia, ad imaginẽ ſpecus natiui arte reddendam, nunc inde

de Musaica vulgò nominantur, &c. Pumices factitios quosdam esse scribit Vitruuius, excocto alio genere lapidis: & in Melo Pumices quandoque in altero gigni lapide Theophrastus autor est. Agricola Pumicem interpretatur Pims oder Kraustein. Sed & lapides ex saxo arenario facti (inquit) quibus affricamus pedes, vulgò appellantur Kraustein. ¶ Apud Dioscoridē probatur Asśius lapis colore pumicis, (κισσηρώδης τὴν χρόαν,) laxus, leuis, friabilis, &c. Est & Phrygius lapis apud veteres dictus, gleba pumicosa, &c. Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata, Plinius. In Tmolo monte gignitur lapis Pumici similis, rarus inuentu: qui quater die colorē mutat, Plutarchus de fluuijs in Pactoli mentione. Ego in monte vel colle non procul Rotuilla oppido & Neccaro fl. saxa magna vidi, opere ceu Musaico spectabilia natura. ¶ Porus, πῶρος, (per ω cir

Pumicosi lapides.

Porus.

cunflexum: nam per o breue porus, meatum significat,) lapis idem fortè
Tofus. qui Tofus est: hæc dictio, Latina: illa verò, Græca est. Sarcophago (seu Asio lapide) mitior seruandis corporibus, nec absumendis, Chernites est, ebori simillimus, (in quo Darium códitum ferunt,) Parioq; similis candore & duritia, minùs tamen ponderosus, qui Pôrus vocatur, Plinius lib. 36. cap. 17. Pori mentioné etiam Theophrastus facit: & Aristoteles in tertio de generatione animalium, vbi Gaza Tofum vertit: & ante hunc Hippocrates. Plinius in vndecimo (inquit Scaliger) videtur Tofum interpretari, cómemorans Tofum in ventre iuuencarum inuentum. Grammatici Tophũ aiunt esse genus lapidis asperi, qui facilè in arenam resoluatur. Plinius libro 17. Nam Tophus scaber natura. Columella libro quarto arenosum tophum, & plus iusto ieiunum sabulo dixit. Plura de Tofo Scaliger de

ger de subtilit. Exercitatione quinquagesimaseptima. Agricola Germanicè reddit Toffstein vel Topstein, nostri Tugstein dicunt. Asius lapis non est durus vt petræ, sed πωροειδὴς colore & consistentia, Galenus. Πωρείας λίθου, Strabo libro 17. de lapillis lentium similibus, &c.

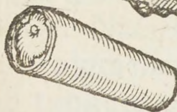
Ad Pumicis & Tofi speciem proximè accedit etiam Salis illa spuma, quæ dum patinæ ingentes ferreæ aqua salsa plenæ, ebulliunt, defluere, & in hanc qua exhibemus hîc† speciē, †sequente pagella. pumicosam, coire solet. Numerus primus ad salis spumā florémve, quæ in Salinis Burgundiæ colligitur, pertinet: alter, ad eum qui in Salinis Germaniæ in valle Oeni. Nos plura de his in Corollario ad Cordi libellum de Halosantho.

1. *Sal gemmeus.*
2. *Salis spuma è Burgundia.*
3. *Eadem ex Hala ad Oenum.*

Ad finem huius Capitis primi, hãc etiam formulã adijcere volui: cuius numer⁹ primus indicat saxũ, quod matrẽ Rubinorũ vocant: quoniã

Rubini. in eo Rubini gemmæ innascuntur, in Valle

Valle Ioachimica, si probè memini. Id olim Ge. Fabricius misit. Secundus numerus Sapphirum denotat manubrio plumbeo inclusam, vt ita cómodiùs manu tenentis medici hac gemma demulceantur carbunculi: quod & hodie quidam faciunt, quo successu nondum cognoui: & olim ab Auicenna ea vis Sapphiro adscripta est, & ab Epiphanio aduersus papulas & tubercula. Sapphirus.

DE LAPIDIBVS ILLIS, quibus cum stellis, Sole, Luna, aut elementis aliquid commune est.
Caput II.

VT veluti ordine naturæ, à cœlo ad inferiora corpora, & à simplicibus ad magis magisq; composita progrediamur: hoc in capite lapides illos, qui cœlo, stellis ac elementis nomen, aut etiam rei aliquid commune habent, exponemus.

Ponticarum (gemmarum) Plinio plura ſunt genera. Eſt, inquit, ſtellata nunc ſanguineis, nunc atris guttis, quę inter ſacras habetur. Alia pro ſtellis eiuſdem coloris lineas habet. Alia montium conualliumq́ effigies, Plinius. Ego lapidum genera duo, quæ hîc picta adiunxi, in his Plinij verbis intelligi aliquando putaui.

Horum primus Germanicè **Sternſtein** *à ſtellis dici poteſt: ſecundus* **ein Waſſerſtein**, *ab vndarũ ſimilitudine*

.1.

2.

Sunt enim in priore ſtellæ plures conſpicuę: in poſteriore verò pro ſtellis, alij quidam linearũ ductus, vndarum ferè æmuli. Sed tertium eiuſdem generis nondum vidi. Obijci poteſt Ponticas, eſſe gemmas: quos verò nos

ex-

exhibemus, lapidum, non gemmarũ generis esse. Ge. Agricola etiam Ponticas Plinij, quæ & Thracicæ dicantur, Achati cognatas facit. Achates autem gemma est. Plinius libro 37. cap. 10. vbi alphabetico ordine gemmas aliquot describit: Ponticarũ, inquit, plura sunt genera. est stellata nũc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur, &c. ut paulò antè recitauimus. Videtur autem nó animaduertisse, se rursus de Achate agere, de quo priùs etiam huius Capitis principio egerat in A. litera: montiũ enim & conuallium effigiem reddere, sicut & fluminum, nemorum, aliasq́ue diuersas, Achatis proprium est. Et cum hîc dicat vnam Ponticæ speciem inter sacras haberi, atris insignẽ guttis: eadem ab initio capitis, Corallo achatæ tribuit, quam in Creta abũdare ait, & sacrum appellari, & guttis aureis (sic autem in Ponticis etiam legendum videtur, non atris,) Sapphiri

modo distingui. Ergo Pontica loco iam citato, appellatiuum gemmæ nomen est, Latinis (soli quidem Plinio, quod sciam) vsitatum pro Achate: aliàs verò adiectiuum & gentile: vt cũ eiusdem libri capite 9. Chrysolithos quasdam, Ponticas cognominat. Et paulò pòst inter Pæderotis species: Molliùs (inquit) radiat Pontica & Asiatica. Asteriæ certè nomen conuenit stellatæ è duabus hîc exhibitis: recentiores quidam astroiten vocant: quod nomen libentiùs ei tribuerim, quòd veluti astris, id est, syderis cœlestis instar stellas in se complures habeat: vt discernatur ab asteria solido (sic enim nominare nunc libet, cuius figuram addidi,) qui corpore toto & radijs eminentibus stellam vnam præ se fert. Solent tamen plures eiusmodi inuicem connexæ nasci & inueniri plerunq;.

Aste-

1. *Asterias separatus.*
2. *Plures coniuncti.*

Asterias vel Sphragis astéros dici potest hic lapis, cui magnitudo ferè qua hîc exhibetur. In hoc, (quem ab illustri & nunquam satis laudato barone, totius antiquitatis incomparabili scrutatore Vvilhelmo Vvernhero ꝓpe Roteuillam, vbi reperiuntur in colle edito ad Cimmeriam arcem, accepi,) octoni cohærebant, ita concinnè iuncti & aptati, velutiq; superinnati sibi inuicem, (separabiles tamē, (vt nullus artifex potuisset meliús. Singulis vtrinq; stellæ figura ceu sigillo impressa vel insculpta videtur. Radij eminent suis angulis quini: inq; singulis radijs cauitas media est. Margines strijs transuersis sulcantur. Substantia

corũ prædura eſt. Sternſtein dici poteſt Germanicé. Aſtroiten accepi primum à Io. Iacobo Clauſero, ciue meo & diſcipulo olim, optimi & doctiſsimi viri Chriſtophori Clauſeri vrbis noſtræ archiatri, cui ego ſucceſsi, filio, pharmacopœo ſanè perito & diligente: ea ferè qua hîc apparet magnitudine, orbiculatũ, compreſſum: qui ſanè à multitudine ſtellarũ, Aſterias, vel potiùs ἀςρόεις nomen meretur. Ge. Agricola libro 6. foſsilium: Aſtroites, inquit, candida vel ſubcinerea, ſtellarum, quæ radios iaciunt nigros, eſt pleniſsima: atq; ex ea re nomẽ inuenit. Hanc noſtri à victoria appellant: quòd putent eum qui illam geſtauerit cauſam obtinere & hoſtes vincere. Oculi figura plerũq; extuberat, rarò eſt oblonga. in acetum poſita ſe mouet loco, & in orbem nõnihil torquet. Hæc ille: qui aſtroiten Germanicè interpretatur, ein Sigſtein: aſteriã verò gemmam ein Weſe: ſicut & Pædero-

derotem, & Opalum, & Eristalin gēmas: quibus omnibus colores suos variare pro diuerso ad lucem positu & motu, commune est. De astroite nuper amicus quidam meus medicus in hæc verba ad me scripsit: Habeo domi lapidem valde elegantem, non sanè preciosum vt gemmā dixeris, sed qui aspicientibus miram præbeat iucunditatem. is per totam suam circūferentiam à summo ad imum vsq; stellulas repræsentat adeò artificiosas, vt nullo artificio commodiùs depingi etiā à peritißimo artifice potuissent. Sic ille. Res autem admiratione digna est, quod non in superficie solùm vndiq;, sed intus etiam in profundo stellarum imagines habet: quodq; mēbrana quadam ceu cuticula tegitur: quæ aceti acrimonia eroditur, aut succi limonum. in his enim liquoribus eum moueri aiunt. Trochiten quoque in aceto moueri, Agricola tradit.

Asterias seu astroitas in aceto bul-

lientes, in Cancris interdum reperiri, gemmarius quidam olim mihi persuadere conatus est. Sunt qui lapillum hunc stellis insignem, à nobis exhibitum, è capite Draconis apud Indos extrahi putent, vt Marsilius Ficinus: vide infrà in Capite de serpentibus. Petrus Bellonius verò in Galliæ quodã tractu, magna omnino frusta huius lapidis reperiri, & ædificijs parietibúsque adhiberi, mihi retulit: quorum an itidem certa quæpiam figura sit, & an sola magnitudine à minoribus differant, nondum resciui. Audio & alium lapidẽ, similiter Sigstein à Germanis dictum, multas in corpore suo veluti rosas à natura pictas, ostendere. Plinius lib. 37. cap. 9. Asteriam & Astrion tanquam diuersas describit, cum gemma vna videatur, quod & Agricola probat. Candidarum dux (inquit Plinius) est Pæderos, &c. Proxima candicantium est asteria, principatũ habẽs proprietate naturæ, quod inclu-

inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atq; alio reddens: eademq; cõtraria Soli regerens candicanteis radios, vnde nomẽ inuenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est quæ vocatur astrios, [*mâlim asterios, ex Dionysiô Afro,*] crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenes littorib⁹. intus à centro ceu stella lucet, fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quòd astris opposita fulgorem rapiat ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamq; minùs obnoxiam vitio. Ceruniam enim vocari quæ sit deterior: pessimam, lucernarum lumini similem. Et paulò póst: Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur, fulgorem siderum rapiens. Ipsa crystallina splendoris cœrulei, in Carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellã

concurſantem, [*fortè coruſcantem.*] Fieri & hebetes Ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas cōcipere ſtellam eam, quæ poſt totidem menſes relangueſcat. Hucuſq; Plinius. nam alia duo Ceraunię genera, quorum mox è Sotaci ſcriptis meminit, gemmæ non ſunt: de quibus inferiùs agemus. Aſteriam igitur ſiue Aſtrion gemmam eſſe conſtat ex Plinij verbis: eiuſq; ſpeciem vnam, Ceraunĩam. Eôdē verò in loco: Celebrāt, inquit, & Aſtroiten: miraſq; laudes eius in magicis Zoroaſtren cecĩniſſe, quidam diligentiùs de ea produnt.

Quod ad Aſtroitæ nominis terminationem, an ea rectè & ex Græcorū conſuetudine à nomine ἄστρον, quod eſt, ſydus, formetur, viderint Grammatici: quorum tamen perpauci his in rebus ſunt curioſi. Mihi meliùs aſtrites ternis ſyllabis quàm aſtroites quaternis ab aſtro deduci videtur: vt apud medicos noſtros à nominibus ῥόδον, μῆλον,

μῆλον, μύρτον, οἶνος ῥοδίτης, μηλίτης & μυρτίτης denominantur. Rhoites autem vinum è malis punicis factum à nomine ῥόα formatur. Est igitur asterias vel astrites, vel astrios, aut asterios potiùs, lapis (ἀστερίας, ἢ ἀστρίτης, ἢ ἀστέριος ὁ. subaudi, λίθος,) preciosus: qui alibi à Plinio etiam Solis gemma dictus videtur Agricolæ: idemque alio nomine Astrobolus apud Pliniū: cuius doctíssimis cõiecturis nos facilè assentimur. Figuram habet, inquit, scalpta dimidiati globuli. quare Sudines oculis piscium similem esse dixit Astrobolon.

Solis gemma Plinio, candida est, & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Eidem Mitrax dicta, Persis accepta est, è Rubri maris montibus, multicolor, contra Solem variè refulgens. Potest autē hæc quoque Solis gemma vocari: etsi à superiore quæ candida est, varietate colorū distat. ego Mithram per t. aspiratum scripserim: sic enim Persæ Solem ap-

pellant. Sed cum & Asterias & Pæderos, Wesse à Germanis vocētur: in eo distinguūtur, quòd hic ad inclinationes mutat colorem, ille rotundam lucem inclusam transfundit cum inclinatione. A Dionysio Afro non ἀστρίας prima, sed ἀστέριος tertia inflexione profertur, his versibus:

φύεται Ἀστέριος καλὸς λίθος, οἷάν τις ἀστὴρ
Μαρμαίρων, Λυχνίς τε πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίη:

[*Aliàs* Λύχνις *legitur, paroxytonum masculinum: & mox,* πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὅμοιος.] hoc est, Circa Pallenem Thraciæ montem,

Nascitur Asterius pulcher lapis, & micat instar
Syderis: & Lychnis similis splēdore lucernæ.

Quòd si gemma vlla reperiretur nocte lucens, illa profectò præ cunctis cæteris stellæ nomen promereretur.

A superioribus fortè differt Asterites lapis, cuius meminit Suidas in vocabulo Ἰχθῦς, his verbis: Aesopus qui Mi-

Mithridati à lectionibus fuit, librum de Helena edidit: in quo tradit pâna vocari piscem cetaceum, [*cornibus fortè Panis dei pastorum instar præditum,*] in quo Asterites lapis inueniatur, qui accendatur à Sole, & ad philtra faciat. Non est autem verisimile lapidem in pisce aut ceto repertum, Sôle accendi, vt fortè nec alium vllum lapidem: verisimilius verò fuerit eundẽ de quo Plinius scripsit, Asteriam hunc esse: neq; reuera accendi, sed Solis aut syderum radios regerendo, ardere accendiq; videri. Porrò ab Astrite differt Ostrites, de quo nos infrà Capite 4. plura adferemus, in Sideritæ mentione.

Sandastros quam aliqui Garamantiten vocant, [*à regione scilicet: nam & carbunculi quidam Garamantici cognominantur,*] carbunculis cognata, nascitur in India loco eiusdẽ nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem versa. Commendatio summa, quòd velut

in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ, ſemper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à ſiderum cognatione ab inſpectoribus: quoniam ferè ſtellarum Hyadũ & numero & diſpoſitione ſtellantur, ob id Chaldæis in ceremonijs habitæ, &c. Inter omnes conſtat, quantũ numero ſtellarum accedat, tantũ & precio accedere, Plinius. In ipſo quidem Sandaſtri nomine, barbaricæ vel Ebraicæ originis, vt videtur, primam ſyllabam coloris ardentis ſignificationem habere conijcio, vt in Sandaracha quoq; & Sandyce: ad quam & accendere verbum apud Latinos, & apud nos zünden accedit. In Carbunculis Carchedonijs marib⁹ aliqui tradunt ſtellas intus ardere: fœminas vniuerſum fulgorem fundere extra ſe, Plinius. Et alibi: Syrtitæ in littore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur, melleo colore, croco refulgentes, intus ſtellas continent languidas.

das. Acopis nitro similis est, pumicosa, aureis guttis stellata: cum hac oleum subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit, Idē. Stellis aureis distinguitur etiam Sapphirus: & Corallachates, quæ & Pontica aliter dicitur Plinio, (vt supra monuimus,) sanguineis aut atris (aureis, lego) guttis distincta. Puncta variè disposita in superficie alicuius corporis, stellæ quandoque nominātur apud veteres Græcos, præsertim si splendeant: vt in Iaspide quam ἀστερίαν cognominant: & inter aues in Ardea atque Accipitre stellaribus: inter pisces verò in galeo, id est, mustelo. Inter iaspidis species vna διαφύσεις ἔχουσα διαλεύκους καὶ ἀστιλβούσας, λοσύριος vocatur apud Dioscoridem. alia lectio habet ἄστριος, id est, syderea, nec displicet. Iaspidis species rutilis punctis stellata, memoratur à Plinio.

Samiæ terræ duæ sunt: quæ Syropicon, [*mâlim Collyrion, ex Dioscoride,*] &

quæ Aſter appellatur: hæc globoſior eſt, & candida, Plinius. Dioſcorides aſterem tradit eſſe πλακώδη, & cotis inſtar denſum: de colore nihil dicit.

Priorem, Collyrium dictam puto, ſiue ab eo quòd miſceri ſoleret oculorum medicamentis: ſiue quòd mollis ac tenera ſit & facilè ſoluatur collyrij inſtar. Altera verò, Aſter dicta, vtrū ex eo nomē duxerit, quòd ſtellâ, ſicuti Lemnia caprâ, ſignaretur: an ex eo quòd in ipſa, ſicut in argilla Eiſlebana, multæ micæ interniterent, memoriæ proditum non eſt, vt ſcribit Agricola: mihi à micis potiùs, hoc eſt, veluti argēteis pſegmatis in ea ſparſis nominatum Aſterem animus inclinat. Addit Agricola, Aſterem pinguē eſſe, ex Galeno: læuem, ex Theophraſto: & cruſtis conſtare, ita nimirū τὸ πλακῶδες interpretatus: vt in terra Samia τὸ εὔχυλον, boni ſucci: qualis, inquit, eſt dulcis in pingui: is autem ſuccus tum ſentitur, cum terra ad linguā ad-

mo-

mota, humore eius liquescit. Quęrendum verò an εὔχυλον, hoc in loco, nó boni succi interpretari conueniat, sicut alimenta quæ bonum succum & probum sanguiné generant: sed quod facilè liquescit, τὸ εὖ καὶ ῥαδίως χυλιζόμενον, & in lingua facilè in succũ abit, propter mollem seu teneram & pinguem substantiam. Ceterũ tria hęc, terra, Aster, & lapis, Samia, coniecerim duritie ferè solùm differre. Terra enim leuior ac mollior est: aster, densior, glebosior, durior, solidior: lapis deniq; iam lapis, hoc est, durissimus præ illis, adeò vt auro etiam argẽtoq; læuigandis poliendisq; adhiberetur. Color etiã omnibus tribuitur albus, si in suo quæq; genere excellant. aliter enim etiam alius eis color esse potest. Sic & inter bituminis genera, gradus primus Naphthæ seu liquidi est: secũdus crassioris, quo marmorati intritæúe loco vsi sunt aliqui ad ædificia: tertius Pissasphalti, quod digitis seu

vnguibus adhuc cedit, non inquinat tamen: quartus Aſphalti, id eſt, Bituminis ſimpliciter dicti: quintus denique Gagatæ aut Thracij iam lapidũ. Sic in ouo præter album liquorem, membranulam teſtæ inhærentem, & teſtam ipſam, reperias. E Samio lapide candido facta eſt gemma, quã Zoroaſtres Exhebenum nominauit, Agricola. Recentiores quidã Talkum etiam Barbaris dictum, Speculari lapidi cognatum, Stellam terræ appellãt, à luce & radijs quibus ſplendet: ſicuti & Magnetidem, argenteo nitore coloreq; micantem. Io. Meſue lapidem ſtellatum à ſe dictum, duplicem facit: alterum Marchaſitam (Pyriten argenti interpretantur,) qui nimirũ & ipſe argenti modo ſplendet: alterum verò lapidem Cyaneum, id eſt, Lazuli vulgò dictum: in quo guttæ aureæ interdum elucent: quarum occaſione inſignis quidã ſcalptor Ferrariæ, in hoc lapide Cicindelam ſcalpſit, miro artificio,

tificio, ita vt cauda extrema accensa videretur, cum in guttam auream exiret. ¶ Ponemus & inter Echinitas lapidem (Capite de Aquatilibus infrà,) in cuius globo dimidiato, quinq; radiorum stellam natura cælauit.

Asteria gemma contraria Soli, regerit candicantes radios, vnde nomē inuenit, Plinius. Nos plura de ea paulò ante. hic autem repetimus, ob mentionem Solis. Huic & Mithrax cognata videtur à Sole (quem ita Persæ vocant, dicta: item Solis gemma, quæ eidem Plinio candida est, & ad speciem syderis in orbem fulgentes spargit radios. Item Astrobolos, quam Sudines dicit radiare candido (colore) vt Solem, oculis piscium similem. Solaris est lapis, qui Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat. item carbunculus nocte rutilans, vt scribit Marsilius Ficinus. Idem de vita cœlitus comparanda lib. 3. cap. 15. Helioselinon nomi

nat lapidem, qui Solis Lunæq́ꝫ cõiunctæ Soli naturaliter imaginem habet: Et Pantauram apud Indos lapidem, qui cæteros ad se lapillos trahat, sicut Magnes ferrum, maximè Solarem esse scribit. Heliotropium etiam gemmæ nomen est, quæ ab altero Prasij genere, porracei itidẽ coloris, in hoc differt, quòd ipsa sanguineis venis distinguatur, illud punctis, Agricola teste. Plinius etiam lib.37.cap.10. Heliotropio sanguineas venas tribuit. Causa nominis, inquit, quoniam deiectæ in vas aquæ, fulgorem Solis accedentẽ percussu sanguineo mutat, maximè Aethiopica. Eandem aut persimilẽ eruditus quidã Italus pro Iaspide Indica ad me misit: quam exhibebo capite 7. inter Ornamenta. Mithrax dicta gemma contra Solem variè refulget, &c.

Tephrites nouæ Lunæ speciem habet curuatus in cornua, quamuis cinerei coloris, Plinius. De hac plura

in

inferiús. Selenites ex candido trãſlucet, melleo fulgore, imaginem Lunę continens, redditq́ eam in dies ſingulos creſcentis minuentisq́ numero. naſci putatur in Arabia, Idẽ. Ge. Agricola lib. 5. de natura foſsiliũ: Specularem lapidem (inquit(è Græcis q-dam σεληνίτην appellant, quòd plena nocte ad incrementum Lunæ ſoleat inueniri: vel quòd imaginem Lunæ, quam, quia pellucet, noctu concipit, in dies ſingulos creſcentis minuẽtisq́ numero reddat. Alij ἀφροσέληνον vocãt, quòd multis perſuaſum eſſet, (vt abſurdiſsima quæq́ vulgo perſuaderi poſſunt,) Lunæ eſſe ſpumam. Sicille. Lunaticus quidem morbus dicitur comitialis, quo correpti ore ſpumãt:

———[καὶ φῶτα ῥοπῇ πίπτοντα σελήνης ῥύζαδης, Orpheus in prooemio de lapidibus,] & Plutarchus in libro de fluminibus, Selene herba in Apæſanto monte iuxta Inachum fluuium, ſpumam emittit. Ex iam recitatis verò

Agricolæ verbis, apparet eum Seleniten Plinij, eundem Speculari lapidi existimasse, etsi mellei fulgoris nullā fecit mentionem. Nos speculares lapides alios sine colore & pellucidos, alios verò coloris in fusco flauentis, quem melleum dixeris, habemus. Selenites lapis, inquit Dioscorides, quē aliqui aphroselenon nuncupāt, quòd per noctem inueniatur plenus ad Lunæ fulgorem: μεστὸς ἐν τῇ τῆς σελήνης παραυξήσει, interpretes vertunt ad incremēta Lunæ. sed παραύξησις videtur magis propriè decrementum significare, & ita se habere ad αὔξησιν, vt ἀκμὴ ad παρακμήν. Decrescente autem Luna inueniri minùs verisimile est, quàm cū plena: tum enim imaginem eius plenæ cōmodiùs & ampliore aspectu recipit, vt ita deprehendatur faciliús. quare Græcè ita legendum coniecerim, δεῖ τὸν εὑρίσκεσθαι αὐτὸν νυκτὸς ἐν τῇ τῆς σελήνης μεστῆς παραυγάσει. Quòd si non placeat μεστὴν Græcè nominare, vt plenam Latinè,

tinè, quòd fortè authorum testimonia desint, πανσέληνον enim plerunque legimus: etsi Dioscoridis stylus non adeò purus est ac proprius, ac ita defendi possit hæc lectio: licebit hoc pacto legere, διὰ τὸ εὑρ. α. ν. στιλπνὸν (ἢ λαμπρὸν) ἐν τῇ τῆς σελ. προσαυγάσει: hoc est, eò quòd noctu effulgēte Luna splendēs reperiatur. Plinius certè non de alio Selenite quàm Dioscorides scribens, Lunā ab eo reddi, inquit in dies singulos crescentis minuentisque numero: vt mutilus fortè Dioscoridis sit locus, aut Plinius aliter legerit. Ego Lunæ quocunque tempore lucentis imaginem in hoc lapide tanquā speculo reddi puto. amplissimam verò cum plena est, ideoque tum faciliùs inueniri: & crescere aut decrescere in eo repercussam Lunaris imaginis lucem, non autem ipsummet vt Marbodæus fingit his carminibus:

Lunares motus & menstrua tempora seruat.
Crescit enim Lunâ crescente, minorque minutâ

Efficitur, tanquam cœleſtibus anxia damnis.

Quòd ſi idem ſpecularis eſt lapis, (vt eruditi quidã hodie exiſtimant, & mihi quoq; videtˉ,) *διαφανὲς*, & *σπεκλάριον* à Græcis medicis dictus, quomodo is ad Lunam noctu ſplendeat, facile erit deprehendere. Vitrum quidẽ cum præ ſe ferat, eoq; ad ſpecularia aptus ſit, (noſtri quòd glaciei inſtar tranſluceat, diuæ Virginis glaciem vocant, Vnſer Frauwen eyß, alij Germani Spat appellant,) ſpeculi etiam inſtar imagines, lucidas præſertim, reddere poterit. Cornarius eundem lapidem eſſe non putat, quòd veteres diuerſa de vtroq; ſcripſerint, & eundem eſſe nullus eorum dixerit, argumentis parum firmis. Diuerſa enim de eadem re ſcribi nihil vetat, modò ne contraria: & multa recentiores acri inueſtigatione deprehendêre, quæ veterum pleroſque latuerunt. Aphroſeleni nomen à ſpuma factum conuenit, ſiue à remedio ad lunaticum & ſpumantẽ mor-

morbū: siue à colore albo spumæ, in ramētis pręsertim ad remedia derasis.

¶ Aphroselenum in Aegypto tantummodo inuenitur, quod ita creatur: Ros cœlestis positus ad Lunæ claritatem in specie lapidis, quem specularem vocamus, coagulatus stringitur. vnde & nomen sumpsisse videtur. Cuius eligimus quod est colore cœruleo & lucido. Potest autem omnia vitia capitis potatum emendare: & cephalalgicis & epilepticis vtiliter prodesse, Author libri de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno adscripti. Ammonis cornu dictus lapis, inquit Georgius Agricola, videtur aurei coloris armatura obductus esse. nā (&) in toto Hildesheimio tractu, inuenitur lapis nouę lunę speciem habens curuatæ in cornua, aurei coloris armatura vestitus, modò magnus, modò paruus: mediocriter autem durus & interdum striatus. [*Cardanus in libro de gemmis Seleniten hūc*

Ammonis cornu.

quoq; lapidem vocat,sine authore quòd sciã.] Sed eundem aliquando ferrei coloris armatura tegit:aut Adamanti similis, &c. Ibîdem effoditur lapis eiusdẽ figuræ,sed omni vacuus armatura, & cinerei coloris: qui est Tephrites apud Plinium. Hactenus Agricola. ego & tephriten, & similem illi lapidem alterum armatura intectum,Menoidem potiùs quàm Selenitem nominârim, discriminis gratia. Lunam enim corniculatam, siue triduanam & in cornua curuari incipientẽ,Græci μηνοειδῆ nominant. Nuper tamen amicus quidam meus rerum naturalium peritissimus, Menoidis lapidis nomine ad me misit argillaceũ quendam & crustaceum lapidem, cinerei coloris,planũ,nullaq; alia forma insignem,nisi quòd paulatim additis crustis multis tenuibus (vt ad latera lebetum in quibus aqua coquitur similes quidã lapides generantur,) coaluisse videtur. Hunc verò, etsi fortè videri posset

Tephrites.

Menoides.

posset ita ex crustis suis paulatim au-
ctis, vt Luna suis luminibus augetur,
coiuisse, à Luna ego non denominâ-
rim: multoq; minùs à Luna cornicu-
lata, cum figuram eius non referat.

¶ Circa Pallenen Thraciæ montē, Dionysio Afro teste, nascitur Asterius lapis, vt suprà etiam dictum est: & Lychnis flammæ persimilis. Quo in loco Eustathius in commentarijs suis: Lychniten lapidem (inquit) alij Selenitem vocāt, quòd occulta quadam vi cum Luna communicet, sicut & electrum quod à Borysthene cognominant βορυσθενίτην ἤλεκτρον: & pariter cum illa crescat atq; decrescat. Sed Selenites ille, cum Luna crescens atque decrescens, (non ipse, sed Lunæ in eo imago,) vt paulò antè diximus, non alius quàm specularis lapis videtur: q forte ne lapis quidem propriè fuerit, tum aliâs, tum quia flexilis est. Lychnis verò, quæ & lychnites Agricolæ dicitur, gemma est, igneo seu flammæ

lucernarum colore splendens, velutiq; ardens, in scopulis Pallenes, quæ est peninsula Thraciæ nascens, & circa Orthosiam cautem, totaq; Caria ac vicinis locis. cæteris antecellit Indica, quam quidam, vt Plinius inqt, remissiorem Carbunculum esse dixerunt. Agricola hăc interpretatur Germanis suis **ein gilbichten Rubin**, id est, Rubinum coloris pallidi vel gilui. Eadem aut cognata est, licet candido colore, Astrios vel Asterios potiùs Plinij ac Dionysij Afri, in India nascens, & in Pallenes littoribus: cui intus ceu stella lucet, fulgore Lunæ plenæ; quæ verba sunt Plinij. In Perside aiunt gigni lapidem Seleniten, cuius interiorem candorem aiunt cum Luna crescere atque deficere, Augustinus de ciuitate Dei 21. In Ballenæo monte Phrygię gignitur lapis, Aster nomine: qui solet nocte profunda ignis instar splendere sub initium autumni (τοῦ

φθινο-

φθινοπώρου.)cognominatur autem indigenarum nomine Ballen, βαλλὴν, id est, rex, vt tradit Hermesianax Cyprius secundo Phrygiacorum, ex Plutarchi de fluuijs libro. Robertus Constantinus variæ doctrinæ vir, in Lexico Græcolatino suo, vulgò hanc gemmam *Rubi balley* à Gallis nominari scribit, solerti coniectura, ex nominis vicinitate, cui res ipsa conuenit. Siue autem à Pallene Thraciæ peninsula, siue Balleneo Phrygię mõte, Pallenæam aut Ballenæam hanc gemmam cognomines, vt à cognatis carbunculorum generis distinguatur, parum interest. Agricola Carbunculum candidum Germanicè interpretatur Ballas: (aliqui schiler Rubin,) & à pallore dictum videri scribit: Asteriam verò Wese, vt suprà etiam monui. Duæ autem hæ generis vnius species videntur. Porrò circa Lychniten seu Lychnidẽ gemmã, de qua nunc diximus, cauendũ est, ne

cum lychnite marmore, quod ad lucernas effodi tradidit Varro, (vnde nomen nimirum,) confundatur.

¶Succinum etiam, quod Greci Electrum vocitant, affinitatem quandam habere cum Luna putant aliqui, quòd Lunari, id est, comitiali morbo aduersetur. Dionysius Afer quoq; cũ hoc sydere eius sympathiam indicat, vbi scribit circa ostia fluuiorum Aldesci & Panticapis in mare glaciale se exonerantium nasci Electrum, his verbis:

Ηδυφαὴς ἤλεκτρος ἀέξεται, οἷά τις αὐγὴ μήνης ἀρχομένης: ex quibus aliquis conijciat, sentire eum, Electrum cum Luna crescente crescere, quod de Selenite alij prodiderunt. Ego de Electro nostra memoria nihil tale accepi: sentire tamen ipsum vim Lunæ, sicuti Oceanum totum, & pro eius incremento ac decremento, parciùs copiosiúsve ad littora promoueri, credibile est.

Lac lunare ¶Est & quod Lac lunare à nostris appella-

pellatur: quod in altissimorum quorundam montium Helueticorũ speluncis reperitur, vt Stocchornij in ditione Bernensium, & Fracti siue Pilatini Lucernensium: De quo repetam hîc ea ferè verba quæ in Fracti montis Descriptione nostra ante annos sedecim posui: mutatis nonnullis & additis: In spelunca quadam per summũ montem, fornici adhærens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis, alba, leuissima: quam Fungum petręũ dixeris, vel Agaricum saxatile: tam similis huius est facies. Incolæ Mon=milch appellãt, id est, Lac Lunæ, à substantia alba & spumosa, ex qua cõcretus videtur hic lapis, si lapidis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Insipidum est. Siccat sine morsu. Nulla in eo asperitas: & totum cum saliua mandentis liquescit, præsertim quod melius fuerit. nam & crassius asperiusq; reperitur, immaturius nimirum & crudius: quod odo-

re etiam caret. Concoctum aũt & perfectum, vt asperitatẽ amittit, ita albius colore, & pondere leuius, & suauiter odoratum redditur. Videtur autẽ naturam Holosteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere: & lapidi quem ego ab odore Cydoniten nomino. Superstitiose quidam aduersus quemcunq; morbum ægroti cuiussuis, propter quem expresso ipsius nomine è spelunca petatur, salutarẽ esse putant. Lucernæ in pharmacopolio vænire solet. Pollinem eius chirurgi vlceribus desiccandis inspergunt. Sũt qui nutricibus, ad augendã lactis copiam, pollinis huius drachmam exhibeant, è iure ni fallor: [potest autẽ cõmodiùs ex lacte amygdalarum cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit, colato propinari, cum pauco sacchâro & aqua fœniculi:] aiunt autem mamillas euidenter hoc auxilio turgere & repleri lacte. Præterea à docto-

quo-

dam viro, nuper proditum inuenio, Lac Lunæ in profluuio sanguinis vtiliter dari tanquam somniferum, idq; sibi experimento constare. Quod ad nomen priscum, ego aut ipsum Morochthum veterum esse aliquãdo putaui: aut easdem certè illi facultates obtinere, sed amicus quidam rerum fossilium omniũ cognitione clarus, Margæ friabilis genus esse mauult.

Sardam cum arbore naturali & Luna eclipsim patiente, Hier. Cardanus olim ad me misit.

Nunc à cœlo & syderibus ad elementa descendam: quorum supremo loco est ignis, Lunari sphæræ proximus. Chrysolampis in Aethiopia nascitur, pallidi coloris die, & noctu ignei, Plinius. Gemmarum ardentiũ principatum habent Carbunculi, à similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id à quibusdã apyroti vocati, Plinius. Orites etiam, à quibusdã & Siderites vocatus, ignẽ

non sentit, Idem: de quo nos plura inferiùs Capite quarto. Adamãti quoque ignium victrix natura, & nunquã incalescens tribuitur. Topaziũ aiũt prohibere ne ferueat aqua: & manũ quæ Topazium habeat, ab aqua bulliente citra iacturam eripi posse. In Phlegontide intus ardere quædam videtur flamma, quę non exeat, Plinius.

Albertus testatur Carbunculũ, Anthracem (*ἄνθραξ* Græcis carbo est, siue ardens, siue extinctus) dici à Græcis: eumq́ lucere in tenebris tanquã carbonem, superfusa aqua limpida, in vase vitreo mundo polito. Catharinam Angliæ reginam, Henrico octauo nuptam, gemmam in tenebris lucentem, in annulo habuisse audio. Rubinũ fuisse putant. Carbunculi gemmæ species est, Rubinus noster, inquit Encelius, quem alio nomine dicere possumus Lychniten. Nos de lychnite, suprà in Selenite diximus.

Lychnidem Dionysius Afer vocat.

πυρὸς

πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίαν. Est ex ardẽtium gemmarum genere etiam Lychnites appellata, à lucernarum accensarum gratia, Plinius. In Hydaspe fluuio gignit̃ lapis λύχνις dictus, (λύχνις paroxytonũ, masculino genere,) cui color oleosus, & valde politus, (ζεστὸς, feruidus: malim ξεστὸς, id est, politus:) inuenitur autem crescente Luna, ad melodiam tibiarum: & vtuntur eo ꝓceres, Plutarchus in libro de fluminibus. Lychnites verò marmoris genus quódnam sit, quærendum. Varro ad lucernas effodi solitum tradit: siue id verum est, vt subterranea pleraque in metallis profundioribus, lucernis adhibitis eruuntur: siue ad augendi precij causam fictum. Statuarij siue marmorum scalptores, omnes tantũ candido marmore vsi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpêre Lychnitem appellare: quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, vt autor est Varro, multis postea candidioribus

repertis. Nuper etiam in Lunensium lapidicinis, vt tradit Plinius. Marmoris autem albi mentio admonet me alterius pellucidi: cuius generis tabulas duas ex Hispania aduectas, nobilem mercatorem Leonhartum Cellarium Sangalli in Heluetijs possidere audio: easq; pellucere, marmoris cãdidi specie. Ex alabastro quidem vulgò dicto poculum candidissimum & translucidum, penes me est. Marmor verò illud transparens, Phengites Plinij fortè fuerit, ab eo dictũ quod phengos, id est, lucem transmittat. His scriptis literas ab amico accepi, cui profecturo Sangallum vt hunc lapidem inspectum mihi describeret mandaram.

Vulgò (inquit) lapidem Alabastrũ appellant, [*Fortè autem hodie dictus Alabastrus vel Alabastrites lapis, non verè est Alabastrus veterum, & marmorum generis, cum mollis sit non durus lapis: ob colorem tamen & magnitudinem Alabastrus existimatus:*] Tabulæ binæ ex eo factæ, siue

Alabastrus

cru-

crustæ, singulæ circiter pedes duos longæ sunt, sesquipedē latæ: quæ magnitudo specularibus (fenestris vulgò dictis) mediocribus ferè conuenit: in quem vsum marginibus ligneis includuntur: & lucis splendorē mediocrē transmittunt ijs qui intus sunt, ita tamen vt neminem foris agnoscere possint: foris autem astantium aut prætereuntium visus omnino nó penetrat. Quare ad cubiculorum specularia, quæ ad internas ædium partes spectant, aliquibus in vsu sunt. In Hispania ferunt templorū aliquot specularia ex hoc lapide facta esse, vitri loco, & picturis quibusdam ornata. Lapis albicat, albo marmori ad subfuscum colorem vergenti, aut silici albo fluuiatili splendido, persimilis, nó sine quibusdam maculis tamen. Quibus in partibus fractus est, aluminis instar splendet. Planula (vt recentiores vocant, nostri ein hobel) attenuari & poliri potest. Vngue digiti pulsatus

vitri vel æris instar sonat. Tabula nõdum expolita, pollicis: polita verò, digiti crassitudine erat. Fiunt & pocula aliaq; vascula ex eodẽ lapide in Hispania: quæ in alias regiones exportantur: & fracta etiam, si crustæ integræ sint, ferruminari possunt. Hæc amicus. Nerone principe (inquit Plinius) in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus atq; trãslucens, etiam qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento Phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellant à Seruio rege sacratam. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quàm specularium modo, tanquam inclusa luce non transmissa.

Redeo ad Carbunculum: quem Epiphanius tradit inueniri noctu, eminus lucernæ aut carbonis ardentis instar scintillantem, σπινθηρίζοντα, id est, scintillas emittentem. Fortè autẽ Spi-

nella

nella quoq; vulgò dicta, Carbunculorum generis gemma, ab huiusmodi scintillis, quos Græci spinthêras vocant, suum nomen inuenerit. In Anthracitide scintillę discurrere aliquãdo videntur, Plinius. Omnes carbunculi rubent & fulgent, sed dissimiliter, inquit Agricola. nam color eis est egregiè ruber, itemq; fulgor: sed plerunq; parui sunt: quos appellant Spinellas. Aut color item & fulgor egregiè rubẽt, sed ferè maiores sunt: quos Itali à colore Rubinos appellant, Gręci (vt etiam Ouidius) quia valde ardent, ab ignis aspectu, Pyropos. Ego apud Græcum authorem Pyropũ appellatiuè pro gemma legisse iam non memini. Epiphanius adiectiuè vtitur, Sardium scribens πυρωπὸν τῷ εἴδει, id est, colore igneum. Inter Latinos poëtæ soli, puto, hac dictione pro gemma vtuntur, vt Ouid. 2. Metamor. Pyropi.

Clara micante auro, flammasq; imitante Pyropo.

Inducto pyropo fulgebat parma, Propertius lib.4.Eleg.11. Pluma rubro clara Pyropo, Lucretius lib.2. Cæterùm vt Lychnidem gemmam diximus πυρὸς φλογὶ πάμπαν ὁμοίην: ita & Phloginus quidam lapis apud Plinium à flamma denominatur, aurei siue flammei coloris. nam & chrysiten, inquit, vocant, Ostreæ (Ochræ) Atticæ assimilatam, in Aegypto. ❡ Hephæstites Solis radijs obuersus, aridam materiam accendit, sicut & Crystallus: de eo autem plura cap.5. leges. Speculum etiam concauum in Sole accẽdit sulfurata, stramenta, sarmenta: sicut & aqua in phiala vitrea. Pyritę dicuntur è quibus ignis excutitur, variorum generum: quæ non modò coloribus & figuris, sed etiam substãtia differunt. Pyriten (inquit Hermolaus in Corollario) sunt qui & Sideriten vocitẽt, & Androdamanta & Bostrychiten. In Cypro reperiri volunt vnum argenteo colore, alterũ aureo,

Hephæstites.

Speculum cauum.

Ali-

Aliqui tertiũ genus faciunt, quod plurimũ ignis habeat, ponderosissimũq; sit, quos etiam viuos appellamus. Hi exploratoribus castrorũ maximè necessarij: quia clauo alteróve lapide percussis, excutiuntur scintillæ: quæ sulfure exceptæ, aut fungis aridis, aut folijs, celerrimè ignem trahunt. Pyrites & gemma est (Plinio:) nec scio an diuersa ab hac, nigra & attritu digitos adurens. Hæc ille. Cæterùm vt ex Pyrite tum metallico, tum sterili (quem Silicem viuum, vel absolutè nominamus,) ignis excutitur: ita etiam ex alijs quibusdam duris ac læuibus: etsi partibus quæ ictu in eis exasperatæ fuerint, faciliùs eliciatur: Sic etiam è Crystallo, & Chalcedonio vulgò dicto, quo Tormentigeri (vt ita vocem illos qui tormenta bellica gerunt) vtuntur: Ceraunio cuneiformi, & alijs.

Pyrites ab Aristotele & Theophrasto, alio nomine Pyrimachus vocat, vt Agricolæ videtur, quòd igni repu- Pyrimachus.

gnet. nam in ardentes tantùm fornaces, inquit, coniectus fluit. at vbi defluxerit in catinum, rurſus concreſcit, & dureſcit, &c. In antiballomenis, id eſt, ſuccedaneis medicamentis Ga-
Pyrobolus leno attributis, Pyritæ lapidi pyrobolus ſubſtituitur. Ego Pyrobolum, niſi idem Pyritæ ſit, ignoro. Ponit autem conſarcinator ille ἀντιβαλλομένων alia etiam quædam huiuſmodi, quæ ſynonyma ſecundum grammaticos ſunt, non antiballomena ſecundum medicos: vt, καλλικερέα, ἢ πῖλις: χαμαίμηλον, ἀνθεμίς. Πυροβόλα quidem Plutarcho in Camillo, tormenta ſeu inſtrumenta quædam bellica ſunt ad ignem eiacu-
ἄσβεστος landum comparata. Aſbeſtos in Arcadiæ montibus naſcitur, coloris ferrei, Plinius lib. 37. cap. 10. Aſbeſtos autem Græcis inextinguibilem ſignificat: & hunc lapidem ſemel accenſum extingui poſſe negat Marbodeus. Idē Plinius libro 36. cap. 19. Amiantus, inquit, alumini (*ſciſsili nimirum*) ſimilis, nihil

nihil igni deperdit. Id quod pro alumine scissili vulgares pharmacopolæ vendunt, albi non ferrei coloris est. Amiantus verò qui è Cypro adfertur, fuscus cum sit, etsi fila fortè iam ab eo resoluta albicent, Asbestos Plinij esse poterit: nam Agricola quoq; Amiantum alio nomine Asbestum, & Linū asbestinum ab authoribus vocatum tradit. Apsyctos Plinio septenis diebus calorem tenet, excalfacta igni, nigra ac ponderosa, distinguentibus eā venis rubentibus. Putant prodesse cō tra frigora. Eam ego hodie nostro in orbe nemini cognitam puto. ¶ Ad ignem fumus quoq; & cinis pertinēt, ceu excrementa ipsius. Iaspis quædam veluti fumo infecta est, quæ capnias vocatur, Plinius libro 1. cap. 9. Idem de Chrysolithis: Sunt in hoc genere, inquit, capniæ, eodem capite. Et decimo mox sequente: Capnites quibusdam videtur suum genus habere, plurimis spiris fumida, vt suo loco di

Ἄψυκτος

ximus: in Cappadocia & in Phrygia nascitur, ebori similis. Hæc Plinius. Agricola verò lib. 7. de nat. Fossiliũ, Marmor album, inquit, plurimis spiris fumidum esse solet: ex quo iterum fit gemma, quam Plinius Capniten appellauit. Plinius lib. 34. cap. 10. inter Cadmiæ genera: Tenuissima est, inqt, in ipso fornacum ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Idem libro decimoseptimo, capite 7. inter Argillas: Proxima est russa, quæ vocatur capnumargos, intermixto lapide terræ minutæ, harenosæ. Tephrites à cineris colore dictus est, de quo suprà quoque. Ophitę marmoris genus tertium cinereum est, quod idcirco tephriam nominant, Agricola.

Tephrites.

Aëri similia.

Adamas colore similis est aëri, Epiphanius. Sunt inter Beryllos quos aëroides vocant, Plinius. Et alibi: Iaspidem Persæ ferunt aëri similem, ob id vocat aërizusa. Et paulò pòst: Singulis

gulis (Iaspidū differentijs) Græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos vocatur borea, cœlo autumali matutino similis: & hæc erit illa quæ vocatur aërizusa.

Ab aqua nomen tulit Enhydros, de quo suprà Capite I. Argentum viuum Græci ab aqua & argento denominãt, ὑδράργυρον: huic enim fuso præsertim, colore splendoreq́ꝫ similis est. aquæ autem & liquoris modo fluit: quare & ἄργυρον χυτὸν vocitant. Beryllum Itali, Aquam marinam nuncupant. nam colore imitatur fluctus m[illegible]s cœruleos. Sed aliter Cardanus: Calais (inquit in lib. de Gemmis & coloribus) est gẽma paulò durior Crystallo: cuius, cum (vera) sit rarissima, maxima copia est (fictitiæ.) Nã vitro adulterat̃. Inuenit em̃ nitri species nõ ampullosi, ac durioris: quod sub terra sepultũ colorẽ cõtraxit subcœruleũ, & aquæ maris similẽ fermè. nã & ipsa colorẽ habet huiusmodi, sed q ad cœruleũ potiꝰ vergat, scilicet inter modicè

Aqua marina.

Calais.

viridem & cereũ. Nec ob hoc ipsum tam vocatur Aqua marina, (id est Calais, quæ alia est à Calaide:) quàm ꝙ velut in aqua maris nullus certus color discerni potest, ita nec gemma hęc firmum colorem habet. Ob hoc, vt dixi, vitro adulteratur: præterea Crystallo Scotica, & Amethysto immatura, & Chrysolitho etiã decocto, &c.

Augites. Vocatur etiam Augites à Plinio: qui Calain tradit Sapphirum imitari, candidiorem, & litoroso mari similem. Litorosum autem, pro eo quod est littori vicinum, acceperim. Sic ille. Plinius, & ex eo Agricola, Callaim, l duplici scribunt: an verò à Calaide differat, vt Cardano videtur, quærendum. Aliæ quidem sunt Callainæ testæ medicis memoratæ: de quibus nos in volumine Aquatilium, capite de Ostreis diuersis scripsimus. Hyacinthi species apud Epiphanium θαλασσίτης dicitur à maris colore. Iaspis παλαιὸς cognomine, similis est niui aut spumæ

maris,

maris, Idē. Pæantidi species est aquæ glaciatæ, Plinius. Iaspis quædam similis est aquæ glaciei, κρυστάλλῳ ὕδατι, Epiphanius. Iaspides omnes in vitio cœruleæ aut crystallo similes sunt, Plinius. Græci quidem & gemmā & glaciem, crystallum vocant. Specularis quoque lapis candidus, (nam & niger inuenitur, & mixtus,) glaciem repræsentat, vnde nomē ei Germani fecêre, Vnser Frawen eyß. Hoc cum Iulianus Cæsar (inquit Agricola) in glacie fluuij Sequanæ animaduertisset, eam similem esse scribit lapidi Phrygio. sic autem vocat Specularē, quòd in Phrygia reperiatur. quanquam & in alijs multis regionibus. Sed alius quoque Phrygius dictus lapis est, gleba pumicosa, &c. Onyches aliqui dicunt ἐξ ὕδατος ἀπαίκτου πεπῆχθαι, Epiphanius: mihi deprauatus is locus videtur. Stiriæ dicuntur, quæ ex aqua congelata hyeme à tectis dependent.

Phrygius.

Stiriæ.

Lapides quidam & succi concreti,

ſtirijs ſimiles in ſpeluncis ſtant, vel in earum cameris pendét, Agricola. Plura leges ſuprà cap. 1. Achatæ aliquando fluminum imaginum reddunt, Plinio teſte.

Geodes lapis fermè rotundus eſt, aëtitæ cognatus: à terra quam continet, dictus. Ex Ponticis gemmis priuatim dictis, (quæ Achati cognatæ videntur,) aliquæ montium conualliumq; effigies repræſentant. Boleniæ nimbo inueniuntur, glebæ ſimilitudine, Plinius. βῶλος Græcis gleba eſt: vnde βωλίτης potius quàm βωλγίας rectè formari videtur.

DE LAPIDIBVS QVI A Meteoris, id eſt, ſublimibus in aëre corporibus nomina ſua mutuantur. Caput III.

BRontia, Ombria & Ceraunia lapides ab Agricola nominantur, fœminino genere: ego prima apud Græcos

cos inflexione genere masculino Brōtias, Ombrias, & Ceraunias, (vt Aeneas,) efferre malim: est autem ea quoque adiectiua ferè terminatio, (vt ab ἐρυθρός, ἐρυθρίας,) & substantiuum masculinum λίθ☉, id est, lapis, quod vtrique linguæ cōuenit. Nam λίθ☉ in fœminino genere gemmam ferè, non lapidem significat, apud meliores authores. interim Ceraunium quoq; lapidem, Ceraunium petram, & Ceraunium saxum proferre licebit. Sunt autem Ceraunia (saxa subaudi) vel Acroceraunia, montes Epiri in mare extensi: quorum meminit Ouidius de Ponto, his verbis:

Quum poteram recto transire Ceraunia
velo,
Vt fera vitarem saxa, monendus eram.

Item Horatius:

Infames scopulos Acroceraunia.

Et alij quidam. Sed magis placet, vt dixi, terminatio primæ declinationis in ίας, quæ inter adiectiua & sub-

ſtantiua ambigere quodammodo videtur, & rerum nomenclaturis elegãter quadrat. Sic xiphiæ & anthiæ piſces dicuntur, non xiphij & anthij. In hoc etiam Grammatici Græci diſcrimen annotarunt: quòd in *ίας* terminata nomina, habitum quendam & qualitatem permanentem ſignificẽt, qualis à Dialecticis nõ paſsio, ſed paſſibilis qualitas dicitur: vt *ἐρυθρίας*, hominem natura vel conſuetudine mor bóve rubentem: *ἐρυθρὸς*, quoquo modo, ſiue paſsione aliqua, vt pudore, ſiue aliter. *ὠχρίας* & *ὠχρὸς* ſimiliter, &c.

Habent etiam lineas eminentes & ſtrias lapides in agris nati: ex quibus eum qui cum tonitruis, vt nunc quoque credit vulgus, cadit, Brontiam vocant Græci, capitibus teſtudinum ſimilem: qui cum imbribus, Ombriam. Noſtri ſũt modò ſublutei, modò ſubuirides, modò ſubrubri, modò ſubfuſci: nunc verò variant colore: politi tanquam ſpecula, imagines reddunt.

Figu-

Figura ipsis ferè dimidiati globi, raró oblonga. Interdum oui magnitudine sunt: sed sępiùs minores. Aliquibus bini sunt circuli, quasi quidam moduli: [*Modioli Plinio sunt mediæ partes cauæ & rotundæ rotarum, à quibus radij in circũferentiam extenduntur:*] à quorum superiori, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spacijs diuisæ, procedunt ad inferiorem: quarum singulæ vtrinque striam habent. Totidem rursus lineę eminentes à superiori circulo per media spacia descendunt ad inferiorem: è quarum singulis vtrinq; multæ lineæ transuersæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autẽ semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui verò tantummodo habent has postremas quinas lineas descendentes cum multis transuersis, & spacijs non admodũ longis. reliqua autem media spacia tota eminent, carentq; & lineis & strijs. Nonnulli eodem modo se habẽt, nisi quòd linearum loco habeant strias,

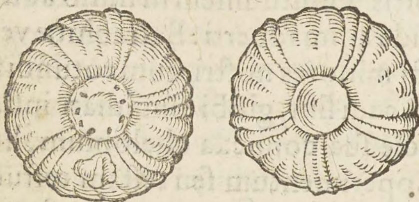
& quòd ſpacia tranſuerſa emineant.
Hæc Ge. Agricola libro 5. De natura foſsilium. Idem Brontiam ſimul & Ombriam Germanicè interpretatur, groß Krottenſtein, id eſt, Batrachiten (vel Bufonis lapidem) vel Chelonitidem maiorē: & Donnerſtein, id eſt, Tonitrui lapidem: & Wetterſtein, id eſt, Tempeſtatis lapidem. Eiſdem verò tribus nominibus Cerauniā quoq; interpretatur, niſi quod à lęuitate differentiā addit, groß glatt Krottenſtein, &c. cum Ombriæ Brontiæq; non læues ſint, ſed partibus quibuſdam inæquales, alijs eminentibus, alijs humilioribus. Chelonitidē verò, ein kleinen Krottenſtein, hoc eſt, Batrachiten minorem. Nos plura de his omnibus, minori verò in primis, ſcripſimus in libro De Quadrupedibus Ouiparis, capite de Ranis rubetis G. Brontia gemma capitibus Teſtudinum ſimilis eſt, & cum tonitruis cadit, vt putant: & fulmine tacta reſtinguit, ſi credi-

Ceraunias

Chelonitis

credimus, Plinius. Vnde Brontiam quoque, alio nomine Chelonitin vocari posse apparet. Ego testudinei capitis similitudinem in nullo adhuc lapide animaduerti: Batrachitæ verò dicti minores nostri, cum rotundi ferè & caui sint, globi dimidiati instar, specie sua connexa chelonium, hoc est, operimentum seu testam testudinis potiùs, quàm caput eius referunt. At si testudinis nomine structurā cameratam accipias, & in ea caput appelles medium summumq; veluti modiolum, quem Aristoteles in libro de mundo ad Alexandrum, vmbilicum appellat, pulchrè sanè videtur quadrare similitudo: etsi lineæ quinque in Ombria à medio procedāt: in structura, quaternæ, &c. Græcè verò Cheronitidas, diuersos lapides, à testudinum animalium tegumenti figura sic nominabimus.

Ombriorum species à Ioanne Kentmano ad me missa.

Luteus hic lapis (inquit Kentmanus) ex Ombriorum genere est vnus, nisi quòd compresſiore est forma, vt notulæ in eo minùs conſpicuæ ſint, quàm in altioribus & maioribus.

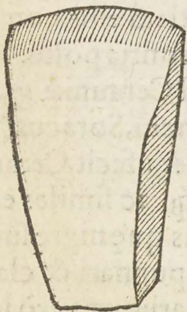
Ceraunia quoq; (inquit Ge. Agricola, vel Ceraunias potiùs, vt paulò antè monuimus,) ex eo nomen inuenit, quòd cum fulmine vt vulgus credit, cadit. Nec tantùm in Carmania naſcitur: ſed etiam in noſtris agris. Caret ſtrijs & lineis: atq; in hoc differt à Brontia. Læuis verò eſt: & nunc rotũ-

da,nunc oblonga.Eius genera colori bus distinguuntur.nam alia partim est candida & pellucens, partim fusca:alia nigra est,alia rubet. Hæc ille. Ex quo Germanica etiam eius nomina paulò antè cum Brontia posui. Plinius lib.37.cap.9.post Ceauniæ gemmæ candidæ mentionem,Sotacus(inquit) & alia duo genera fecit Ceauniæ,nigras,rubentesq́, ac similes eas esse securibus.per illas quę nigrę sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes,easq́ betulos vocari:quæ verò lõgæ sunt,ceraunias. Faciunt & aliam, raram admodum, & Parthorum Magis quæsitam, quoniam nõ aliubi inueniatur quàm in loco fulmine icto.

Bætylus quidem, vel abadir, apud Grammaticos (Hesychium & Phauorinum)vocatur saxum, quod pro Ioue Saturnus in Libano Ilij monte deuorârit.

Lapis quem vir nobilis quidam & rerum naturæ studiosus mihi pro la-

pide fulminis (Germanicè eũ Straal-hammer vocabat, dono dedit, cuius hîc iconem adiunxi: longus eſt digitos quinque, latus verò tres quà latiſſimus eſt, nẽpe ſub infimam partẽ, qua cunei inſtar vtrinque attenuatur, & totus planè cuneũ refert: craſsitudo ei pollicaris, qua craſsiſsimus eſt, circa medium ſcilicet: vbi caput & latera angulis clauduntur, vt quadrangula corpora: in cuneo verò anguli coëunt, vt in aciem ſecantẽ exeant, craſſitudine infra medium paulatim attenuata. Germanico nomine Straal-hammer, id eſt, fulmineum malleũ vocabat. Color in albo fuſcus, circa caput plus nigredinis eſt. Grauiſsimus eſt duriſsimusq́ꝫ, ſilici vulgari, è quo ignis

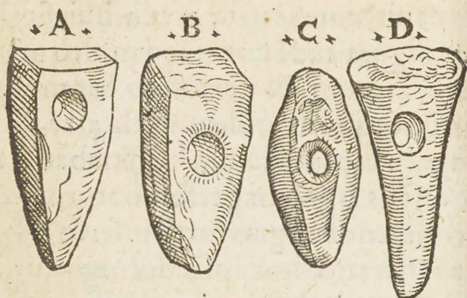
ignis excutitur, similis substãtia: & ex ipso quoq; ignis similiter dicitur. Cultrorũ & ferramentorũ, quæ in eo ducunt, aciem dirigit, non etiam acuit. De hoc genere nimirũ sentit Cardanus, scribẽs: Obscurè nitet lapis fulmineus, quẽ lima non tangit. Nam meus quoq; non sentit, propter summã durissimamq; læuitaté, ne in angulis quidem. Ceraunię lapides sunt (inquit Christoph. Encelius) quos Germani vocant Donnerstein. cadunt de nubibus cũ tonitruo. Reperiũtur in* Granía: item in Hispania candenti colore vt ignis fermé. [*Hæc fortè de Ceraunia gemma potiùs veterum aliquis dixerit.*] Inueniuntur etiam hinc inde in Germania, præcipuè ad flumina, vt ad Albim: vbi ceraunias gemmas [*ego lapides simpliciùs hos dixerim,*] crystallo similes, infectos colore cœruleo inueni, diuersæ formæ. nonnunquam sicuti clauas: nõnunquam tanquã pyramidẽ, vt repręsentarẽt caput saccha

rinum, (seu è saccharo metam.) Integras tamen nunquam inuenire potui, forsitan propter vim fulminis, qua excutiuntur nubibus, & resultationem in terram. Harum vim esse prædicant (*hæc ex Marbodeo*) prouocare dulces somnos, & valere contra fulmina: itē facere ad prælia & causas vincendas. Hæc Encelius: qui certè Ceruniam gemmam, quam nos capite secundo Asteriæ nomine descripsimus, cum lapide è nubibus cadente, confundit, sicut & Marbodeus. Solinus in fine capitis 23. quod est de Germania: Cerauniarū genera (inquit) diuersa sunt. Germanica candida est: splendet tamen cœruleo: &, si sub diuo habeas, fulgorem rapit syderum. Similiter autem & Marbodeus & Albertus Magnus, Germanica, legerūt: cum ex Plinij libro 6. cap. 23. Carmanica sit legēdum: deq; gemma, non lapide intelligendū. Vidi ego & alium apud eundem nobilem virum, meo (quem is

do-

donauit) cuius iconem exhibui, similem, figura eâdē cunei: sed multò maiorē, nigrum, & pertusum foramine rotūdo: quod quidem nulla arte, sed impetu motus factum cōijciebat. Sic & discus lapideus perforabatur, vt ad proijciendū (ligno fortè inserto) idoneus fieret: & hoc ipso distinguitur à solo Græcis dicto, vt in Differentijs vocū annotauit Ammonius, his verbis: Δίσκος μὲν ἐστι λίθος τετρημένος: σόλος δὲ τὸ χαλκοῦν ὁλοσφύριον, &c. Ex his ergo Ceraunıorum lapidum differentijs, alios cuneiformes, alios discoides, δισκοειδεῖς: alios verò clauiformes, non à claui, sed clauæ, similitudine: qualem & Encelius se vidisse scribit: nosq; pictum talem à Kentmano accepimus, iconem tamen omisimus: alias verò ab eodem missas species eorum quatuor sequenti pagina subijciemus, literis distinctas, A B C D.

Δίσκος. Σόλος.

A. Hunc lapidem, inquit Kentmanus, fulmen per molam, quæ à ventis agitatur, magna vi iecit Torgæ, anno 1561. Maij 17. qui erutus deinceps ab adoleſcente fuit, eius formæ qua hîc depingitur: latitudinis trium ferè digitorum, longitudinis autem quinque, Biſalte lapide, quo fabri apud nos incudis loco vbi effoditur, vtuntur, durior. Sic ille. Dixeris autem hanc figuram σφυροειδῆ, quòd σφυρὰν à Græcis dictũ mallei genus, ligneum à noſtris ein Schlegel præ ſe ferat, duplicē præſertim vel vtrinq; capitatam: ſicut & Zygæna piſcis ſuo capite, &c.

B. Ge-

B. Ceraunius alius, eiuſdem cum præcedēti coloris,(hoc eſt,nigri,partibus quibuſdam in cœruleū vergentibus,) ſicuti & duritiæ atq; ponderis eiuſdem. Forma differt. huius enim cuneus,illius malleus eſt figura. Perforati omnes.Prope arcē Iuliam (quæ nobis eſt Culenbergū) terra effoſſus fuit,fulminis ictu per ingentem quercum deiectus. Sic ille. Videtur autem hic eſſe lapis, de quo Sotacus apud Plinium ſcribit, figuram habere ſecuri ſimilem: quoniam nimirum figura eſt lata, & in cuneum ceu aciem exit:& foramen adeſt,quod tanquam in ſecuri manubrió ve inſerendo factum videri poteſt,præſertim cum altiùs ſitum eſt.

C. Alia alterius figura.

D. Hunc lapidem (inquit Kentmanus)in pago Siplitz,impetu fulminis, intra terrā vineæ, per quercū quendā deiectū,ruſtici effoderunt,& quæſtori Torgenſi dono attulerunt.

Eſt præterea quintus, cuius figurã à Kentmano miſſam non appoſui: niger & aliorũ omnium maximus: ſphyroidi prædicto ferè ſimilis: de quo idem: Hunc grandem (inquit) lapidẽ præſentis formæ & magnitudinis (*pictum ipſe miſit digitos ferè decem longum, latum autem ſex,*) ciuis quidam Torgenſis fide dignus faber murarius effodit Viennæ in Auſtria, in cella quadam, vbi opus fecit, vlnis duodecim intra terram, fulminis impetu eô per teſtudinem iactum. Sunt qui omne hoc fulmineorum lapidum genus Germanicè Stralkeil, è fulmine & cuneo cópoſito vocabulo: alij Stralpfil, id eſt, fulminis pilum aut ſagittã, quod nomen Belemnitæ maiori etiam tribuitur: de quibus nimirũ Cardanus quoque ſentit, cum ſcribit: Sunt & Ceraunij formâ, vt ferũt, pyramidis. Stralhammer verò, id eſt, fulminis malleũ, illum propriè qui cuneum referens perforatus eſt. Et ferunt aliqui, penes

quos

quos fides esto, orgyiarum nouẽ profunditate hos lapides terrã subire fulminis impetu actos: & singulis postea annis ad orgyiam vnam ascendere, ac sic paulatim terræ superficiei appropinquare. Hoc etiã accepi, colore viridi interdum reperiri genus illud cuneiforme primo loco exhibitum: veri autem Ceauniæ experimentũ esse, si lapis totus tenui filo, ita obuoluatur, vt filum nusquam duplicetur, & lapidis nihil appareat, sic prunæ imposito lapide, si genuinus sit, filum madescere, non vri, aiunt. Fulminis quidem figuram, qui pingendò exprimere conantur, veteres ac recẽtiores, longè aliam exhibẽt quàm horum sit lapidum. Lapis è cœlo delapsus, anno Salutis 1 4 9 2. qui Ensishemij in templo suspensus visitur, pondere trecentarum librarum ciuilium, vt audio, (nisi fortè iam imminutus est multis fragmenta auferentibus,) nullam (puto) certam figurã habuit,

Particulam eius celeberrimus eius vr bis medicus Ge.Pictorius ad me misit,à ſaxo arenario duritie parum differenté. In Capite de foſsilibus quæ Aquatilium animantium figuras referunt,lapidem Aſtaci fluuiatilis caudę non diſsimilem exhibebo, quem vir quidam eruditus Ombriæ nomine è Saxonia olim miſit. Hoc penè prætermieram,in locis quibuſdam Heluetiæ Cryſtallum, Straalſtein, id eſt,fulminis lapidem vocari ab indigenis,ſiue à fulmine cadere gigni ve ipſum ꝑſuaſis, figurâ lapidis ad id inuitante: ſiue abiecta prima Latini Græciq́ vocabuli ſyllaba,facto nomine. Poſtremò Gallos audio, lignum in lapidis naturam conuerſum, (ſi modò lignū id aliquādo fuit:Petrus Bellonius enim putat nunquā hoc lignum fuiſſe: ſed tale ſtatim à natura factum) vulgò lapidem fulminis, *Pierre de foudre*, nominare.Inueniri aūt in quibuſdā Galliæ locis magna eius fruſta in agris, quæ ædifi-

dificijs etiam adhibeantur. Sunt qui Glossopetras etiam dictas, Ceraunijs lapidibus cognatas putant: nō figura, sed substātia, durissima solidissimaq; vtrisq;, & splendida superficie, sed magis in Glossopetris: quas audio à Missenensibus etiam Donnerkeil vocari: ab Italis autem Saëte, id est, sagittas.

Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrunt è medio fulminis radij, Plinius libro 37. cap. 11. Sensus est radios quosdam ceu fulminis è medio veluti centro lapidis astrapiæ dicti circūferentiam versus extendi. Quærendum autem an Belemnitis fortè cōgener hic sit: cuius species vna tales diffundit radios, quasi fulminis, siue veri fulminis etiam radij quidam sunt: siue alia eius figura est, qualis à pictoribus exprimit. Et vulgò etiā quibusdam in locis Germaniæ Belēnites hic radiatus, à fulmine denominat. Eius figuram dabimus infrà, cap. 6.

Chalazias grandinum & colorē &

figuram habet, adamantinæ duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere suum frigus, Plinius: qui ipsum etiā Adamantem igni inuictum esse scribit, & nunquam incalescere. Chalaza quidem Græcis grandinem significat. Idem fortè aut simillimus fuerit Alectorias, è ventriculis gallinaceorum, crystallina specie, magnitudine fabæ: de qua infrà Cap. 14. Ad coniecturam accedit, quòd vt Chalaziæ adamantina est durities: ita & Alectoriæ fortè, hoc enim Milonem Crotoniensem vsum in certaminibus, inuictum fuisse videri volūt, vt scribit Plinius: tanquam è durissima eius natura in ictibus inuicta, sicut & adamantis, gestantem quoq; inuictum atque indomitum præstare posset. Faciles enim ad superstitionem & credulitatem multorum animi, in ijs præsertim quæ cupiunt & optant, friuolas huiusmodi & magicas ab aliqua rerum similitudine ductas facultates cōminiscun-

nifcuntur. Quod autem Marbodæus & Albertus Magnus, (in cuius libris Galasia vel Gelosia pro Chalazias perperam fcribitur,) addunt, non incalefcere igne hunc lapidem, & ꝑpetuò frigidū effe, quis facilè credat? cum ne cryftalli quidem perpetui alpium frigoris alumnæ ignium calori refiftant: nec Adamantes, quibus nihil in rerum natura durius. Sed Marbodeus fimpliciter hoc fcribit, Albertus dubiè: Tantæ, inquit, frigiditatis eft, vt vix vel nunquam calefieri poffit: quare & iræ & libidinis feruores, & huiufmodi calidas pafsiones extinguit. Orpheus fimiliter de Cryftallo canit, ab ea quidem Soli oppofita in lignis aridis excitari ignem: è quo fi mox rapiatur, frigidam adhuc effe: & renibus (calidis nimirum & ad libidinem pronis) appofitā, eis mederi, Vnde apparet in multis Chalaziā & Cryftallum conuenire: fed illum grandinis figura & adamantina duritie ex-

cellere. Orpheus in poëmate, quo lapides contra serpentium morsus salutares describit, vltimo loco meminit Chabazij: quod ego vocabulum planè deprauatum iudico pro Chalazio: vt carminis causa Chaláziũ pro Chalazia dixerit. Scribit autem ab eo refrigerari febrim, (sic enim νοῦσον πυρόεσσαν interpretor:) & ictus scorpionum sanari.

Iris. Proximum Cerauniæ nomen [inter candidas gemmas] apud Parthorum magos habet, quæ appellatur Iris. Effoditur in quadam insula Rubri maris, quæ distat à Berenice lx. M. pass. cætera sui parte Crystallus. Itaq; quidam radicem Crystalli esse dixerunt. Vocatur ex arguméto Iris. Nã sub tecto percussa Sole, species & colores arquus cœlestis in proximos parietes eiaculatur, subinde mutans, magnaq; varietate admirationem sui augens. Sexangulum esse vt Crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus

bus &angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto proiectas, radios in se cadentes discutere: Aliquas verò ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores verò non nisi ex opaco reddunt, nec vt ipsæ habeant, sed vt repercussu parietum elidant: optimaq; quę maximos arquus facit, simillimosq; cœlestibus. Est & alia Iris ceræ similis & prædura: quã Horus in Perside nasci tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus quę vocatur Zeros, alba nigraq; macula in trãsuersum distinguente Crystallum. Hæc Plinius lib. 37. cap. 9. ¶ Crystallus (*Crystalli species*) quæ exposita Solis radijs per ianuã, ostium, fenestrã, rimámve penetrãtib⁹, figurã & varietates colorũ arcus cœlestis iacit in ꝓximũ parietẽ, ex effectu Iris nominat̃. Talis autẽ est in primis cãdida & lympida, suã natura lẽ habẽs figurã. i. sexãgulã. Etẽm anguli ĩ causa sũt, cur Solis radios excipiẽs arcũ ĩ parietefaciat reꝑcussu. quinetiã Zeros.

in eiusdem vno aut altero angulo, si conspicitur luci obuersa, intus colores arcus cœlestis videtur. Reperitur hæc in iam dictis regionibus, (*alpibus Sedunorum & Germanorum, &c.*) vnà cũ cæteris Crystallis. sed præcipuè in Saxonibus ad Visurgim, &c. in montibus inter Treuiros & Rhenum sitis. Est altera Iris minùs candidi q̃ Crystallus coloris, quæ luci obuersa, luteo citri colore fulget. atq; ob id à gemmarijs Citrina [Citrin] nominatur. Veteres eâdem de causa ceræ similem esse dixerunt. Quia verò minùs candida est Crystallo, minùs pellucet, magisq; spissos colores arcus cœlestis in proximos eiaculatur parietes. Reperitur in Misenæ & Boëmiæ metallis, ac ferè in ijsdem locis in quibus Crystallus: &, vt Horus scripsit, in Perside: quæ cum prædura sit, nostra non multùm est dura, sed ferè mollis & fragilis. Crystallus quidem in aliam quàm angulatam figuram formata, non arcus cœlestis

leſtis colores, ſed ſui ſimiles iacit in proximum parietem. Hæc omnia Ge. Agricola libro 6. de natura foſsilium.

❡ Audio & aliam quandam gemmam Weſe Germanis dictam, (quo nomine tamen Agricola gemmas diuerſas interpretatur, Aſterium, Eriſta lim, & Opalum,) cœleſtis arcus colo res ad parietes reddere. Video & in alijs quibuſdã albis ac pellucidis corporibus, vt lapidis Specularis & Salis gemmei, cum pars aliqua fatiſcit aut rimam habet, latentem fortè intus, ictu aut caſu aliquo conceptam, Iridis colores intrinſecus reddi. In Murrhinis vaſis ſunt qui maximè laudent extremitates, & quoſdam colorum repercuſſus, quales in cœleſti arquu ſpectantur, Plinius lib. 37. cap. 1.

Eſt inter Iaſpidis ſpecies, inquit Plinius, quæ nubem complectitur, & alia quæ niues imitatur. Et alibi, Leucopetalos candorem niuis ex auro diſtinguit. Iaſpis πελαιὸς cognomine, Nubes. Nix.

ſimilis eſt niui, Epiphanius.

Ros. Droſolithus varij coloris lapis eſt: qui igni admotus velut ſudorem emittit, vnde nomen ei à rore: vt Camillus Leonardus libro ſecundo de lapidibus ſcribit, authore nullo nominato. Ego non vni lapidum generi proprium hoc putârim: ſed omnibus fortè qui valde ſolidi & læuiſsima ſuperficie ſunt, vt Ceraunio, Gloſſopetræ, &c. & qui aquam continent, vt Enhydro.

Fumus. Ad Meteora vapor etiam & fumus pertinent. Cum & in aëre conſiſtant, & aliquid in eo gignant. Inter Iaſpidis ſpecies eſt quædam veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur, Plinius. Et alibi: Capnites quibuſdam videtur ſuum genus habere, plurimis ſpiris fumida, vt ſuo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia naſcitur, ebori ſimilis.

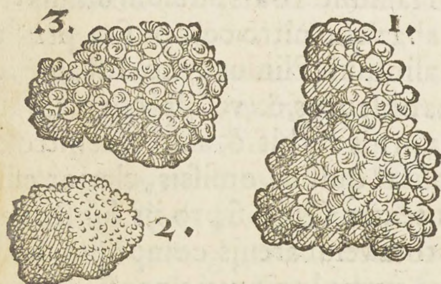
DE

DE LAPIDIBVS ET METALLIS, *quæ denominantur à rebus terrestribus inanimatis.* Cap. IIII.

ARenarum similitudo est in Ammochryso, velut auro harenis mixto, Plin. De hoc paulò pòst plura.
Hammites ouis piscium similis est, & alia velut nitro composita, prædura alioquin, Plinius 37.10. Est autē locus obscurus, & (vt suspicor) deprauatus, in his verbis, & alia velut nitro cō posita: quibus omissis, clarior esset sententia. Quid si pro ijs substituas? & tota velut arenis composita, sic enim etymologię ratio constaret, quū ab ammo siue hammo, quæ Græca dictio arenam significat, deriuetur. Aliq legūt Am̄onites, qđ minùs placet, neq; em̄ ab ἄμμος, ἀμμονίτης, sed ἀμμίτης rectè formari potest. Ammonites, inqt Agricola, ex arenis ita cōponit, vt ouis pisciū quod ad figurā attinet, similis videat̄ esse: nitro † interdū, qđ

† Quasi apud Pliniū rectè sic legatur.

ad ſubſtantiam & colorem. Id genus lapides inueniuntur in Saxonibus ad Alfeldam & Hildesheimum, nucis iu glandis magnitudine, aliquando etiã maiores. Sunt eiuſdem generis ſaxa, quæ in ſeptimo libro perſequar. Hæc ille.

Ex tribus figuris hîc expreſsis, prima eſt lapidis ex multis veluti piſis cõcreti, quem Piſolithum vel Orobiam dixerim, (Germanicè Erbsſtein,) vel Ammoniten Ammitén ve maiorem. Vide infrà cap. 7.

Secunda Ammonitem ſiue Hammitẽ (aſpiratio n. addi vel omitti poteſt,

test,) minorem: qui oua piscium minora, vel aranearum refert, aut papaueris miliíve semina conglobata: (vnde & Meconites & Cenchrites Plinij nominari posset:) Agricola Rogenstein vel Ragenstein interpretat̃, quod tamen nomen saxo arenario quoque tribuit. Hunc lapidẽ Berna ad me misit vir doctissimus, sacrarum literarũ interpres Benedictus Aretius, duplicem: album, è Iura monte: ruffum ex Cinereis Bernensium ditionis montibus, quos Aeschepirg vocãt. Eundem autem (vel paulò maiusculis granis) priùs miserat nobilis medicus, Ioannes Kentmanus Dresdensis, q & alios permultos misit. Videtur autem totus quasi ex arenulis rotundis conflatus: ideoq́ꝫ ouis piscium similis, quæ recentiores quidam arenida cognominarunt, hoc est, ψαθυρὰ & friabilia. Confriatur autem & resoluitur facilè hic quoqꝫ lapis in arenulas siue granula è quibus constat. quæ quidem sin-

gula prædura sunt, insipida & inodora. Germanico nomine Ragenstein interpretatur Agricola: nos oua pisciũ Rogen, (per o. in prima syllaba, non per a.) nominamus. Eodem verò nomine Saxum arenarium quoq;, Rogenstein (ibi n. per o. scribit) & Sandstein appellat. Plura lege mox in Stalagmite.

Tertia Thermarum Carolinarum in Bohemia guttas, in lapideæ formæ veluti pisa cõuersas, quæ gypsi aut calcis planè naturam, colore & substantia præ se ferunt.

Ab hoc Ammonite, siue Ammite potiùs, plurimùm differt Ammonitrum à Plinio dictum, lib. 36. cap. 26. massa quædam ex harena alba & mollissima, quæ pila molaq; teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri ponde re vel mensura: ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi (inquit) fit massa quæ vocatur Ammonitrũ. atq; hæc recoquitur, & fit vitrum purum,

Ammonitrum.

ac massa vitri candidi. Iam verò & per Gallias Hispaniasq́ simili modo harenæ temperantur. Sic Plinius. Hodie vitri loco cinerem herbarum quarundam, vt alkali dictæ, & silicis substitui puto. Aliqui tamen vitri loco salem fossilem: aut si deest, marinum factitiúmve alium: aliqui etiam ex arboribus cinerem ponunt, Agricola teste.

Cæterùm vt Hammites totus arenulis rotundis constat: ita Stalagmites, aptè sanè à doctissimo viro Georgio Fabricio dictus, è guttis itidem rotundis, in lapidem gypseæ substantiæ conuersis, totus coagmentatur. de quo sic aliquãdo ad me idẽ Fabricius scripsit: Hammites alius est à Stalagmite. sic em̃ noĩo q̃ è guttulis calidarũ in terra arenaria formatꝰ: q̃ ꝓ qualitate terræ, modò cãdidꝰ, modò griseus, (fuscus:) ꝓ quãtitate aq̃ guttatim defluẽtis, modò pisorũ, modò coriãdri refert magnitudinẽ: & reperiunt̃ in vna massa plurimi quasi fauis inclusi, & Stalagmites.

eximũtur ea ceu grana. Hammitæ verò corpus vnum eſt, ſaxea duritie: & ex vna fit materia, aut ex ſola harena, qui coloris cinerei effoditur in Pruſſia, eo loco qui Hortus roſarũ nominatur: aut ex ſucco lapideſcente, qui eſt candidus. Vtriq; ſunt inſperſæ micæ coloris argentei. Stalagmites copioſiſsimus eſt in thermis Carolinis prope Schlacceualdam, Caſparis Pflugij oppidum in Boëmia.

Stalagmitæ iam dicto perſimilis eſt lapis quem ego Piſolithum aut Orobiam voco, quòd è multis ceu piſis vel eruis cõſtet, præduris, & quæ dentibus frangi nequeant, colore fuſco. Hic non malè Hammites maior appellaretur, Germanicè groſſer Rogenſtein/oder Erbsſtein. Plura vide infrà capite octauo.

Cæterùm vt Stalagmites è guttis ſuam formam ſeruantibus coit; ſic vbi deſcendunt in longitudinem guttæ, & veluti ſtirias efficiunt, (quales è niuibus

niuibus liquatæ tectorum alibíve aquæ, rursus antequam defluant gelu astrictæ pendent, pyramidum specie, plures plerunque pariter, magnitudine inæquali:) aut inæqualiter protuberantem chœradum siue strumarũ specie, lapides gignuntur, quos Wallstein Germani vocant, ab eo quòd ossa ferruminare credantur emplastris additi. dependent autem, ni fallor, à saxis ferè, per quæ crassior aqua & frigidior, paulatim defluit: vt in arce Bruneggo nó procul Lenceburgo in Heluetijs: & prope catarrhacten Rheni inferiorem ad Lauffeburgum oppidum in proximo monte, qui planè stirijs similes sunt, oblongi, teretes, nisi quod in mucronem vt pyramis exeunt, albi, pellucidi. Inueniuntur & tofi substantia alibi, vt in Hungaria Dacico seu Septemcastrensi tractu.

A metallis denominata fossilia, & primùm ab auro.

Chrysites. Ad cotes, ad quas lapides cæteros atterunt, accommodatæ atque vtiles sunt crustæ saxi, inter Peanicam oppidum & Roseburgum arcem in Misena reperti: vt quondā lapis Thebaic⁹ interstinctus aureis guttis: & ex Chalazio Chrysites, Ge. Agricola lib. 7. de nat. fossilium. Et alibi: Coticulam alij chrysitida nominant, quòd aurum ipsi attritum colore, tan quam, trutina examinet.

Phloginos, (id est, flammeus: sic enim lego, non Philoginus) quoniam armatura aurei coloris obductus esset, Chrysites est appellatus. is verò ostreæ Atticæ assimulatus inuenitur, vt Plinius scribit, in Aegypto, Idē lib. 5. de nat. fossiliū. Ego pro ostreæ repono ochræ. hæc enim Attica probatur, & color aureus accedit. Pyritē in Cypro reperiri volunt, vnum argēteo colore, alterum aureo.

Spuma

Spuma argenti optima, quã chrysitin vocant: secunda, quã argyritin, Plinius. Non igitur rei vnius appellatiuũ nomen est, sed adiectiuũ, masculino genere ὁ χρυσίτης: fœminino, ἡ χρυσῖτις. quare & terra chrysitis dicit, id est, aureola, vbi sunt frusta auri: & Polluci χρυσῖτις λίθος, lapis Lydius quo aurũ explorat: & χρυσῖτις ψάμμος Herodoto, arena quæ alijs ammochrysos.

Ab auro pterea denominant, Chrysocolla, Chrysolãpis, qui & Topazius, pallidi coloris die, & noctu ignei: Chrysolithus. Chrysophis gẽma aurum videt esse, Plinius 37.10. mihi Gręca hæc dictio nõ arridet, malim χρυσοφανὴς, aut χρυσοφαὴς, vt ἡδυφαὴς, id est, suauiter splendens, epitheton Succini apud Dionys. Afrũ, sicut χρυσαυγὴς eiusdẽ ibidẽ. Hęc Succini species auri instar splendida, Chrysolectrũ dicit à Plinio, quasi coloris aurei, 37. 3. hãc ex Callistrato scribit matutino gratissimi aspect⁹ esse, rapacissimã igniũ, &c.

Aliqui chryſoelectrũ ſcribũt quinque ſyllabis: ſed meliùs ſcribitur chryſelectrum, χρυσήλεκτρον, vt χρυσήλατος, &c. Et apud Plinium eiuſdem libri capite 9. Appellant, inquit, aliqui (*malim aliquæ, ſcilicet chryſolithi, &c.*) & Chryſelectri, in colorem Electri declinãtes: matutinus aſpectus iucundior. Videtur autem ſui oblitus, gemmam propriè dictam, & chryſolithi ſpeciẽ hîc faciens, ſuprà autem Electri propriè dicti, id eſt, ſuccini: à cuius colore nomen etiam Electro metallo communicatum eſt. Topazij duo genera faciũnt, Plinius lib. 37. cap. 8. praſoidẽ, atq; chryſopteron ſimilem Chryſopraſo: quorum alterum, id videtur eſſe cuius fulgor in auri exit colorem: cuius in pallidiorem, alterum, Agricola. Chryſopraſus quidem legitur Apocalypſeos cap. 21. Aliqui non rectè Chryſopraſiũ quinq; ſyllabis ſcribunt. Plinius lib. 37. cap. 5. cum de beryllis ſcripſiſſet, ſubdit: Proximi q

vocan-

vocantur Chrysoberylli: & sunt paulò pallidiores, sed in aureum colorẽ exeũte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius, & à quibusdam proprij generis existimatur, vocaturq́; Chrysoprasus. Et cap.8. Vilioris turbæ viridantium prasius est: cuius alterũ genus sanguineis pũctis obhorret: Tertium virgultis tribus distinctum est, candidum. Præfertur his (*sic enim lego*) Chrysoprasus, porri succũ & ipsa referens, sed paulùm declinans à Topazio in aurum. Et cap.11. Colos appellauit Chrysoprasum herbaceus. Pro Chrysopraso indocti Chrysopassum scribunt: χρυσόπαςος quidem Græcis auro vel aureis punctis consperſum significat: χρυσόπαςος τάπης, tapes auro intertextus, apud Chrysostomum legitur. Sapphirum regiam χρυσοῦσιγῆ Epiphanius cognominat: qui & Chrysolithon alio nomine Chrysophyllon vocari tradit. Coralloachates guttis aureis Sapphiri modo distingui-

tur, Plinius.

Arenarũ similitudo est in Ammochryso (*aliàs Hammochryso,*) velut auro harenis mixto, Plinius. Vt Magnetis lapis est (inquit Agricola) argentei coloris, ita aurei Ammochrysos. arena tamen est magis quàm lapis, prorsus auri colore simillima, vnde nomẽ inuenit: non ex eo, vt Plinius scribit, quòd veluti auro arenę mistæ sint. Metallici nostri appellãt nomine ex fele & auro ducto (Katzengold, vel Strãgold:) nihil enim auri in se continet. Hinc conficitur aureus puluis, quo q[...] scribunt, arenæ loco vtuntur. Hæc ille. Mihi hæc etiã Magnetis aurea dici posse videtur: quòd ita auro similis sit, vt Magnetis argento, de qua postea. Ego Ammochryson in glebula habeo, quę in arenas facillimè resolu[...]tur, omnes ex æquo aurei coloris, v[...] non idem sit Ammochrysos compo[...]sito nomine, & soluto ἄμμος siue ψάμ[...]μος χρυσῖτις, id est, arena aureola, vti a[...]

pu[...]

pud Herodoto appellatur: qualis nimirum in fluuijs quibusdam reperitur. quos Latini auriferos cognominant, χρυσοῤῥόαι Gręcis fluuij aliquot, ceu proprio nomine dicuntur, quorũ aliqui non arenas modò aureas, sed ramenta etiam & massulas auri deferunt. Huiusmodi ψήγματα seu ramenta auri arenæ terræq́ permixta, à chrysoplytis artificibus, vt Budæus nominat, in Chrysoplysijs officinis lauando separãtur. Est & chrysulca aqua Budæo, qua ita lauant res inauratas, vt nihil depereat. De Ammochryso plura leges apud Georgium Fabricium in libello de Metallicis, capite de auro. ¶Inter Chrysolithos sunt & Melichrysi, veluti per aurum synce ro melle translucente, quas India mittit, quanquã ad iniuriam fragiles, Plinius 37.9. Fiunt & Leucochrysi (inq̃t ibidem inter Chrysolithos) interueniente candida vena. Leucopetalos candorẽ niuis ex auro distinguit, Idẽ.

Aurichalcum quoq; ab aureo colore nomen traxisse videri poterat, nisi ὀρείχαλκον scriberēt Græci, vetustiores etiam. Auripigmento verò, color aureus qui inde pingitur, quin nomē dederit, dubium non est. Cornu Ammonis & alij quidam lapides, armantur interdum ita, vt eorū arma ex auro vel orichalco polito plerunq; esse facta videantur, Agricola.

Argenti colorem imitatur Aspilates altera, Plinio. Androdamas (gemma) argenti nitorē habet vt adamas, quadrata, & semper tessellis similis, &c. Eadem sitan alia Argyrodamas, autores non explicant, Plinius 37.10.

Galaicos eidem Argyrodamanti similis est, paulò sordidior. & Atizoë argenteo nitore fulget, &c. Argentum viuum, quod Græci ὑδράργυρον & ἀργυροχύτον vocitant, omnibus notissimum est, λιθάργυρος, id est, spuma argenti, optima quam chrysitin vocant: secunda quam argyritin, Plinius.

nius. Argyrites colore argenti lapis est, habens stigmata aurea, Obscurus.

Pyriten in Cypro reperiri volunt, vnum argenteo colore, qui & argyritis à Democrito cognominari videtur: alterum aureo, Hermolaus. Dicitur & ἀργυρῖτις terra, è qua foditur argentum: & ἀργυρῖτις ψάμμος, id est, argentei coloris arena, nominat Dioscoridi libro 5. cap. 101. Et ἀργυρίτιδος φλέβος venæ argentariæ, ab Aristide.

Cæterùm vt superiùs in Auri mentione Ammochryson & ἄμμον, seu ψάμμον ἀργυρῖτιν differre monui: similiter circa Argentum, Magnetis ceu Ammochrysos fuerit, hoc est, corpus argento simile: Germani Katzensilber appellant, & Silberweyß: alij Glimmer/Talk. Mica verò, arenæ instar, ἀργυρῖτις ψάμμος: quæ itidem à Germanis Glimmer vel Katzensilber nominatur æquiuocè: cum Magnetidi veriùs hæc nomina quadrent: Mica verò cō posita à lapide aut arena nomine, me-

lius Steinglimmer vel Sandtglimmer diceretur. Constat Magnetis ex crustis vt lapis specularis, argentei nitoris: nec est friabilis, vt fossilium pleraque, sed fragilis cum in partes duas diuidi possit: Multa de ea diligẽter Ge. Agricola libro 5. de natura fossilium. Magneti (*Magnetidi lego, vt à Magnete lapide distinguã, etsi veteres non ita distinxisse puto,*) inquit idem ibidem, colore similis est mica, natura dissimilis. Etem̃ argẽtei est coloris, sed igni consumit̃. In lapidib⁹, marmoribus, arenis lucet, ita his agnata vt separari non possit.

Mica.

Ab ære, quod Græcis χαλκὸς est, denominatur chalcanthum, χάλκανθον, quasi æris floram dicas composito vocabulo: quod ex ære aut metallis æris efflorescere quodammodo videatur: vitriolum recentiores vocant, à quadam vitri similitudine, viridis præsertim: similiter enim pellucet. Germani vulgò Cupri aquam vocitant. Celsus atramentum sutorium interpretatur.

cui

cui cognata est chalcitis,χαλκῖτις,ἡ.q
ceu lapis quidam rubicundus est, ex
quo æs ipsum excoquit. A chalcan-
tho aūt plurimùm differt χαλκȣ̃ ἄνθος,
id est,æris flos,duobus nominibus ap
pellatus,vt norunt medici. Aeris co
lorem imitatur chalcites, teste Plinio
inter lapides,lib.37.cap.11.videtur au-
tem non alius lapis, quàm metallicus
ille,de quo iam dixi intelligendus: &
is siue χαλκίτης,ὁ.vt subaudiatur λίθος:
vel χαλκῖτις,ἡ.absolutè,aut γῆ aut συ-
πτηρία subaudiendo,dici posse.nam a-
pud Hippoc.legitur γῆ χαλκῖτις,id est
terra æraria, nec aliud q̃ chalcitidem
simpliciter dictā significat, teste Gale
no in Glossis:& χαλκῖτις συπτηρίη, pro
pro eadem simpliciter dicta Chalciti
de.Quanquā Plinius lib.35.cap.15. de
generibus Aluminis agens:Hoc quo-
que(inquit) fit ex lapide,ex quo & id
Chalcitin vocāt: vt sit sudor quidam
eius lapidis (nempe Chalcitidis) in
spumam coagulati.

¶ Balanitæ genus alterum, æris Corinthij colorem imitatur, vt Plinius tradit. Chalcophonos nigra est (gẽma,) sed illisa æris tinnitum reddit, tragœdis, vt suadent, gestanda, Plinius lib. 37. cap. 10. Sic & Pirnensi marmori simile Hanoberanum, lapidi pcussum, tinnitum reddit, vt obseruauit Agricola. In alpibus reperitur saxi fissilis genus rubicundum, quod mutua collisione laminarum in quas soluitur, sonũ argutũ æris propemodũ lædit. Alabastritæ aut Phengitæ genus è quo specularia fiant, & quod digito percussum vitri aut æris modo sonet, quale sit, iam suprà inter ea quæ ab igne denominantur dixi. Ostracias quoq; digitis percussus, tanquã olla sonitum edit, Agricola teste.

Chalcedonius apud veteres nullus est: quod moneo ne quis putet, hanc quoque gemmam ab ære dictam esse. Apocalypseos quidem cap. 21. inter gemmas xij. χαλκιδὼν numeratur, vbi Hie-

Hieronymus &Erasmus Rot.vertunt Calcedonium:sed Græca vox corrupta videtur,legendumq́ καρχηδόνιος, id est,Carchedonius : quæ species est Carbunculi gemmæ, Granati nomine hodie celebris, à Carchedone, id est, Carthagine, vrbe totius Africæ olim potentissima: à cuius opulentia Carchedonios fuisse vocatos, non quod circa Carthaginem inuenirentur, sed quòd à Pœnis negociatoribus Romã afferrentur, author est Plinius lib.37. cap.7.Hanc nostram sententiam non dubito,quin doctissimus quisq́ sit approbaturus: si quis tamen morosior Calcedonij vocabulum retinere velit,quoniam & Græce ferè in Apocalypsi ita scribatur, & hodie in multorum ore sit Calcedonius lapis:fruatur ille opinione sua:sed ita quoq́ χαλκηδόνιος in Græco legendum foret: & Latinè Chalcedonius, c.aspirato. Est autem Chalcedon vrbs Bithyniæ iuxta Bosphorum Thracium, ex oppo-

ſito Byzantij: à qua tamẽ ciuitate gẽmam vllam denominari veterum nemo tradidit, quod ſciã. Qui verò hodie neſcio quomodo Chalcedonij vulgò dicuntur, ad Onychem & Murrhinam veterum ab eruditis referuntur. Iaſpidẽ turbidam Chalcidia mittit, inquit Plinius. Chalcoſmaragdos è Cypro adfertur, turbida æreis venis, Plinius li.37.cap.5. ¶ Chalcolibanon, χαλκολίβανον in Sacris, Apocal. cap.1. dictio eſt compoſita ex ære & thure, vt quidam ſcribunt: aut fortè à Libano mõte. Suidas indicat eſſe genus electri, precioſius auro: Electrum autẽ eſſe ſui generis aurum, (χρυσίον ἀλλότυπον) conflariq́; ex vitro & lapide, (ὑέλῳ καὶ λιθείᾳ,) teſtans eius temperaturę fuiſſe menſam ſanctam magnę (vt ipſe vocat) Eccleſię. Videtur autem λιθείᾳ, nõ quemuis lapidem, ſed precioſum ſignificare, & fortè ex vitro ac gemmis quibuſdam pellucidis in vnum conflatis, genus hoc electri, aurum

aliter

aliter ὁμωνύμως dictum, cōficiebatur.

Adamantis ſpecies Cypria vocata, vergit in æreum colorem. Armatura lapidum quorundam, ferro aut æri polito ſimilis eſt. Orichalcum ſecundum Grammaticos eſt æs aurei coloris, quod in montibus inuenitur, vnde nomē traxit. At noſtrum orichalcum, artis, non naturæ opus eſt: nec ex vllis montibus aut fodinis eruitur, ſed genere quodam cadmiæ æs ita tingitur, vt aurum præ ſe ferat. Cicero tertio Officiorum: Si quis aurum vendens, inquit, orichalcum ſe putet vendere, indicétne ei vir bonus aurum illud eſſe? Tibia vincta orichalco, Horatius de Arte, prima & ſecunda correptis. Sunt qui Aurichalcum ſcribant, ---κνημῖδας ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ, Heſiodus in Clypeo Herculis. vbi interpres: Ὀρείχαλκος, τὸ λευκὸν χάλκωμα, ἐν ὄρεσι γὰρ εὑρίσκεται. ἄλλοι δέ φασιν ὀρείχαλκον εἶναι ὕλην τινὰ μεταλλικὴν, χαλκοῦ τιμιωτέραν.

Ferrum, Græcis eſt σίδηρος. Ferru go, rubigo ferri, ἰὸς σιδήρου. cuius color foris quidem, è fuſco ruffoq; mixtis ad cœruleum tendit. vnde ferrugineus color in hyacinthis & violis celebratus. hodie violaceum colorem vocant, vt quibuſdam placet. mihi paulò nigrior, vel cœruleo ſaturatior in hyacintho quàm in viola videtur: etſi apud Claudianum 2. de raptu Proſerpinæ legimus,

— — — dulci violas ferrugine pingit.

Proximus quidem, ſi non idem, color eſt, & à violis ianthinus, ab hyacinthis (quos Vergilius ferrugineos cognominat, Hyacinthinus dicitur. Sunt q eundem caſtaneæ colorem faciunt, (vulgò Keſtenenbraun / Nägelefarb,) q tamen paulò plus ruffi, minùs autem cærulei habere videtur. Raſæ verò fer ruginis color alius eſt, & nigredine re miſſa ruffeſcit magis, vt xerampeli nus. Σιδηρίτης dicitur aut cognomi natur potiùs terra vbi fodit, vel è qua

coquitu

coquitur ferrum. Magnes quoque, Heraclius vel Herculeus lapis aliter dictus, (quod nomen tamē etiam Coticulæ aliqui tribuunt,) Siderites (Plinio etiam teste) meritò vocatur. nam ferrum facie ac pondere naturaq; repræsentat, & eiusdem scobem particulásque minores, vt acus, annulos, summa cum admiratione ad se trahit.

Orites globosa, (aliâs glebosa, meliùs) specie, à quibusdam & Siderites vocatur, ignem non sentiens. Plinius lib.37.cap.10. Eiusdem verò libri cap. 4. Adamantis (inquit) duritia inenarrabilis est, simulq; ignium victrix natura, & nunq̄ incalescens. Huius species Cypria vocata, vergit in æreū colorē: post hūc est Siderites, ferrei splē doris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilis. nam & ictibus frangitur, & alio Adamāte pforari potest, quod & Cyprio euenit: breuiterq; vt degeneres, nominis tantùm autoritatē habent. Sic ille. vnde Oriten, & Sideri-

ten, Adamantum generis esse aliquis conijciat: sed cū capite decimo ignibus hanc gemmam (Sideriten) cedere neget: quarto, optimo Adamâti solùm id tribuit, sicut & inuictam ad ictus vim: sideritem degenerem ictib⁹ frangi ait, vnde & ignibus eundem cedere verisimile fuerit: si modò non omnis adamas cedit, eatenus saltem vt incalescat. Orpheus inter lapides theriacos, vt ita dicam, id est, serpentium morsibus resistentes, Ostriten numerat, ὀστρίτην, si modò rectè legitur in lēmate simul & carmine:

Νῦν δὲ καὶ ὀστρίτην οἴνῳ λίθον ἐντρίψαντας.

Fortè autem ὀρίτην legendum, vel ὀρείτην, aut ὀρίτην, propter carmē. Inferius enim legimus,

Τοῖον γαῖα βροτοῖσιν ἀρηγόνα τίκτεν ὀρείτην.

[aliâs, ὀφείτην, quod non probo.]

Eundē verò & Sideriten nominat: & lapidem facit subasperū, nigricantē, densum, solidū, circundantib. eum vndiq; fibris quibusdam rugosis.

Ἀμφὶ

Ἀμφὶ δέ μιν κύκλῳ περί τ' ἀμφί τε πάντοθεν ἶνες
Ἴκελοι ῥυτίδεσσιν ὑπὸ γράβδην τανύονται.

Agricola hæc nó considerauit, nec alius quod sciam. Cauēdum aūt nec-vbi Magnes & Adamas, cum vterque Siderites dicatur, cōfundantur: quod fortè fecit Plinius cum Oriten globosa specie esse tradit, quod cóuenit Magneti seu Magnetidi: & ignē nó sentire, quod Adamāti tribuit. Orphei certè Orites Magnetidi potiùs q̃ Adamāti cognatus fuerit, cum intra corpus sumatur cótra serpentiū morsus: Adamas autē veneni rationē habeat intrò sumptus: Quin & tritū è vino bibi iubet, cū Adamas nó teratur: & in ignē proijci, vt odore suo serpentes fuget: Adamas autem ignibus inuictus, nullum proculdubio halitum odorémve emittet. Obijci potest, Orpheum de Magnete statim antea egisse: vt hic Magnes esse non posit. Respondeo, De Magnete poëtam priùs

egiſſe vltimo loco inter lapides dijs gratos & ſacrificijs adhibendos: Oriten verò, non ipſum Magnetem ſimpliciter, ſed eius ſpeciem, primum facere inter illos qui morſibus venenatis aduerſentur. De fibris illis rugarũ ſimilibus, quæ lapidem vndiquaque ambiant, quærendum. Sunt autẽ fortè nihil quàm lineę quædam aut ſtrię, quales in Schiſto lapide viſuntur: qui ſpecies eſt hæmatitæ, vt hæmatites Magnetis, (vnde & Hæmatites Magnes pro Hęmatite ſimpliciter à Plinio dicitur,) etſi nõ eâdem attrahendi ferri natura præditus. Quod ad nomen ipſum, Magnes à Latinis ſcribitur, Plinio & alijs: à Græcis ferè *μαγνῆτις, ἡ*, (*ἣ μαγνῆτις τε καὶ ἡρακλεία καλουμένη*, Galenus lib. 9. Simpliciũ.) vt ſubaudiatur *λίθος*, ab Orpheo etiam *μάγνησσα*. A Magneſia enim vrbis nomine, (quarũ altera Macedoniæ, altera Aſiæ eſt: ab vtraq; autem hunc lapidem mitti Plinius è Sotaco repetit,) Magnetes vel

Magne-

Magnesij populi dicuntur, masc. genere. nam & regio ipsa Macedoniæ Magnesia vocatur. μαγνῆτις verò & μάγνησσα, gẽtilia fœminini generis sunt. Longè verò alia est Magnetis illa lapidi speculari similis, de qua scripsi suprá. Libuit & picturam Magnetis hîc addere, quæ cũ per se rectè exprimi nõ posset, ferri scobem qua trahit, ab eo hærentem expressi, sicuti & acum, vt ferrum esse intelligeretur.

Redeo ad nomen ὀστρίτης: quod etsi iam dicto Orphei loco malè pro ὀρίτης mihi positum videtur, & ipsum tamen lapidis ostreo similis nomen esse non negârim: vt ab Ostreo deriuetur ὀστρεΐτης, syllabis quatuor: vel ὀστρείτης tribus, carminis gratia. Nec tamẽ hunc esse putârim Philoginon (*vbi for*

te phloginon legendum à colore flammeo : aut philogynon per y.in penult.) dictum aliter gemmam, quam & Chrysiten vocant, inquit Plinius, ostreæ Atticæ assimulatam in Aegypto. vbi ochræ, non ostreæ legendum censeo, vt suprà etiã monui. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere, Plinius: quem in hoc deceptum dixerim, quòd ostracum pro ostreo accepisse videatur: cum & res sint diuersæ, & qui denominantur ab vtraq; lapides, plurimũ differant. Ab ostraco enim, id est, testa figulina (cui quidem etiam testæ concharum & turbinatorum in mari animantium comparantur. quæ ab hoc ipso etiam ὀστρακόδερμα generali vocabulo, & ὄστρεια per ει diphthongũ in penultima, appellantur: ὄστρεα enim eorum species vna sunt, per ε. nudum in penult.) ostracias vel ostracites deriuat: quæ duo nomina legunt apud Plin. lib. 37. ca. 10. Ostracias siue ostracites (inqt) est testacea, durior: altera

Acha-

Achatæ similis, nisi ꝙ Achates politu ra pinguescit: duriori tanta inest vis, vt aliæ gēmæ scalpant fragmētis eius. Idē lib.36. Ostracitæ similitudinē testę habēt: vsus eorū pro pumice ad læuigandā cutē. Agricola Ostraciten Germanicè interpretatr̄, Topffstein: Ostraciam alterā verò, Lursaffyr. quo nomine mihi ostensa est gemma saturatissimi Indici colore: qui ostendebat gemmarius magni precij esse dicebat, præ duram, ita vt alias gemmas incideret. maioris autem precij esse in eo genere, cui aurei coloris aliquid mixtum esset. Germanicum nomen, à Lynce an aliunde ei factum sit, nescio: cum Lyncurio quidem nihil ei commune video. Ex Ostracite (inquit idem) natura in Hildeshemio tractu inter antrū & charadrā, facit Hæmatiten, ars ex Magnete. vtraqꝫ vrēdo. Et alibi: Ad cutē læuigādā & pilos amouēdos cóuenit ostracites, ita dictus ꝙ testæ similis sit. Eū iuniores Græci λιθόστρεον

videntur nominasse, vt ab ostracorũ testis distinguerent: veteres & Ceramiten, cum testæ habet colorem: & cheramidé, maximè cum eum cœruleæ bullæ cingunt Ex crustis constat: facileq́; findi potest. digitis percussus, tanquam olla sonitum edit. Hodie reperitur in Hildeshemio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubẽs. Eum tractum, vt dixi, quondam arsisse, multa indicant. Exiccat ostracites, & astringit, &c. Quod ad remedia quidem fortè non multùm interest Ostraciten testis similem, & Ostreiten lapidem similem ostreis confundi. Cęterùm vt ostreorum quæ propriè sic dicuntur testa superficiem valdè asperam & inæqualem habet, vt ea ratione pumicis vicaria esse posit, sic & Ostracites vel Ostreites potiùs lapis. [De ostracodermis quidem varijs in lapides conuersis, infrà suo loco dicemus.] Ostraciæ alteri translucida viriditas est mixta nigrore. Eius fragmẽtis

tis quidam nostris etiam temporibus alias gemmas scalpunt, Agricola. A Siderite prædicto vtroq; differre vide- Siderites.
tur is cuius similiter lib. 37. cap. 10. meminit Plinius, his verbis: Siderites ferro similis, & litigio illata discordias facit: quæq; nascitur in Aethiopia Sideropœcilos ex ea fit, variãtibus guttis. Pyriten quoq; (inquit Hermolaus Barbarus) sunt qui Sideriten vocitent. Siderites deniq; alius, idem qui Basaltes videtur Agricolæ initio libri 6. de nat. foss. vbi paruas quosdam lapides, gẽmis ferè adnumeratos, à magnis quibusdã sola magnitudine differre scribit. ¶ Idæi dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanũ exprimunt, Plinius. Basaltes ferrum colore & duritie æmulatur: vnde & nomen inuenit, vt Capite 1. ostendi. Asbestos in Arcadiæ montibus nascit̃, coloris ferrei, Plinius. Machæra lapis ferro similis, proximo capite mox dicetur. Armatura quorundam la-

pidum dicta, similitudinem gerit ferri aut æris.

Postremò à plumbo, quod Græcis μόλυβδος est, nominatur lapis plumbarius: plumbago, quæ Græcis μολύβδαινα est, & alio nomine Galena. itẽ Lithargyri, id est, Argenti spumæ species tertia ac vilissima, ab eodem Molybditis cognominatur. Lapidis è quo plumbum candidum fit, colore est quæ dicitur Lupi spuma, Agricola. ¶ Hæmatiten quarti generis, coctum, Miltiten vocari Sotacus tradit.

Boleniæ nimbo inueniuntur glebę similitudine, Plinius.

DE FOSSILIBVS REBVS *quæ natura similes sunt rei alicui artificiosæ, ordine literarum.* *Caput V.*

ARmatura. Ea quam metallici vocant Armaturam, (inquit Agrico-

gricola: ein Harnisch Germanicè,) q̃ ferri politi aut æris similitudinem gerat. at neutrum metallum non modò est; sed ne tantillum quidem illius ex eo potest confici. verùm est veluti naturæ rudimentum ea metalla facere discentis. Lapis verò qui tandem fuerit hac armatura indutus, Hoplites Græcè dici potest. Armari autem solet saxum scissile: vnde interdum alterum venæ latus ad longitudinem sex pedum, aut ampliùs, ferri politi modo splendescit. Similiter cornu Ammonis & alij lapides armantur: sed eorum arma ex auro vel orichalco polito plerunque videntur esse facta. Hoplites

Μάχαιρα, id est, culter vel gladius dictus lapis, reperitur in Berecynthio monte Phrygiæ, ferro similis: quem si quis inuenerit quo tempore mysteria Matris deûm peraguntur, in furorem incipere fertur, Plutarchus in libro de fluuijs.

Essedorum & staticulorum speciem Achatæ aliquando reddunt, Plin.

Molæ figurã repræsentat lapis molaris Vulsinijs inuentus, Agricola.

Ollæ alicubi effodiuntur, natiuæ, molles in terra, foris lapidescunt, vt Ge. Agricola tradit: & Germanicè interpretatur Erdtöpff: sicuti Ostracitē Topffstein. Nonnullis in locis Germaniæ effodiuntur etiam vrnæ fictiles, in quibus cineres mortuorum cõbustorum conditi fuerãt, antequam religio Christiana recepta fuerat, eas imperitum vulgus intra terrã esse natas sibi persuadet, Idem.

Pani similis est lapis rotundus: quē Dæmonis panem nominãt prope Roteuillam Heluetijs finitimũ oppidũ.

Patinæ in modum excauati. Plinius dicit Hephæstiten in Coryco natum speculi naturam habere in reddēdis imaginibus, quanquam rutilum. Nomen ex eo inuenit, quòd in Solem additus (*positus*) aridam materiam accen-

Hephæstites.

cen-

cendat, non aliter ac speculum concauum sulfurata, stramina, sarmenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiunt Hildeshemi in fossa mœniorum, qua spectat Septentriones. in modum verò patinæ excauati sunt, & aurea armatura rutilant. quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios obuersi aridam materiam accendunt, Agricola.

In Rotæ figuram formãtur Trochitæ ab ea ipsa dicti. De quo idem Agricola: Cum lapide Iudaico (inquit) cognationem habet Trochites. Etenim cum ei natura dederit tympani figuram, eius pars rotunda læuis est, vtraque verò lata habet quendam quasi modulum, (modiolum:) à quo vndique radij ad extimam orbis partem, quæ ipsis est loco canthorum, procedunt ita eminentes, vt striæ fiant. Multùm variant quantitate: sed minimus adeò paruus est, vt maximus decuplò maior sit. Maximus verò est latus digi

tum transuersum: crassus tertiam eius dem partem, aut ampliùs. Differt colore. nam aut cinereus est, aut nigricat, aut luteus est. sed is magis ꝓpter contagionem terræ talis esse solet. intus enim cæteris candidior. Omnis fractus lapidis Iudaici instar læuis est, & nitet. Frangitur autẽ similiter vt ille, in longum, latum, obliquum. In acetum impositus, vt Astroites, bullas agit: atq; etiam reperitur interdum q se tanquam Astroites moueat de loco. At ex trochitis nondum separatis constat Entrochos: modò ex binis, modò ex ternis, modò ex quaternis, nũc verò ex pluribus: viceni enim sic inueniuntur coniuncti. Eius duæ sunt species: aut enim æqualiter teres est, aut teres quidem, sed pars eius media tumet, vtrũque caput strictius est. Cuius autem trochitæ radios habent eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur: at cuius humiles, carent

Entrochos.

rent cingulo, totiq; læues sunt. Trochitæ verò sic coniunguntur, vt vnius radij ingrediãtur in alterius strias. En trochi quidem tumidi trochitæ, plerunq; humiles admodum habent radios. quin sępenumero lapis informis reperitur vnà cum trochite & entrocho, rotæ in se continens figurã: quæ in eo quasi quædam radix, trochitis iam abruptis, remansit. Hos autem lapides gignit Saxonia ad Hildesheimũ vltra montem Mauricij, in commissuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinosa, &c. Hæc Agricola: qui Trochiten interpretatur Spangen oder Rederstein. Ego quem à viro quodã nobili accepi, sequenti pagina expressũ apponã: tũ singularẽ, tũ ternos iũctos. Lapis est fuscus, satis durus, in medio centrũ habet cũ leui iudicio modioli: in circuitu radij eminẽtes apparẽt, interuallis medijs cauis. si cohærẽtes separes, singulis vtrinq; veluti sigillo impressa rotę species videt:

vt Rotæ ſigillum non ineptè hic lapis vocari queat. Figura autem eius hæc eſt.

Belemnites Sagittæ (quæ βέλεμνον Græcis dicitur) effigiẽ repræſentat. quare Saxones eum vocabulo ex ephialte & ſagitta cõpoſito (Alpfeſſcht/ Alpſchoß,) nominant: potumq; contra eiuſmodi ſuppreſsiones & noctis ludibria valere dicunt, ac faſcinationibus occurrere. hunc lapidem hodie quidam medici pro lyncurio habent & vtuntur, qui ex vrina Lyncis non cõcreuit: nec enim vllum tale fuit Lyncurium. ſed veteres ſcriptores ſuccinum, vt dixi, ſic appellarunt, quòd ipſis opinione perſuaſum eſſet ex vrina lyncis fieri. Si quis tamen vnquam Græcorum Lyncurium, quod nõ eſt

Lyncuriũ.

ſe

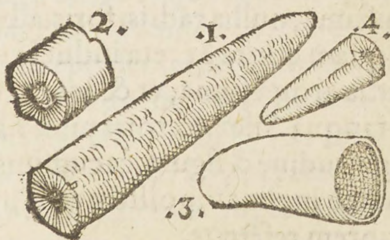
ſet Succinum, vidit, hos belemnitas, opinor, vidit. nam ex eis quidam ſuccini Falerni habent colorem, & pellucent: quidam paleas aliasq́ res minutas, tanquam Succinũ ad ſe alliciunt. reperitur autem belemnites in pluribus Germaniæ locis. Belemnites eſt aut cinereus, aut candicans, aut in rubro niger, qui omnes inueniuntur Hildesheimi: aut Succini Falerni colore, vt Pruſsicus & Pomeranicus. vſtus vel candidus fit, vel in candido cinereus. vterque reperitur inter vrbem Hildesheimum & arcem Marieburgum in marmore antri, quod à nanis appellant, ad ſiniſtram. nam locũ illum quondam arſiſſe alia multa, præter huius lapidis odorem, indicant. quin aurea armatura non modò belemnitem Hildesheimi in foſſa mœniorum generatum ortu, ſed eius etiã radicem conueſtit extrinſecus: quæ armatura ſine arte mirificè nitet, atq;

imaginem instar speculi reddit. belẽnitæ autem si confricentur, ex eis quidam olent cornu bouis limatum aut vstum, vt Hildesheimi in marmoris eiusdem odoris commissuris nati: aliqui sine odore sunt, vt reliqui. diuersa verò est ipsis magnitudo. cum enĩ maximis esse soleat digiti longitudo & crassitudo, Hildesheimijs in fossa mœniorum, quà spectat ad Septentriones, repertis, est interdum sesquipedis longitudo, brachij crassitudo. at figura omnibus est sagittæ ex ampla radice deficientis in tenuissimam aciem: omnibus à natura inest quædã quasi rima, qua fit ut faciliùs in longitudinem diffindantur, sed ea pellucidis magis quàm cæteris est cõspicua. eadem interdum aurea armatura vestitur intus. in alijs præterea inest terra, in alijs arena, in alijs lapis, qui non ipse solum vt Belemnitæ in conum acutum est turbinatus, sed etiam are-

na

na & terra. verùm lapis quem continet Belemnites aurei coloris armatura tectus, plerunque constat ex crustis, tanquam membranis quibusdã primo latis, mox magis ac magis strictis. quoniam verò Belemnitæ exiccant, Prussicis & Pomeranicis chirurgi curant vulnera: ijsdem medici, & Saxones suis, non aliter ac lapide Iudaico frangunt calculos. Hæc Agricola.

Belemnitæ icones hîc positas, secundum numeros deinceps enarrabimus.

1. Belemnites, vel Dactylus Idæus, maior: ſic dictus à figura ſagittæ: vnde & Germani quidã Alpſchoß, hoc eſt, ſagittam Incubi appellant. Nigricat, & radios à centro diffundit, vt apparet: ſolidus, excepta baſi: ſicut etiam cornua animalium aliquouſq; caua ſunt, inde ſolida. Accedunt autem odore quoque ad cornu vel os vſtum, aut felium ferè vrinã. Subſtantia friabilis ferè eſt, colore nigricat. Quidam ex eis fracti fuiſſe videntur, & rurſus ſponte coagulati.

2. Eiuſdem baſis cõcaua in medio, terram vel lutum continens.

3. Eiuſdẽ alia ſpecies, intus atra & læuiſsima, nullis radijs, foris albicãs, tanquam cruſta è creta inducta: ſubſtantia ei duriſsima, vt & ignem emittat tanquã Silex. fœtoris nihil habet, magnitudine & figura, cacuminis etiã modicè inclinati, pollicis articulũ ſuperiorem referens.

4. Belẽnitæ radiati ſpecies minor,

linea

linea per medium diuisa, & ad lucem perspicua: minus nigra, è fusca candicans, vel etiam subrufsa, obscuriùs radiata: nec ita fœtida: quã multi pharmacopolæ habent pro lapide Lyncis: eam præsertim speciem, quæ parte altera pellucet, & subrufsi coloris est, lineã mediam secundum longitudinẽ diuidente. Hic in Borussia prope Regiomontem magna copia ex monte effoditur, à veteribus ob perspicuitatem, vt Io. Kentmanus ad me scripsit, Lyncurius appellatus. Sagittæ nomine Italos audio, non Belemnitem nostrum, sed Glossopetram nuncupare, vulgò Saëta: in qua quidem non totum sagittæ telum, sed mucro ferreus tantùm repræsentatur, cum suis barbulis, vt ita vocem, quas Græci ἀκίδας vocant. has enim aliqui ὄγκους τοῦ βέλους καὶ πώγωνας apud Hippocratem interpretantur: (Galenus simpliciter ferrũ teli:) ego non ὄγκους, sed ὀγκίνους, (id est, vncos) legerim. βέλους δ' ἀκίδων ὄγκοι

καὶ πώγωνες καλοῦνται, Pollux. ſed alibi meliùs: καὶ τῆς ἀκίδος ὄγκινοι μὲν· οἱ πρὸς τῷ καλάμῳ. Lapis Belemnites omnis plerunq; conſtat cortice, & parte interiore ceu carne: nonnullis etiã medulla ineſt mollior. Germani quidam hunc lapidem vocãt Luchßſtein, id eſt, Lyncis lapidem: [etſi pharmacopolæ quidam, non quamuis huius ſpeciem, vt dixi, ſed minorem, ſubruffam, & aliqua ex parte pellucentem, pro Lynceo lapide vſurpant:] alij Schoßſtein, à ſimilitudine teli qđ ſchoß vocamus, vnde etiam ad vulnera prodeſſe conijciũnt, & ad pleurit dem, quæ veluti telum quoddam internum vno in loco pũgit & affli git, tanquam ex ipſis rerum formis a figuris vſum earum & remedia indi cante natura. Alij Rappenſtein, id eſt Coracian aut Coruinum lapidem, ſi ue à colore nigro, quo ſpecies eiu quædam colorantur: ſiue, vt quidar nugantur, à coruini veretri ſimilitu

dini

dine. Adrenum calculos in Hispania eius vsum esse accepi. vstus quidem videretur mihi vtilior, saxifraga præsertim & alijs admixtis: aut potiùs liquor, in quo macerata hæc fuerint, colatus. Dentes etiam vstus expurgat: posset autem odoris gratia aliquid iridis misceri. Malleo percussus, per transuersum plerunque frangitur, & graue olet intus vt dictum est: & ne vstus quidem virus illud deponit. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, vstum insflent. Audio & ad vitrum nescio quem eius vsum esse, & Alabandicum nescio quàm rectè appellari. Reperitur circa Siblingam pagum, qui Scaphusia Heluetico oppido, itinere duarum horarum distat: & in vicinia, supra Hallouiam, & iuxta Aezingam, in agris asperis, lapidosis, & soli rubentis, ni fallor. aliquando etiam in aruis, vbi franguntur aratris. Integros etiam reperiri aiunt, fusi quadā

ſeu rhombi oblongi vtrinq; mucro-
nati ſpecie, aut pyramidis potius du-
plicis iunctis inuicem baſibus, mucro
nibus autem oppoſitis. Sed tales vide
re nondum mihi contigit. Is qui ter
tio loco pictus à nobis exhibitus eſt,
præ cæteris videtur dactyli Idęi nomi
ne dignus, à dactyli, id eſt, digiti, pol-
licis præſertim, humani ſimilitudine.
nam & craſsitudine ferè pollicis eſt,
& in terete figura latiuſculus ad late-
ra, & obtuſior in extremo: & inſtar
pollicis porrecti in ſummo inclina-
tur modicè in obliquum: & cute can
dida veſtitur. Idæi Dactyli, inquit Pli-
nius, in Creta ferreo colore pollicem
humanum exprimunt. Ferreus quidé,
ſi pro nigro accipiatur, his etiam ma-
gis conuenerit: ſicuti & durities ferri.
Idæi autem ab Ida Cretæ monte dicti
videntur: in quo nimirum naſcuntur:
à cuius montis, aut alterius fortè co-
gnominis iuxta Ilium nomine, naſcé-
tes in eo, aut etiam in alijs, ſed altiſsi-
mis

mis tãtùm, quales sunt Alpes nostræ, medici veteres Græci Idæas quasdam plantas cognominarunt. Ab eodem quidem Cretæ monte, Corybantes etiam olim similiter Dactyli Idæi dicti sunt. hos Iouem nutriuisse fabulãtur: & ne vagitu puer proderetur, nouo lusus genere excogitato, clypeolis æneis inter se concursantes, æris tinnitu & numerosi pedis compositione, qui dactylus inde dictus est, Saturnũ fefellerunt. Petrus Bellonius Singularium suorum lib. 1. cap. 15. tradit hũc lapidem, Dactylum Idæum seu Belemniten (non enim distinguit) in monte diui Iohannis dicto prope Lucemburgum oppidum nasci tanta copia, vt cum Gallorum rex Franciscus munimentum eo in monte extrui iussisset, fossores cum tres passus profunditatis exegissent, nihil vberius his lapidibus inuenerint. eosdemq; falso lapidum Lyncis nomine pharmacopœis diuendi. Pæoniam tum alijs nomi-

nibus diuersis, tum Dactylum Idæum quoque olim vocatam obseruauimus: ab eo nimirum, quòd Pæoniæ fœminæ radices, bulbosæ ferè seu nodosæ, & huic lapidi figuræ similes, sicut & Hastulæ regiæ radices, nasci soleant. In horum lapidum genere maximum aliqui Ceraunitē vocant, vti suprà etiam monui: ego Plinij Astrapiam esse puto. Vnum ex eis depictum diligentissimus Kentmanus ad me misit, nouem digitos longum, diametro in basi (quæ radijs distinguitur) duorū pollicum, colore fusco in cinereo: his verbis adscriptis: Hic maior lapis, vulgò Ceraunites vocatur: sed malé. nam Hildeshemi in fossa circum mœnia reperitur: & alterius lapidis reíve attritu, vt cornu vstulatum olet. sed alij ibidem inueniuntur odoris expertes. Idem Geppingæ in ducatu Vvirtembergensi, quatuor miliaribus à Tubinga, in magna copia ex agris inter

aran-

arandum eruitur. Differentiæ eius plures sunt. Inuenitur enim cinereus, qui olet vt cornu bouis vstum: Alius cinereus, qui non olet, lapidem in se continens: Alius eiusdem coloris, sine odore, terram continens: Pel lucidus: Albus: Niger radiatus: Cineraceus & lucidus, quem audio in Italia nonnullos Pnigitin, (nescio quàm rectè,) & lapidem Alabandicum nominare. Ego in arce prope Roteuillam apud baronẽ Vvilhelmum Vvernerum, lapidem Belemnitæ similem vidi, pedalem ferè, non radiatum: in cuius superficie animalcula quædã, vt lacerti, eminebant. Cum Dactylo Idæo similitudinem aliquam habet lapis, quem Steatitæ nomine infrà exhibebo, arte fortassis ita sectus: vnicum enim vidi.

Androdamas argenti nitorem habet, vt Adamas, quadrata, & semper Tessellis similis, Plinius. Sic & Pyritæ quidam.

A Testæ figlinę similitudine Ceramites, κεραμίτης, lapis à Græcis dictus videtur: sicut & Ostracites: quem tamẽ Plinius pro Ostreite (id est, Ostreo conchæ marinæ priuatim dictæ, simili lapide, aut Ostreo ipso in lapidem conuerso,) accepit: vt pluribus suprà Cap. 4. in Sideritæ lapidis mentione indicaui. Ceramites eadem esset quã Ostraciten vocant, nisi quòd hãc cœruleæ interdum bullæ cingunt, Plinius: qui Cadmiæ etiam speciem Ostracitin vocat, totam nigram, & cæterarum sordidissimam. Κέραμος Græca dictio testam vel tegulam significans, ad Germanicum Scherb accedit: & κ. literam Græci quidam, tanquam Sch. proferunt. Plinij quidam codices habent Cheramides, ego Ceramites vel Ceramoides (κεραμοειδὴς) legerim: vt pro Cepionide, κηποειδῆ in eodem.

Tigni erecti similitudinẽ habet Basaltes Misenus & Syenites: Trabis (*trãsuer-*

uersæ) saxa in Hildesheimio, Agricola. Vide infrà cap.10.

Vitrea specie nascitur gemma Belus dicta in Arbelis, nucis iuglandis magnitudine, Plinius.

DE REBVS ARTIFICIOsis seu arte factis, ex metallis, lapidibus ac gemmis. Cap. VI.

DE rebus fossilibus quæ natura similes sint rei alicui artificiosę, præcedenti capite dictum est: in hoc verò de artis operibus quæ ab homine fiunt ex metallo, lapide, aut gemma dicemus: sed paucis duntaxat, & speciminis gratia: omnia enim persequi nimis prolixum foret. Sequemur autem hîc quoq; literarum ordinem.

A. Ad ædificia & structuras lautiores adhibetur Marmora diuersa, pręcipuè ad columnas, & incrustandos parietes, & sepulchra, &c. Marmora (inquit Agricola) non habent singu-

laria nomina : sed vel ex coloribus qui eis insident, vel ex regionibus in quibus nascuntur, nominantur. De Alabastrite, quod nomen suum seruat in plerisq; linguis, Latina, Græca, Germanica, alijs, (sicut & ipsum commune Marmoris nomen) nonnihil diximus suprà : item de Basalte. Marmor in metallis repertum Agricola Spat interpretatur. Aedificijs etiam alij lapides, saxa, calx & arena necessaria sunt: de quorum singulis multa Vitruuius, & Plinius. Gemmæ etiam ad eam aliquando magnitudinem perueniunt, vt pro saxis aut marmoribus ferè, ædibus sacris præcipuè ornandis accedant. Harum enim parietes Iaspide incrustatas vidit Erasmus Stella. Iaspide (inquit idem) multùm nobilitatur nostra Cygnea Tubantinorum, vbi tanta copia eruitur, vt ædificijs publicis (rudi tamen forma) à veteribus sit inclusa. Et rursus: Iuba author est Smaragdum, quã Cho

lam

lam vocant, ædificijs includi: idq́ʒ videmus in plerisq́ʒ Germaniæ templis. nam & illic in argenteis metallis inueniuntur. Pseudosmaragdi Theophrastus meminit: Eius fortè generis est, qui in Bohemia Pragæ in diui Viti sacello conspicitur, parietibus illic ex eo incrustatis. Alabastra siue pyxides vnguentariæ fiunt ex Alabastrite & Lygdino, iam inde à vetustis tẽporibus, Agricola.

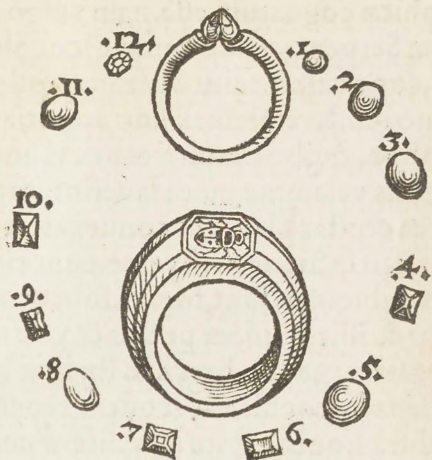
Annuli. Annulorũ alij sine gẽma fiunt ex quouis metallo. alijs, aureis præsertim, gẽma includitur in ea quã fundũ (Græci σφενδόνην similiter, vel πύελον, πυελίδα, σφραγιδοφυλάκιον,) vocant. eaq́ʒ vel figurã habet aliquã, vel nullam. figurarũ autẽ aliæ cauæ sunt: aliæ extant, quas ectypas, ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς εἶναι ἢ ἐξέχειν τὸν τύπον appellant. Et quia gẽmas aut sculpturas ectypas apud authores aliquando legimus, paulò plura de his dicamus. Seneca de beneficijs libro 4. Paulus, inquit, Præto-

rius in conuiuio quodam Tiberij Cæsaris habens imaginem ectypa & eminente gemma. Vnde liquidò apparet ectypon dici, cuius figura prominet, ideoq́; manifestior est: τὸ κατ' ἐξοχὴν τετυπωμένον. quare etiam Grammatici Græci ἐκτυπώτερον interpretant φανερώτερον. Solent autem ferè plastarum, aliorumq́; artificum, primæ imagines seu exēplaria, οἱ τύποι, τὰ πρωτότυπα, αἱ σφραγῖδες, cauæ effingi scalpíve: ab ijs verò impreſsis in molliorē aliquā & cedentem materiam imagines (εἰκόνες, ἀπεικάσματα, ἐκσφραγίσματα, ἐκμαγεῖα, ἐκμάγματα,) expressæ, extantesq́; redduntur, quæ protypas seu prototypos suas ideas, (τὰς πρὸ τῶν πολλῶν, vt Platonicè loquar,) omnino imitant, vnde & imagines dictæ, & referunt. Sic & in annulis signatorijs figura caua, τὸ πρότυπον est: cera verò signata, ἔκτυπον σχῆμα. Plastæ ad suos typos, argilla, gypso, & alijs vtuntur. Gemmarij verò seu scalptores gemmarū,
οἱ λιθο-

οἱ λιθογλύφοι, gemmas minùs duras ad hoc deligunt: vt quas Germani vulgò à leni mollitie puto, Speckſtein appellant, & Gammenhü. ſed aliter Agricola: Lapidis (inquit) quem, quia eius color candidus, pinguior videtur eſſe, Germani ex lardo nominauerunt, (quidam vocant Gemmā huiā, limes albus diſtinguit modò nigram, modò cineream materiam. Eius pars potiſsimùm candida latior, & Sarda, noſtris tēporibus omnium maximè aptantur ad ectypas ſcalpturas. Natura quidem totum huius lapidis corpus viciſsitudine quadam nigroris & candoris ornauit. Eraſmus Stella Gémohuidas nominans, eaſdem veterū Pæantides non rectè facit. De eis etiā ſunt Meſomelæ (*Meſomelanes, aut fœminino genere Meſomelænæ*) nigra vena quē libet colorem ſecante per medium. Vidi albicantes inſculpta facie humana, ad magnitudinem & figuram denarij. Sic ille.

Annulis ſequenti pagina adiungẽmus figuram, qua annuli duo, & gemmæ in circuitu duodecim repræſentantur. Annulus minor gemmam cótinet Adamantem. Maior totus Electro cóſtat, eóque Falerno, ſiue Chryſelectro, id eſt, aurei & pellucentis coloris, in quo animalculum quod in hortis reperitur cimicum ſpecie, rubro nigroq́ꝫ colore diſtinctum, natura inhæſit. artifex maſſula tornata animalculo palę locum dedit. Hunc dono mihi miſit è Polonia Antonius Snebergerus meus. Gemmæ in circuitu duodecim è nobilium numero ſunt, quæ annulis includi ſolent: quas licebit duodecim Gemmarum in Pectorali ſiue Oraculo ſummi Pontificis in Vetere Teſtamento nominibus appellare, & ſuum cuique colorem addere: ſicut nos in Corollario ad Epiphanij de Gemmis libellum monuimus.

An-

Annulus cum Callimo lapillo, duplici facie humana insigni, infrà ponetur cap.11.

C. Capulis cultrorum & enchiridiorum aptãtur Crystalli, Iaspides, & aliæ forsan gemmæ.

Cochlearia fiunt è Succino perquã elegantia. Item ex marmore Zeblicio, (vt Agricola nominat ab oppido Misenæ iuxta quod effodit̃: videt̃ aũt

Ophitæ cognatum eſſe. nam vulgò etiam Serpentariã nominant,) cochlearia, & pocula faciunt Miſeni: quòd veneno reſiſtere perſuaſi ſint: atq; etiam globos, quibus mulieres ſiccãt linea capitis velamina, cũ ea lauerint: præterea cruſtas planas & conuexas, quibus calefactis noſtri hyeme, cum in lecto cubiculari ſunt, frigida fouent mẽbra: & illis quidem pectus & ventrẽ: his latera, pedes, brachia. Ex hoc lapide facti cochlearis iconem reperies infrà hoc in capite in V. litera cum Vaſis.

Corollæ precariæ figuram torqui ſimilem, infrà in O. litera poſui.

Corpus metallicum, montis quadam ſpecie, ex omni variorum metallorum & lapidum genere, ab artifice aliquo, maltha ſeu lithocolla tenaci, ſumma induſtria coagmentato, additis etiam ex argento inſtrumentis quibuſdam fodinarum, & Metallicorũ, hoc eſt, in fodinis laborantium operarum,

rarũ,imaginibus aliquot ſparſim, res admiratione & contemplatione digna, confici poteſt. Quale pulcherrimum & maximè varium, Ge. Fabriciũ illuſtris Scholæ Rectorem Miſenę, virum multifaria doctrina conſummatum, habere audio. quale etiam mihi is idem ex omnibus ferè foſsilium rerum Ioachimicæ vallis differẽtijs, ſua & clariſsimi apud Fribergenſes Senatoris Valentini Grauij liberalitate ante annos aliquot fieri curauit. Quæ mihi ſanè prima ferè & primaria, vt aliquid temporis ſtudijq́ ſucciſiui in his rebus cognoſcendis ponerem, occaſio extitit.

Cos. Cautes & Cotes in plurali numero ferè, ſunt ſaxa dura & aſpera. Cos in ſingulari, lapis quo cultri & alia ferramenta acuuntur, à Græco ἀκόνη nimirum per aphæreſin. Earum plures ſunt differentiæ. Olearijs dictis oleum, quo trahãt aciem, illinitur. his tonſor nouaculas exacuit. Aquarias

aqua madefaciũt. Colore sunt nigræ, virides, fuscæ, quædam album & nigrum alternant. Figura quadratę sunt aut fiunt: quædam è marmoribus, vt è Naxio, Naxiæ. Cotes autem magnæ tympani figura è lapide molari duro fiunt, quas vel homo vel rotula versat. Aquariæ quædam fiunt etiam ex ligno in lapidem verso in Boëmia, ad Cracauicium arcem, in figuram ferè triangulam formatæ. Hæc Agricola: apud quem plura leges libro quinto de natura fossilium. Extat de Cote Ge. Pictorij carmen.

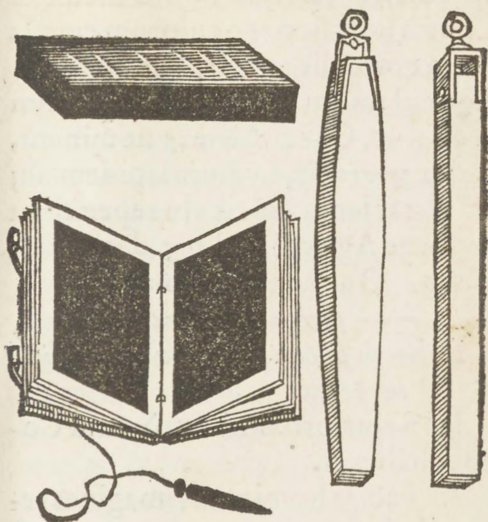
HÆC SEQVENTI figura exhibentur.

Cos duplex aquaria & olearia: quarum differentiã vel in tonstrinis facilè est audire.

Coticula, cum lineis auri graduum, & argenti ærisq; colorum.

Pugillaris è laminis Saxi nigri fissilis, cũ stylo ex eodem.

Coti-

Coticula à Cote diminutum nomē est: ad cotis enim qua cultri acuuntur figuram, quadrata formari ſolet, naturæ alioqui longè diuerſæ, vt Capite 1. in Baſalte diximus: è quo duriſſimi & ferrei marmoris genere fieri ſolet aut poteſt. Quādoq; tñ etiā ꝑ parua cote accipitur, quam Greci ἀκόνιον

ad collyria terenda in vſu medicis. Contra ſuffuſiones oculorum cum lacte in coticulis teritur, Plinius lib.31. Coticulam qua aurum & argentum probatur, Græci *βάσανον* nominant, aliqui *χρυσίτιδα*, Lydium lapidem alij vel Heracleum à locis vbi reperiebantur. Lege Agricolam lib.5. de nat.foſſilium. Ouidius Indicem:

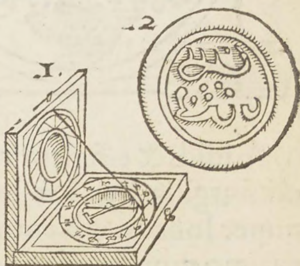
--- periuraq; pectora vertit
In durum ſilicem, qui nunc quoque dicitur Index.

Icon eius proximè retrò cum Cotibus habetur.

F. Facies hominum, imagines rerum, ſigna & literæ in varijs rebus foſſilibus, funduntur, imprimuntur, ſcalpuntur. Exemplaria protypa fiunt in argillis quibuſdam, vel gypſo, aut maſſa aliqua artificioſa, cui & ſpecularem lapidem aliqui addunt: quoniã non comburitur. His cauis metalla in fundũt, vt imagines ectypæ exprimãtur. Ectypæ etiam fiunt in argilla aut

alia

alia molliore materia, quæ typos cauos habeant, imprimendo. Sic expressam faciē suam in argillis & margis aliquot diuersis orbiculari figura, in alijs verò insignia familiæ Ioannes Kentmanus ad me misit: quarum specimen sequenti pagina exhibeo: etsi facies non satis probè expressa est, melius facta à principio Catalogi rerum fossilium ab eo ęditi: vbi familię quoque insignia nonnihil variant, ornamentis quibusdam Ferdinandi Cæsaris liberalitate additis, corona nempe capiti, & brachio armilla, vt viri virtus & doctrina merebātur. [Sic à Turcis terra Lemnia alięq́ꝫ, Arabicis literis insigniuntur: vt in apposita figura apparet, cui etiā Horologiū additū est, ꝓpter Magnetē à nobis delineatū]

Addidi & effigiem reſurgentis Domini argillæ Syriacæ impreſſam: quã nuper Iohannes Kentmanus pro rariſsimo munere ad me dedit, his verbis in Epiſtola adſcriptis: Mitto imagun-

gunculam quandam ex ista terra fa-ctam, quam ipse filius Dei, pedibus suis calcauit, cum pro nobis miseris victima fieret. Quam imaginem dono accepi à viro nobili Volrado à Vvatzdorff. is secum ex terra Sancta attulit: & mihi retulit, Monachos eius loci nonnullos, qui ad Sanctam terram accedunt, cum magna testificatione amoris sui peregrinatores eiusmodi dono solere ornare. Hęc ille.

[*Adiunximus & aliam rutilam, Capræ icone insignem, quam pro vera Lemnia Fr. Calceolarius Veronensis pharmacopœus summè industrius ad me misit.*]

Eius terræ Syriacæ color in albo ad roſeum vergit perparum. modicè arenoſa videtur guſtanti, non aſpera tamen: nec glutinoſa vt aliæ argillæ. ab altera parte Crucifixi imago eſt.

In mōtibus apud nos, Vocetio pręſertim, & viciniore nobis Albio, argillæ genus cinereum & duriuſculum, vt lapideſcat fermè, reperitur, quod aliqui vulgò Hepatiten lapidem (Lå=berſtein) à mollitie puto, nominant: alij Mergel quaſi margam: eam & ad prototypas, ſic vt formis eius cauis infundantur metalla, cum induruit: & ad ectypas imagines, cum adhuc mollis ipſa prototypis imprimitur, idoneam eſſe audio. Græcè λιθάργιλλόν dixerim, compoſito ex lapide & argilla vocabulo. Nonnullis in locis hoc argillæ genere agros etiam ſtercorari audio. Entalium quoq; officinis dictū, alijs Amentum, (eſt autē lapis albus, ſplendidus, totusq; fibris ſeu filamentis cōſtat, Amianto cognatus & Alu-

mini

mini plumeo vulgari,) in calcem redigitur: è qua cum aqua fit quasi pulticula spissa niuei candoris: cui imagines ectypæ imprimuntur: quales sanè pulcherrimæ Antuerpia ad me missæ sunt. Scalpuntur autem non solùm metalla, & lapides gemmæq́ꝫ, sed etiã Conchæ & Cochleæ marinæ, spissiores præsertim & elegantiores, vt Porcellanæ dictæ.

H. Horologij sciaterici (Compassum vulgò nominant) picturã exhibui paulò superiùs, cuius gnomoni ferreo illitus est Magnes, vt Septẽtrionẽ versus à quo trahitur, sicut ab ipso ferrum, gnomonem dirigat.

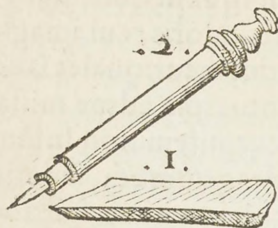
I. Imagines. Vide Facies superiús.

Incudes fabrorum è ferro fiunt, apud Misenos etiam è Basalte ferri coloris & duritiæ lapide.

Instrumenta varia diuersorum artificum, è diuersis metallis fiunt.

Stylus inferius depictus, ad scribẽdum factus est, plumbi cuiusdam (fa-

ctitij puto, quod aliquos Stimmi Anglicum vocare audio) genere, in mucronem derasi, in manubrium ligneum inserto.

L. Lateres è luto finguntur & coquunt, ad ædificiorum parietes, pauimenta, caminos: item ad furnos, aliosq́ vsus.

Lithostrota dicuntur loca lapidibus strata: vt apud Varronem pauimenta nobilia lithostrota. fiebant autem è crustis paruis, marmoreis præcipuè, quibus solum pauimēti incrustabatur. Vide Agricolam libro 7. de nat. fossilium.

M. Mensæ fiunt nó solùm è ligno: sed etiam lapidibus & marmore, siue solidæ: siue marmore aut lapide fissili incrustatæ duntaxat.

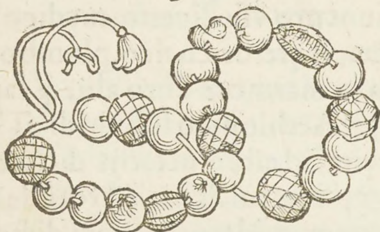
Molaris lapidis icon posita est Capite

pite I. adiūcta lapidi cuidam ex aqua nato. Græci μυλίτlω & μυλίαν vocant. eum carmine celebrauit Georgius Pictorius. E molari duriori Cotes tympanorum figura fiunt, vt superiùs dictum est.

Mortaria seu pilæ ex diuersis metallis fiunt pro vsu diuerso, medico præsertim, vt ęre, orichalco, plumbo: quędam ex marmore duro alijsq; lapidibus, vt Aethiopico subuiridi, Thyite à thyijs, id est, mortarijs dicto apud Aegyptios: cui figura est rotūda, &c. fit autem ex Meroćte etiam dicto, teste Agricola. Item ex Alabastrite Aegyptio, & Ophite albo. Nunc ex nostra Iaspide & Onyche conficiuntur mortariola: in quibus Smiris & cæteri lapides duri, quorū arenis vtūtur hi qui poliunt gemmas, conteruntur.

O. Ornaméta varia. Appēdi aut gestari in corpe q̃dā solēt ornat⁹ gratia. Cóijcio aūt etiā ea q̃ à prīcipio spe sanitatis appēdebant, ceu amuleta, sup-

ſtitioſe quidem pleraq; omnia, in luxum & oſtentationem mox abijſſe apud gentiles: in noſtra verò religione earum nonnulla, vt monilia & armillas, ad pietatem aliquos trahere conatos, globulos precarios in vſum produxiſſe. Nos hîc globulorum ſeriem,

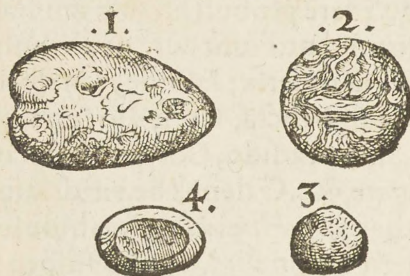

figuris eorũ diuerſis exhibemus: quoniam in alijs aliæ effingi ſolent figurę: rotundæ, læues, angulatæ, rhombis diſtinctæ. inter cæteros vnus magna ex parte eroſus apparet: quem idcirco addidi, quoniã talem ex gẽmis quas Chalcedonios vulgò nominãt, in Gallinacei ventriculo reperi, tẽporis mora calore eius, vt conijcio, ea parte cõſumptum. In duobus muſcæ apparẽt,

qui

qui è succino sunt: cui sępe insecta innascunt: & ego corollas è Succino ab amicis donatas aliquot habeo, quarũ singuli ferè globuli singula animalcula continent. Fiunt autẽ hi globuli ex materia diuersa, Iaspide, Chalcedonio vulgò dicta, Crystallo, Amethysto, Silice cãdido, Corallio, Succino, Gagate, &c. Galenus de viridi Iaspide scribens, ὁρμάθιον ἐκ λιθιδίων, huiusmodi seriem appellat, à collo suspendendam, ita vt os ventriculi contingat, ad eam partem & stomachum roborandum. ❡Gemmæ simpliciter dictæ plerũq; annulis (de quibus suprà diximus) includebãtur, rotunda, aut quadrata figura. Alię verò ornamentorũ figuræ, auro argentóve exceptis gẽmis, à collo suspendi aut aliter gestari solebant. Ex Beryllis quibusdam Indi cylindros facere malunt, quàm gemmas, Plinius. Tympana, Elenchos, Prismata, figurarum in Ornamentis nomina nunc prætereo. Ad

Ornamenta pertinent etiam ſubiectæ icones.

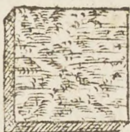

Iaſpidum ſpecies quatuor:

1. *Cordis effigie, rubicunda, albicãtibus maculis.*
2. *Rotunda, vario linearum & macularũ ductu elegãtiſsima, & ſpeculi inſtar imagines reddens.*
3. *Indica, viridis, rubentibus maculis; maioribus: vt ſequens minoribus, ipſa etiam viridis.*
4. *Iaſpis viridis orientalis. Vide quæ cũ tertia ſcripſimus.*

Iaſpis

.1. .2.

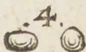

1. *Iaſpis ruffi vel xerampelini coloris, maculis diſtincto fuſcis.*

2. *Alia pellucida: & magis qui dē ſuperiori parte: glauci vel cornu ferè coloris, tribus lineis rubentibus incincta.*

.1. .2.

.3. .4.

1. *Carneolus vel Carneola vulgò dicta, in qua arboris effigies, & Lunæ eclipſim patientis, conſpiciuntur, Hieronymi Cardani munus.*

2. *Alectorias, gemma candida, puriſsima,*

translucida, globosa: qua Dominicus Mōthesaurus Veronēsis medicus me donauit.

3. *Chelidoniæ dicti lapilli, lentium similitudine & magnitudine, ruffi in subflauo, sed inferior pars plana est: superior modicè conuexa lenticulæ instar,* **Schwalmensteinle.**

4. *Ophthalmici vulgò in Gallia circa Gratianopolim, vbi in fonte quodam reperiuntur dicti lapilli, quod cum læuißimi lubriciq; sint, in oculos facilè indi voluiq; possint ad eos expurgandos Chelidoniarum instar, minimi videlicet ex eis & rotundiores. incerta enim eis figura est: nec vna magnitudo, minimi ferè lenticulis pares sunt, alij multo maiores. Color eis fuscus, durities mira, splendor ceu oleo inunctis.*

1. Lapis seu gemma viridis, quo Indiæ occidentalis incolæ vtuntur. inserūt autem pertusis labijs, ita vt pars crassior in ore hæreat, reliqua prominens dependeat. Oripenduli nomen ei fingi potest, vt Filipendulam herbā dici-

dicimus. Hoc lapide me donauit vir summæ doctrinæ Iò. Ferrerius Pedemótanus: cuius in epistola hęc ad me verba sunt: Mitto viridi coloris lapillum teretẽ ad longitudinem digiti in manu hominis medij, & in altera extremitate duabus ansulis munitum, quem nobiliores Bresillienses cùm in publicũ prodeunt, ad labia eorum ab adolescentia perforata applicant, vnum vel plures pro singulorum dignitate; & comedentes aut quoties volunt de loco vbi hærent vicissim detrahunt.

2. Molochites vulgò Germanis dictus lapis, Cyaneo cognatus, viridis, opacus, politus, splendidus: quo Achilles Pyrminius Gasserus medicus Augustanæ Reipubl. clarissimus, me donare voluit. Sunt qui Turcoim

Germanicam nominent.

P. Pauimenta vilissima fiũt ex intrita, (quam vulgò emplastri nomine, Pflaster vocamus:) ex laterib⁹ alia: rara & magni precij paruis Marmorum crustis incrustantur, vt in Lithostrotis diximus. Pauimentum Germani Esterich vocant, Itali Estrico: vtrunq; autem à Græco Ostracon factum videtur, quod testam significat.

Pocula fiunt ex Metallis diuersis, auro & argento præcipua: vulgaria è vitri materia funduntur, vel ex luto argillá ve à figulis tornantur. Ex gemmis verò, Murrhina, Iaspide, Crystallo: item è Marmoribus, Alabastrite in primis, quę pellucent: [quale pulcherrimũ doctissimus medicus ciuis meus Caspar Vvolphius Venetijs olim emptum dono mihi dedit:] ex Ophite quoq;, & ei cognato apud Misenos Zeblicio marmore.

Pugillares è lapide fissili nigro elegantes fiunt. sicut & tabellæ singula-

res, quæ ad parietes ſuſpenduntur. Pugillarium ex hoc lapide icon paulò ſuperiùs cum Cotibus exhibita eſt.

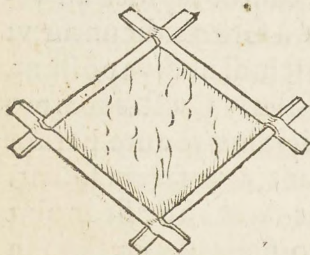
S. Salina. Vide inter Vaſa, inferiús.

Serra qui ſecantur lapides ad varios vſus, πριστοὶ à Græcis dicuntur: vt qui in laminas ſcindi findíve poſſunt, σχιστοὶ, id eſt, ſciſsiles. Cruſtas marmoreas, cum lapicidinæ ſponte naturæ non ſuppeditant, arte facere ſolent, ſecando glebas. Arena hoc fit, inquit Plinius, & ferro fieri videtur: ſerra in prætenui linea premente arenas verſando, tractuq́; ipſo ſecante, &c. Lege Agricolam lib. 7. de nat. foſsilium, qualis arena in hunc vſum optima ſit. Baſaltes ſerra quidē diuiditur, ſed difficillimè: vt Cap. I. expoſitum eſt.

Sigilla varia è Gagate efformãtur: qualia qui diui Iacobi Compoſtellani reliquias viſunt, in ſuis pileis affixa ferre ſolent.

Specularia, quę vulgò feneſtras vo-

cant, è vitro maximè fiunt: aliquando è Phengite, de quo suprà Cap.2. diximus. Sæpius etiam è Speculari lapide: qui ab his ipsis nomen tulit. Solet autem rhombi figura marginibus ęreis includi, nó plumbeis vt vitrum: sicut apposita figura ostendit. Plura de hoc lapide, si lapis est, leges suprà Cap.2. in Selenite.

Specula è vitro præcipuè fiunt, & ex chalybe hodie. olim etiam ex alijs metallis, argentea maximè: & Brundisina, stanno ac ære mixtis. Lege Plinium libro 33. capite 9. vbi etiam pocula a figurari scribit, expulsis (*expressis*) intus crebris ceu speculis, vt vel vno intuente, populus totidem imaginum fiat. Hodie etiam conspicilia dicta parãtur, angulis referta, quæ rem visam mul-

multiplicant. Specularis lapis,à spe cularibus vt iam dictum est, non à spe culis nomen habet. Catopyrites in Cappadocia prouenit, Plinius libro 37.capite decimo,vbi conijcio legen dum Catoptrites ,(nam Catoptron Græcis speculum est: & eundem esse de quo statim subijcit: Cepites, siue Cepocapites,candida est, venarũ nodis coëuntibus,candore imaginẽ regerens.Et ijdem fortè de quibus paulò inferiùs:Cepionidæ(inquit)in Aeo lide Atarne, nũc pago,quondam oppido , nascuntur, multis coloribus translucentes, aliâs vitreæ, aliâs Crystallinæ,aliâs iaspideæ. sed & sordidis tantus est nitor vt imagines reddant ceu specula. Cêpus Grę̨cis hortus est: vnde & Cepo quadrupedi nomen à colorum varietate: & gemma nimirũ Cepites vel Cepoides, κηποειδὴς, (nõ Cepionides,)vel Capites(non Cepocapites,) quod Aeolicum est, η. in α. conuerso. conuenit autem in Aeoli-

de nascenti gemmę Aeolicum nomẽ. Fiunt Venetijs vitrei quidã globi perforati, vario colorum genere pulcherrimi, quos non immeritò *λιθοπεριδλεᾶς* dixeris. ego simile segmentum globi ex Iaspidum genere vidi. Heliotropium gemma speculi modo Solem accipit, deprehenditq; defectus subeuntẽ Lunam ostendens, Idem ibidem. Hephæstites quoq; speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila, Ibidem. nos plura de eo suprà capite 5. patinæ enim similis est. Nitentium quædam, imagines rerum reddunt, vt Carbunculus ex Orchomeno Arcadiæ: & omnes lapides duri, si politi fuerint, Agricola. E Smaragdis illæ quarum corpus extensum est, supinæ rerum imagines reddunt. ob id Nero princeps gladiatorum pugnas Smaragdo spectauit.

Tabulis aleatorijs aptantur Iaspides, Erasmus Stella.

Tectis adhibentur tegulæ & imbrices

ces è luto: aut laminæ è lapide fissili.

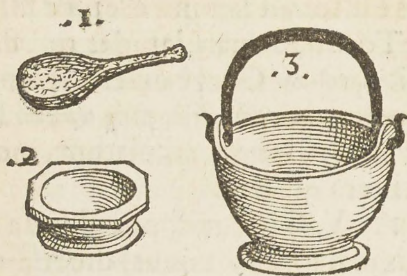
Torno formari lapides qui sint apti, τορνευτοὺς Græcè dixeris, qui nimirum ferro cedũt, ijdemq́ τμητοὶ sunt, id est, sectionem admittunt, mox in V. litera dicetur.

V. Vasa (sicut & pocula, de quibus iam suprà diximus) diuersa ex omni metallorum genere fiunt, fundẽdo, aut malleis ducendo. Plura è luto argillaq́ à figulis finguntur, & fictilia dicuntur.

Fictilibus cœnasse ferunt Agathoclea regem.

Alia verò è lapidibus & saxis diuersis excauatis cædendo à lapidicidis seu latomis fiunt. Alia torno ex ijsdẽ.

1. *Cochleariũ ex Ophite, vel marmore Zeblicio. Vide superiùs de Cochlearibus.*
2. *Salinum ex Alabastrite: ex quo etiã pyxides vnguentariæ, quas alabastra vocant, fiunt.*
3. *Lebes tornatus è lapide lebetũ dicto, cum ansa ferrea.*

Plurij, qui pagus eſt Rhætorum egregius vltra Alpes, proximè Clauennam oppidum lacui Lario (quem Comenſem hodie vocant) vicinũ, in mõte proximo effoſsi lapides quidã pulli coloris, & molliuſculi, ad lebetes & varia vaſa tornantur: & inde in diuerſas Italiæ vicinasq; regiones exportãtur. Io. Auguſtinus Pantheus chemiſta, hunc lapidem Lebetum vocat, &, ni fallor, alio nomine petram Columbinam, neſcio quam ob cauſam. In Siphno (inquit Plinius lib. 36. cap. 22.) lapis eſt, qui cauatur, tornaturq; in vaſa coquendis cibis vtilia, vel ad e-
ſculen-

sculentorum vsus: quod & in Comẽsi Italiæ lapide accidere scimus. Sed in Siphnio singulare, quòd excalfactus oleo nigrescit durescitq́, natura mollissimus. Horum & Agricola meminit lib. 7. de nat. foss. E saxis mollibus, inquit, & in opere tractabilibus, fabri ærarij faciunt formas ad ęs fundendũ aptas: quia ignem sustinẽt. qualia sunt apud Chattos saxa in fusco cineracea, in quorum formas quoduis metallũ liquidum funditur. Hoc genus in Siphno, & in Italia circa Comum excauatur, tornaturq́ in vasa coquendis cibis vtilia, quæ circundantur circulis ferreis. Sed dura saxa, quàmprimũ ex lapidicinis exempta fuerint, ferro sunt tractanda. nam in aëre magis durescunt. Ex his fiunt & mortaria pharmacopolarum, & cotes, &c. Hepatiten lapidem suprà (in F. litera huius capitis) à quibusdam Germanis vocari dixi, qui inter argillam & lapidem ferè medius sit: is quoq; tornari simili

fer vt Comensis iam dictus potest: & quidem faciliùs, cum eo mollior sit: & fortè quòd nimium mollis sit in vsum vasorum nondum venit: ego tamen vascula quædam ex eo mihi parari feci. Tornatur & Gagates ad minora quædam vascula, vt salina: & in eodem genere Succinum ad crepundia quædã preciosa, vt lagenulas paruas, &c. ❡ Ex Ophite albo veteres vasa & cados faciebant.

Nostra ætate (inquit Erasmus Stella) miramur Catinũ è smaragdo apud Genuam ciuitatem Liguriæ, quo nullus preciosior visus vsquam, nulla gẽma nobilior, nulla species vasis mirabilior, quo dicunt Christũ in vltima cœna sua vsum fuisse ex apparatu Herodis regis, qui à Galilæa Hierosolymã ad agnũ Paschalẽ cõmanducandũ venire decreuerit: sed diuina ꝓuidẽtia consilio mutato aliò diuerterit. In Gallia Narbonensi in cœnobio quodam Lugdunensis agri, alia paropsis

cer-

cernitur, qua similiter vsum Christũ volunt in ea cœna, sed minor multa superiori, nobilitateq́ inferior.

Icon adiuncta hic est vasis, pateræ instar, quod alij Porcellanã, alij â Maiorica mediterranei maris insula denominant.

Est aũt testa siue materia figlina, albo cœruleoq́ distincta, figlina arte: substantiæ duræ solidæq́ & albæ per totum. Nos de huiusmodi vasis plura scripsimus in lib. de Aquatilib. Corollario de conchis, pagina 336. & seq. ❡ De poculis, suprà leges in P. litera huius Capitis.

Verticelli dicti seu sphondyli, quib9 suos fuscos onerant mulieres, ex ijsdẽ oĩb9 fieri possũt, è quib. vasa. vulgares testacei sũt, aut vitrei. Vidim9 & è Succino. Hacten9 de varijs rerũ figuris, q̃ ex lapidib. aut metallis arte fiũt, ad aliquẽ vsũ vitæ vtilẽ. De superstitiosis aũt Figuræ superstitiosæ.

figuris, notis & characteribus, quæ pinguntur aut exprimuntur quoquo modo in gemmis aut alijs fossilibus, cum eas ex religionis nostrę instituto nequaquam approbemus, quòd vel ridiculæ, vel impiæ sint, vtræq; vanæ, nihil addemus. Multa de ijs Kiranides magus, & Plinius interdum obiter ac irridens, alijq;. De ijsdem Camillus Leonardus Pisaurensis in Speculo lapidum toto ferè libro tertio agit.

Iaspis viridis, Galeno teste, appensus stomachũ & os ventriculi iuuat. quare & annulis inseritur, inquit, insculptum gerens draconem radiantem. Talem ego etiam memini me vidisse Lausannæ olim apud ciuẽ quendam scribam. Ego tamen, inquit Galenus, efficaciam eius etiã sine hac scalptura probaui, facta torque ex eiusmodi lapillis, ita vt collo suspensi os ventriculi contingerent.

DE

DE LITHOPHYTIS, ET rebus fossilibus illis, quæ plantas imitantur, in genere primùm: deinde priuatim quæ herbarum similitudinem aliquam præ se ferunt, ordine literarũ.

Caput VII.

LIthophyta quædam sunt, seu lapides φυτοειδεῖς, (sicut zoophyta dicimus,) inter plantas & lapides media: vt Corallium, Iuncus lapidescẽs, & alia quædã, præcipuè marina. Hæc autem, ni fallor, & quæcunque in lapidibus radices agunt, cum imperfecto aut sicciore alimẽto alantur, nec caulem propriè dicendum, nec florẽ nec semen proferunt: sicut inter herbas non lapidescentes, quæ lapidibus & muris plerunque innascuntur Adianti genera, Phyllitis, Hemionitis, & huiusmodi. sed hæc radices habent manifestas, & Filici in terra nascenti affinem naturam. quæ verò ad lapidum formam accedũt, exteriori saltem par

te,radicibus carent, & imam ſui partem, qua adhærēt ſuper lapidibus aut conchis, qui adnaſcuntur extendũt, patellarum inſtar inhærentes. Radices, ſtipites, rami, cortices, folia, flores, fructus, mutātur in lapides in his fontibus & fluuijs: quos cōmemoraui lib.2. de natura eorũ quæ effluũt ex terra, Agricola. Sunt quæ non tam forma vel ſubſtantia, quàm accidente aliquo, vt colore, odore, ad aliquã ſtirpem accedant. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi, candidis radicibus ſpectatur, Plinius. Ex marinis aut maritimis plantas aliquas, quę lapideæ videntur in ſuperficie potiſsimùm, (pleriſq; enim lignum ſubeſt,) in Hiſtoria ſtirpium exhibebimus ſpero. Gemmas aliquot à plantis denominatas Plinius lib.37. cap.11. enumerat, quas nos hîc etiam, ſuo quanque loco, non omittemus. Cepiten vel Cepoidem, ab hortis nominatam ob colorum varietatem, præcedenti capite

pite memorauimus, inter illas quæ ſpeculi inſtar imagines regerunt. Lapilli quidam alba criſpaq́ ſpecie, ſeminibus aut alijs rebus quas pharmacopolæ ſaccharo incruſtant, & vulgo confectiones vocant, ſimiles, iuxta balneum Bulicame vel Oche dictum in agro Viterbienſi reperiuntur.

A. Arundinis Indicæ in lapidem verſæ, Corallij ferè naturæ ſimilis, meminit Theophraſtus in libro de lapidibus. Calamites nomen habet à calamo: feruntq́ plures ſimul coniunctos inueniri, Plinius. Inuenio & lapidis calamo ſimilis mentionem factam. Græci arundinem, calamum vocant, & ſpeciem eius vnam ſyringiam faciunt. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis, perpetua fiſtula cauatur, Plinius.

C. Corallinã vulgò nominãt medici herbulã maritimã, q̃ & è ſaxis ſine radice naſcit̃, & ſubſtãtiã foris tanq̃ è limo quodã albicãte circũnato fermè

lapideſcentem habet. Eius iconẽ quę res paulò pòſt cum Fungulis marinis.

Coriandri ſemina magnitudine & forma interdum refert Stalagmites à nobis dictus, qui è guttis thermarum Carolinarum Bohemiæ cõcreſcit: aliâs verò piſorum. Iconem quære in P. litera mox.

Croci color appellauit Crociã lapidẽ, Plinius. Et alibi: Sunt & vitreis ſimiles Chryſolithi, veluti croco refulgentes. Fuerint autem ijdem fortè Crociæ.

Adamantis ſpecies alia eſt Macedonica, Cucumeris ſemini par, Plinius.

F. Fabæ magnitudine Alectorias eſt. Cyamea nigra eſt, ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinẽ parit, Plinius. Conſtat ea fortè è pluribus quaſi fauis: vt alij quidam lapides è piſis, &c. in quę reſoluuntur: vt frangi pro reſolui Plinius dixerit. Lapis (niger, vt Stobæus habet, Plutarchus non habet) fabę ſimilis in Nilo naſcitur: quo viſo canes

nes non latrant. Idem optimè facit ad vexatos dæmonio, aiunt enim quàmprimum naribus appositus fuerit, dæmonium egredi, Thrasylus apud Stobæum Sermone 98. & Plutarchus de fluuijs. Syluatico Lithodæmon est lapis dæmonis, qui dicitur Gagates, & ipse niger, & suffitu dæmones fugare fertur. sed figuram certam is nullam habet. Fortè scriptorum aliquis, fabæ de eo magnitudinem, ὅσον κύαμος, suffiri iussit: & aliquis pro ὅσον legit οἷον vel ὅμοιον. Christophorus Encelius scribit se habuisse lapidem, qui à bufone vulgo denominatur, nigrum, notulis liuentibus nigris, mediocris fabæ magnitudine & figura. Fabã marinam aliqui vocant conchæ cuiusdã marinæ operculum lapideũ: de quo infrà inter Conchas. Encelius capite vltimo libri 3. de lapidibus & gemmis, Porcellanam conchulam, in suo genere minimã, Fabę marinæ & Vmbilici Veneris nomine accipere videt.

Filices & alia in quibusdam fontibus, vt Sarni in Italia, lapidescũt, Pontanus in Meteoris.

Flores. Gasidariem Medici mittunt coloris olorini, veluti floribus sparsum, Plinius. Idem alibi scribit Achates reperiri in Thracia alibiq́; similes limitum floribus.

Folia Græci φύλλα & πέταλα vocãt. Eupetalos quatuor colores habet, cęruleum, igneum, minij, mali, Plinius.

Χρὴ δὲ καὶ εὐπέταλον πετράκεα λᾶαν ἔχοντας
Ἀρᾶσθαι παρὰ βωμὸν ἐναιρομένης ἑκατόμβης,

Orpheus de lapidibus. quorum versuum ego lemma, non Πετράκης vt codex Aldinus habet, sed Εὐπέταλος fecerim. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit, Plinius.

Galeazius Mundella Veronensis, summi medici Aloisij patruus, lapidẽ habuit, q nihil aliud videbat repręsentare, q̃ grana frumẽti inuicẽ connata.

Fungos exiguos lapideos colore cã didis-

didiſsimo exprimit, herbula mariti-tima hîc exhibita, cui Corallina etiam ſuperiùs à nobis memorata ſubijcit. Hos fungulos, qui Androſaces dictam à Græcis herbã faciunt, vt primus (qđ ſciam) Anton. Muſa Braſauolus, & poſt eũ Matthiolus Senenſis, illorum ſententiam nõ probo. Theophraſtus libro 4. cap. 8. Hiſtoriæ ſtirpiũ, tradit in mari ad colũnas Herculis, (*ſic citat Athenæus lib. 2. Theophraſti codex habet, in mari rubro*) cũ abundauerit aqua, fungos iuxta mare naſci, q à Sole in lapidis ſubſtãtiã vertantur. ¶Lapis fungifer admirabilis, & apud Romanos magno in pcio eſt,

.1.

.2.

Vnum vidimus Neapoli, quo in regno tradũt inueniri. Crusta crassa est. Ea terræ dodrante operta, aspersaq́; tepida irroratione, quarto pòst die fungos edit, Iulius Cęsar Scaliger. Hermolaus in Corollario 698. è lapide Lyncurio vel Lyncis vulgò dicto, hos fungos nasci scribit, vnde & nos repetiuimus in Lupi ceruarij historia C. Quærendum autẽ an idem huic fungifero lapidi sit is qui à pharmacopolis quibusdam pro Lyncurio venditũ, gleba quædam pumicosa, &c. vt pluribus eodem in loco scripsimus.

H. Hyacinthus gemma, nomen à colore floris nimirum accepit.

I. Iuncos lapideos apud mare rubrum prouenire, quos nemo visu à veris possit discernere, retulêre qui ex India missi ab Alexandro id mare nauigarunt: item plantas marinas illic, quoad in aqua sint, colorem algæ minutæ habere: cum verò exemptæ ad Solem ponuntur, mox sali similes fieri

ri narrauerũt, Theophrastus. Histor. stirp. lib. 4. cap. 8. vbi etiam scribit in sinu eiusdẽ maris Heroo cognominato, Laurum esse, & Oleam & Thymũ: verùm non viridia, sed lapidis specie, parte è mari eminente: similia tamẽ viridibus, tam folijs quàm germinibus. colorem quoq; floris in thymo, tanq̃ nondum perfectè floruerit, liquidò deprehendi. Iunci in lapidem versi genera duo Vlysses Aldrouandus medicus excellentissimus Bononiæ habet. Lapidem in iunco amicus quidam meus Monspelij inuenit, in radicis quodam veluti nodo totum abditum & innatum, quem à viro quodã docto lapidem Cyperi vocari aiebat, & ad amuletum aduersus epilepsiam, si rectè memini, magni fieri.

Laurus. Olea. Thymũ.

Cyperi lapis.

L. Leguminum specie lapides quidã inueniuntur, pisis (de quibus mox in P.) aut lentibus similes: partim coagmentati ex pluribus ceu granis aut seminibus, partim etiam grana singu-

la & ſeparata: quæ ſua foris tunica teguntur, vt intus etiam planè referunt legumina vera, duritie ſumma, & ne validorum quidem dentium morſui cedente. Lithoſprea dixeris Græcé. Huiuſmodi granis audio agros quoſdam alicubi plenos, veluti ſatos, reperiri. Figuram exprimit lentis arena Africæ, & calculi in colle Cappadociæ, Agricola. Galenus lib. 9. de ſimplicibus medic. in Argæo Cappadociæ (qui mons altiſsimus eſt Straboni, & ſemper in ſummo niues habet) lapides quoſdam naſci ſcribit, qui ſimiliter vt Spongiarum lapides, contra calculos renũ vtiles ſint, & in ſuccum colore lacteum ſoluãtur. Plinius lib. 37. cap. 10. Capniten ait in Cappadocia & in Phrygia naſci, ebori ſimilem: qui nimirum ſuccum etiam eiuſdem coloris reddiderit. ego hunc nó Capniten plurimis ſpiris fumidũ eſſe puto: ſed Cepiten ſiue Capitẽ (de quo ſuprà dixi, hoc in capite) eundemq́;

Cato-

Catoptriten dictũ, in Cappadocia, & in Aeolide quoq; prouenientem, colore candido, &c. Hæc obiter. nam Cappadocici illi lentium figura lapilli, à Capite Cappadocico nimirũ differunt. Strabo lib. 17. de pyramidibus Aegypti scribit his verbis: Ex tritura lapidũ (ἐκ τῆς λατύπης) acerui quidam ante pyramides iacent: in quib⁹ lapilli & forma & magnitudine lẽtis inueniunt, (ψήγματα καὶ τύπῳ καὶ μεγέθει φακοειδῆ:) quibusdã etiã veluti corticis particula, vt lentis semidecorticatę, subest. (ἐνίοις δὲ ὡς ἂν πτίσμα, οἷον ἡμιλεπίστων ὑποτρέχει. interpres malè vertit, quidã vt hordei grana (quæ semidecorticata excurrunt.) Dicũt reliquias ciborũ, quib⁹ operæ vescebant, in lapidẽ induratas. Quod quidẽ satis verisimile est. nam & apud nos collis quidam est oblongus, in campo situs, qui tofi calculis in modũ lẽtis plenus est, [ὅλος δ' ἐστὶ μεστὸς τῆς ψήφου φακοειδοῦς λίθου τῆς ψήφου πορείας, lego πωρείας.] Sic Strabo. Aldrouãdus Bononię talẽ è pyramidib⁹

lapillum habet, & Chelidoniæ vulgò dicto ab hirundinibus, persimilem esse ait. Atizoën gemmam in India, & in Perside ac Ida monte nasci tradit Democritus, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorum, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, Plinius.

Encrinos. Lilia. Vt Entrochos diuisus rotarum effigiem repræsentat, ita Encrinos liliorũ. cum enim angulata pars vna ab altera separatur, vtraq; quina lilia ostendit. nam alterius eminentię ingrediuntur in alterius strias. quælibet verò talis pars quinos habet angulos, latera totidem, vtrinq; quina lilia: vnde Pentacrinos Græcè potest dici. Constat autem ex pluribus inter dum coniunctis. Agnascitur lapidibus in rubro nigri coloris, ipse rufus. Fractis singulis intus est lapidis Iudaici color, læuor, ac splendor. quare obtinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mœniorum vrbis Hildes-

Pentacrinos.

desheimiæ, Agricola. Germanicè interpretatur **Lilgenstein**.

Linum asbestinum, idem quod Amiantus Agricolæ. In Acheloo fluuio nascitur lapis liuens Linurgus (λινουργὸς) dictus ab euentu. linteolo enim si imponas δι' ἔρωτος γνῶσιν, τὸ σχῆμα λαμβάνει καὶ ἄργυρον γίνεται, Plutarchus de fluuijs. Videtur autem locus deprauatus. Fortè homines superstitiose creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorem (χρῶμα non σχῆμα) ἄργυρον vel ἀργυρινὸν, id est, candidum si acciperet lapis, liuore deposito, bene ominabantur & sperabant de suis amoribus.

Lithospermon herba, à semine lapideo nomen tulit. durum enim id, & fragile candidumque, margaritis magnitudine, figura & colore simile habet. Sunt qui eandem herbam Leontion, & Leoninum lapidem nominent: hodie vulgò milium Solis: & eius semen fortè Lapidis Solis nomine intel

ligitur apud Haliabatbẽ Practicæ lib. 10. in Antidoto de Caphura. Herba à nonnullis Lachryma Iobi vocata, folijs arundinaceis, similia Lithosper mo semina profert, nisi quòd multo maiora & naturâ pertusa sunt: quare filo ea traijciunt plebeij, & pro globu lis precarijs alicubi vtuntur. Alia est Leontice, quæ alio nomine Caca- lia vocatur, cui semen margaritis mi- nutis simile, inter folia grandia depẽ- det, apud Plinium & Dioscoridem.

M. Maluam Græci malachen, ali quando molochen vocant, vnde gẽ- mæ nomen. Non traslucet Molo- chites spissiùs virens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata signis, & infantium custodia quadã, innato contra pericula ipsorum me- dicamine, Plinius, Agricola Moloschit interpretatur, nomine etiam a- pud Germanos seruato. Vide suprà Capite 5.

Cenchriten milij granis veluti spar sis

sis insignem Plinius nominat. Fuerit autē idem fortè Ammonites vel Ammites minor, ouis piscium similis, &c.

Et idem fortè, aut similis, Meconites. Vide iconem mox in P. litera.

De Lithospermo, quod hodie Milium Solis vocitant, paulò antè dixi.

N. Narcissitæ lapidis meminit Dionysius Afer: quo teste in Colchide sunt petræ, αἵ φύουσιν ἀφεγγέα ναρκισσίτην. Eustathius Narcisso plantæ (flori) colore similem & pellucidum interpretatur, vt ἀφεγγέα fortè pro πολυφεγγέα accipere oporteat.

Cissites in candido collucet ederæ folijs, quæ totam tenent: Narcissites venis etiam ederæ distinguitur, Plinius libro trigesimoseptimo, capite vndecimo. reliquit autem dubitandi locum, ne Narcissiten cum Cissite fortè confuderit, ederæ, à qua Cissites denominatur, similem vtranque faciens, nulla Narcissi in Narcissite mentione.

P. Papauera exprimit Meconites, Plinius. Vide paulò antè in Meconite, qui milij grana repræſentat. Eſt autem milij & papaueris ſeminibus eadem ferè tum magnitudo tum figura.

Smaragdi Medici rerum imagines complectuntur, vt verbi gratia papauerum, aut auium pinnarumq́ꝫ, &c. Plinius. Mecon Græcis papauer dicitur, vt eodem nomine arenæ quædam ſpecies Polluci, ſubtilioris nimirum.

Phycites ex algę ſimilitudine appellatur, Plinius.

Piſorum & lentium ſimilitudinem lapides aliquos habere ſuperiùs in L. litera dictum eſt. *Iconem eius poſui ſuprà paulò poſt principium Capitis quarti.*

Vide ſuperiùs in Coriandro. Piſa lapidea multa inueniri audio in agro prope oppidum Bernenſium Heluetiorum ad Arulam, à ponte per id flumen denominatum. Piſolithum ad me miſit Io. Placotomus medicus exi

miè

miè doctus, hoc tempore Dantisci: Mitto(inquit)lapidem ex multis gra nis quasi compactum:qui copiosè in oppido Alsleben inuenitur,& ex mõ tibus effoditur ad muros extruẽdos Eius species vna friabilis est,altera nõ item.Erbßstein vocant.

Porri, quod Græcis prason est, color Prasium gemmam nominauit. Viridantium gemmarum, inquit Plinius,plura sunt genera, vilioris est turbæ Prasius: cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret.tertium vir gulis tribus distinctum est, candidũ. Prefertur his Chrysoprasius,porri suc cum & ipsa referens: sed hæc paululũ declinat à Topazio in aurum. Orpheus petram vocat,

Τῆς ὄνομα χροιή τε πέλει χλοεροῖο πράσοιο:

& contra aspidis venenum prædicat.

De Chrysopraso lege suprà in Auri mentione Capite 5. Recentissimi au thores Topazij duo genera faciunt,

Prasoidem atq; Chrysopteron, similem chrysopraso. eius enim tota similitudo ad succum porri dirigitur. Plinius.

T. Thyrsites Corallo similis, in potu somnum inducere fertur, Camillus Leonardus.

V. Violam Græci ion vocāt. Ion (gemma) apud Indos violacea est, sed rarò saturo colore lucet, Plinius. Imitatur Iaspis & violas, Erasmus Stella: de colore nimirū ianthino, id est, violaceo sentiens. Ego lapidem à Georgio Fabricio iam olim, qui violas etiam odore præ se ferret, accepi. At Geodes Misenus & Berningeri lapis, inquit Agricola, non ipsi olent violam, vt nec Aldenbergij saxi fragmenta: sed muscus qui eis adhærescit.

Muscus.

Violaceis fluoribus pictores pingunt, Agricola.

DE FRVTICIBVS IN LApides versis, & Fruticum, eorúmve partium aliqua cum Fossilibus similitudine. Caput VIII.

FRutex in lapidem versus Tiburti, apud Vlyssem Aldrouandum Bononiæ. Virgæ, frondes, aliáque, in quosdam fontes immersa lapidescũt, vt Capite I. retulimus. Argentum & alia quædam metalla sponte naturæ in fodinis aliquando ceu fruticis aut capillorum specie nascuntur. Silices quidam reperiuntur ramosi in modũ Corallij, Encelius. Vide mox sequenti Capite de Stelechitis. In genere.

H. Cisites ab hedera denominatũ. Vide præcedenti Capite, in Narcissite: cum eo enim confundere Plinius videtur libro 36. cap. II. Videntur autem lapides duo diuersi: & alius fortè ab eis Cisites ille fuerit, quem eiusdẽ libri capite decimo circa Copton nasci tradit, candidam, & videri intus Singillatim.

habere partum, qui ſentiatur etiā ſtre pitu. ex quibus verbis ad Aëtitas hūc referendum eſſe apparet, & fortè non à ciſſo, id eſt, hedera, ſed aliunde deri uari. Κισσᾶν quidem verbum pro con cipere, in ſacris Carminibus à Septuaginta tranſlatis legitur: Ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. Κυεῖν verò in eadem ſignificatione poëticum videt̃.

Hederæ folium in lapidis naturam verſum, Aldrouādus Bononię ſeruat.

P. Lapis piperis eſt, qui reperitur inter grana piperis, colore & magnitudine non diſsimilis, Andreas Bellunenſis.

R. Rhodites à roſæ ſimilitudine (in colore nimirū: nam & Melites Mali coloris ſequitur) dictus memoratur Plinio. Cæterùm vt Aſtrites multis depingitur ſtellulis à natura, Sigſtein Germanicè dictus: ſic ſpeciem aliam reperiri audio, multis inſignem roſis.

S. Polia (πολιὰ) caniciem quandā

Sparti

Sparti indicat: eandem duriorem, nigra Spartopolios, Plinius. Agricola hos lapides nihil ab Amianto differre putat. Sunt ſanè fiſsiles quidam lapides, quos Amenti nomine pharmacopolæ vocitant: qui & fiſsili rectaq́; & denſa exilium fibrarum ſpecie, & colore cauo ſplendidoq́; capillos ſenũ præ ſe ferunt.

DE ARBORIBVS EArumq́; partibus, & rerum foßilium cum eis affinitate. Cap. IX.

NEmorum ſimilitudinem exprimit Achates, (Plinio etiam teſte) & Marmor viride, Agricola. Dendrites lapis ab arbore ſuum nomẽ eſt mutuatus: interpretantur autem Corallium. Vide Capite mox ſequenti.

Dendrachates velut arbuſcula inſignis, Plinius lib. 37. cap. 10. Vbi Viſtula exonerat ad læuam in littore Pucici ſinus, &c. reperiuntur concreti bi-

tuminis glebæ ſatis duræ, diuerſorũ colorum, quæ accenſæ ardent, ſed nõ ſuaui odore. His adnaſcuntur arbuſculæ pallidæ, & q̃ piſces olent: Quercus ſcilicet atque Buxi: altæ tres, aut ſummùm quatuor palmos. Carent verò radicibus, & ſicut Patellæ, λεπάδας vocant Græci, ad glebas adhærẽt. Tales eſſe vidẽtur lapides, quibus in mari, vt Theophraſtus ſcribit, adnaſcuntur Quercus, & Abietes. tametſi ille eaſdem oſtreorum teſtis dicit adnaſci, Agricola libr. 4. de nat. foſsilium. Germanicè autem interpretatur, kleine Meerböumle, id eſt, arbuſculas paruas marinas. Et eiuſdem operis libro 7. Cum natura (inquit) lapides arborum ſimiles procreet, diligenter videndum eſt an corticem & medullã aliaq́ habeant. quæ ſi abſunt, non ſtipites in lapides conuerſi ſunt, ſed natura fecit lapides ſtipitum ſimillimos, quales ſunt trabes iſtę Hildesheimię, &c. paulò antę autem dixerat in tra-

Quercus. Buxi.

ctu

ctu Elbogano inuētas esse permagnas Abietes in lapides vnà cum corticibus versas, &c. Lege plura ibîdem.

Gemmam Sardam, in quâ natura arborem & Lunæ eclipsim expressit, exhibui suprà Capite sexto inter Ornamenta. Ioannes Kentmanus misit ad me portiunculam arboris effossæ in Valle Ioachimica: quam scribit integram cum ramis & folijs inuentam esse, conuersam in lapidem, in fodina, loco ad mensuras quas vocant Lachter, (quarum vnaquæq; altitudinem hominis equo insidentis continet) septuaginta: nec arbor solùm, sed etiam terra circunquaq; ad vnā eiusdem altitudinis mensuram, in lapidē induruerat. Ab eodem accepi, ligna, carbones, folia, cortices, ossa, cōchas, quæ obducuntur materia lapidosa, è fōnte Francfordiano ad Oderam. De lignis in lapidē mutatis, plura deinceps afferent in Abietis, Alni, Quercus, & Vlmi montanæ mētione.

De Silicibus ramosis, scripsi suprà Capite primo. Stelechites stipitis speciem ostendit, cuius rami sunt mutilati: colore cinereus reperitur in Chartis ad Spangebergum arcem, Agricola. Iconem dabimus infrà Cap. 11. cum Osteocollis. Stelechitæ etiam (à similitudine ad truncos arborum, quos Græci στελέχη vocant,) dici possunt lapides, quorum mentionem faciam infrà Cap. 11. qui etiam ramorum rudimenta habent.

Figura subsequens ad numerum 1. portiunculam arboris in lapidem versæ, de qua paulò antè scripsi, repræsentat. Numerus verò 2. lapidem oßi Mali persici similem.

Lignum

Lignum ſubterraneum, quod aliqui è ligno in lapidem verſum arbitrantur, in Gallia vulgò lapidem fulminis appellant: vt ſcripſi ſuprà Cap. 3. Eſt vbi adeò induretur lignum, vt vel Cotes ex eo fiant, aut fieri poſsint.

Samothracia inſula eiuſdem nominis gemmam dat nigram, ac ſine pondere, ligno ſimilem, Plinius. Fortè autem Gagates hæc fuerit. Lignum in Bôlum Armeniã conuerſum, Aldrouandus Bononiæ habet. Orbis (σφαῖρα) dictus in lignis, iniquior, tractatúque difficilior quàm nodus artifici obſtat: ſimiliter autem vt in lapidibus qui ſtimulus (κέντρον) vocatur, naſci videtur, Theophraſtus hiſtor. libro 5. cap. 3. Inueniuntur etiam lapides & alia interdum plantis, (arborum præcipuè lignis,) incluſa: Lege Theophraſtum loco iam citato, & Scaligerum Exercitationis 137. parte 1. Lapis qui trũco arboris pro cunei more impingi ſolet, fœtus retinet, Aëtius.

A. Abies Græcis ἐλάτη est, vnde Elatitæ lapidi nomen. Hæmatiten quarti generis Elatitē vocari Sotacus tradit apud Plinium. fortè autē Abietis lignum aliquo modo refert pectinum aspectu, alitérve.

Alni lignum in lapidum conuersum, Clethrites à quibusdā hodie vocatur. nam clethram Græci Alnum dicunt. Tale ad me misit Ge. Fabricius cum innato pyrite. Pontanus in Meteoris cap. 44. de amaris fontibus:

——Videas lapidescere Sarni
Cæruleo sub fonte alnum, filicisq́; maniplos:
Et paleæ intortos lento cum uimine culmos.

Amygdaloides dici potest lapis amygdali ossi persimilis, qualem Verona missum accepi. inuenitur etiam eidem fructui idem saccharo incrustato similis.

B. Belzoino lachrymæ similis, Bononiæ apud Aldrouardum.

C. Cerasum repræsentat Crocallis, Plinius 37. 10. Eidem globulus è Co-

rallio tornatus ſimilis eſt. Κρόκαλον & κροκάλην Grammatici interpretantur calculum, lapidem albicantem, arenam litoralem. Sunt autem ij calculi fermè rotundi, ceraſi quadam ſpecie ſi color adeſſet.

E. Ebenus arboris peregrinæ nomen, Græcis & Latinis vſitatum, Hebraicæ originis eſt, à nomine eben, quod lapidem ſignificat. lapidem autem ebeni lignum ſuo pondere refert.

Sed aliud eſt Ebenum foſsile, quod Agricola Germanicè Erdſtöcklein interpretatur, (quaſi dicas ſtipitem vel truncum paruum ſubterraneum,) & inter res foſsiles leues cum Gagate, Pumice & Tofis numerat. Et ſub finem libri ſeptimi de nat. foſsiliū: Hildesheimi, inquit, intra terram aluminoſam, ad (iuxta) lignū in lapidē mutatum, & in eius cōmiſſuris, reperitur Ebenū foſsile: quod etiā ſparſum in aliorū lapidū cauernis, tanquā in aluo, latêre Theophraſtus non ignorauit,

Stirps est nigra, folijs & fructu carẽs, cornu politi modo splendida, solida: sed leuis omninoq; aspectu similis Gagatæ lapidi, sed natura admodum diuersa, vt quod ignem nõ sentiat. Hoc Ebenum ramosum Venetijs olim quidam mihi pro Corallio dedit. De hoc Pausanias accepit à Cyprio medico, radicem esse terra cõditam, &c. ¶ Ab

Exhebenũ hoc differt Exhebenus, quam (gemmam) Zoroastres speciosam & candidam tradit, eaq; aurifices aurum poliunt, authore Plinio. Eundem lapidẽ Agricola Samium vocat: vel è Samio candido (nam & alterius coloris inuenitur) hãc gemmam fieri tradit. Vide suprà Cap. 2. in ijs quæ de Astere Samio scripsimus.

F. Fagum arborẽ recentiores vocant, Oxyam Græcorum, Germani Büch: & à triquetra huius arboris fructuum figura Büchle, similes eis massulas auri, quæ in montibus Bohemię inueniuntur. ¶ Sycites lapis à fici colore

lore nominatur Plinio lib.37.cap.11.

G. Glandem Græci balanon vocãt, vnde Balanitæ lapidi nomẽ. Balanitæ genera duo habẽt, subuirides, & Corinthij æris similitudine. Illa à Copto, hæc ex Troglodytica regione veniunt, medias secante flammea vena, Plinius. Vide inferiùs in Phœnicite. Phœnix eñ palma est, cuius fructum etiam balanum vocant Græci.

¶ Glandem lapideam in porco inuentam, olim me vidisse memini: & rursus aliâs non dissimilem lapidem, quem è Suis mactati vesica exemptũ aiebant.

P. Phœnix Græcis Palma est, cuius fructum etiam balani, id est, glandis nomine appellari dixi. Phœnicites ex balani similitudine appellatur, Plinius. Lapides quidam è marmoribus, aut saxis fiunt. quod genus sunt lapides Iudaici, Trochitæ, Dactyli Idæi, & consimiles. Lapis autem Iudaicus à Dioscoride dictus, Syriacæ ab

Aëtio vocatur: & ab alijs Phœnicites: vel ab oliuæ nuclei ſimilitudine Pyrene: vel Tecolithus, à vi lapidem (renũ aut veſicæ) liquefaciendi. Nonnullis Eurrhœus, quod, quia comminuit calculos & mouet vrinam, facilè fluere videatur, &c. Hæc ferè Agricola libro quinto de natura foſsilium. Nos hîc quatuor eius differentiarum figuras poſuimus.

1. Minimus & rotundior, oui ferè figura: fœmina, vt conijcio, exiſtimatus à veteribus: frequenter & communior pharmacopolis. Reliqui tres, oblongi, rariores, maſculi, & cætera-

ter-

tertium ſtriatum cognominare licet. In eo quidem & ſecundo principium quoddam, è quo lapis enaſci videtur, anſæ aut vmbilici inſtar apparet, vt in Aëtitis nonnullis.

Sunt qui Cyſteolithon vocent, id eſt, veſicæ lapidem: quòd calculos eius comminuere crederetur: Galenus id negat, in ſolis renum calculs comminuendis efficacem faciens. Tecolithos quidem etiam Spongiarum lapides à ſimili effectu, à quibuſdam vocari Plinius tradit: vbi aliqui Cyſteolithos legũt, quod minùs probo. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt, ſtriata concharum modo, non adeò candida, Plinius. Galeno Iudaicus lapis eſt εὔρυθμος κατὰ τὸ σχῆμα, (id eſt, ſcitè concinnatæ figuræ, quod vocabulum ad Eureos videtur accedere:) & lineas habet veluti torno factas: quod tertio ex quatuor illis, quos delineauiuimus, conuenire videtur.

Pyrene ab oliuæ nucleo dicta eſt.

huic aliquando inesse piscium spinæ vidétur, Plinius. Et alibi: Tecolithos oleæ nucleo similis videtur: neque est gemmę honos, sed lingentium calculos frangit pellitq́;.

L. Laurum Græcia daphnen nuncupat. Daphniam (lapidem) zoroastres morbis comitialib⁹ demonstrat, Plinius. Ad Lutetias Parisiorum saxum nuper diuisum coronæ laureæ speciem reddidit, Agricola.

M. Mali Cydonij ferè odore lapis quidam albus & friabilis est, is Cydonites dici potest, ex Osteocollis, qui ossium hominis similitudine nascuntur, eademq́; fracta ferruminant. Indicam (gemmā, quæ politur) mali colore aut olei viridis, oēs improbant, Plinius: qui & Meliten à mali colore dictum commemorat. solent autem Græci malum cum simpliciter nominant, Cydonium intelligere. ¶ Mespileus lapis, inquit Cardanus, seu Pen texoche, apud me est, colore fusco, durus,

Mespileus.

durus,magnitudine mespili,quod in lapidẽ transisse dicas. Vbi striæ è vertice descendunt,lapis buxeo est colore,quòd partes illæ attritæ sint. Vires autem ei inesse existimat nó leues,sed nobis ignotas. Ego si ex characterib. naturæ vires sunt æstimandæ, vt quidam putant, Mespileũ lapidem plus ad Mespilos arbores fortè tutandas q̃ ad homines virium habere coniecerim. ¶Myrrhites myrrhæ colorẽ habet,faciemq́; minimæ gemmæ, vnguẽti odorẽ:attrita,etiam nardi, Plinius. Eidem Aromatitis in Arabia nascit, & in Aegypto circa Pisas, vbiq; lapidosa,& myrrhæ coloris & odoris,ob hoc reginis frequentata. Antachates etiam cum vritur,myrrham ei redolet. Antipathes lacti immissa si in eo coquatur, facit id myrrhæ simile, Idem. ¶Myrsinites melleum colorẽ habet,myrti odorem,Plinius. Myrrhites.

N. Nucis iuglandis magnitudine, specie vitri,nascitur gemma Belus di-

cta in Arbelis, Plinius.

O. Olea ex fuluo, nigro, viridi ac candido colore lapis, Camillus Leonardus sine authore. ¶Oliuæ nucleo similem Pyrenen & Eureon, & Tecolithon, suprà in Iudaico diximus, litera G. ¶Indicam (gemmam) Mali colore aut olei viridis, omnes improbant, Plinius.

Ostryæ arboris (quam nos Carpinũ Latinè vocamus, Germanicè Hagenbůch) lignum in durissimam siliceamq́ cotem mutatum iuxta Francofurtum ad Mœnum fl. & in Vvirtenbergensi Sueuia, à se visum Val. Cordus prodidit.

P. Palmati lapides circa Mundam in Hispania, vbi Cæsar dictator Pompeium vicit, reperiũtur, idq́ quoties fregeris, Plinius. Videntur quidem tales esse illi, quales Trochitæ & Asteriæ à nobis exhibiti, hoc est, plures inuicem connexi, similes inter se omnes: Palmati verò vnde dicantur, non faci-

facilè dixerim. De Ceruis palmatis in Historia animalium diximus. ¶Phoenicites lapis dictus est à similitudine balani, id est, fructus palmæ arboris, quam phœnicẽ Græci vocant. ¶Circos piris similis est, Plinius.

Q. Dryn Græci nominant Quercum, vnde Dryitæ lapidi nomẽ. Dryites trũcis arborum similis est, & ligni modo ardet, Plinius. Etsi autẽ lignũ quernum sub terra, vt & alia multa, tẽporis longinquitate aut alia vi, lapidescere potest, & Dryites appellari: videtur tamen alius esse Plinij Dryites, nõ ex ligno mutatus, sed à natura sic factus. Ex eo quidem quòd ligni modo ardet, bituminis nonnihil ei miscẽri vel totum esse bituminosum & Gagatæ cognatum coniecerim. Pyritem è querno ligno Io. Kentmanus habet: qui Dryiten etiam ad me misit, titionis specie, nigrum, friabilem, gustu atramentosum: fumo, si vras, sulfureo.

Quernum lignum aquis mersum,

nigreſcit dureſcitq́ adeò vt pro Ebeno quidam venditent.

T. Thuris Libanochrus ſimilitudinem (colorem) oſtendit, ſed succũ mellis, Plinius.

V. Dionyſias nigra ac dura, mixtis rubentibus maculis: ex aquâ trita ſaporem vini facit, & ebrietati reſiſtere putatur, Plinius.

DE CORALLIO.
Caput X.

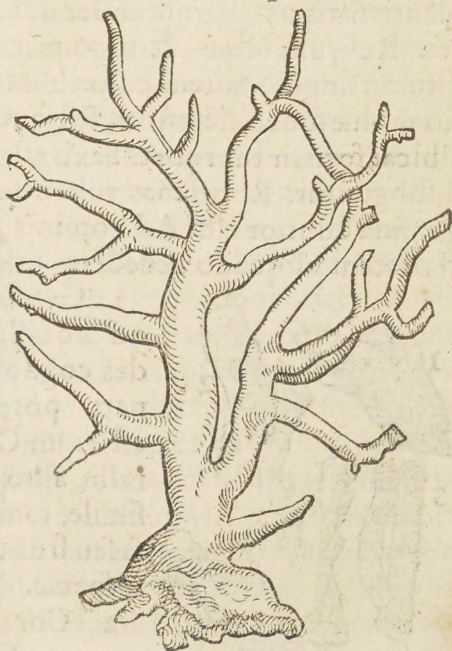
Corallium maris planta ex ſucco lapideſcẽte, ſicut & Antipathes. Hic enim dureſcit cum ex profundo maris extracta planta à circunfuſo aëre, veluti candẽs ferrum in aquam immerſum, temperatur & ſolideſcit, Agricola. Idem ſub finẽ libri 4. de nat. foſsilium: Theophraſtus (inquit) Curallium vocat: alij Lithodendron partim ex eo quòd in lapidem conuertatur, partim quòd arbuſcula ſit. quãobrem & Dendrite vocatum, [*à Plinio*

Lithodendron.

Dendritis.

Den-

Dendritis fœminino genere,] nam, vt res ipsa demóstrat, frutex est sub aqua marina, viridis, baccas habés similes cornis natiuis specie & magnitudine, etc. Reliqua breuitatis causa omitto. Gorgonia nihil aliud est q̃ Corallium. no Gorgonia.

minis causa, quod in duritiã lapidis mutatur, Plinius. Iconem eius, qualẽ habui, superiùs adieci: non quòd omnes eandem omnino formã præ se ferant. ea enim in diuersis variat. Radice caret, sed vt aliæ pleræque marinæ plantæ saxis patellarum instar adhæret. Rubrum, album & nigrum inuenitur: in singulis autem coloribus rursus multæ sunt differentiæ. Est quod albicat foris, intus rubet. Sexu etiam distinguũtur. Rubri mas rubentior, fœmina dilutior est. Ad hominis ꝓceritatem aliquãdo accedere audio.

1. Gypsum qđ coralloides cognominari potest. est enim Corallio albo ꝑsimile, ramosa seu fruticãte specie.

2. Corallij spe-

cies, quæ maior vel verrucosa nominari potest, quam Petrus Coldebergus pharmacopola Antuerpia ad me pictum misit, & in epistola descripsit: Corallium tale (inquit) habeo, ea qua vides magnitudine, [*quatuor ferè palmorum minorum, etsi partes duæ supremæ mutilatæ sunt: latitudo in trunco picto, quæ nimirum circumferentiæ dimidium ferè implet, palmus ferè, vbi latissima est: colore roseo prope, hoc est, in albo modicè rubente:*] color intus, vt in fracturis apparet, cinereus. Durities & pondus, Corallij rubri. Parte infima rupi adhæsit. Superficies tota lineis inæqualibus scatet, quæ in huius picturæ ramo infimo tantùm, qui læuo spectantis lateri opponitur, aliqua ex parte exprimuntur. Vndiq; etiam frequentes habet verrucas: ex quibus nos pauculas expressimus: in ijs stigmata quæ vides, pori sunt aperti. Hæ verrucæ vesiculas, cum in mari sunt habent, quas Congri sugunt. In mari Hispanico piscatorum retibus

adhæſit dum piſcarentur Congros. Audio & maiores multò huius generis plãtas reperiri. Hæc Coldebergus.

3. Pſeudocorallium album, videtur hoc, aut fungoſum nominari poſſe. Sunt autem ceu cylindri quidam breues, inæquales, tuberoſi, & veluti leuiter articulati, fragiles, pennæ anſerinæ ferè craſsitie. Conſtant autem ambiente cruſta albida, & parte interiore tota fungoſa ac friabili, plena radiolis exilibus & crebris, qui à communi centro incipiunt, & in cruſtam deſinunt. Subſtantia aſperiuſcula, & dentifricijs apta videtur. de qua dixeris quod de Halosachne & Alcyonio Ariſtoteles: ferro licet acuto ſecãti non citò cedere, citò autẽ, ſi quis ſimul digitis terat, cõfriari. Sapor manifeſtus ei nul-

ei nullus. Pictum superiùs positum, Corallium album verum est, (aut esse putat apud pharmacopolas passim,) quod à rubro vero substantia nõ differt, sed colore tantùm: etsi quidã Corallium album non reperiri putant, aut si reperiatur, inutile esse. Polo in Hispania vulgò vocari audio, id qđ passim apud pharmacopolas pro Corallio albo receptum est. inueniri autem in Catalania Hispaniæ à piscantibus Corallium rubrum, & in litus abiectum, à prætereuntibus legi pro Corallio albo. libram eius drachmis argenteis septem vel octo haberi posse, cũ Corallij albi veri vel vna vncia eo ꝑcio emẽda sit. Polo dictũ carere cortice, & crescere in fundo maris: vera Corallia in saxis deorsum tendentia nasci: Polo autem per fundum dilatari, in ijsdem quidem locis vbi Corallia crescunt. Hæc an ita se habeant, considerandum. Corallium quidem albũ pharmacopoliorum, exiguus quidã Polo.

trunculus esse videtur, ceu Stelechites marinus, meatibus per totum cauis, (cum verũ fortaſsis ſolidum ſit,) ſolidiſsimum læuiſsimumq́ʒ, cum ramis paucis ac breuibus ceu mutilis.

Antipathes. Antipathes Plinius gemmam nigrã non tranſlucentem eſſe ſcribit. Dioſcorides Corallio gentilem facit, ramoſiorem, &c. Hodie rariſsimum eſt. audio tamen viros quoſdam rerũ naturalium ſtudio deditos id habere, vt Peucerũ Vitebergæ, Aldrouandũ Bononiæ cum ſuo cortice ſaxeo. Nigrum verum in Gallicia Hiſpaniæ inueniri audio: ſpurium è Barbaria vel Aphrica mitti, Saualia vulgò dictum, de quo mox ſequenti Capite dicam, & exhibebo iconem. Corallij nigri nomen Ebeno foſsili aliquos tribuere, ſuprà dictum eſt.

Corallis. Corallis minio ſimilis eſt, gignitúrque in India & Syene, Plinius. Coralloachates. Coralloachates ſimilis eſt Corallo aureis guttis diſtinctæ, Idem. Alibi verò guttis

guttis aureis Sapphiri modo eam distinctã esse tradit. qualis, inquit, copiosissima est in Creta, sacra appellata.

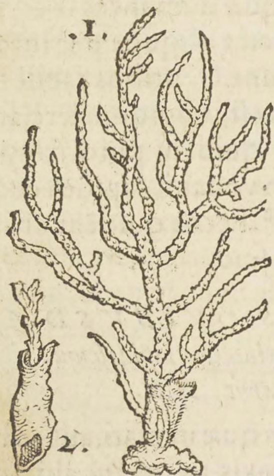
Thyrsitis Corallio similis est, Camillus Leonardus sine authore.

Alcyonij genus aliqui putant esse, spongiosum aut potiùs fistulosum quiddam, corallij rubri colore. paralleli enim & recti sunt meatus, seu canaliculi, inanes, internodijs quibusdam distincti: quæ dum inter se coalescunt, superficies aliquot per interualla constituunt. Dentibus facilè fragile hoc genus est, insipidum ferè, sub salsum. Hoc quidam puto Alcyonium petræum vocant. lapidea enim ei substantia est. Petris quidem an innascatur haud scio.

DE ALIIS QVIBVSDAM plantis Marinis quæ lapidescunt. Caput XI.

INter plantas quæ in mari, aut maritimis locis, saxis, testis, aut alijs, na-

ſcentes lapideſcũt, nobiliſsimum eſt Corallium. de quo & cognatis ei, ꝓximè dictum eſt. ignobiliores verò ac minùs notæ aliæ quædam ſunt, de q̃bus deinceps paucis agemus. ¶ De Buxo & Quercu quæ glebis bituminoſis adnaſcuntur, vide ſuprà mox à Capitis noni principio. Corallina, Iuncus, Laurus, Olea, Phycites, Thymum, Capite 7. memorantur.

1. *Lithophyton marinum, cũ ſpongiola enaſcente ab eadẽ radice.*
2. *Lapis ſpõgiæ cũ folio herbæ cuiuſdam marinæ per cauũ eius trãſeũte.*

Arbuſculam hanc marinã à Io. Bauhino F. medico

medico diligentiſsimo accepi: videram autem priùs & collegeram ſimiles in mediterranei maris Galliæ littore. Species eius duæ ſunt: quæ hîc repræſentatur, omni ex parte albicat foris, hoc eſt, cruſta quadã è limo: quæ ad lapideam ferè, ſed molliorem & arenaceam, ſi dentibus mandas, friabilemq́ſubſtantiam accedit. Alterius cruſta in quibuſdam partibus, rubri ſeu purpurei coloris eſt: vnde nonnulli Corallijs cognatam eſſe plantam ſuſpicati ſunt. Conſtãt autem partes illæ purpureæ cruſta multò craſsiore, & tuberoſa. Vtraq; lignum intus nigricans, duriſsimum, & ſine medulla habet, Cytiſi ferè ligno ſimile. Cruſta aſpectu aſpera eſt, vt Piceæ rami, cui folia deciderunt, relictis veſtigijs. Veſtigia hæc in priori ſpecie prominent modicè ab omni ramulorum parte, rotunda cum puncto cauo ceu centro, acetabulis minimis ſimilia: ineſt autem ſingulis minimũ quid ruffum,

ceu vermiculus multipes. In altera, ſi bene memini, caua ſunt, ſiue natura, ſiue quod defluxêre. Cortex non alius præter cruſtam quam dixi. Ligni duritiem ſi ſpectes, Quercum marinam dixeris aut Ebenum, Cytiſúm ve: ſi aſpera virgarum veſtigia, Piceam aut Ericam marinam. Huius generis arbuſculæ, aliæ ſuas virgas rectà in ſublime tendunt: aliæ in tranſuerſum etiã. Ponemus autẽ alias quoq; icones in Hiſtoria Stirpium. Hæc dum ſcriberem, epiſtolam ab amico accipio, de hac ipſa planta in hæc verba ad me ſcribẽtis: Fruticem hunc marinum in litore Baiano, incolæ vocant Parmã ſua lingua: quem cum res herbariæ peritiſsimis viris oſtendiſſem, alij aliter, Corallium imperfectum, Adarcen, Antipathes, Autolides Ariſtotelis appellabant. Sic ille. Sed cum aliæ etiam ſimiles multæ huiuſmodi plantæ reperiantur, quæ licet in ſuperficie lapideſcere videantur, intus tamen ligneam

Parma.

aut

aut herbaceam naturam perpetuò retinent, vel omnes illæ Corallio (cuius & Antipathes species est) cognatæ erunt, quod non probo: vel potiùs sua cuiusq; generis, forma fuerit, & singulæ facultatibus inter se differentes, crusta singulis è limo aliáve causa externa, innascente. Corticem an huiusmodi arbusculæ initio habeant, qui crustæ postea concorporetur & ab ea corrumpatur, quærendum est diligẽtiús. Cæterùm Autolides Aristotelis quisquis nominauit, somniasse mihi videtur. ego in eius libris tale nihil legisse memini. In altero quidẽ ex duôbus de plantis, qui ei adscribuntur libris, vbi de stirpibus saxorum incolis agit, his verbis: [τὸ φυτὸν τὸ ἐν τοῖς λίθοις τοῖς στερροῖς γινόμενον, μακρῷ χρόνῳ συμβαίνει, &c.] nec huius nec alterius stirpis nomen ponit, sed in genere tantùm de ijs loquitur. Postremò Adarce, planta non est, sed plantis, vt arundinibus & algis lacuum (marinorũ) ad-

hæret: crustæ potiùs plantarum, de q̃bus nobis sermo est, quàm ipsis cognata. Theophrastus Historiæ lib. 4. cap. 7. Ficum marinam ait carere folijs, non magnam esse, eiusq; cortici colorem puniceum. Hæc igitur videri potest, quam exhibuimus, secunda præsertim species: aut illi simillima: sicut & illa cuius è lapide enascentis iconem hîc subijcimus.

1. *Lapis è quo planta marina superiori eadem fortè, aut cognata enascitur, aut innascitur potiùs, basi in latum se spargẽte radicis loco. Prodit ex eodem & muscus quidam.*

2. *Ostrei marini cuiusdam testa, eidẽ lapidi adnata*

adnata, vel quasi agglutinata.

3. *Ostrei priuatim dicti testa lapidea è Prussia. Lithostreum dixerim.*

Pseudocorallium nigrũ hanc plantam dixeris. intus enim lignum trãsit per omnes partes. foris substantia ferè lapidea est, crassa & tenacissimè in Pseudocorallium nigrum.

nata, non ita mollis ac friabilis vt præcedentium. Cutem extimã si adimas, & expolias, nigro colore pulchrè nitebit. Accepi à rhopopola quodam, qui ex Italia attulit. is aiebat Coralliũ nigrum aliud verum esse: aliud verò spurium & ὑπόξυλον, hoc ipsum scilicet: idq; è Barbaria siue Africa adferri Saualia nomine. adhærere saxis in mari. extrahi autẽ è profundo ad orgyias ferè sexaginta. Interior pars, vt dixi, lignum est: inde partim cornea quædã & tenacior crusta, partim lapidea, hoc est durior fragiliorq;, non tamen friabilis, circumnascitur. Color cutis è fusco, luteo & subuiridi cõstat. Sed crusta illa crassa & nigredine alióve colore splendens, si polias, in minoribus tantùm ramis est, qui superiores sunt & prominent, minimo intus ligno. Crassiores partes pleræq; (ni fallor, aut inferiores saltẽ) cute tantùm teguntur: quam si radas, marinus quidam & piscosus odor sentitur: & mox

Saualia.

lignum

lignum subest. quod ipsum quoq; politum nitet. Planta quam habeo, quinque ferè palmos longa est. Radix seu basis potiùs plana ferè lataq; est, sed inæqualis, & aspera tofaceâ quadam substantia & cauernosa, lata digitos quinq;, longa septem. Truncus & procedentes ab eo partes quædam latæ sunt, & in ramos vt vola seu palma manus in digitos finduntur: vnde Palma marina non immeritò nominari posset. Alia quidem videtur, sed cognata Palma marina Theophrasti (Historiæ 4.7. vbi de alijs etiam marinis plantis agit) cui ab intensè rubro seu puniceo colore nomen Palmæ communicatum videtur, potiùs quàm à figura: etsi ea quoq; vt alia pleraq; (præter colorem & folia) conuenire ei videntur. Caulis medius, inquit, transit per totū. pelagica est: caudice admodum breui: virgis rectis, quæ ab inferiore parte sursum tendunt, nō in ambitu, sed velut in latitudinē, &c. Hoc

notatu dignum est hac in plãta, quod similiter vt in Corallio rami aliqui, veluti ex aduerso inuicem occurrẽtes in vnum coalescunt. Suspicatus sum aliquando Agricolam hanc plantam pro Ebeno fossili descripsisse. vide supra Capite 9.

DE LAPIDIBVS, QVI AB homine aut quadrupede aliquo denominantur, aut in eis reperiuntur. Cap. XII. quod in partes tres diuisimus.

PARS PRIMA, DE LApidibus qui ab homine denominantur, aut in eo nascuntur.

ANdrodamas argẽti nitorem habet vt Adamas, &c. Plinius.

De calculis qui in corpore humano nascuntur, librum admirabilẽ mihi dicatum Io. Kentmanus edidit. De lapidum in animalibus generatione lege Alexandrum Benedictum, cap. 846.

846.vbi de calculis. Lapides aliquot à membris hominum, & ab animalibus nominatos recenset Plinius libro 37.cap.11.

Partium corporis humani aliæ simplices sunt, aliæ cópositæ. Nos à prioribus ordiemur, inter quas sunt pili, caro, ossa, vngues. Capillorum figuram exprimunt, Amiantus, Alumen, Argentum rude purum, Agricola. Vide plura de hisce Cap. 1. in linearum mentione. Capilli.

Argenti fruticatione sua pilos crispos & cincinnos referentis, figuram hîc apposui.

Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se specié ruffi crinis, Plinius. Polythrix in viridi capil Veneris crines. Polythrix

latur, sed (lego, & ad) defluuia comarum facere dicitur, Plinius. Sic & Polytrichum, id est, Adiantum: quod & Veneris capillos vulgò vocant: quod herba quidem est, sed in lapidibus & parietibus nascitur. Coliculos autem habet nigros ac nitentes, capillis simi les: vnde Ebenotrichon, Terræ capillos & Cincinnalem vocãt aliqui. Hãc herbam si fortè Plinius pro lapide accepit, & Polytricha, & Veneris crines appellauit: contrarium fecit quàm in Leucographide, quæ cum lapis sit, ab ipso inter herbas recensetur. Bostrychiten Zoroastres vocat, crinibus mulierum similiorem, Plinius: malim, similem. nam Botryitis, quæ præcedit, non capillis sed vuis similis est. Pyriten sunt qui & Sideriten vocitent, & bostrychiten, Hermolaus Barb. Puto autem pyritæ speciem inueniri, quæ referat pilos: aut *βοστρύχους*, hoc est, cirrhos, concinnos, vel plexos mulierũ crines. Ad Bostrychitæ nomen accedit

Bostrychites.

dit Borſycites, neſcio quis aut vnde dictus: de quo Plinius etiam dubitaſſe videtur: Ratio nominũ, inquit, non eſt in Borſycite, in nigro ramoſa, candidis aut ſanguineis frondibus. Idém ne Sycites ſit, à fico dictus, quęrendũ. Borſycites

In ſanguine craſſam aliquando ſaburrã deprehendimus, Scaliger. Sardam vel Sardium gemmã, vulgò Carneolam vocant, (aliqui non rectè Corneolam,) à viuo & roſeo carnis humanæ colore. Sarcophagus, qui & Aſſius, carnes & cadauera hominũ exedit: à quo fortè Germanicum nomen Sarch factum eſt. Onyx Græcis eſt vnguis, vnde & gemmæ nomẽ. In Onyche Sudines dicit eſſe candorẽ vnguis humani ſimilitudine, Plinius. Talẽ Aldenburgi in Miſnia inueniri ſcribit Vale. Cordus. Murrheus Onyx, Propertius. Cadmia quædam onychitis cognominatur apud Plinium. Carneola. Onyx.

De Enoſteis & Oſteocollis, in ſecũda huius capitis parte dicam.

Pyrrhus, qui aduersus Romanos bellum gessit, habuisse traditur Achaten, in qua xj. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, nō arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia, Plinius. Scaliger Exercitatione 117. contra Cardanum negantem hæc ita casu contigisse: Cur (inquit) aut Apollinem aut Musas in Achate pictas credere voluisti? Maculas in lapidibus multas cōspeximus: quibus vidi potētiores pro suo quenque supercilio varia imponere nomina. Marmoris frustum sectum ad lateritium parietem incrustandum, edidit effigiem barbati senis: quā ad Paulum primum Eremitam vno consensu omnes referebant. Sanè pingunt eiusmodi, stantem, palmacea amictum storea. Eum lapidem Leonardus Crassus ciuis noster afferendum curauit ad Maximilianum, cum essemus Ratisbonæ. Hæc ille. In Pario marmore mi-

re mirabile proditur, gleba lapidis v-nius cuneis diuidentium soluta, imaginem Sileni intus extitisse, Plinius. In Sagari fluuio Phrygiæ gignitur lapis Autoglyphus dictus, ab eo quòd natiua ei Matris deûm imago insit, Plutarchus de fluuijs. Et rursus: In Tanai fluuio Scythiæ, nascitur lapis Crystallo similis, humana effigie, coronatus, &c. Constantinopoli in Sapientiæ templo sunt duæ candidi marmoris dissecti crustæ: quarum vtriusque maculæ nonnihil cinerei coloris, ita sponte naturę discurrunt, vt totam diui Ioãnis Baptistæ, vestiti tergore Cameli, imaginem, repræsentent, præter alterum pedem quem non satis exprimunt, Agricola. Cercopes apud Eustathiũ alicubi ἀπολιθωθέντας legimus, id est, in lapides conuersos: poëtæ in Simias mutatos fabulantur: vt Ouidius Nioben aliosq; Gorgonei capitis aspectu in saxa diriguisse: & in Sacris vxorem Loth in statuam Salis. Αὐτόγλυφος.

Callimus. Callimo inuento in Geode, miræ imagines impressæ fuerunt: quarum Ge. Fabricius & figurã in annulo, quę hîc exprimitur, & descriptionem ad nos misit.

Callimus hic, inquit, ferè lupini est magnitudine, forma eius rotunda & oblonga, corpus partim pellucidum, vt crystalli: partim nebulosum, vt Sardæ, aut gemmæ quam vocant huiæ. Inuentus lapillus est in Geode grandi, qui inclusos fluores varios habuit, sed in medio iacuit separatus: ita vt argentum capillare aut in lapide, aut in pyrite inuenitur, quasi impositum sit, & pars corporis integri non sit. Igitur & forma, & trãsluciditas, & locus δὴ χωριστῶς per se admirationem mouent;

uent: sed multò magis sunt impressæ à natura imagines admirandæ. ex vna enim parte lapillus, in latus sinistrum versus, duas refert facies, & tertiæ veluti vmbram: primam monacho similem cum cucullo, alteram viro grandi imberbi, tertia vt vmbra nó cognoscitur. Versus in latus dexterum, vnā tantum faciem habet priori non dissimilem, quæ cucullata est: quâ vultum conuertit, ea pars lapilli pellucet instar lunæ gibbosæ, seu (vt Lactantius) concauæ, quæ Græcis ἀμφίκυρτος dicitur. Curaui autem includendum eiusmodi fundæ, quæ in annuli supremo inuerti potest, ita vt vtrinq; considerari possint insculptæ naturæ artificio imagines. Geor. Agricolæ descriptio, in lib. 5. fossilium editionis posterioris, paulò est alia. Verùm & ipsa conuerso alijs modis lapillo, à vero aliena planè non appâret. Hanc in exiguo corpore varietatem, nullus artifex satis expresserit. Hæc ille.

Corſoides. Corſoides caniciei hominis ſimilis eſt, Plinius. Κόρση & κόῤῥη Græcis caput ſignificat, vnde κορσοειδής, capiti ſimilis. Idem fuerit Κορσιόεις ſiue Corſiûs Orphei, quem contra morſus & ictus venenatos, ſcorpij præſertim commendat:

† Orion. Οὐδ' † ἔτι γε κορσιόεντα λίθον κλύεν, ὅνεκα μιχθεὶς
Δειμὸς ἐν σκορπιόδοιο παρήϊα, τρέσεν πῆρα
Ἠπεδανῶν ὤκιστα βελέμνων σκορπίου ἔργου.

Coniecerim autem Achatæ cognatum eſſe. in eo enim variæ imagines reperiri ſolent: & ſpecies eius quædam contra araneorum & ſcorpionũ ictus laudatur. Si cui tamen non capitis figura, ſed color & canicies in Corſoide eſſe videtur, idem eſto cum Polia

Polia. ſequente. Polia [Πολιὰ, ſubaudi λίθος] caniciem quandam Sparti indicat: eandem duriorem, nigra Spartopolios, Plinius libro 37. cap. 11. mihi in verbis illis, eandem duriorem, locus eſt ſuſpectus. Agricola tum Poliã, tũ

Spartopolios.

Spar-

Spartopolion pro eodem lapide accipit, & Amiantum interpretatur.

Ex ora palpebræ, vbi hordeolorũ collectiones fiunt, lapillum eximi iussimus, tritico figura, colore, magnitudine parẽ, duritia superiorẽ, Scaliger.

Beli oculus albicans, pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum deo dicat, Plinius. Agricola lib.6. de nat. fossilium: Iuniores (inquit) corrupto vocabulo, Belloculum (Beloķel) vocant: etsi ipsi ita se hanc gemmam appellare aiunt, quòd pulchra sit, & aliquam ad oculũ similitudinẽ habeat. Adadunephros, (νεφρὸς renem significat,) eiusdem oculus dicitur. Deus & hic colitur Syris, Plinius. potest autem lapis idem partim renis, partim oculi similitudinem præ se ferre, rotunditate figuræ præsertim. Leucophthalmos oculi humani speciem exprimit, Agricola. At Plinius li.37. cap.11. Leucoph-

Beli ocul.

Adadunephros.

Leucophthalmus.

thalmus, inquit, rutila aliâs, oculi spéciem candidam nigramq́; cótinet. Et mox sequéti capite: Lycophthalmos quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo in medio nigrũ candido cingitur, vt Luporum oculi, illis per omnia similis. Vnde apparet eandem esse gemmam, & præcedenti quoq; capite, Lycophthalmon, non Leucophthalmon legi oportere, deceptumq́; Agricolam qui humani oculi similitudinem ei tribuit. Triophthalmos verò Plinio dicta Ionace nascitur, & tres hominis simul oculos exprimit.

Lycophthalmus.

Triophthalmos.

Auriculæ similitudinem exprimũt lapides interdũ gẽmis similes, Agric.

Vidi ego lapidem generatum sub lingua cuiusdam viri, prohibentem ei locutionem, & eo remoto, redijt ei loquela, Abynzoar.

In pulmonibus quæstoris Albretici, lapides aliquot durissimos & ęquabili superficie, argillaceo colore deprehendimus, Scaliger. Nuper amicus

cus quidam meus, medicus doctus in Sueuia, his verbis ad me scripsit: Lapis (quem mitto) proximè ex thorace cuiusdam monialis cum maxima tussi prodijt per interualla, semel vel bis in anno, sanguinis reiectione ex respiratorijs partibus cum tussi erumpente. laborat, ambulat hinc inde, & peregrè proficiscitur. colorata & elegãs est, nec de vllis doloribus conqueritur, nisi quòd anhelitus fœteat, & difficultatem spirandi sentiat. tussis rara, sicca. phthisim vix effugiet. Matthiolus & alter medicus in Epistolis adserunt nullum ex vetustioribus authoribus de lapillis hepatis scripsisse. Imò & de hepatis & pulmonis quoque calculis, Nicolus disserit: quamuis in animalibus mactatis idem etiam conspiciat.

Monspessuli in dissectione iuuenis cuiusdam, plurimos lapides pulmonum substantiæ infixos fuisse animaduersum est.

De calculis quibusdã corporis hu-

mani, ex thorace, hepate, inteſtinis, felle, deq; tophis in articulis & inteſtinis, lege Vuierum De præſtigijs libri 3. cap. 11. Item Io. Langium in Epiſtolis medicinalibus Tomo 2. epiſt. 57. de calculis genitis in pulmone, folliculo fellis, renibus & veſica. Salfeldæ in Thuringijs ex puteo vigintiduas orgyias alto effoſſus eſt lapis, qui ſolidi pectoris ſpeciem præ ſe ferebat, longus ſeſquipedem, latus palmos tres. craſſus anteriori parte, vbi coſtæ terminabantur, digitos ſex. ſed ſpina vacua erat ab eo, quod medullam exprimeret, Agricola.

In ventriculo hominis calculos rotundos, duros & albos colore inuentos Norimbergę, amicus quidā meus anatomes peritus mihi retulit.

In iecore & aliorū olim, & poſtremò Senatoris inuentos lapides atros: qui in aquam iniecti intumuêre: & in remigis hepate lapidem durißimum inuentum, carnei coloris diluti, Iul.

Cæſar

Cæsar Scaliger refert. Augustinus Barbadicus patritius Venetus, cũ incerto morbo obijsset, in eius dissecti iecore inuẽtus est lapis iuxta fellis vesicã, grandior oliuæ nucleo: &, quod magis mirum est, viridis ad nigrediné declinans: qui colos durioribus lapidibus solùm inesse solet, Cardanus in Varijs. De lapidibus in iecore & fellis meatu, lege in Epistolis Matthioli 323. 324. per totam illam paginam & sequentem.

Desperata ab omnibus valetudine senem, summo dolore intestinorum, cum videremus carere febre, neq; tumorem extare quempiam: quotidianis deiectionibus aluum exonerare: pondus in ipsis intestinis sentire, fatali quadam coniectura lapidem subesse rati, enemata ex Bdellio & oleo nõstro Telino, croceo malagmate, butyro, certo decocto infundi iussimus. Tertio clysmate magna vis lapidum educta est, Scaliger. In intestinis ali-

quando retinentur fæces omnino ꝑpter craſsitiem & duritiē ſuæ ſubſtantiæ, in tantum quòd efficiuntur quaſi lapides, Abynzoar.

Adadu nephros (hoc eſt, ren) dictꝰ lapis: vide ſuprà in ijs qui ab oculo denominantur.

Subſequens figura tres lapides exhibet: primum ex veſica hominis extractum, qualis ac quantus ferè appa ret, aſperum, racemi quadam ſpecie. Secundum, itidem è veſica, minorē, læuem. Tertium è renibus, quē adnatum fuiſſe apparet.

Lapides è veſica deprehendi multos, ceparum modo lamellis incruſtatos, inferiore ſubinde coloris diuerſi. Duo

si.Duo præter hasce genera. Vtrunque apud me est. Ex Bouillis oppidanus nostris adiutus medicamentis eminxit vitreum, sanè ex illa nobili Praxagoræ pituita:dum mingeretur, albuminis mollitie, emissum nitri duritia ac splendore. Senatoris filius eiecit, pultis modo multos, ac maximos: q aëris cōtactu postea in gypseam tum speciem tum firmitatem concreuêre. Hic quoque nunc rectè valet, Scaliger.

Toforum & capillorum qui concrescunt in renibus, par est generationis modus, Galenus Commēt.1.in lib. 6.Epidem. cap. 5. In renibus Ferdinandi Imperatoris defuncti, calculos multos reperunt medici, sicut & in vesica: & dum viueret interdum supra triginta, sine vllo dolore, cum exiguo ardore emingebat. Non tamen hoc morbo consumptus obijt, sed maioribus causis. nam dum medici postridie à morte intestina atque viscera eximerent, omētum aliqua ex parte cor-

ruptum, ac sine omni adipe, sicut & intestina & stomachum deprehenderũt: & pulmonem magna ex parte putridum ac grauiter fœtentem, cum pituita & sanie ita membranis pectoris in sinistro latere adhærente, vt difficulter auelli possent.

Monspelij in cadaueris cuiusdam dissectione, testiculi lapillis pleni inuenti sunt.

Diphris (*lego Diphyes, διφυὴς, cum Agricola, à sexu duplici*) duplex, cãdida ac nigra, mas ac fœmina, genitale vtriusque sexus distinguente linea, Plinius.

In diœcesi Treuerensi, cum cemento pro reparandis structuris, quæ vitium fecerant, arcis Erebreitesteinensis eruerentur, inuenti sunt lapides nigricantes & duri, qui muliebre pudẽdum exprimerent, Agricola. Cardanus lapidi huic Hysterapetra nomen finxit, non rectè: neque enim ὑστέρα, τὸ γυναικεῖον μόριον significat. addit & Mariæburgi inueniri.

Ratio

Ratio nominum nó constat in Borsycite,&c:nec in Gemite, velut in petra candidis manibus inter se cóplexis, Plinius. Ego aliquando conieci Plinium pro Gemite, legere debuisse Gamite, vt ratio nominis & origo cóstaret à nuptijs, quas Græci γάμον vocant: in quibus sponsi & sponsæ manus, tanq̃ fidē inuicē dātiū, copulant. γαμίτης.

Idæi dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanum exprimunt, Plinius. Vide suprà Cap. 5. Pyritæ quidā digitis similes inueniuntur.

Ex podagricorū iuncturis, muria, & caseo vetusto, & Pyritæ vsti scobe, rupta cute, plurimos lapides extraximus, cādore steatis, duritia inuictos, Scaliger.

Myrmecias nigra habet eminentias similes verrucis, Plinius: in quo nō probo, quòd terminationem Græcorum in ias, fœmininam facit, quasi gēmam subaudiat. cum Græci simpliciter λίθον subaudire soleant, genere ma- Myrmecias.

ſculino inflexione prima. Sunt qui à ſimilitudine quadam ſtrumarum in gutture hominis **Kropffſtein**, id eſt, Strumei lapides appellentur, de quibus ſub finem Capitis primi diximus. Fluores etiam dicti Germanis, & Cryſtalli interdũ, eâdem ſpecie naſcunt.

CAPITIS XII. PARS II.

De illis quæ à quadrupedibus denominantur, &c. & primùm in genere à cõmunibus quorumuis animalium partibus, tum ſimilaribus, tum compoſitis.

ANimalia quædam lapidibus aut ſaxis incluſa viuunt, vt bufonũ genus, quod Ranam venenatam foſſilem Agricola vocat: de quo nos in Hiſtoria Quadrupedum ouiparorũ pag. 74. Oſtrea etiam quædam viuentia in ſaxis medijs reperta conſtat.

Albertus Magnus de rebus metallicis libri 1. tract. 2. cap. 9. Admirabile, inquit, omnibus videt, quod aliquando

do lapides inueniuntur, qui intus & foris habent effigies animalium. Foris enim habent lineamenta, & quando franguntur, inueniuntur in eis figuræ intestinorum. Cuius rei causam dicit Auicenna esse, quòd animalia secundum se tota aliquando mutantur in lapides, & præcipuè in lapides salsos, nō duros vt plurimùm, &c. Tofi gignuntur in animalium corporibus ex purulento humore, vel ex hoc cū pituita commixto: quales fiunt in articulari morbo, Galenus Comment. 1. in lib. 6. Epidem. cap. 5.

Hæmatites lapis sanguinis colorē exprimit, medicis & pharmacopolis notus. Ein blůtstein Germanis, Agricola interpretante. Speciem eius alteram Schistum, id est, scissilē aut fissilem nominant. Nigri turriti in hoc genere, Val. Cordus meminit. Hæmachates sanguinei coloris Achates est, apud Plinium lib. 37. cap. 10. Vulgò quidem nostri Iaspidis speciem e- Hęmatites Hęmachates.

iusdem coloris, Blůtstein appellant, à persuasione, quasi sanguinem sistat si gestetur, aut manu comprimatur dũ incalescat. ¶ E sanguine in mamillis fœminarum concocto in animalibus lac fit; à quo nomen Galactitæ lapidi impositum, quòd is ad coticulam vel in pila tritus cum aqua ad oculorum remedia in lactei coloris succum resoluatur: vt & alij quidam, & Melitites quoq; à succi eiusdem dulcedine sic dictus, item Leucographis vel Morochthus appellatus, & qui in Argæo Cappadociæ monte nascuntur, quorum meminit Galenus.

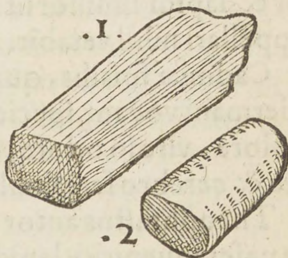
Galactites

Seuum Græci propriè στέαρ nominant, adipem πιμελὴν: quod Plinius in Steatite lapide non animaduertisse videtur. A membris corporum (inqt) habent nomina, Hepatites à iocinere, Steatites singulorum animalium adipe numerosa. Conijcias autem è Græco aliquo scriptore malè hæc vertisse Plinium: & esse στεατίτην τῇ τῶν ζώων

Steatites.

στέα-

ϛίατ⊛ ὁμοιότητα διάφορον, id eſt, animalium ſeui ſimilitudine inſignem. διάφορ⊛ autem Græcis videtur & pro inſigni vel excellente,& pro numeroſo vel multiplici quibuſdam differētijs accipi.

1. Amianti quibuſdam dicti lapidis fruſtulū. Veriorem è Cypro, Cap.primo poſui.

2. Steatites fortè, vel Leucographidi Morochthô ve (aliâs Moroxo) cognatus.

Steatites hic propoſitus lapis vocari poſſe videtur, quòd mollis eius ſubſtantia ſit ſeuo perſimilis, ſed duriuſcula, Morochtho cognata, vt ſuſpicor:licet enim fuſci in ruffo coloris ſit,lineas tamen albas in ligno ducit,ſi affricetur.quod ſi lapis alius ſub ſtantia ſimul, & pinguedine & colo-

re Steatitæ ſimilior inueniatur, is eſto Steatites: qualis fortè reperiet in Terrarum vel Bolorum (vt vulgò vocant) genere, qualis maximè eſt Fulerde, id eſt, terra fullonũ, vel Seifferde, id eſt, Saponis terra, nominata: quæ ſi durior & lapidi ſimilior ſit, ϛεατίτlω λίθον appellari nihil vetabit.

Cerebri ſimilitudo.

Cadmiæ foſsilis, quam Cobaltum Germani vocant, ſpeciem vidi ferreo colore, viroſo odore, cruſtacea ſpecie & cerebro ferè ſimili.

Oſſa foſsilia.

Theophraſtus autor eſt oſſa è terra naſci, inueniriq́ʒ lapides oſſeos, Plinius. Humorem hunc terræ (è quo lapis ſpecularis fit, quidam autumant cryſtalli modo glaciari. Et in lapidem cõcreſcere manifeſtò apparet: quòd cum feræ decidêre in puteos tales, & (etiam) medullæ ex oſsibus earum in eandem lapidis naturam poſt vnam hyemem figurantur, Idem Plinius.

Fontes quidam immerſa ſibi in lapidis naturam conuertunt. Franco-

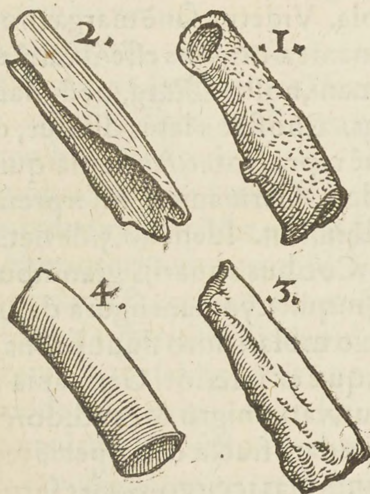
for-

fordiæ ad Oderam fons est, cuius vi ligna, folia, cortices, ossa, conchæ, obducuntur materia lapidosa. Quædã res fossiles sunt similes ossibus, cuiusmodi est lapis Arabicus. aliæ, medullæ quam continent ossa, quod genus est marga liquida candidi coloris, Agricola. Videtur sanè margæ nomen Germanicæ originis esse: Marck enim Germani, nostri Marg, medullam vocitant. Enosteos lapis diuisus, ossiũ effigiẽ repræsentat, Agricola: qui hũc lapidem Germanicè interpretatur, Knochenstein. Idem lib. 5. de nat. fossilium: Cotibus aquarijs grandibus tãtùm (inquit) tympani figura datur, & ex saxo molari duro fiunt. Ex his autẽ ipsis, quæ ex inferiori Germania afferuntur, variæ nigro & candido colore, quædam fractæ ossis speciẽ repræsentant: quas iccirco ὀστίτας Græci appellarent. Est in animali Pôrus ossis duritia (inquit Scaliger) à Natura in quasi defuncti ossis locũ suffecta suc-

Marga. Enosteos. Pôrus.

centuriatáve. Callum Latini appellāt. Sic & in terra ossa lapidea, aut lapides osseos eadem meditata est, vt legimus apud Plinium.

Figuræ quæ subduntur quatuor, lapidum sunt, quos Osteolithos dixeris, ab amicis missorum.

Species prima.

Ex his primus in Palatinatu locis arenosis copiosè nascitur ex sabulo, ossium specie, στελεχοειδῶς, hoc est, trū-

corum

corum quadam forma, cum rudimen tis ramorum, vnde & Σπλεχίται dici possunt: vel Ὀστεῖται, à similitudine ossium: vel Ammostei, composita ab arena & osse dictione: vel Osteocolli, à facultate qua ossa fracta intra corpus sumpti, & foris emplastris additi, mirificè ferruminant: & ab eadem Holostei: vnde & Germanicè **Beinwell** & **Walstein** appellant. possunt autem etiam **Sandtstein** & **Steinbein** nominari: sed nomen **Sandtstein** Saxo arenario potiùs tribuitur. **Bruchstein** aliqui nominant, sicut & stillatitios lapides, de quibus suprà dictum est, quòd ad ossa fracta valeant, **zů den beinbrüchen.** Nostri saxa quæ ex Latomijs eruuntur, & quasi refringuntur, vel excicuntur, **Bruchstein** appellāt. De horum lapidum natura & vsu Commentarium doctissimum Thomas Erastus rei medicæ professor Heidelbergę, vir in omni philosophia summus, in meam gratiam conscripsit: quē huic no

ſtræ lucubrationi quia non licet inſe-
rere, vt cupiebam, propter feſtinatio-
nem typographi, prima quaq; occa-
ſione aliâs, edendum, vt dignus eſt, cu
rabo.

Secunda & tertia. Secundus & tertius, figurâ à primo differunt: tertius quidem ea ſola: quartus verò ſubſtantia quoq;: quę non arenoſa vel terrea & friabilis ei eſt, ſed tenacior & oſsi ſimilior. odor aut ſapor potiùs, idem qui cornui Monocerotis falsò dicto, quod diu ſub terra marcuit, gratus & ſubaſtringens. Eũ miſit Ioã. Kentmanus, & alteri lapidi incluſum fuiſſe, ſignificauit, Enoſtei nomine.

Quarta. Stelechites. Quartus à clariſsimo medico Ioanne Dryandro felicis memoriæ, priuatim Stelechitæ nomine ad me miſſus eſt. differt autem à præcedentibus, ꝙ eis durior, magisq; lapideus ſit, (imò ſolidus lapis, cum illi leues, molles & friabiles, albiq; ſint, primus & ſecundus etiam caui: vt nõ modò foris, ſed

intus

intus quoq; præ se ferant,) & coloris fusci, figura modicè inflexa costarum instar. Ego hunc vnum tantùm duos pollices longum vidi. cõijcio autem hunc tantùm esse, qui in saxis è quibus Cotes aquariæ fiunt, inueniri ab Agricola scribitur. ea enim colore & substantia refert.

Quod ad facultatem attinet, nõ dubito quin ad multos affectus egregiè faciãt, albi præsertim illi ac probè maturi, si medici cũ ratione experiri vellent. Sed nimia plerorumque inertia & ignauia est, multorum etiam stoliditas, qui vetera solùm retinenda aiunt, noua experimenta non facienda, tanquam periculosa. immò ne vetera quidem, si à Galeno aut illis quos sequuntur, medicis nó tradita, paucis, vel plebi & rusticis fortè tantùm in vsu sint, facilè admittunt. Ego Ammosteorum vim ad ossa consolidanda, & chirurgis vulgaribus & agrestibus quoq; illiteratis hominibus à

maioribus traditam, perq́ aliquot secula confirmatã, natura ipsa indicante & propemodum loquente illam ex ea quam habent forma, non vulgarem esse multorum & fide dignorum hominum, tum indoctorum, tum etiam doctorum quorundam experimentis credo: & medicos adhortor vt pharmacopolas iubeant hos lapides semper in prõptu habere: qui ꝓculdubio ad alia etiam multa vtiles erunt, quæcunq́ siccari, sisti, astringi, sine vlla acrimonia opus fuerit. Lauari etiam vt ab arena crassiore separentur, & in pastillos formari poterunt, Lemniæ terræ instar: cui non impares fortè vires in præseruandis etiam à pestilentia corporibus habuerint: ij præsertim qui in hoc genere odoratiores sunt, qualis videtur qui in ditione Comitum à Solms, non procul vrbe Iena effoditur monte arenoso, femoris quandoque figura & magnitudine, quandoq́ aliorũ ossium, Bainbruch appel-

appellant: & vtuntur ad fracta crura cõsolidãda, intra corpus per aliquot dies exhibito, & ad dentium nitorem conciliandum: vt Laurentius Hiel doctissimus medicinæ in Ienensi Academiæ professor ad me scripsit, ac simul misit lapidem: qui mihi mali Cotonei ferè odorẽ repræsentare visus est. Linguæ leuissimè adhęrent frustula eius. minimum enim glutinosi, idq́; probè exiccatum habet. cauernulis etiã modicè spongiosus est, ideoq́; leuior. Eiusdem planè facultatis & substantię, Lac lunæ etiam dictum à nostris videtur: & ipsum interdum satis boni odoris. figuram nescio. plura autem de eo scripsi suprà Capite 2. Nuper verò lapides quosdam ossibus vstis persimiles, sed solidos & paruis foraminibus in superficie plenos, Petrus Coldebergus pharmacopœus Antuerpia ad me misit: in sarcinis nucum muscatarum repertos: vnum rectum ferè, alterum curuum in medio prominente

Lac lunæ.

Osteitæ fœtidi.

ceu articulo insignem, qui intus quoque spongiosam ossium quorundam compagē præ se fert. hos Osteitas fœtidos appellârim. attriti enim vel vsti, lotij veteris instar aut ossis vsti fœtēt, vt ossa vera fuisse in lapides mutata suspiceris.

Ab Ammosteis illis, qui in Palatini Electoris ditione non procul Spira ad Rhenum vrbe Episcopali fodiunt, & alijs qui non procul Iena Saxoniæ, non differt Darmstetensis lapis, quē à nobili viro Io. Guil. Reiffestenio accepi: & similiter ad ossa fracta in cruribus aut brachijs commendatur, si drachma vna aut sesqui detur quotidie ꝑ triduū, applicatis interim etiam emplastris, quibus miscet: quanquam & sine his proficere aiunt, modo ossa ab initio ritè fuerint restituta.

Cornua fossilia.

Eisdem in locis non procul Spira vbi osseos illos lapides erui iam diximus, inueniuntur etiam Cornua, aut Cornibus similes lapides, quos Cera-

titas

titas dixeris. Vulgò Monocerotũ tã quam in diluuio per orbem terræ dispersorum cornua esse putant: sed magnitudo & figura longè alia est, q̃ verorum Monocerotis cornuum, quorum vnum Argentinæ vidi. Hæc quidem similiter sub terra sponte naturę nasci, vt iam dictos Osteitas, non dubitant eruditi: non tamẽ è sabulo fortè, sed argilla. Portiuncula quam doctissimus Erastus ad me misit, alba, mollis & lenis est, similis medullæ, nullis vt Osteitæ poris, solida planè, fragilis & friabilis, eximiè siccans & astringens, validiùs multò q̃ Osteitæ, ac linguæ adhærens validè: mandenti grata, veluti amygdali odore. Vires contra venena & cæteras, easdem ferè quas Bolo Armeniæ ei tribuerim. Inueniuntur hæc etiam alibi, vt in Specu subterraneo (quem Baumanßhol vulgò vocant) prope Elbingerodam syluæ Hercyniæ siue Cheruscæ in ditione Comitum Stolbergensiũ, in cu-

ius Descriptione nondum edita, præstans nobilitate & doctrina vir Ioan. Guil. Reiffestenius: Ossa verò, inquit, quæ illic insolitæ magnitudinis effodiuntur, multi impostores pro Monocerotis fragmẽtis, simplicioribus vendunt: sed quia vicinis hæc fraus nota est, ad remotiora loca se conferunt nebulones.

De Asteria gemma quæ inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac trãsfundit cum inclinatione velut intus ambulantem ex alio atq; alio reddens, diximus suprà Cap. 2.

Oculi similitudo.

Solaris est lapis, q Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat, Marsilius Ficinus.

Zmilaces in Euphrate nascit̃, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco, Plinius. Agricolæ hæc videtur esse facta ex id genus marmore, cuius fragmenta, vt fieri solet, fluuius detulerit. Camillus Leonardus apud Plinium legit Zmilaces seu Zmilanthis,

this,in medio habens quasi pupillam glauci coloris. Orpheus meminit lapidis cuiusdam quem Barbarum nominat in Euphrate nati: & eum videt Baccho gratum facere, cui nimirum etiam Smilax hedera accepta fertur. Callais in rupibus inuijs ac gelidis oculi figura extuberat, leuiterq́ adhæret, Plinius 37.8. Ocellus gemma est tricolor, cuius medium candidũ est, extremarum partium vna ferruginea, altera nigra opaca est, Cardanus. Eadem aut similis fortè fuerit Leucophthalmus, seu potiùs Lycophthalmus Plinij, de quo parte 1. huius Capitis dixi. colorem enim habet rutilum: & in medio niger candido cingitur, quod magis conuenit oculo, q̃ quod de Ocello scribit Cardanus in libro de Gẽmis: Operis verò De subtilitate lib. 7. Onychis (inquit) tertium genus ferruginei est coloris in supremo, in imo nigri, in medio candidi: vocatur à plerisq́ Oculus. Sic ille: & fortè oculi no Callais. Ocellus.

men ab Onychio corruperunt illiterati, ſicut & Nicoli alterius ſpeciei in eodem genere. Alius eſt Trichrus Plinio, à triplici colore dictꝰ: niger ipſe, ſuccos verò reddẽs, à radice nigrum, medio ſanguineum, ſummo cãdidũ. Chelonites etiam ille, quem vulgò à Bufone denominant, lapis è candido fuſcus, in medio quandoqꝫ cœruleũ habet oculum. Zenothemis tradit onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingẽtibus candidis venis oculi modo: interuenientibus quarundam oculis, obliquis venis, Idem.

Dentes foſſiles. Dentes quoqꝫ foſsiles inueniuntur alicubi, ſiue ex cadaueribus animaliũ quorundam, ſiue ſponte naturæ orti. Dentẽ in lapidem verſum Aldrouandus Bononiæ ſeruat.

1. *Lapis Hyæniæ nomine à præſtanti Enſishemij medico Ge. Pictorio ad me miſſus, Ombrijs quorundam fortè cognatus, duriſsimus,*

mus, subflauus.

2. Dens in lapidem versus, vel lapis odon toides, id est, dentiformis: aut papillæ similis, θηλοειδής: quem à Io. Fabricio Montano, pastore Ecclesiæ Curiensis apud Rhætos doctissimo accepi.

In specu subterraneo prope Elbingerodam (de quo paulò ante scripsimus) reperiuntur ossa & dentes tam hominum quàm animalium aliorum, maximæ ac tantæ magnitudinis, vt vix credi posſit vixiſſe vnquam tantæ magnitudinis homines aut animalia vlla. Ego in volumine De aquatilibus Corollario de Hippopotamo, dentis maximi apud nos inuenti iconem posui: sed postea aliũ quadruplo ferè maiorem ex Polonia accepi, à viro nobili quodam ædifi-

cij futuri fundamenta iaciente inuentum, vnà cum cornu maximo, quod plerique Monocerotis esse putarũt: sed crassities & figura eius curua obstãt.

Linguæ similis. Glossopetrã dictũ lapidem (Glottidem Cardanus nominat sine authore) alij hominis, vt Plinius, alij alterius animalis linguæ comparant: alij denti piscis Lamiæ.

Cordi similes. Encardia cognominatur & Cardisce: vna in qua nigra effigies cordis eminet. altera eodẽ nomine, viridi colore, cordis speciem repræsentat. Tertia nigrũ cor ostendit, reliqua sui parte (ambiente, Agricola) candida, Plinius. Telicardios colore cordis Persas apud quos gignitur, magnopere delectat, Maculamque appellant, Idẽ.

Hepatites. Hepatites à iocinere nomẽ habet, Plinius.

Enorchis. Enorchis candida est: diuisaque, fragmentis testium effigiem repręsentat, Plinius. Agricola Germanicè interpretatur Hodenstein. Figuram eius reperies

peries Cap.1.inter rotundos. Pyritæ quidam testiculis binis aut ternis similes reperiuntur.

CAPITIS XII. PARS III.
De rebus fossilibus, quæ in Quadrupedibus animantibus reperiuntur, vel aliquam cum eis earúmve partibus similitudinem habent. Et primùm de mansuetis.

SArcites bubulas carnes præsentat, Plinius. Bos.

Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis pcisso capite exemptū adalligatumq́ꝫ, mirè pdesse dentitioni, Plinius.

Lapis hic nigricans silicea duritie, (nam ictu ferri etiam ignis eli-

citur,) oculi vitulini ferè à capite extracti, magnitudinem & figuram præ se fert: ομματίαν λίθον, vel λιθόφθαλμον dixeris, Germanicè Augstein. Hunc lapidem Io. Pontanus Saxoniæ principum medicus excellentissimus Gotha ad me misit.

In Bouis corde lapidem inuentum, vir fide dignus mihi retulit. Bucardia bubulo cordi similis, Babylone tantùm nascitur, Plinius.

In iuuencarum secundo ventre inuenitur pilę rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare vt putant, remedium ægrè parientibus, si terram non attigerit, Plin. libr. 11. cap. 37. quidam etiam partum ab eo gestato custodiri nugantur. De his pilis, & earum generatione lege quæ Ioannes Vvierus De præstigijs dæmonum lib. 3. ca. 11. scribit. Ego similes, pugno maiores, leuissimos, superficie læui, vidi & habeo. In capris alpinis etiam, quas Rupicapras Plinius vocat, simi-

les

les reperiuntur, & in alijs quibusdam forté. Scaliger Exercit. 125. Equus (inquit) dum hæc proderemus, egerebat Tofos durissimos, leuissimos, stercoris facie, rotundos, quorum vnum habemus.

De lapide in felle Boum, Taurorũ maximè, iam olim annotaui quędam, in Historia Quadrupedum de Boue G. pagina 70. & in Tauro 109. De eodem lege Auicennã in vltimo ex quatuor illis capitibus, quæ libro secundo eius Bellunensis præmisit: vbi & descriptionem eius & ex eo remedia ponit. Syluaticus Massatum interpretatur lapidẽ qui inueniatur in felle Bouis. Scaliger Haratzi Arabicè dici scribit. Eum qui est in felle Tauri ad icterum facere, Moses Kimhi scriptũ reliquit in suis Commentarijs. Ego talem ab amico missum habeo, ruffi coloris, friabilem.

E rene Bouis lapidẽ Aldrouandus Bononiæ habet.

Ammonis vel Hammonis cornu Plinij, alius quàm Ammonites vel Hammites eiusdem, quem ouis piscium comparat.

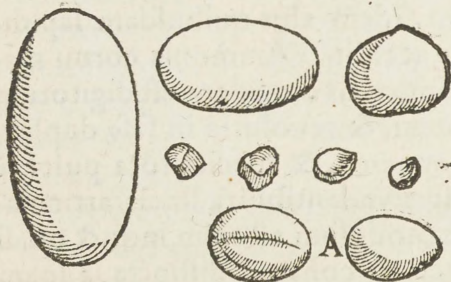
Hammonis cornu inter sacratissimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiē reddens, ꝓmittitur prædiuina somnia repræsentare, Plinius. Videtur autem is sæpe gemmas putasse qui lapides sunt, sicut & Hammonites à nobis positus: quem à Io. Kentmano accepi. Est autem veluti cornu arietis in se reuolutū. Agricola lib. 5. de nat. fossilium, cum de Hoplite, id est, quouis lapide ceu armatura induto, locutus fuisset, subdit: Similiter Cornu Ammonis, & alij lapides armantur: sed eorum arma ex auro vel orichalco polito plerūq; videntur esse facta. At libro 4. De ortu &

tu & causis subterraneorũ: Hammonis cornua (inquit) quæ plerunq; armatura ferri politi colorem referente, obducuntur, succo aluminis infecta, aurei coloris fiunt: si eo succo nõ inficiuntur armaturæ, colorem seruant. Idem alijs quibusdam lapidibus accidit. Ammonis cornu magnum, cuius dimetiens est digitorum septem, & reuolutio in sese duplex, vt apparet, & species tota pulchrè crispis vndantibusq; lineis articulatim (nodosum est enim, inqt, & quasi iuncturis cohæret) distincta, à Ioanne Kentmano ad me missum est depictum: ipse verò à perito & sene medico Burchardo Mythobio Cornu ipsum accepit. Misit & aliud depictum, cum armatura ferrei coloris.

Cardanus in libro de Gẽmis, Hammonium lapidem cornibus arietis similem, primũ ex tribus rarissimis esse scribit, sine authore, nescio de qua gẽma intelligens: cum nostrum nec gẽma, nec admodum rarum sit.

PRO SEQVENTIBVS ICO- *nes tantùm, quæ ſculptæ in promptu erant po ſuimus: cæteris quæ ad idem argumētum ad- ferri poterant, omiſsis: cum Typographi feſtinatio ſic vrgeret.*

Bezoar apud Arabes dicti lapidis ſubro- tundi differentia triplex, ſecundum magnitu dinem, cum fragmentis exiguis quatuor. Ta- les autem lapides Ferdinandus Auguſtus Im perator habuit aliquot: cuius delineationes has qualeſcunq;, cum fragmentulis pro ſpeci- mine, archiatros tum eius ſicut & nunc filij Maximiliani Cæſaris Auguſti, Ioannes Cra to ad me miſit.

A, litera poſita eſt inter duas figu-

ras lapidis specie oualis, magnitudinis autem quæ hîc apparet, duplex ferè ad fabam, fuscus, splendidus, leuis, mollis: ab vna parte simplicior, ab altera lineas quasdam habet. qui Cerui lachryma à recentioribus dicitur, & Bezoar lapidi æquipollere existimatur. Hanc inspiciendã ad me misit doctissimus medicus Adolphus Occo Augustanus F.

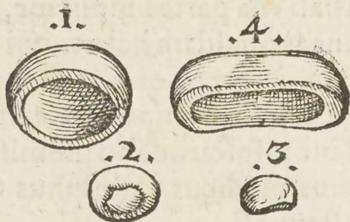
CAPVT XIII.

PRo Capite XIII. quo Lapides ab Auibus denominati, aut ex auibus sumpti enumerantur, nó alios in prę sentia pictos habemus, quàm qui hîc exhibentur.

1. Hieraciten: & 2. Perdiciten: ab aliqua pennarum in his auibus similitudine dictos. Eos autem à Ioanne Kentmano accepi.

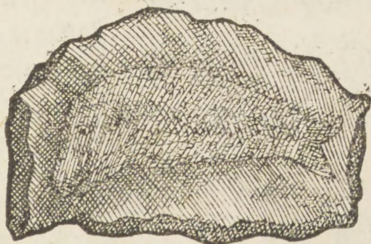
Chelidonias ab Hirundinibus dictos, vt ab Aquilis Aetitas, Alectoriã à Gallo, suprà dedimus.

Batrachitæ vel Crapodinæ vulgò dicti lapides, à Bufonibus, quorum capitibus eos contineri persuasum est. Sunt autem species eius tres hîc exhibitæ, magnitudine differentes: figurâ hemisphærica, caui intus, foris conuexi. Quartus maior & oblongior est. Cæteros ferè Krottenstein, id est, Bufonum lapides nostri vocãt. Quartum, qui rarior est, audio Schlangenstein oder grosser Krottenstein vocari, id est, Serpentium lapidem, tanquam Ophiten dicas. Tertium minimũ minusq; cauum, Caluariæ Bufonis nomine ab Hier.

Hier. Cardano accepi. Sed in huiusmodi lapidum nominibus magna passim varietas & incertitudo est.

DE LAPIDIBVS QVI AEquatilium animantium effigiem referunt. Caput XIIII.

LApis Islebianus, è quo æs conflatur, niger, durus, laminæ instar: piscis formam æneis squamis cõspicuã præ se ferens: aliquando & aliorũ animalium. ego duos singulis, vnũ verò geminis piscibus insignem habeo ab amicis missos. Agricola Eislebianũ lapidem vocat, & imagines exprimere scribit pisciũ, Lucij, Percæ, Passeris marini, de nat. fossil. lib. 1. Libro 10. autẽ eiusdẽ operis, Spino à priscis dicto

lapidi eundē, aut cognatū facit, fiſsilē, nigrū, bituminoſum, æroſum, &c.

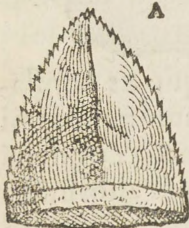

Lapilli è piſciū quorundā Oceani, Aſellorū præſertim generis capitibus, tales, tantiq́.

In tribus hiſce formulis, quæ notãtur literis A.B.C. lapides exprimunt, quos Gloſſopetras appellamus, aliq; Lamiarum dentes, Cardanus Glottides, Germani Naterzüngliin: id eſt, Natricũ linguas. Gloſſopetra nigricans, inquit Agricola, Germanis Natricũ lingua dicitur: cui ſimilis non eſt, ſed magis linguæ Pici. Reperitur in terra aluminoſa. Sic ille. apud nos non nigro, ſed albicante in roſeo ferè colore & ſplendido reperiuntur, ſaxis interdum incluſi. Veneno præſente ſudare in menſa creduntur: ſed facilè ad vaporem alij quoq; læues & præduri lapides ſudant. Differunt colore, magnitudine, figura. Alij dentatis aut ſerratis marginibus ſunt, alij læuibus. De eo qui in A. formula exprimitur, plura leges in Volumine Aquatilium noſtro, vbi de Cane carcharia & Lamia agimus, pag. 210. In formula C. ad numerum primum expreſſus lapis, ſimilis eſt cæteris, ſubſtãtia, duritie & ſplẽ

dore: ſed auis alicuius, Merulę ferè, roſtri ſuperiorem partem præ ſe fert, minor cæteris, & vero Lamiæ aut Carchariæ denti (qualem Petrus Coldebergus pharmacopœus Antuerpia ad me miſit) ſimillimum. Vnci retrò eminentes, dentis veluti radices ſunt: aut ſi quis ad linguæ ſimilitudinem referre malit, oſsi Hyoidi bipartito, quod linguæ animalium ſubditur, non diſſimiles. In eâdem formulâ media figura Gloſſopetram latiuſculam & ſine radice ſua repræſentat. Tertia verò lapidem Cornu ſerpētis à quibuſdam dictum: quo nomine picturam hanc Georgius Sittardus medicus ſanè doctiſsimus & lõgiore vita dignus Norimberga olim ad me miſit.

Cornu ſerpentis.

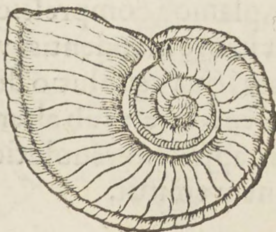
1. Genus Cochleę marinę, arte politæ, cum ſuo operculo planè lapideo, quod vulgò Fabam marinam vocant, prona numero 2. ſupinaq́ʒ parte numero 3. expreſſo. Vide in Hiſto

ria

ria Aquatilium nostra pag.283. inter cæteras Cochleas, de Cochlea cælata à Rondeletio dicta.

Cochlea q̃dã (à Io. Kentmano ad me missa, sicut & aliæ plures,) quã σιδηροειδῆ à supficie ferro simili, vel

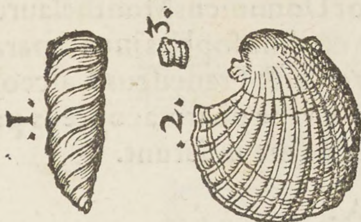
hopliten cognominare licebit. Lapis est intus cultro cedens: foris crusta tenui, splendida, & ferri politi instar intectus, fusci vel cinerei coloris. Ambitus externus totus pulchrè intortus

eſt, ita vt margines placentarum, rotula coquinaria vel placentaria diſſecti. Videtur quidem ſimilitudinem aliquam habere primo aſpectu cum cornu Ammonis, ſimiliter ferè ſtriata & reuoluta ſuperficie: plurimum verò differt. nam huius exterior ambitus, non tereti figura vt Cornu ſpectatur, ſed in anguſtum margine tortoſe colligit: & tum foris ferro ſimilior eſt, tũ intus lapis durior: totaq; figura latior, planior, compreſsior. Sed neq; fœtet in ore mandentis, vt illud. Media pars, qua reuolutio definit, caua eſt ab vno latere: ab altero protuberat, nec apparent reuolutiones. Ad ferrũ ignem emittit.

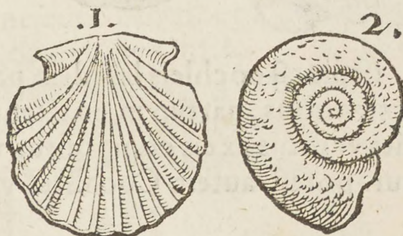
1. Strombus lapideus, Strombites.

2. Strombulus quidam minimus, ſi bene memini.

3. Conchæ ſtriatæ à Rondeletio dictæ genus. Primum & ſecundum ex his Encelius non rectè pro Cheloni-

tis exhibuit. Primo & alium similem pharmacopolæ quidam vocant Agapen nescio qua ratione. est autem exilior,& magis in acutũ suis spiris exit.

1. Pecten lapideus. Substãtia intus est pallida,albicans, ceu luti in lapidem indurati.

2. Cochleæ lapideæ genus planum vel sessile,subrufo colore foris,intus albo. Conchas & cochleas huiusmo-

di aliquot Dominicus Monthesaurus medicus & philosophus incomparabilis Veronæ, & Franciscus Calceolarius eadē in vrbe pharmacopœus peritissimus, ad me miserunt.

A. Lapis cū cochleis lapideis, partim extantibus, partim in eo latentibus, ita vt totus ex eis compositus videatur. potest autem Cochlites vocari.

B. Ctenitæ species: quæ Hildeshemij in lapidicinis reperitur. Oris Ceti (vt scribit Kentmanus, qui vtranq; huius formulæ iconem misit) figuram repræsentans.

Conchæ

1. Conchæ σιδηροειδοῦς (id eſt, ferratæ, aut ferreolæ, ſi ita dicere licet) genus: Caſtaneæ ferè figura & magnitudine, cum germine gliſcere incipiente, & vmbilico infrá. 2. Pectunculus ferreolus, κτένιον σιδηροειδές.

3. Alius lapideus totus.

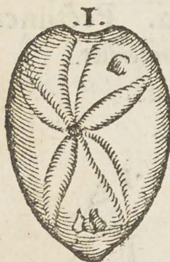
4. Vmbilicus ferreus.

1. Strombus tantillus lapideus, & totus solidus: ab imo tamen per modicã cauitaté habet, è ruffo albicans.

2. Alius maiusculus, fusci coloris: superiùs tantùm in cochleam retortus: inferiori parte planus & pilæ seu columnæ rotũdę ferè similis, nisi paulò angustior esset in imo.

3. Porcellana minima, alba: nõ mutata quidem in lapidem: sed suapte natura, vt reliquæ etiam porcellanæ, fermè lapidea.

1.2. Lapides sunt solidi, pugno minores, miro naturæ artificio depicti. Pondus eis mediocre, crusta ambiẽs silicea, alba, craßiuscula, & prædura est in

est in vtroq; euidentius in altero: qui planior est, & Stellã marinã suis radijs refert. Primus altior & turbinatior est, & ab Echini marini similitudine, ni fallor, cui testa exterior sit detracta, Echinites vocari potest. In vtroq; radij à superiore parte versus imã descẽdũt: in ouo anguino (quod infrà mox dabimus,) contrá. Idem verò & aceta bula quędam habet, hi duo nõ habẽt.

Pagurus lapideus, parte supina expressus.

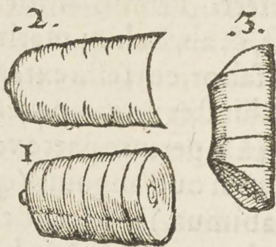
Ein steininer Meerkrebß/ oder Täschenkrebß.

1. Lapis caudæ Cancri, siue Astaci fluuiatilis potiùs, persimilis, Ombriæ nomine ad me missus. Ego suprà cap. 2. Ombriam alium exhibui.

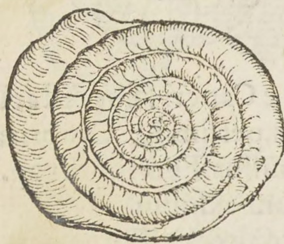
2. Idem, parte altera. Totus paulò breuior est superiore pollicis arti-

culo, eiusdémq; ferè latitudine & crassitie, è fusco pallidus. Pars vna, quæ inferior esse videtur, zonis trãsuersis modicè incuruis, quinis distinguitur, quæ p latera etiã inflexæ ascẽdũt.

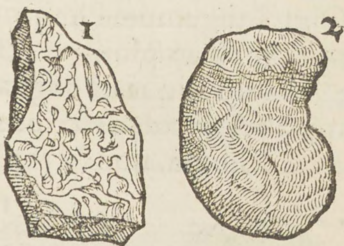
Superior autẽ pars læuis est. In extremo tuberculũ rotundum prominet: cui in parte opposita respondet cauitas. Satis durus & grauis est.

DE LAPIDIBVS QVI SERpentes & insecta referũt. Cap. XV.

LApis huiusmodi, nó multò maior q̃ hîc apparet, inuẽtus est in mõte quodã Heluetiæ, serpẽtis in spirã reuoluti es-

ti effigie, ita vt caput in circumferentia promineat, extrema verò cauda ꝑ centro sit. Erat & alia pars lapidis, foris aliqua ex parte ambiens tanq̃ alterius maiusculi serpentis minorẽ hunc ambientis: quam in hac figura nõ addidimus, quòd fracta esset. Hic lapis apud me est, satis durus & fuscus, inferiore parte planus & informis, nisi q̃ vno in loco serpentini corporis breue indicium apparet.

Lapis hic admirabilis inuentus est in agri Tigurini torrente, quẽ Tosam nominant, pugno maior paulò, vnciarum xxj. pondere, è fusco albicans, intus verò, si scalpatur, candidus: mirè

durus, foris præsertim. ambitur enim ceu crusta silicea, intus paulò mollior. figura ei lenticularis, vel globi dimidiati. Vtranq; speciem apud me ser uo. A basi, quæ plana & læuis est in medio, vt ad 2. numerum apparet, q̃næ veluti caudæ serpentium aut lacer torum, versus superiorem partem ela tæ paulatim attenuantur. Interstitiũ autẽ quodq; inter duas caudas, duos acetabulorum, quæ ceu verrucæ quæ dam eminent, ordines habet. Hoc sanè Ouum anguinum Plinij videtur, descriptum ab eo pluribus libro 29. cap. 3. An verò aliqua sit cognatio cũ Brontijs ab Agricola descriptis libro 5. de nat. fossilium, nondũ exploraui.

Ouum anguinum.

Hos

Hos præcedentes duos lapides Petrus Coldebergus Antuerpia ad me misit. Prior, species est Marmoris Ophitæ, non in superficie solùm, miris maculis, lineis & figuris: sed intus etiam per totum variegata, colore ex albo cinerea, maculis fuscis tanquam arte factis. Alter, fortè ei cógener est, sed lineis plurimùm differens: quæ quidem albo colore cymatili vel vndarum ferè ductu, latiusculæ per totũ lapidem cernuntur, plenæ vtrinq; breuissimis ceu petiolis transuersis, sicut inter vermes scolopendræ, à quarum similitudine Scolopendrites hic lapis dici poterit. Scolopendrites.

F I N I S.

ERRATA.

In Epiphanij libello, folio 16. versu 7 pro non, lege noti. In libro primo Kentmani, post foliorum numerum 70, sequentes aliquot numeros corrige.

